

Nr 242.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) förordning angående försäljning av rusdrycker;
- 2) förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker; samt
- 3) förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

F ö r s l a g

till

förordning angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas som följer:

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Med *spritdrycker* förstås i denna förordning varje vätska som håller mer än två och en fjärdedels volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin eller maltdryck.

Med *vin* förstås i denna förordning varje genom alkoholisk jäsning framställd dryck, som är tillverkad av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar och som håller mer än två och en fjärdedels men ej mer än tjugutvå volymprocent etylalkohol.

Spritdrycker och vin benämnas gemensamt *rusdrycker*.

2 §.

Försäljning av rusdrycker med undantag av sådan som äger rum enligt 4 § delas i partihandel och detaljhandel.

Med *partihandel* förstås försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse ävensom försäljning för export. Med *detaljhandel* förstås all annan försäljning.

Detaljhandel delas i försäljning till avhämtning eller försändning på rekvisition (*utminutering*) och försäljning till förtäring på stället (*utskänkning*).

Vad i denna förordning är stadgat angående utskänkning skall jämväl tillämpas i fråga om tillhandahållande av rusdrycker i samband med sådan tillställning som avses i förordningen den 10 juni 1932 (nr 200) angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) m. m.

3 §.

All försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhavas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

4 §.

1 mom. Rusdrycker må å apotek för medicinskt ändamål säljas på behörig läkares, veterinärs eller tandläkares recept och med iakttagande av de särskilda föreskrifter som därom utfärdas.

I avseende å försäljning av alkoholhaltiga läkemedel gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 mom. Angående handel med skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat m. m. gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 mom. Angående försäljning av rusdrycker i andra fall än förut i denna paragraf omförmäles för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål samt av vin för kyrkligt behov medelas särskilda bestämmelser av Konungen.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för partihandels-, system- eller restaurangbolag som i 2, 3 och 6 kap. sägs må ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller annan än den som gjort sig känd för ordentlighet samt prövas i övrigt vara lämplig för uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut om tillverkning eller försäljning av rusdrycker eller att däröver utöva tillsyn må ej vara ledamot av styrelse för sådant bolag som i 1 mom. sägs. Samma lag vare beträffande den som till avsalu äger tillverka rusdrycker eller maltdrycker eller är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget.

3 mom. Den som ej kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses må ej bedriva trafikutskänkning enligt 3 kap. 13 § eller utskänkning till vilken tillstånd överlåtits enligt 3 kap. 16 § och ej heller vara styrelseledamot i företag med huvudsakligt syfte att bedriva utskänkning som nu sagts.

4 mom. Där utskänkning bedrives av annan än enskild person, skall för rörelsen finnas en av kontrollstyrelsen godkänd föreståndare. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses. Vad nu är sagt skall ej hava avseende å utskänkning varom i 3 kap. 13 § 3 mom. förmäles.

6 §.

1 mom. Den som erhållit tillstånd att tillverka eller försälja rusdrycker må ej i samband med rörelsens bedrivande annorledes än genom försäljning avhända sig sådan dryck till annan.

2 mom. Ej må någon genom byte mot vara av annat slag avhända sig rusdrycker eller eljest använda sådan dryck som betalningsmedel.

2 KAP.

Om partihandel och import.

1 §.

Partihandel inom riket med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning som i 6 och 7 §§ sägs, bedrivas allenast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av Konungen erhållit tillstånd till sådan handel (*partihandelsbolag*).

Försäljning för export må bedrivas allenast av partihandelsbolaget samt tillverkare som avses i 6 §.

2 §.

Tillstånd för partihandelsbolaget lämnas för viss tid, högst sex år. Ansökan, åtföljd av bolagsordningen, skall före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen.

Ej må tillstånd lämnas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, åt staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

3 §.

1 mom. Partihandelsbolaget må ej bereda aktieägare vinning utöver skälig ränta å de av honom tillskjutna kontanta medel.

2 mom. Av den vinst som å partihandelsbolagets rörelse årligen uppstår må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Återstoden skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

4 §.

Missbrukar bolaget sin partihandelsrätt eller varder bolaget försatt i konkurs, må försäljningsrätten av Konungen återkallas att upphöra å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid än i 2 § sägs för avgivande av ansökan om rätt att från den tidpunkt, då försäljningsrätten sålunda upphör att gälla, vara partihandelsbolag.

5 §.

Närmare bestämmelser i de i 2 § andra stycket och 3 § 2 mom. angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolagets verksamhet och drift som finnas erforderliga skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets antagande.

6 §.

1 mom. Angående brännvinstillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin gäller vad därom är särskilt stadgat.

Den som till avsalu äger tillverka annan spritdryck än brännvin vare pliktig att till partihandelsbolaget försälja vad som ej utföres ur riket.

2 mom. Inom riket tillverkat vin som ej utföres ur riket må försälas allenast till partihandelsbolaget.

7 §.

Systembolag som i 3 kap. sägs må försälja rusdrycker till annan innehavare av rätt till detaljhandel i och för dennes rörelse.

8 §.

Tillverkare av rusdrycker skall hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för särskilt förordnat ombud från kontrollstyrelsen och har att vid utö vandet av försäljningsrätten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen för tillsyn å försäljningen meddelar.

9 §.

För visst fall, såsom då fråga är om försäljning för konkursbo eller dödsbo eller där särskilda omständigheter eljest föreligga, må, utan hinder av vad i denna förordning stadgas, rusdrycker försälas till partihandelsbolaget eller systembolag jämlikt de föreskrifter som meddelas av kontrollstyrelsen.

10 §.

1 mom. Rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolaget samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag.

2 mom. Vid varje tullplats i riket skall över därstädes till förtullning anmälda rusdrycker föras särskild förteckning enligt formulär som av generaltullstyrelsen fastställes efter kontrollstyrelsens hörande. Denna förteckning skall vid varje års slut insändas till kontrollstyrelsen.

3 mom. Rusdrycker vilka inkommit från utlandet må utlämnas allenast till bolag som äger rätt till införsel enligt 1 mom. eller den som erhållit sådant bolags medgivande att mottaga varorna.

4 mom. Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må

a) rusdrycker till riket införas av den som enligt särskilt stadgande äger åtnjuta tullfrihet för varor som inkomma från utlandet;

b) prov på rusdrycker, som till riket medföras av vederbörligen legitimerad handelsresande, införas i vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, för eget bruk mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker intill viss mindre av Konungen fastställd myckenhet;

d) till proviant hänförliga å fartyg eller luftfartyg medförda rusdrycker behandlas på sätt därom är särskilt föreskrivet; dock må sådana drycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, icke föras från fartyget eller luftfartyget annorledes än för återutförsel i vederbörlig ordning;

e) rusdrycker uppläggas å provianteringsfrilager på sätt i särskild författning är stadgat; dock att å provianteringsfrilager upplagd sådan dryck ej må, utan tillstånd av Konungen för varje särskilt fall, disponeras annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning; samt

f) sändningar av rusdrycker med bantåg forslas genom riket till utrikes ort, när de åtföljas av järnvägsfraktbrev, som utställts i enlighet med internationella fördraget om godsbefordran å järnväg.

5 mom. Angående införsel till riket av rusdrycker för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

6 mom. Angående införsel till riket av denaturerad sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 KAP.

Om rätt till detaljhandel.

1 §.

För detaljhandeln med rusdrycker skall riket vara indelat i detaljhandelsområden. Stockholms stad och län utgöra ett detaljhandelsområde. I övrigt utgör varje län ett detaljhandelsområde, dock att Konungen äger bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där sådant med hänsyn till länets utsträckning eller folkmängd eller förhållandena i övrigt finnes påkallat.

Om huvudort för detaljhandelsområde förordnar Konungen.

Där det med hänsyn till kommunikationsförhållanden eller andra omständigheter finnes lämpligt, må kontrollstyrelsen förordna, att kommun hänföres till detaljhandelsområde utom det län dit kommunen hör.

2 §.

Rätt till detaljhandel tillkommer, med de undantag som i 13 § avses, allenast för handhavande av sådan handel särskilt bildade aktiebolag (*systembolag*).

Inom ett detaljhandelsområde må ej finnas mer än ett systembolag.

3 §.

Utminutering må äga rum å ort, där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937. Därjämte må utminutering anordnas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket, besluta angående utminuteringsställes antal och förläggning.

4 §.

Systembolag må ej å annan överlåta rätt till utminuteri.

5 §.

Utskänkning må ej äga rum, med mindre tillstånd därtill lämnats i den ordning nedan stadgas.

6 §.

1 mom. Tillstånd till annan utskänkning än sådan som omförmäles i 12 och 13 §§ meddelas av länsstyrelsen i det län, där utskänkningen skall äga rum.

2 mom. Tillstånd enligt 1 mom. må avse utskänkning som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod (*årsutskänkning*); eller

utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (*tillfällig utskänkning*).

7 §.

1 mom. Tillstånd till årsutskänkning skall avse en tid av fyra år (*oktrojperiod*), dock att första oktrojperioden efter denna förordnings ikraftträdande skall omfatta tiden från och med den 1 oktober 1938 till och med den 30 september 1941, varefter oktrojperiod räknas från och med den 1 oktober 1941 och sedermera från och med samma dag vart fjärde följande år. Tillstånd må jämväl, om särskilda skäl därtill äro, meddelas för återstående del av oktrojperiod.

2 mom. Avser systembolag att i viss kommun bedriva årsutskänkning, skall ansökan därom göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Inkommer bolaget ej med ansökan, må sådan göras av fullmäktige senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Utan hinder av vad nu är sagt må till prövning upptagas ansökan av bolag eller kommun, som avser tillstånd allenast för återstående del av oktrojperiod.

8 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall innehålla uppgift angående antalet utskänkingsställen dels för spritdrycker och vin, dels för enbart vin, samt förslag till grunder för utskänkningens bedrivande och utskänkingsställes förläggning.

9 §.

1 mom. Över ansökan av systembolag om tillstånd till årsutskänkning skall länsstyrelsen omedelbart inhämta yttrande av fullmäktige i kommunen.

Dessa hava att i ärendet höra kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden.

2 mom. Innan fullmäktige fatta beslut att söka tillstånd till årsutskänkning, skola yttranden inhämtas från systembolaget, kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden.

10 §.

1 mom. Har ansökan om tillstånd till årsutskänkning som gjorts av systembolag blivit av fullmäktige avstyrkt, må ej tillstånd av länsstyrelsen meddelas.

2 mom. Ej må vid tillstånds meddelande utskänkingsställes antal sättas högre än det av fullmäktige föreslagna eller utskänkingsställe förläggas i del av kommunen, där fullmäktige ansett sådan förläggning ej böra äga rum. Hava fullmäktige föreslagit sådana inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande, som ej röra de i 5 kap. 1 och 2 §§ omförmälda ämnen och ej heller innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, skola dessa fastställas av länsstyrelsen, såframt de ej stå i strid med det i 1 kap. 3 § angivna syfte eller med allmän lag eller författning.

3 mom. Över meddelat tillstånd skall länsstyrelsen utfärda bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen ävensom för annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden och landsfiskalen.

Länsstyrelses beslut skall kungöras i den eller de tidningar inom orten, där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

11 §.

1 mom. Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning må när som helst hos länsstyrelsen göras av systembolag eller fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att äga rum.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning skall innehålla förslag till grunder för utskänkningens bedrivande.

2 mom. Vad i 9 och 10 §§ föreskrives skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om tillfällig utskänkning.

3 mom. Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten och på landet kommunalnämnden, uppdraga åt särskilt utsedda personer att under berörda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över ansökningar från systembolaget om tillstånd till tillfällig utskänkning. I enahanda ordning må fullmäktige även åt särskilt utsedda personer lämna upp-

drag att ansöka om dylikt tillstånd för oktrojperiod eller del därav. Lämna fullmäktige uppdrag som förut nämnts, skola de jämväl fastställa allmänna villkor för upplåtande av tillstånd till utskänkning varom nu är fråga.

12 §.

Finnes det vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort årsutskänkning äger rum å hotell eller pensionat, må Konungen, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkningen avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen (*turistutskänkning*). Ansökan om tillstånd skall göras av bolaget eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Tillstånd meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga.

13 §.

1 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin å passagerarfartyg meddelas av länsstyrelsen i det län där fartygets rederi har sitt säte. För fartyg som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn må tillståndet avse jämväl spritdrycker.

Sådan utskänkning må, under det fartyget ligger i hamn eller vid land, allenast ske till besättningen och till sådana passagerare som intaga måltid i fartygets restaurationslokal.

2 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin i restaurangvagn å järnvägståg meddelas av länsstyrelsen i det län, där järnvägens styrelse har sitt säte.

3 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka rusdrycker å luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats må av länsstyrelsen i det län, där luftfartyget har sin hemort, meddelas företag för lufttrafik, som åtnjuter statsunderstöd. Utskänkning, varom nu är fråga, må äga rum endast under luftfärd.

4 mom. Har tillstånd till utskänkning enligt 1 mom. första punkten eller 2 mom. meddelats annan än systembolag, vare denne skyldig att inköpa alla för rörelsen erforderliga viner hos det systembolag länsstyrelsen bestämmer.

5 mom. Över tillstånd till utskänkning enligt denna paragraf (*trafikutskänkning*) skall utfärdas bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter, som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen.

14 §.

Länsstyrelsen äger att, vid meddelande av tillstånd till utskänkning eller ock sedermera, föreskriva de inskränkningar angående utskänkningen som finnas erforderliga.

15 §.

Överlåtelse av tillstånd till utskänkning som omfattar spritdrycker må icke ske i fråga om restaurang eller avdelning av restaurang som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets är att beteckna såsom folkrestaurang.

Ej heller må tillstånd till utskänkning överlåtas, där det till främjande av nykterhet eller ordning eljest finnes påkallat, att utskänkningen handhaves av systembolaget.

16 §.

1 mom. I andra fall än de i 15 § omnämnda må systembolag överlåta tillstånd till utskänkning i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar till ledning för sådan överlåtelse.

Har avtal om överlåtelse skett, skall bolaget söka fastställelse av avtalet hos länsstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt lämpligheten och behörigheten hos den å vilken överlåtelsen ifrågasättes bifalla eller avslå bolagets framställning. Meddelas fastställelse skall avskrift av beslutet tillställas kontrollstyrelsen.

2 mom. Med överlåtelse av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos bolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker; och skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen därutinnan kan utfärda, vid överlåtelse stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner.

17 §.

1 mom. Har systembolag avslagit framställning om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen.

2 mom. Förmenar den å vilken systembolag överlåtit tillstånd till utskänkning, att bolaget vid fastställandet av villkor för överlåtelse eller vid tillämpning av det mellan honom och bolaget ingångna avtal åsidosatt hans enskilda rätt eller eljest förfarit olämpligt, må han hos länsstyrelsen göra framställning om rättelse.

3 mom. Avskrift av länsstyrelsens beslut i fall som avses i denna paragraf skall tillställas kontrollstyrelsen.

18 §.

Bedrives icke årsutskänkning inom viss kommun, oaktat tillstånd därtill meddelats efter ansökan av kommunens fullmäktige, må kontrollstyrelsen, på framställning av fullmäktige och efter nykterhetsnämndens hörande, föreskriva systembolaget, att sådan utskänkning skall anordnas i kommunen.

19 §.

1 mom. Tillstånd till trafikutskänkning må av länsstyrelsen återkallas, om skäl därtill äro. Över sådant beslut må ej klagan föras.

2 mom. Bryter den å vilken tillstånd till utskänkning överlåtits mot bestämmelserna i det mellan honom och systembolag upprättade avtal, må länsstyrelsen, där rättelse på annat sätt ej vinnes, förklara, att avtalet skall upphöra att gälla. Avskrift av länsstyrelsens beslut skall i sådant fall tillställas kontrollstyrelsen.

3 mom. Därest av detaljhandel vid upprepade tillfällen oordningar föranledas eller detaljhandel så bedrives, att nykterhetstillståndet å viss ort menligt påverkas, må länsstyrelsen tillsvidare förbjuda försäljningens fortsatta bedrivande eller ock återkalla meddelat tillstånd. Länsstyrelsens beslut gånge i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

20 §.

1 mom. Har den som efter överlåtelse från systembolag innehar tillstånd till utskänkning avlidit eller råkat i konkurs, åligger det dödsbodelägarna eller konkursboet, därest de vilja fortsätta rörelsen, att inom en månad från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet i konkursen göra anmälan hos länsstyrelsen med uppgift å föreståndare för rörelsen. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 kap. 5 § 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i nyssnämnda 1 mom. avses. Godkännes föreståndaren av länsstyrelsen, må rörelsen fortsättas under högst ett år från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet.

Göres ej anmälan inom föreskriven tid eller godkännes icke föreståndaren, anses utskänkningstillståndet hava upphört den dag anmälningstiden utgick eller beslut angående föreståndaren meddelades.

Meddelande angående länsstyrelsens beslut i fall som avses i detta moment skall tillställas kontrollstyrelsen och systembolaget.

2 mom. Vad i 1 mom. sägs skall ock gälla, där tillstånd till trafikutskänkning meddelats annan än systembolag och tillståndsinnehavaren avlidit eller råkat i konkurs; dock att meddelande om länsstyrelsens beslut i sådant fall skall tillställas endast kontrollstyrelsen.

21 §.

Under arbetsinställelse, vid tingssammanträde, inskrivningsförrättning, vapenövningsmöte eller annan truppsammandragning, under marknad, torgdag eller auktion så ock vid annan till större folksamling ledande förrättning, ävensom då eljest detaljhandel kan föranleda oordningar, må länsstyrelsen ävensom polischefen i orten så ock kommunalnämnd för visst tillfälle förbjuda försäljningen eller föreskriva erforderliga inskränkningar med avseende å densamma.

22 §.

Då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, må Konungen, där så provas nödigt, meddela

förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. I fall varom nu är sagt må ock sådant förordnande, även om det ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddelas av länsstyrelsen, där Konungen det medgivit.

4 KAP.

Om utminutering.

1 §.

Utminutering av rusdrycker må äga rum allenast till den vilken av systembolaget i det detaljhandelsområde som omfattar hans kyrkobokföringsort (*hemortsbolag*) erhållit tillstånd att inköpa sådana drycker.

För den som ej är kyrkobokförd inom riket är systembolaget i Stockholm att anse såsom hemortsbolag.

2 §.

Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den som ej fyllt tjugufem år; dock må, om särskilda skäl därtill äro, tillstånd meddelas den som fyllt tjuguet år men ej tjugufem år.

3 §.

Kan det av särskild anledning befaras, att inköp av rusdrycker skall lända till skada för köparen eller annan, må inköp ej medgivas eller ock de inskränkningar i inköpen stadgas vilka finnas påkallade.

Prövning huruvida dylik åtgärd bör företagas skall särskilt äga rum i fråga om:

den som varit föremål för åtgärd enligt alkoholistlagen;

den som vårdats för delirium tremens eller annan sjukdom som uppstått genom bruk av alkoholhaltiga drycker;

den som gjort sig skyldig till straffbelagd handling och därvid varit påverkad av alkoholhaltiga drycker eller som eljest varit överlastad av sådana drycker;

den som, i strid mot vad i denna förordning eller eljest är stadgat, gjort sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker eller kan befaras göra sig skyldig till sådan befattning;

den som för lösdriveri ådömts tvångsarbete eller tilldelats varning; samt

den som åtnjuter understöd från allmänna fattigvården eller, genom underlåtenhet att fullgöra sina ekonomiska förpliktelser gentemot närstående eller det allmänna, ådagalagt bristande skötsamhet i ekonomiskt avseende.

Angående meddelande av erforderliga uppgifter till ledning för systembolagens prövning förordnar Konungen.

4 §.

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga fyra liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än sex månader därefter.

Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än vad sålunda fastställts.

5 §.

För den som erhållit tillstånd till inköp skall bolaget utställa motbok, gällande för inköp å visst utminuteringsställe.

Vid utminutering skall i motboken verkställas anteckning om den försålda myckenheten och om dagen för försäljningen.

6 §.

1 mom. Vill någon stadigvarande verkställa inköp å utminuteringsställe, lydande under annat bolag än hemortsbolaget, äger sistnämnda bolag härtill lämna medgivande.

2 mom. Vill någon, som äger att hos ett bolag verkställa inköp, under kortare tid göra inköpen hos annat bolag, må förstnämnda bolag för viss tid, högst sex månader, utställa ett bevis som, åtföljt av motbok, berättigar till inköp hos ett eller flera i beviset angivna bolag.

3 mom. De föreskrifter angående inköpen som av hemortsbolaget meddelats skola lända till efterrättelse jämväl i fall som i 1 och 2 mom sägs.

7 §.

Där det finnes påkallat för ordnande av försändning av rusdrycker till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger bolag att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, äger bolaget försända varan till köparens närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. Kostnaden för sådan försändning skall, i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar, uttagas genom pristillägg å utminuterade rusdrycker.

Vid försändning har bolaget att vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda.

8 §.

Vid utminutering skall motboken uppvisas samt köparens egenhändigt undertecknade rekvisition ävensom betalning för varan avlämnas, innan afhämtning å utminuteringsställe må ske eller försändning till utlämningsställe eller köpare äga rum.

9 §.

1 mom. Motbok gäller endast för den å vilken den är utställd, och må förty ej någon tillhandagå med att å egen motbok för annans räkning anskaffa rusdrycker eller med att låta egen motbok av annan användas för inköp för dennes räkning.

2 mom. Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

10 §.

Utlämning av rusdrycker må ej ske till den som synbarligen är berörd av starka drycker eller beträffande vilken nykterhetsnämnd efter vad särskilt stadgas meddelat förbud mot utminuteringsstället.

Avhämtning må icke äga rum genom ombud som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Vid utminuteringsstället må ej tillåtas, att något av det sålda förtäres på utminuteringsstället.

11 §.

Önskar någon inköpa visst slag av rusdrycker som ej hålles i lager av bolaget, skall bolaget, därest köparen ställer erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, söka anskaffa varan för försäljning på sedvanliga villkor till köparen.

12 §.

Ej må någon, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, till annan än försäljare av rusdrycker till salu utbjuda sådana drycker eller därå upptaga beställningar eller eljest, för egen eller annans vinning, söka förmå någon att å utminuteringsstället inköpa rusdrycker.

13 §.

Försäljning till avhämtning må äga rum endast söckendagar mellan klockan nio förmiddagen och klockan fem eftermiddagen; dock må ej sådan försäljning å dag före sön- eller helgdag fortgå längre än till klockan fyra eftermiddagen. Utan hinder av vad nu stadgats må dock försäljning ske till den som befinner sig i lokalen, då försäljningen skall upphöra.

14 §.

Å utminuteringsställe skola ett exemplar av denna förordning ävensom prislista å rusdrycker som där tillhandahållas vara för köpare tillgängliga. Å särskilt anslag skall tydligt angivas å vilka tider försäljning av rusdrycker å utminuteringsstället äger rum.

15 §.

Det åligger systembolag att efter anfordran lämna dem som hava att taga befattning med tillsyn över denna förordnings efterlevnad tillträde till de försäljningsställena vilka deras tjänsteåligganden avse.

16 §.

Kontrollstyrelsen äger utfärda närmare föreskrifter i de ämnen som ovan i detta kapitel sägs.

17 §.

Förmenar någon, att bolag obehörigen vägrat honom inköpstillstånd eller utan tillräckliga skäl fastställt inskränkningar beträffande hans inköp, må han däröver föra klagan hos kontrollstyrelsen.

Över kontrollstyrelsens beslut må ej klagan föras.

5 KAP.

Om utskänkning.

1 §.

1 mom. Utskänkning av spritdrycker må äga rum endast i samband med verklig måltid bestående av lagad mat. Spritdryck som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt må dock utskänkas utan samband med måltid.

2 mom. Angående lägsta pris å måltid som i 1 mom. sägs samt utskänkning av spritdryck som enligt samma moment må utskänkas utan samband med måltid äger kontrollstyrelsen utfärda föreskrifter. Kontrollstyrelsen må jämväl föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker.

2 §.

1 mom. Vid utskänkning av vin skall lagad mat vara att tillgå, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror.

2 mom. Där vin på grund av hög alkoholhalt eller annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker, äger kontrollstyrelsen föreskriva, att vinet må utskänkas endast i samband med måltid och till viss högsta myckenhet.

3 §.

Vid offentligt skådespel, varieté- eller cirkusföreställning eller, med undantag av konsert, annan föreställning till vilken allmänheten har tillträde må ej utskänkning ske i lokal eller å plats, där föreställningen äger rum, eller i annan därmed i inre förbindelse stående lokal; dock må länsstyrelsen, sedan i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande, för särskilda fall medgiva rätt till sådan utskänkning. Vad nu är sagt skall gälla jämväl beträffande offentlig danstillställning å lokal som ej huvudsakligen är avsedd för restaurangrörelse.

4 §.

1 mom. Utskänkning må ej begynna före klockan tolv middagen och ej fortfara efter klockan tio eftermiddagen.

Länsstyrelsen må dock föreskriva, att utskänkningen skall avslutas tidigare än klockan tio eftermiddagen, eller, efter ansökan av systembolaget, medgiva, att utskänkningen må fortgå längre än till nämnda tidpunkt. Över sådan ansökan skall yttrande inhämtas i Stockholm av stadsfullmäktige, i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt på landet av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige. Ej må senare tid för utskänkings avslutande bestämmas än fullmäktige förordat.

Yppas för särskilt tillfälle behov av att utskänkningen fortgår efter klockan tio eftermiddagen eller den av länsstyrelsen enligt andra stycket bestämda tiden, må länsstyrelsen, efter hörande av magistraten i annan stad än Stockholm samt kommunalnämnden på landet, jämlikt de grunder som av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige må hava bestämts, medgiva sådan förlängning av utskänkningstiden.

Under högmässogudstjänst må ej utskänkning äga rum.

2 mom. Utlämning av rusdrycker till gäst skall upphöra senast en halv timme före utskänkningstidens utgång.

3 mom. Å tid då utskänkning ej är medgiven vare det förbjudet att låta rusdrycker å utskänkingsställe förtäras.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning å turist- eller trafikutskänkning.

5 §.

Har tillstånd erhållits att utskänka endast vin, vare det förbjudet att låta spritdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras å utskänkingsstället. Ej heller må spritdrycker förvaras å detta ställe eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det vare ock förbjudet för gäst att å sådant utskänkingsställe förtära spritdrycker eller ersättningsmedel därför.

6 §.

Den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd må ej tilllåta, att något av det sålda medföres från utskänkingsstället; och vare det gäst förbjudet att därifrån medföra utskänkt rusdryck.

7 §.

Ej må den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkingsstället inköpa rusdrycker.

8 §.

Utskänkning må ej äga rum till den som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Ej heller må utskänkning äga rum till den som veterligen missbrukar star-

ka drycker eller därav synbarligen är berörd; och må person som sist nämnts ej heller tillåtas att uppehålla sig å utskänkingsställe.

9 §.

1 mom. Utskänkingsställe skall vara beläget vid öppen gata, väg eller torg eller eljest på sådant sätt att tillsyn däröver ej försvåras.

Ej må utskänkingsställe förläggas inom eller, utan Konungens tillstånd, invid kasernområde, läger eller annat område, som blivit för krigsmaktens behov upplåtet.

2 mom. Utskänkingslokal skall vara ljus och luftig, hava en i förhållande till rörelsens omfattning tillräcklig storlek samt hållas i ordentligt skick.

I utskänkingslokal skall friskt dricksvatten hållas för gäst tillgängligt.

10 §.

Ombyte av utskänkingsställe må ej ske utan samtycke av den myndighet som meddelat tillstånd till utskänkningen; och skall dessförinnan yttrande inhämtas från dem som blivit hörda över tillståndsansökningen.

11 §.

Utskänkning må endast äga rum i lokal eller å plats som vid besiktning blivit godkänd; och skall, där utskänkning fortgår under mer än en oktroj-period, ny besiktning verkställas före ingången av varje sådan period.

Besiktning hålles i stad av stadsfiskal eller den länsstyrelsen därtill förordnar och på landet av landsfiskal med biträde av två personer, av vilka den ena utses av nykterhetsnämnden i kommunen samt den andra i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten och på landet av kommunalnämnden.

Kostnad för besiktning gäldas av tillståndsinnehavaren enligt taxa som länsstyrelsen fastställer. Länsstyrelsen äger jämväl i övrigt meddela erforderliga föreskrifter angående besiktning.

Har lokal eller plats för utskänkning ej blivit godkänd vid besiktning, må klagan däröver föras hos länsstyrelsen.

12 §.

1 mom. Utskänkning må icke vara förenad med annan handel till vars drivande särskild anmälan fordras.

2 mom. I öppen salubod för handel med andra varor än rusdrycker ävensom i de för sådan rörelse använda lägenheter, vid torghandel och auktioner, vid handel med lappbefolkningen samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än rusdrycker vare utdelning av sådana drycker även utan betalning förbjuden.

13 §.

Vad i 4 kap. 14 § sägs om utminuteringsställe skall äga motsvarande tillämpning å utskänkningsställe.

14 §.

Beträffande den som innehar tillstånd till utskänkning eller i dennes frårvaro ombesörjer försäljningen skall vad i 4 kap. 15 § sägs äga motsvarande tillämpning.

6 KAP.

Om systembolag och restaurangbolag.

1 §.

Systembolag som i 3 kap. 2 § sägs antages av länsstyrelsen för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar.

2 §.

Systembolag må driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet, såvitt kontrollstyrelsen därtill lämnar medgivande, ävensom idka detaljhandel med pilsnerdricka samt alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

3 §.

Stiftare av systembolag så ock annan aktieägare i sådant bolag skall vara här i riket bosatt svensk medborgare som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga aktie i bolaget.

Antalet aktieägare som ej må understiga tio eller överstiga tjugu skall vara i bolagsordningen bestämt.

Aktieägare må icke äga mer än en aktie.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd till länsstyrelsen avlämnat förbindelse att på anmodan av länsstyrelsen överlåta sin aktie till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

Å aktiebrev skola de rörande aktieägare i första, tredje och fjärde styckena meddelade bestämmelserna finnas angivna.

Nedgår antalet aktieägare under det antal som är bestämt i bolagsordningen, skall bolaget träda i likvidation, där ej tillräckligt antal aktieägare inträtt inom sex månader.

4 §.

Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen en ledamot som tillika är ordförande, länsstyrelsen två ledamöter, landstinget en ledamot samt bolagsstämman en ledamot. För varje ledamot utses på enahanda sätt en suppleant.

I styrelsen för systembolaget för Stockholms stad och län skola överståthållarämbetet och länsstyrelsen utse vardera en ledamot jämte suppleant.

Styrelsen för systembolag vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad som ej deltagar i landsting skall bestå av ytterligare en ledamot som, jämte suppleant för honom, utses av stadsfullmäktige i den staden.

5 §.

Då stiftelseurkunden ingives till länsstyrelsen, skall vid densamma vara fogat förslag till bolagsordning som underställes länsstyrelsen för godkännande.

Varder ej å konstituerande bolagsstämman förslaget till bolagsordning utan ändring antaget, vare frågan om bolagets bildande förfallen.

Ansökning om bolagets registrering, vid vilken ansökning skall finnas fogat bevis om länsstyrelsens godkännande av bolagsordningen ävensom förteckning över dem som erhållit länsstyrelsens tillstånd att vara aktieägare, må göras av den ledamot av bolagets styrelse som utsetts å bolagsstämma; och skall i avseende å detta ärende vad i lagen om aktiebolag är stadgat om styrelsen och styrelseledamöterna gälla den av stämman valda ledamoten.

Sedan övriga styrelseledamöter och suppleanter utsetts samt beslut fattats rörande befogenheten att teckna bolagets firma, skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan härom för registrering.

6 §.

Systembolags räkenskapsår skall vara kalenderår.

Av systembolags utdelningsbara årsvinst må till aktieägare utdelas högst fem procent å aktiebeloppet.

Utöver vad i lagen om aktiebolag är föreskrivet om avsättning till reservfond skall avsättning till fonder och avskrivningar företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter.

Systembolags årsvinst skall, i den mån densamma ej skall användas till avsättning till reservfonden eller andra fonder, till avskrivningar i enlighet med vad i nästföregående moment sägs eller till utdelning åt aktieägarna, tillkomma statsverket och skall inom utgången av juni månad nästpåföljande år insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken för kontrollstyrelsens räkning.

Det överskott som vid upplösning av systembolag må finnas, sedan bolagets samtliga skulder blivit guldna och till aktieägarna utbetalats aktiernas nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inne-

står hos bolaget, ävensom ränta efter fem procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker, skall tillkomma statsverket.

7 §.

Befogenhet eller skyldighet som enligt lagen om aktiebolag tillkommer bolagsstämma skall i fråga om systembolag tillkomma dess styrelse; dock att bolagsstämma skall äga besluta om ändring av bolagsordningen, fastställande av balansräkning, beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet för styrelsen, utdelning åt aktieägarna, val och entledigande av en styrelseledamot och en revisor samt suppleanter för dessa.

Ändring av bolagsordningen må beslutas av bolagsstämma i den ordning som är föreskriven i lagen om aktiebolag men skall för att bli gällande godkännas av länsstyrelsen. Ej må ändringen registreras med mindre sådant godkännande styrkes.

Varder ej ansvarsfrihet styrelsen beviljad, må å bolagets vägnar talan å förvaltningen efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat föras av aktieägare i bolaget.

8 §.

Systembolag må ej i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

9 §.

Systembolag äger bilda särskilt aktiebolag (*restaurangbolag*) för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet.

10 §.

Systembolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- 1) inrätta restaurang;
- 2) inköpa eller avhända sig fastighet;
- 3) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- 4) ingå viktigare hyresavtal och inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- 5) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;
- 6) bilda restaurangbolag samt förvärva eller avhända sig aktier och andelar i bolag eller ekonomisk förening;
- 7) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets

inflytande å företag, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt;

8) placera kapital annorledes än å bankräkning; eller

9) besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring.

11 §.

Ledamot och suppleant i systembolags styrelse ävensom revisor och suppleant för denne äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter.

12 §.

Systembolag står vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i denna förordning särskilt angivna hänseenden.

13 §.

Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall varje år under tiden mars—maj å tid som av kontrollstyrelsen bestämmes verkställas för nästföregående år av två revisorer, av vilka den ena förordnas av kontrollstyrelsen bland de hos styrelsen anställda revisorerna för granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning och den andra utses av aktieägarna. På enahanda sätt tillsättas jämväl två suppleanter. Över revisionen skola revisorerna avgiva berättelse, vilken, utom redogörelse för bolagets ekonomiska ställning och förvaltning samt vad övrigt revisorerna kunna finna skäl omnämna, skall innehålla dels yttrande huruvida bolaget förvaltats i överensstämmelse med det i 1 kap. 3 § angivna syfte, dels till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Av revisionsberättelsen skola, sedan bolagets styrelse lämnats tillfälle att förklara sig över i berättelsen möjligen gjorda anmärkningar, revisorerna före juni månads utgång översända exemplar till länsstyrelsen och de myndigheter som äro företrädade i bolagets styrelse. Till dem som sålunda erhålla del av revisionsberättelsen må bolagets styrelse även insända sin förklaring.

Övriga föreskrifter rörande granskningen av systembolagens förvaltning och räkenskaper meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, av kontrollstyrelsen.

14 §.

I fråga om systembolaget för Stockholms stad och län skall vad enligt detta kapitel ankommer på länsstyrelsen ankomma på överståthållarämbetet och

länsstyrelsen i Stockholms län gemensamt; dock må tillstånd att äga aktie i nämnda bolag meddelas beträffande den som är bosatt i staden av överståthållarämbetet och den som är bosatt inom länet av länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier; och skall stamaktiekapitalet utgöra lägst tio och högst tjugu procent av bolagets sammanlagda aktiekapital.

Stamaktie må ej ägas av annan än systembolaget.

Varje stamaktie medför rätt till tio röster och varje preferensaktie rätt till en röst.

2 mom. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen.

3 mom. Restaurangbolag må ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälig utdelning å aktie, och äger vad i 8 § stadgas jämväl i övrigt motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

4 mom. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter med lika många suppleanter. Tre ledamöter och tre suppleanter utses av stamaktieägaren, två ledamöter och två suppleanter av preferensaktieägarna.

Av stamaktieägaren utsedd ledamot och suppleant så ock verkställande direktör i bolaget må ej äga preferensaktie i bolaget.

5 mom. Restaurangbolag må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.

6 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2)—4) eller 8)—9) sägs.

Bestämmelserna i 11 § skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

7 mom. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer för vilka skola utses suppleanter.

Å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, och må härtill utses endast av handelskammare auktoriserad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämföras med sådan.

Å samma stämma utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant.

8 mom. Kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorernas granskning av restaurangbolags förvaltning och räkenskaper ävensom när som helst företaga särskild granskning.

16 §.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel.

7 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

1 §.

1 mom. Den som utan att äga rätt till försäljning enligt denna förordning avyltrar rusdrycker, straffes för olovlig försäljning med dagsböter, dock ej under tio.

Beträdes någon, som förut fällts till straff för olovlig försäljning av rusdrycker, andra gången eller oftare med sådan förbrytelse eller bedriver någon olovlig försäljning i större omfattning eller yrkesmässigt, straffes med dagsböter, dock ej under trettio, eller med fängelse i högst ett år.

Har förbrytelse varom ovan sägs icke skett i större omfattning eller yrkesmässigt, må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, straffet nedsättas till fem eller, vid upprepad förbrytelse, tio dagsböter.

2 mom. Har den som beträdes med olovlig försäljning av rusdrycker förut fällts till straff för förbrytelse som avses i 30 § 1 mom. eller 31 § 2 mom. förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin eller i 22 § 1 mom. eller 23 § 1 mom. förordningen angående handel med skattefri sprit eller i 11 § 1 mom. första stycket eller 2 mom. första stycket förordningen angående vissa alkoholhaltiga preparat m. m., straffes såsom för upprepad olovlig försäljning av rusdrycker.

3 mom. I fall som i denna paragraf avses vare de å försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda rusdrycker tillika med kärl och emballage vari de förvaras underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall jämväl äga tillämpning, om någon i strid mot föreskrifterna i 1 kap. 6 § 2 mom. genom byteshandel avhänder sig rusdrycker eller eljest använder sådan dryck som betalningsmedel.

2 §.

Tillhandagår någon mot föreskrifterna i 4 kap. 9 § 1 mom. med anskaffande av rusdrycker, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning eller yrkesmässigt eller beträdes någon som förut fällts till straff för förbrytelse som nu sagts andra gången eller oftare med sådan förbrytelse, eller bryter någon mot föreskriften i 4 kap. 9 § 2 mom., vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

3 §.

Har någon med motbok vidtagit åtgärd i syfte att därigenom möjliggöra inköp av rusdrycker i större myckenhet än den vartill motboken eljest berättigar, och har han eller med hans vetskap annan gjort bruk av den ändrade motboken, straffes, där ej gärningen eljest är belagd med straff, med dagsböter.

4 §.

Överskrides rätt till partihandel, vare straffet dagsböter, dock ej under fem. Äro omständigheterna försvårande eller sker överskridande andra gången eller oftare, må till fängelse dömas.

5 §.

1 mom. Överskrider någon den i 1 kap. 4 § 1 mom. stadgade rättighet till försäljning av rusdrycker i visst fall å apotek, straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har den som äger rätt att utfärda recept å rusdrycker genom missbruk av denna rätt tillhandagått annan med anskaffande av dylika drycker, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning och mot ersättning, vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

6 §.

1 mom. Avyttrar någon vid detaljhandel med rusdrycker sådana drycker av annat slag än försäljningsrättigheten avser,

eller beträdes någon vid utminuteri med olovlig utskänkning eller vid utskänkning med olovlig utminuteri,

eller idkar någon detaljhandel med rusdrycker å annat ställe än därtill uppgivet eller medgivet är,

eller fortsätter någon, oaktat återkallelse av meddelat tillstånd till försäljning eller förbud däremot delgivits honom, med försäljningen,

straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har försäljning skett av drycker av annat slag än försäljningsrätten avser, skall i fråga om sådana drycker med kärl och emballage tillämpas även vad i 1 § 3 mom. finnes stadgat.

7 §.

Bryter någon mot 4 kap. 14 § eller 5 kap. 2 § 1 mom., 7 §, 9 § 2 mom. andra stycket eller 13 § eller bryter gäst å utskänkingsställe mot 5 kap. 5 eller 6 §, straffes med böter från och med fem till och med etthundra kronor.

8 §.

Bryter den som handhar tillåten försäljning av rusdrycker eller någon hos honom anställd i andra fall än förut i detta kapitel sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot de föreskrifter som vederbörande myndighet i enlighet med denna förordning kan hava meddelat, straffes, där ej annorlunda särskilt stadgas, med dagsböter.

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning, till vilken tillstånd innehaves av annan än systembolag, och har han förut

undergått bestraffning för förbrytelse i samma utskänkningsrörelse mot någon av nämnda paragrafer, må tillståndsinnehavaren förklaras sin rätt till försäljning förlustig.

10 §.

Bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 4 kap. 12 § eller förbryter sig någon mot stadgandet i 5 kap. 12 § 2 mom., straffes med dagsböter.

11 §.

1 mom. Rusdrycker som till riket införas av annan än den vilken enligt 2 kap. 10 § är berättigad till införsel av sådana drycker må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras. Sker ej återutförsel inom fyra månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses hava mottagits av tullanstalt, hemfaller varan till kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 20 § 2 mom. är stadgat.

2 mom. Är införsel av rusdrycker belagd med straff enligt gällande bestämmelser om ansvar för olovlig varuinförsel, skola de i sådant avseende meddelade föreskrifter lända till efterrättelse. I fråga om försäljning av olovligt införda rusdrycker skall gälla vad i 20 § 2 mom. sägs.

3 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. från fartyg eller luftfartyg förer rusdrycker, vilka förtullats såsom överskottsproviant, straffes med dagsböter, och vare dryckerna tillika med kärl och emballage underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. disponerar å provianteringsfrilager upplagda rusdrycker annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning, straffes med dagsböter.

5 mom. Erfordras i särskilt fall föreskrifter angående behandlingen av till riket inkomna rusdrycker, äger Konungen efter anmälan av generaltullstyrelsen förordna huru med varan skall förfaras.

12 §.

Den som i följd av bestämmelserna i 2 kap. 8 § undfått del av där avsedd tillverkares räkenskaper och verifikationer, så ock den som haft eller har att taga befattning med tillsyn å sådan utskänkning, vartill tillstånd överlåtits, må icke, där det ej kan anses påkallat av tjänstens intresse, yppa affärsförhållanden varom han fått kunskap. Gör han detta och framgår ej av omständigheterna, att han om de affärsförhållanden erhållit kännedom å tid, då han ej innehaft dylik befattning, straffes med dagsböter. Sker det för att göra skada eller begagnar han sig av sin kännedom till egen eller annans fördel, må dömas till fängelse.

13 §.

Skulle den som är pliktig att åtala förbrytelser mot denna förordning själv beträdas med olovlig försäljning av rusdrycker, vare det ansett som försvärande omständighet, och vare han därjämte förlustig tjänsten.

14 §.

Den som under tid då han är ställd under åtal för förbrytelse mot denna förordning fortsätter samma förbrytelse, skall för varje gång åtal därför anhängiggöras fällas till särskilt ansvar; dock må, där till fängelse dömes, sammanlagda fängelsestraffet ej överstiga två år.

15 §.

1 mom. Den som uppsåtligen förleder annan till förbrytelse varom i 1—3 §§ sägs eller vid utförande av sådan förbrytelse med råd eller dåd uppsåtligen hjälper, så att gärningen därigenom sker, straffes som vore han själv gärningsman. Har någon före brottets utförande eller vid utförandet, dock i mindre mån än nyss är sagt, med råd eller dåd gärningen främjat, straffes efter ty som han provas hava till brottet bidragit.

Den till vilken rusdrycker avyttrats eller eljest anskaffats vare ej förfallen till ansvar för delaktighet i gärningen enligt vad i första stycket sägs.

2 mom. Husbonde ansvarar för förbrytelse som vid handhavande av detaljhandel begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förbrytelsen begången av honom själv, därest ej omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.

16 §.

Den som idkar detaljhandel vare pliktig tillhandagå nykterhetsnämnd eller av nämnden utsett ombud med erforderliga upplysningar.

17 §.

Det åligger länsstyrelsen att övervaka iakttagandet av vad i denna förordning är stadgat.

Polischefen i orten så ock kommunalnämnd skola tillse, att å ställe där detaljhandel idkas ordning iakttages samt de i denna förordning meddelade föreskrifter noga efterföljas.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må länsstyrelsen förordna lämplig polisman att fullgöra vad enligt denna förordning åligger polischef.

18 §.

Tredskas systembolag att fullgöra de i denna förordning för sådant bolag meddelade föreskrifter eller de föreskrifter som kontrollstyrelsen för bolaget utfärdat, äger länsstyrelsen efter omständigheterna förelägga bolagets styrelseledamöter vite eller förbjuda bolaget att efter utsatt skäligen tid fortsätta med försäljningen, om de åsidosatta föreskrifterna ej iakttagas.

19 §.

1 mom. Allmän åklagare samt de vilka särskilt antagits att vaka över förordningens efterlevnad åligger att åtala förbrytelser mot densamma.

2 mom. I öfrigt äger envar rättighet att för sådana förbrytelser anställa åtal, dock ej föräldrar och barn eller makar eller syskon mot varandra, ej heller annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, ej fosterbarn mot fosterföräldrar och ej heller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

3 mom. Då åtal anställas av annan än den som är nämnd i 1 mom. give han sin talan allmän åklagare till känna så tidigt, att denne må kunna övervara målets utförande.

4 mom. Åtal anhängiggöres vid allmän domstol.

20 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 11 § sägs. I öfrigt gäller angående beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Rusdrycker som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till systembolag eller partihandelsbolaget. Kunna förbrutna drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket rusdrycker sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris efter grunder som av kontrollstyrelsen fastställas inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare, där rusdrycker som ej förklaras förbrutna försälas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den erlagda köpesumman för rusdrycker som försåts på grund av stadgandet i 11 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; skolande, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket tillhanda.

21 §.

Böter som äro ådömda efter denna förordning skola, om tillgång saknas till deras gäldande, förvandlas enligt allmän strafflag.

22 §.

Av böter som ådömas enligt denna förordning samt värdet av rusdrycker jämte kärl och emballage som enligt denna förordning dömas förbrutna tillfalle en tredjedel, dock högst femhundra kronor, åklagaren. Lika del skall, om särskild angivare eller beslagare finnes, tillfalla denne, men om så ej är fallet, ställas i Stockholm till överståthållarämbetets, i annan stad till magistratens samt på landet till länsstyrelsens förfogande att, i enlighet med föreskrifter som Konungen utfärdar, användas till uppmuntran av polismän som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av rusdrycker. Återstoden tillfaller kronan.

Andel som nu sagts tillkomme dock ej angivare, då angivelse skett av föräldrar mot barn, barn mot föräldrar, makar eller syskon mot varandra, annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, fosterbarn mot fosterföräldrar eller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

23 §.

Ej vare någon jävig att bära vittne angående olovlig försäljning av rusdrycker endast på den grund att han därvid tillhandlat sig eller förtärt sådana drycker.

24 §.

Vad enligt denna förordning tillhör kommunalfullmäktiges handläggning skall, där fullmäktige ej finnas, tillkomma kommunalstämma.

Vad enligt denna förordning tillhör magistrats handläggning tillkommer poliskammare i stad, där sådan finnes.

F ö r s l a g

till

förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Den nya förordningen angående försäljning av rusdrycker skall, såvitt ej nedan annorlunda stadgas, lända till efterrättelse från och med den 1 oktober 1938.

Genom nya förordningen upphävas förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

förordningen den 13 maj 1846 (nr 15 sid. 8) om ansvar å den som åt fånge eller kronoarbetareskar olovligen anskaffar brännvin eller andra spirituösa drycker; samt

kungörelsen den 21 december 1904 (nr 69 sid. 1) angående förbud mot postbefordran av paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker;

tillika med alla de särskilda stadganden som innefatta ändring av vad de sålunda upphävida författningarna innehålla eller tillägg därtill;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot nya förordningens bestämmelser.

2 §.

Sådan rättighet till detaljhandel med rusdrycker som avses i förordningen den 14 juni 1917 må icke meddelas för längre tid än till den 1 oktober 1938.

3 §.

Indelning av riket i detaljhandelsområden jämlikt 3 kap. 1 § nya förordningen skall ske före den 1 augusti 1937 att gälla från och med den 1 oktober 1938.

4 §.

Ledamöter och suppleanter i systembolags styrelser skola utses första gången enligt nya förordningen å följande tider:

de ledamöter och suppleanter, vilka skola utses av kontrollstyrelsen, länsstyrelsen och stadsfullmäktige, före den 15 september 1937,

de ledamöter och suppleanter, vilka skola väljas av landstingen, vid 1937 års lagtima möte, samt

de ledamöter och suppleanter, vilka skola väljas av aktieägarna, å konstituerande bolagsstämma.

5 §.

Systembolag som ämnar bedriva verksamhet från den 1 oktober 1938 skall söka antagande av länsstyrelsen före den 1 november 1937. Å sådant bolag skola bestämmelserna i 6 kap. nya förordningen om tillstånd att äga aktie i systembolag samt om systembolags bildande och vad därmed sammanhänger äga tillämpning.

6 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1938 skall göras av systembolag senast den 31 december 1937 samt av fullmäktige eller stämma i vederbörande kommun senast den 31 mars 1938. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 3 kap. nya förordningen i tillämpliga delar lända till efterrättelse och skola därvid i förekommande fall jämväl reglerna om turistutskänkning träda i tillämpning.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning eller trafikutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1938 skall, även där ansökan göres före sistnämnda dag, behandlas i den ordning som föreskrives i 3 kap. nya förordningen.

Har tillstånd till utskänkning meddelats på grund av sådan ansökan som ovan i denna paragraf sägs, skall om överlåtelse av tillståndet gälla vad i 3 kap. nya förordningen stadgas angående sådan överlåtelse.

7 §.

I samband med likvidation av bolag som avses i 17 § förordningen den 14 juni 1917 skall upprättas skriftlig handling, innefattande överlåtelse av tillgångar och skulder i bolaget å det i nya förordningen avsedda systembolag, inom vars detaljhandelsområde det förra bolagets styrelse har sitt säte, varvid skall iakttagas ej mindre att borgenär, som icke godtager det nya bolaget i det tidigare ställe, erhåller betalning för sin fordran än även att, i den mån befintligt överskott därtill förslår, att delägarna i det tidigare bolaget tillskjutna medel återbetalas jämte ränta därå efter högst fem procent om året för tid, för vilken utdelning tidigare ej ägt rum.

8 §.

Kontrollstyrelsen har att meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de bolag som omförmälas i 17 § förordningen den 14 juni 1917 samt angående rörelsens övertagande av systembolag som avses i nya förordningen.

Styrelseledamöterna i sistnämnda bolag skola, sedan de utsetts jämlikt 4 § här ovan, biträda vid förberedelserna för rörelsens övertagande.

9 §.

Bestämmelserna i 19 § 6—8 mom. förordningen den 14 juni 1917 skola tillämpas beträffande granskning av bolags förvaltning och räkenskaper för tiden från den 1 januari till den 1 oktober 1938.

10 §.

Bestämmelserna i 6 kap. 15 § 1 mom. nya förordningen om stamaktier och preferensaktier i restaurangbolag skola icke utgöra hinder för att i dylika bolag, där vid nya förordningens ikraftträdande annat förhållande mellan olika slag av aktier är gällande, detta förhållande bibehålles; dock att stamaktiernas sammanlagda röstetal icke må utgöra mindre del av samtliga aktiers röstetal än vad nämnda bestämmelser medgiva.

11 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i nya förordningen, skall denna bestämmelse i stället tillämpas.

F ö r s l a g

till

förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Nykterhetsnämnd i kommun har att övervaka nykterhetstillståndet inom kommunen samt att i enlighet med vad i denna förordning sägs eller eljest finnes stadgat vidtaga för dess höjande erforderliga åtgärder.

Det åligger nykterhetsnämnd därvid särskilt

att söka förebygga och motverka onykterhet och dryckenskap genom upplysningar, råd och anvisningar till systembolag och andra försäljare av alkoholhaltiga drycker eller ersättningsmedel härför samt genom åtgärder mot olaglig försäljning av sådana drycker eller ersättningsmedel;

att verka för nykterhetsfrämjande åtgärder genom framställningar och yttranden till vederbörande myndigheter; samt

att tillhandagå enskilda personer med de råd och upplysningar som äga samband med nämndens uppgifter.

Nykterhetsnämnd skall, i stad till stadsfullmäktige och på landet till kommunalfullmäktige eller kommunalstämma, avgiva årlig berättelse över nykterhetstillståndet inom kommunen samt angående nämndens verksamhet.

2 §.

Brukar någon som vistas inom kommunen alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan, äger nykterhetsnämnden förordna, att under viss tid, högst ett år i sänder, rusdrycker icke må till honom utminuteras.

Över beslutet må besvär inom trettio dagar från delfåendet anföras hos länsstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1938.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms
slott den 5 mars 1937.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, fråga om *ändrade bestämmelser angående försäljning av rusdrycker* samt anför därvid:

Inledning.

I skrivelse (nr 203) till Kungl. Maj:t anhöll 1928 års riksdag i anledning av väckta motioner, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående omläggning av lagstiftningen rörande försäljning av rusdrycker samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

I anledning av denna skrivelse bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 september 1928 chefen för finansdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag angående revision av nämnda lagstiftning.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades den 23 oktober 1928 sju sakkunniga, vilka antogo benämningen *1928 års revision av rusdryckslagstiftningen*. Sedan en av revisionens ledamöter erhållit entledigande från uppdraget och tre nya ledamöter blivit tillsatta, anhöll emellertid flera av de sakkunniga efterhand om befrielse från utredningsuppdraget. I anledning härav återkallades den 20 juni 1930 samtliga förordnanden för revisionens dåvarande ledamöter, och förordnades den 4 juli 1930 såsom ledamöter i revisionen landshövdingen E. A. Beskow, tillika ordförande, dåvarande jourhavande direktören i aktiebolaget Vin- & spritcentralen E. A. Bernström, ledamoten av riksdagens första kammare, förrådsförmannen A. J. Bärg i Katrineholm, aktuarien, filosofie doktorn E. V. Englund, direktören i Karlstads systemaktiebolag G. Gräslund, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren C. O. Johanson i Huskvarna, lasarettsläkaren i Malmö, medicine

doktorn M. J. J. Ljungdahl, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören E. Ljunggren i Örebro och dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, byråchefen J. E. O. J:son Thulin. Någon ytterligare ändring i revisionens sammansättning ägde därefter icke rum.

Med skrivelse den 23 oktober 1934 överlämnade revisionen till chefen för finansdepartementet »Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m.». I skrivelsen anfördes bland annat, att revisionen på grund av det nära sambandet mellan vissa spörsmål inom lagstiftningen rörande försäljning av spritdrycker och vin samt lagen om behandling av alkoholister funnit sig böra upptaga till behandling jämväl vissa delar av sistnämnda lagstiftning. I enlighet härmed innefattar betänkandet av motiv åtföljda förslag till

1) förordning angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordning);

2) lag om nykterhetsvård;

3) förordning om införande av förordningen angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordningen) samt lagen om nykterhetsvård;

4) kungörelse angående meddelande av vissa uppgifter för utminuteringskontrollen;

5) bolagsordning för systembolag; samt

6) bolagsordning för restaurangbolag.

De under 1) samt 3)—6) omnämnda förslagen torde få fogas såsom bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga A*). Beträffande det under 2) omförmälda förslaget hänvisas till betänkandet, vilket ingår i serien Statens offentliga utredningar (1934: 39).

Efter remiss avgåvos yttranden över betänkandet av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, generaltullstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, landstingens förvaltningsutskott i samtliga län utom Jönköpings, Älvsborgs och Västernorrlands län, Svenska stadsförbundets styrelse, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund — som utan eget yttrande åberopade ett uttalande av Nykterhetsfolkets landsmöte — landsföreningen för folknykterhet utan förbud, styrelsen för Sveriges motboksinnnehavares riksorganisation ävensom Sveriges centrala hotell- och restaurantförening. Beträffande särskilda delar av betänkandet avgåvos yttranden av medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens inspektör för fattigvård och barnavård, Svenska landstingsförbundets styrelse, föreningen Sveriges stadsfiskaler, Svenska trafikförbundet, Svenska kurortföreningen, Svenska vinberedarföreningen samt Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund. Kontrollstyrelsen överlämnade av styrelsen infordrade yttranden från aktiebolaget Vin- & spritcentralen, Systembolagens personalförening och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd. Socialstyrelsen — som i samband med remissen fått sig ålagt att höra sammanslutningar av nykterhetsnämnder och styrelser för alkoholistanstalter i den omfattning ämbetsverket ansåge lämplig — överlämnade yttranden från nykterhetsnämndernas centralkommitté och 28 andra nykterhetsnämndssam-

manslutningar ävensom från styrelserna för sex av de allmänna alkoholist-anstalterna och en enskild sådan anstalt. Överståthållarämbetet överlämnade yttranden i ärendet från Stockholms stadsfullmäktige ävensom från polismästaren och besiktningsmännen för sprit- och vinutskänkningslokaler i Stockholm. Slutligen inkommo från länsstyrelserna — vilka anmodats höra dels de kommuner, där vid tiden för remissresolutionernas utfärdande utminutering av spritdrycker och vin ägde rum, dels övriga städer och köpingar med minst 5,000 invånare, dels landskommuner med municipalsamhällen, vilka kunde uppvisa minst samma befolkningssiffra, dels ock polis-chefer i lämplig omfattning — yttranden från fullmäktige i omkring 160 kommuner ävensom inemot 200 yttranden från polismyndigheter m. fl.

I avseende å yttrandena från landstingens förvaltningsutskott och kommunerna må framhållas, att desamma i åtskilliga fall begränsats till att avse sådana frågor, som ansetts äga särskilt intresse för respektive landsting och kommuner. En begränsning har kommit till synes jämväl såvitt angår vissa yttranden från polismyndigheterna, i det att betänkandet granskats enbart eller företrädesvis ur ordningssynpunkt. Ett mindre antal yttranden avse uteslutande förslaget till lag om nykterhetsvård. I fråga om kommunernas yttranden må slutligen nämnas, att desamma emellanåt beslutats efter votering med en mer eller mindre knapp majoritet.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 6 december 1935 av det av revisionen framlagda förslaget till spritdrycksförordning anmärkte jag, att nämnda förslag syntes i det stora hela ägnat att kunna läggas till grund för en lagstiftning i ämnet men att jag likväl ville tillstyrka att förslaget i viss del gjordes till föremål för ytterligare utredning innan proposition avlättes till riksdagen. Jag erinrade därvid, hurusom förslaget avsåge genomförande av en betydande minskning av antalet systembolag men att det föreliggande utredningsmaterialet icke syntes giva tillräcklig ledning för överblickande av de ekonomiska förutsättningarna för en dylik reform. Fördenskull hemställde jag om bemyndigande att tillkalla högst fem sakkunniga med uppdrag att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna direktiv inom finansdepartementet verkställa utredning av frågan om de ekonomiska förutsättningarna för genomförande av omorganisation av systembolagen.

Sedan nämnda hemställan av Kungl. Maj:t bifallits, tillkallade jag sagda den 6 december såsom sakkunniga dåvarande militieombudsmannen T. P. J. Petersson, tillika ordförande, verkställande direktören i aktiebolaget Stockholmssystemet J. H. Bergvall, ledamoten av riksdagens första kammare, förenämnde förrådsförmannen A. J. Bärg, överdirektören J. A. Kollberg samt assessorn i Svea hovrätt E. G. Söderlund.

De sakkunniga avgåvo utlåtande i ämnet den 10 juni 1936. Över detta utlåtande inhämtades yttranden från kontrollstyrelsen — som i sin tur införskaffade yttranden i ärendet från Systembolagens personalförening och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd — ävensom från statskontoret och riksräkenskapsverket.

Min framställning kommer i det följande närmast att avse rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag till ny försäljningslagstiftning jämte de däröver avgivna yttrandena. Såsom redan anmärkts har revisionen emellertid — utan att särskilt uppdrag i sådant hänseende lämnats densamma — funnit sig böra framlägga förslag jämväl till lag om nykterhetsvård. Denna lag är avsedd att ersätta 1931 års lag om behandling av alkoholister, och det ankommer alltså på chefen för socialdepartementet att vidare handlägga ärendet i denna del. Några ord angående sagda lagförslag torde dock i detta sammanhang få anses påkallade.

Såsom motiv för framläggande av förslaget till lag om nykterhetsvård anför revisionen bland annat följande:

En lagstiftning på det område, varmed revisionen haft att taga befattning, bör väsentligen ha till uppgift att förebygga och motverka sådant bruk av alkohol, som medför sociala eller ekonomiska skadeverkningar. Detta syfte har man i vårt land fullföljt på två vägar. Den första av dessa är försäljningslagstiftningen, genom vilken man sökt gestalta den lagliga försäljningen av spritdrycker och vin på ett sådant sätt, att denna ger upphov till så ringa skada som möjligt. Enbart åtgärder av detta slag äro dock icke tillfyllest. Erfarenheterna i olika länder ha givit vid handen, att huru försäljningslagstiftningen än må vara utformad, denna dock icke kunnat erbjuda mer än ett första skydd mot alkoholmissbruket, vilket i många fall är otillräckligt och därför måste stödjas av särskilda åtgärder mot detta missbruk. Detta har man beaktat i vårt land tidigare än i de flesta andra länder genom att beträda den andra vägen för alkoholmissbrukets bekämpande, nämligen individuell behandling av alkoholmissbrukare med stöd av särskild lagstiftning. Då denna lagstiftning och försäljningslagstiftningen ha samma allmänna syfte och i olika hänseenden gripa in i varandra, har revisionen till behandling upptagit jämväl spörsmålet om utveckling av lagstiftningen om den individuella nykterhetsvården till större ändamålsenlighet samt framlagt förslag härom.

De allmänna utgångspunkterna för revisionen härvid ha varit å ena sidan, att det i vårt land alltjämt — trots den gynnsamma utveckling av nykterhetstillståndet, som ovedersägligen ägt rum under de sista årtiondena — i stor omfattning förekommer alkoholmissbruk med betydande skadeverkningar både för enskilda personer och för det allmänna, samt å den andra, att det är möjligt att väsentligt förbättra dessa förhållanden genom att göra organen för den särskilda nykterhetsvårdande verksamheten bättre skickade för sin uppgift och i samband därmed giva dem ökade befogenheter särskilt i fråga om det begynnande missbruket.

I enlighet med denna uppfattning föreslår revisionen *dels* att i varje län skall inrättas en de 'okala nykterhetsnämnderna överordnad länsnykterhetsnämnd med uppgift bland annat att öva tillsyn över de lokala nämnderna samt lämna dem vägledning och bistånd, *dels ock* att ingripande från nykterhetsnämndernas sida skall kunna ske, ej blott såsom nu, då fråga är om vissa grövre fall av alkoholmissbruk, utan även — låt vara med viss begränsning och utan interneringspåföljd — i lindrigare fall och på ett tidigare stadium än som för närvarande är möjligt. Enligt förslaget bör ingripande sålunda i princip kunna ske, så snart någon gjort sig skyldig till fylleri eller

eljest använt alkoholhaltiga drycker eller ersättningsmedel därför till skada för sig eller annan.

Förslaget till lag om nykterhetsvård har i skilda hänseenden framkallat allvarliga erinringar i ett stort antal av de ingivna yttrandena. Vägande anmärkningar ha sålunda framställts såväl mot förslaget om inrättande av länsnykterhetsnämnder som ock beträffande den ifrågasatta utvidgningen av området för lagtillämpningen. I några av yttrandena ävensom i vissa sedermera inkomna framställningar ha väckts förslag i syfte att få till stånd en ändring av 1931 års alkoholistlagstiftning av mindre omfattning och jämväl i övrigt av annan innebörd än som av revisionen föreslagits.

Under angivna omständigheter har — såsom chefen för socialdepartementet förut haft tillfälle anmäla¹ — frågan om en mera genomgripande revision av alkoholistlagstiftningen tillsvidare ansetts böra bliva föremål för ytterligare överväganden inom socialdepartementet, och något förslag härutinnan kommer alltså icke nu att föreläggas Kungl. Maj:t.²

Jag har emellertid ansett hinder icke möta att, utan avvaktan på att detta spörsmål bringas till sin lösning, redan nu upptaga till behandling frågan om genomförande av den av riksdagen begärda försäljningslagstiftningen. Detta förutsätter emellertid, att förslaget till försäljningsförrättning undergår vissa justeringar. Det må sålunda nämnas, att rusdryckslagstiftningsrevisionen ansett angeläget att bereda organen för den samhällseliga nykterhetsvården ökat inflytande å systembolagens verksamhet och i sådant syfte föreslagit, att länsnykterhetsnämnden skall äga utse två ledamöter i systembolags styrelse. Till frågan om den avvikelse från revisionens förslag, som i anledning härav får anses påkallad, ävensom till de jämkningar i övrigt, som bliva erforderliga i händelse förslaget till försäljningsförrättning skall genomföras utan samband med den föreslagna lagen om nykterhetsvård, torde jag senare få återkomma.

Jag övergår alltså till att närmare behandla frågan om försäljningslagstiftningens reglering. Därvid skall jag till en början i korthet lämna en sammanfattande framställning rörande nu gällande ordning på förevarande område ävensom ingå på de yrkanden, som föranlett den av rusdryckslagstiftningsrevisionen verkställda utredningen, och direktiven för denna utredning.

¹ Jämför bilaga till 1937 års statsverksproposition, femte huvudtiteln, sid. 110.

² Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition den 15 januari 1937, nr 35, har emellertid i samband med förslag om ändrade bestämmelser rörande verkställighet och förvandling av bötesstraff framlagts förslag jämväl om ändring i vissa delar av alkoholistlagen. Sistnämnda förslag torde, därest detsamma genomföres, bliva ägnat att medföra väsentligt ökad effekt i fråga om alkoholistlagstiftningens tillämpning beträffande återfallsfyllerister.

Gällande ordning; yrkanden om revision; direktiv för utredningen.

Enligt gällande rusdrycksförsäljningsförförordning är handeln med rusdrycker inom riket såsom regel förbehållen särskilda bolag. Sålunda är partihandeln — varmed förstås sådan handel, som bedrivs till återförsäljare i och för deras rörelse, ävensom försäljning för export — med några undantag anförtrodd åt ett för riket gemensamt partihandelsbolag. Och detaljhandeln — varmed avses dels utminutering, d. v. s. försäljning till avhämtning eller försändning på rekvisition, dels ock utskänkning, d. v. s. försäljning till förtäring på stället — ankommer, likaledes med vissa undantag, på de s. k. systembolagen. Delägarna i dessa försäljningsbolag få endast i form av tämligen snävt begränsad utdelning å tillskjutet kapital tillgodogöra sig vinst å bolagens rörelse; till alldeles överbärande del inlevereras vinsten till statsverket.

Ändamålet med denna anordning har emellertid icke i främsta rummet varit att bereda statsverket ökade inkomster utan i stället att ordna rusdrycksförsäljningen på ett ur sociala synpunkter så betryggande sätt som möjligt.

Redan detta syfte har ansetts påkalla en reglering som, såvitt möjligt, frigör rusdryckshandeln från beroende av enskilt — och kommunalt — vinstintresse. Detta mål har nära nog fullständigt kunnat uppnås i fråga om partihandeln ävensom beträffande utminuteringen, vilken omfattar omkring nio tiondelar av detaljhandeln. Vad åter angår utskänkningen gäller som bekant, att den rätt, som härutinnan tillkommer systembolagen, i betydande utsträckning överlättes å enskilda restauranginnehavare, därvid de sistnämnda — såsom i annat sammanhang skall närmare utvecklas — alltså få tillgodogöra sig vinst å försålda rusdrycker.

Nyssnämnda syfte, att ordna rusdrycksförsäljningen på ett ur sociala synpunkter så betryggande sätt som möjligt, har emellertid vidare ansetts kräva såväl bestämmelser, avsedda att garantera att de särskilda försäljningsorganen bliva lämpade för sina uppgifter, som ock en närmare reglering av villkoren för försäljningens, särskilt detaljhandels, bedrivande. Rusdrycksförsäljningsförförordningen kan härutöver sägas i viss mån fullfölja jämväl ett mera långt gående syfte än som förut angivits, i det att densamma medger rätt för varje kommun att bestämma, huruvida och i vad mån detaljhandel med rusdrycker må bedrivas inom dess område.

I enlighet med vad nu sagts gäller beträffande försäljningsorganen till en början, att de för sin verksamhet äro beroende av tillstånd från det allmännas sida och att sådant tillstånd meddelas endast för begränsade tidsperioder. Sålunda antages partihandelsbolag av Kungl. Maj:t för viss tid, högst sex år; och försäljningsrätten kan av Kungl. Maj:t återkallas i händelse av missbruk. Tillstånd för systembolag meddelas av länsstyrelsen för ett eller flera, högst tre, kalenderår. Ett avgörande inflytande härutinnan har emellertid, såsom nyss omnämndes, tillagts jämväl kommunerna. Även i

vad angår tillstånd för systembolag gäller, att detsamma kan under vissa omständigheter återkallas.

Rusdrycksförsäljningsförordningen upptager vidare bestämmelser, avsedda att tillförsäkra det allmänna såväl möjlighet till kontroll av försäljningsverksamheten som ock ett övervägande inflytande å försäljningsbolagens ledning. Sålunda föreskrives, att partihandelsbolag ej må antagas utan att staten beretts dylikt inflytande. Och vad angår systembolagen tillgodoses det allmännas anspråk i förevarande hänseenden dels genom stadganden om styrelsens sammansättning samt om granskning av bolagens förvaltning och räkenskaper, dels ock därigenom att systembolagen ställts under kontrollstyrelsens överinseende med åliggande för bolagen att i åtskilliga avseenden ställa sig kontrollstyrelsens föreskrifter till efterrättelse.

Beträffande villkoren för försäljningen gäller som bekant, att dessa endast till en del kommit till uttryck i rusdrycksförsäljningsförordningen. Denna innehåller visserligen åtskilliga stadganden av grundläggande betydelse för utminuterings handhavande samt upptager i fråga om utskänkningen bland annat förbud mot försäljning till minderåriga och missbrukare. Men i väsentliga delar har det nuvarande systemet på detaljhandels område utformats enbart med stöd av föreskrifter, råd eller anvisningar, som av kontrollstyrelsen utfärdats med avseende å systembolagens verksamhet. Kontrollstyrelsen har härvid kunnat stödja sig bland annat på den allmänna bestämmelsen i 63 § rusdrycksförsäljningsförordningen, att all försäljning av rusdrycker skall ordnas så, att därmed åstadkommes så ringa skada som möjligt och förty syftet med de i förordningen givna stadgandena i största möjliga utsträckning vinnes. — Utöver vad nu angivits ha på åtskilliga håll i samband med upplåtande av detaljhandelsrätt fastställts av vederbörande kommuner föreslagna villkor för försäljningen, avsedda att tillämpas vid sidan av eller i stället för de bestämmelser, som upptagits i förordningen. I ej ringa utsträckning ha bolagen därjämte i fråga om utminuterings tillämpat restriktiva åtgärder, vilka funnits påkallade med hänsyn till särskilda förhållanden å de orter, där bolagen utöva sin verksamhet.

Vad beträffar innebörden av de föreskrifter som sålunda meddelats i förordningen eller vid sidan av densamma, kan för utminuterings del i korthet sägas gälla, att bolagen skola förskaffa sig kännedom om varje enskild kund, medgiva inköp endast i den omfattning som — med hänsyn till sålunda kända förhållanden — i varje särskilt fall finnes motsvara ett måttligt behov, samt företaga inskränkningar eller fullständig avstängning från inköp så snart försäljningen anses kunna medföra skada. För att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra denna *individuella kontroll* äro bolagen i stor utsträckning hänvisade till att hos nykterhetsnämnder, andra kommunala myndigheter och särskilt anlitate förtroendemän inhämta upplysningar om kundkretsen.

Såvitt angår utminutering av spritdrycker stadgar rusdrycksförsäljningsförordningen en maximigräns av fyra liter för kalendermånad med rätt likväl för bolagen att under vissa betingelser tillfälligt medgiva ytterligare till-

delning. I praktiken har emellertid den av bolagen verkställda behovsprövningen, i åtskilliga fall i förening med kommunala särbestämmelser, lett därhän, att endast en mindre del av bolagens kundkrets medgives verkställa inköp intill den i förordningen stadgade maximigränsen.

Jämväl med avseende å utskänkningen tillämpas en direkt inköpsbegränsning. Åt en och samma gäst må sålunda vid ett givet tillfälle utskänkas endast viss kvantitet rusdrycker. Den högsta medgivna kvantiteten är emellertid ej alltid densamma; för olika tider på dagen såväl som för olika slag av restauranger gälla skilda kvantitetsbestämmelser.

Vid sidan av kvantitetsbegränsning tillämpas i fråga om utskänkningen det s. k. måltidstvånget. Detta innebär, att utskänkning av spritdrycker icke får äga rum till annan än den, som på utskänkningsstället börjat intaga eller därstädes omedelbart förut intagit måltid, bestående av lagad mat till visst bestämt lägsta pris. Jämväl i fråga om starka viner gälla liknande bestämmelser.

Beträffande den kommunala bestämmanderätten gäller till en början, att varje kommun — genom beslut av stadsfullmäktige eller kommunalstämma, respektive kommunalfullmäktige — äger förhindra ej blott att systembolag kommer till stånd eller medgives fortbestå inom kommunen, utan även att överhuvud från försäljningsställe inom kommunen utövas detaljhandel med rusdrycker. I händelse en kommun finner sig böra medgiva, att detaljhandel med rusdrycker bedrives inom dess område, äger densamma vidare att i nyss angiven ordning besluta om det högsta antal försäljningsställen, som må ifrågakomma, ävensom angående de inskränkningar med hänsyn till försäljningsställenas förläggning och rörelsens bedrivande, som finnas erforderliga. Vad sålunda beslutats skall, om ock efter viss prövning från länsstyrelsens sida, fastställas till efterrättelse i samband med tillstånds beviljande.

Den kommunala vetorätten jämte vissa andra omständigheter ha föranlett, att antalet försäljningsställen för detaljhandel med rusdrycker blivit jämförelsevis starkt begränsat. Utminuteringsställen ha sålunda blivit inrättade endast i omkring 130 kommuner, därav fyra verkliga landskommuner. Dessa utminuteringsställen äro ojämnt fördelade; för en avsevärd del av bolagens kundkrets är avståndet från boningsorten till närmaste inköpsställe betydande. Även i fråga om inrättande av utskänkingsställen har en restriktiv tendens gjort sig gällande. Under senare år har sålunda rätt att under hela året utskänka spritdrycker och vin varit medgiven i mindre än 200 kommuner, därav ett 20-tal verkliga landskommuner. Säsongsmissig utskänkning av sådana drycker eller rätt till utskänkning enbart av vin har förekommit i ytterligare omkring 150 kommuner, varav ett 90-tal landskommuner. Det må emellertid framhållas, att antalet kommuner med utskänkingsställen ökats avsevärt sedan tiden för rusdrycksförsäljningsförordningens ikraftträdande och att denna ökning gjort sig särskilt märkbar under de senaste åren. Jämväl utskänkingsställena äro ojämnt fördelade. Av försäljningsställen för säsongsutskänkning eller utskänkning enbart av vin äro sålunda mer än hälften belägna i Skåne eller på västkusten.

Utöver vad hittills berörts upptager den gällande försäljningslagstiftningen även andra bestämmelser av allmän restriktiv innebörd, såsom stadganden om försäljningslokalernas belägenhet och beskaffenhet samt om försäljningstider. Av liknande natur är jämväl det gällande förbudet mot utskänkning i samband med olika slags offentliga föreställningar.

Förut har antytts, att rätt till försäljning av rusdrycker undantagsvis kan tillkomma annan än de nu omnämnda försäljningsbolagen. I sådant hänseende må erinras om den rätt till partihandel, som tillkommer brännvinstillverkare jämte vissa andra tillverkare av rusdrycker. Jämväl systembolag äger enligt rusdrycksförsäljningsförfordningen viss partihandelsrätt, i det att sådant bolag må till annan innehavare av detaljhandelsrätt försälja rusdrycker i och för dennes rörelse. Vad angår detaljhandeln medger rusdrycksförsäljningsförfordningen, att till enskild person må upplåtas dels rätt till s. k. trafikutskänkning, d. v. s. utskänkning å fartyg eller järnvägståg, dels ock rätt till vinutskänkning i fall, där sådan tillfälligtvis kan vara av omständigheterna påkallad. Jämväl beträffande nu omförmälda slag av detaljhandel gäller, att tillstånd meddelas av länsstyrelsen samt att försäljningsrätten är till tiden begränsad. Vederbörande kommun äger vetorätt i fråga om tillstånd till tillfällig utskänkning; rätt till trafikutskänkning är däremot undandragen kommunernas bestämmanderätt.

Rusdrycksförsäljningsförfordningen utfärdades den 14 juni 1917 och trädde i kraft den 1 januari 1919. Förfordningen, som tillkom i anledning av motioner vid 1917 års riksdag, är att betrakta såsom resultatet av en kompromiss mellan skilda meningar. Härutinnan må vara tillräckligt att hänvisa till den framställning rörande författningsfrågans behandling, som återfinnes å sid. 2 och 3 i bevillningsutskottets betänkande nr 37 vid 1928 års riksdag.

Under nu angivna förhållande är det icke ägnat att förvåna, att förordningen vid upprepade tillfällen utsatts för kritik i olika hänseenden och att krav om ändring av densamma tid efter annan blivit framförda. På vissa punkter ha ock betydelsefulla ändringar i förordningen kommit till stånd. Sålunda blev exempelvis partihandeln med rusdrycker redan under år 1923 föremål för en genomgripande omreglering.¹ I många avseenden, särskilt i vad angår detaljhandeln, ha de ursprungliga bestämmelserna emellertid förblivit i stort sett orubbade.

På sin tid uppdrogs åt särskilda sakkunniga — 1926 års rusdryckslagstifningsberedning — att verkställa utredning rörande olika spörsmål om den lokala organisationen av rusdrycksförsäljningen. Denna utredning hann

¹ Nya undersökningar i denna del ha sedermera verkställts och såsom resultat därav genomfördes ytterligare ändringar i rusdrycksförsäljningsförfordningen åren 1930 och 1934. Se härom närmare Monopolutredningens betänkande angående anordnandet av den statliga kontrollen av aktiebolaget Vin- & spritcentralens verksamhet (Statens offentliga utredningar 1928: 4) samt såvitt angår 1930 års riksdag propositionen nr 196, bevillningsutskottets betänkande nr 21 och memorial nr 27, riksdagens skrivelse nr 259 och kamrarnas protokoll för den 3 maj; jämför även propositionen nr 232 vid 1934 års riksdag.

emellertid aldrig leda till åsyftat resultat, innan frågan om en allmän revision av försäljningslagstiftningen bragtes på dagordningen.

Yrkanden i sådant syfte framfördes i särskilda motioner vid 1928 års riksdag. I en av dessa motioner — den av herr Lövgren i Nyborg inom andra kammaren väckta motionen nr 348 — anmärktes, att det gällande utminuteringsystemet syntes ha åstadkommit en ökning i stället för en minskning av alkoholkonsumtionen samt att detsamma visat sig ägnat att giva ökad utbredning jämväl åt den olaga sprithanteringen. Fördenskull begärdes i motionen en undersökning av de restriktionssystem, som praktiserades i de skilda skandinaviska länderna, i syfte att få utrönt, om ej för vårt land kunde utformas ett system för rusdrycksförsäljning, vilket avskaffade den personliga kontrollen och höjde statens inkomster men samtidigt hölle konsumtionen inom måttliga gränser. I två andra sinsemellan likalydande motioner — de av herr Nils Anton Nilsson i första kammaren samt herrar Forssell och Järte i andra kammaren väckta motionerna nr 156, respektive 268 — framställdes vidare åtskilliga anmärkningar mot rusdrycksförsäljningsförordningens bestämmelser i fråga om detaljhandeln samt mot det sätt, varpå denna del av försäljningen i praktiken blivit ordnad. Dessa anmärkningar utmynnade i ett yrkande om revision av rusdrycksförsäljningsförordningen jämte därmed sammanhängande författningar.

Över ifrågavarande motioner avgav kontrollstyrelsen utlåtande. Efter att ha bemött de framställda erinringarna uttalade styrelsen därvid, att jämväl styrelsen av närmare anförda orsaker funne tidpunkten vara inne för en överarbetning av rusdrycksförsäljningsförordningen.

I sitt förenämnda, av riksdagen godkända betänkande nr 37 erinrade bevillningsutskottet därefter bland annat, hurusom ett tidigare vid 1923 års riksdag framställt yrkande om en allmän revision av försäljningslagstiftningen avvisats av bevillningsutskottet under motivering, att sådana erfarenheter rörande verkningarna av försäljningsbestämmelserna då ännu icke vunnits, att därav kunde dragas några säkra slutsatser rörande riktningen för ett kommande reformarbete. Förutsättningar för ett dylikt bedömande syntes emellertid utskottet numera föreligga. Särskilt borde det med kännedom om den praxis, som bestämts genom de av kontrollstyrelsen utfärdade föreskrifterna och direktiven, låta sig göra att genom bestämmelser i författningen reglera vissa förhållanden, vilka vid förordningens införande icke blevo föremål för lagstiftning utan lämnades åt kontrollorganens prövning.

Utskottet, som sålunda ansåg rusdrycksförsäljningsförordningen böra göras till föremål för revision, anförde vidare:

Den vägledande synpunkten vid en dylik revision bör enligt utskottets mening vara strävan att vinna sådana bestämmelser, som i möjligaste mån gagna nykterhetstillståndet i landet och genom vilkas tillämpning konsumtionen förorsakar minsta möjliga skada och olägenheter. Därjämte får det anses angeläget, att genom lagstiftningen dryckesseden, framförallt i dess mera anstötliga former, kommer att motverkas, utan att sådana ytterligare restriktioner införas, som äro ägnade att framkalla ett mera allmänt missnöje. Vidare böra sådana i författningen meddelade eller genom praxis ut-

bildade bestämmelser, som sakna nykterhetsfrämjande betydelse men äro ägnade att framkalla irritation, i möjligaste mån avlägsnas.

Då det icke torde vara möjligt att utan en ingående utredning av föreliggande spörsmål bedöma, efter vilka närmare riktlinjer de nya bestämmelserna böra utformas, har utskottet inskränkt sig till att framhålla några av de frågor, som närmast böra göras till föremål för undersökning.

Till en början torde böra verkställas en utredning rörande det svenska restriktionssystemets verkningar i nykterhetskänseende samt anställas en jämförelse mellan detta system och i utlandet, särskilt i Danmark, Norge och England prövade system för begränsning av rusdrycksmissbruket. I den av herr Lövgren i Nyborg väckta motionen har framhållits angelägenheten av att uppmärksamhet ägnas det danska systemet, enligt vilket en hög beskattning av spritdrycker införts, i avsikt bland annat att minska konsumtionen; och även utskottet har ansett önskvärt, att de i Danmark vunna erfarenheterna ägnas uppmärksamhet.

Utredningen bör omfatta såväl den individuella utminuteringskontrollen som utskänkingsbestämmelserna. Inom sistnämnda område bör göras till föremål för undersökning ställningen mellan kontrollstyrelsen och systembolagen, å ena sidan, samt restauratörerna, å den andra, varvid framför allt frågan om formen för överlåtelse av rättighet till utskänkning och om de villkor, som må förknippas med dylik rätt, bör tagas under omprövning. I samband härmed torde böra övervägas lämpligheten av att införa besvärsmätt över systembolagens beslut angående överlåtelse av utskänkingsrättighet. Såsom kontrollstyrelsen erinrat har styrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om åvägabringande av preciserade direktiv från statsmakternas sida beträffande slutmålet för avvecklingen av det privatekonomiska intresset i utskänkingsrörelsen och beträffande takten i avvecklingsarbetet. Denna betydelsefulla fråga synes lämpligen kunna behandlas i samband med den allmänna revision av lagstiftningen rörande försäljning av rusdrycker, vilken utskottet ansett böra företagas.

Vidare torde även frågorna om detaljhandelsbolagens organisation och deras rätt att driva verksamhet genom dotterbolag samt om revision av dessas förvaltning ävensom rörande det inbördes förhållandet mellan dessa bolag och kontrollstyrelsen böra göras till föremål för övervägande i detta sammanhang.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av 1928 års riksdagsskrivelse hänvisade föredragande departementschefen till vad utskottet sålunda uttalat samt tillade för egen del huvudsakligen allenast, att en blivande utredning borde åsyfta en allmän översyn av bestämmelserna inom rusdryckslagstiftningen och, utan att bindas av några på förhand givna anvisningar, avse alla frågor, som berördes av sagda lagstiftning. Det åt 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning lämnade uppdraget blev i samband härmed återkallat.

Jag skall i det följande till en början lämna en allmän översikt av revisionens förslag samt angiva min ståndpunkt till frågan om behovet av en ny lagstiftning på förevarande område. Under särskilda avdelningar skall jag därefter mera ingående behandla vissa av de grundläggande reglerna i förslaget ävensom de bestämmelser i övrigt, som kunna anses vara av större allmänt intresse. Då det med hänsyn till omfattningen av revisionens betänkande och den mångfald av spörsmål, som däri behandlas, torde vara förenat med vissa

svårigheter att överblicka innehållet i betänkandet, anser jag det lämpligt att i viktigare frågor tämligen utförligt redogöra för revisionens motivering. I åtskilliga avseenden skall jag emellertid tillåta mig att endast hänvisa till betänkandet. Särskilt gäller detta i vad angår det närmare förloppet av revisionens arbete och de i samband därmed utförda undersökningarna ävensom i fråga om den historik, som i vissa fall upptagits i betänkandet. I samband med min redogörelse för revisionens förslag torde jag få tillfälle att ingå jämväl på den utredning, som verkställts av förut omförmälda 1935 års sakkunniga.

Allmän översikt av revisionens förslag m. m.

Det av rusdryckslagstiftningsrevisionen framlagda *förslaget till ny försäljningsförrättning* kan i stort sett sägas ha lämnat den nuvarande ordningen orubbad i sina huvuddrag. Detta gäller obetingat i fråga om partihandeln. Under erinran, att denna gren av försäljningsverksamheten för endast några få år sedan varit föremål för en ingående undersökning och att de nu gällande reglerna i ämnet därefter blivit av statsmakterna godkända, har revisionen härutinnan funnit sig böra föreslå allenast vissa smärre jämkningar av delvis rent formell natur.

Men jämväl i vad angår detaljhandeln — som framför allt torde ha åsyftats med de förut omförmälda kraven på en revision av försäljningslagstiftningen — har revisionen funnit sig böra i allmänhet godtaga principerna för den nu gällande ordningen. Även enligt revisionens förslag skall sålunda detaljhandeln såsom regel vara förbehållen särskilda för ändamålet inrättade systembolag, vilka det skall åligga att till statsverket inleverera å rörelsen uppkommen vinst. Och revisionen, som ansett försäljningslagstiftningen böra ha till huvudsyfte att förebygga missbruk av alkohol, har med denna uppfattning icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en övergång från nu tillämpade försäljningsrestriktioner till ett restriktionssystem, som huvudsakligen bygger på hög beskattning.

En principiell avvikelse från den gällande ordningen föreligger emellertid såtillvida, att revisionen — för ernående bland annat av större likformighet vid lagtillämpningen — föreslagit, att kommunernas bestämmanderätt skall upphöra i fråga om utminuteringsen samt inskränkas i fråga om utskänkningsen. En kommun skall sålunda icke vidare kunna förhindra, att utminuteringsställe förläggas till kommunen och icke heller föreskriva särskilda villkor i fråga om utminuteringsen. I princip skall däremot varje kommun alltså kunna förhindra att utskänkning anordnas inom dess område; undantag härifrån göres emellertid såtillvida, att Kungl. Maj:t i vissa fall skall kunna meddela tillstånd till s. k. turistutskänkning utan hinder av de kommunala myndigheternas avstyrkande. Kommunernas rätt att föreskriva villkor i avseende å utskänkningsen föreslås slutligen skola på visst sätt begränsas.

I fråga om lagstiftningens närmare utformande innefattar förslaget åtskilliga i och för sig betydelsefulla ändringar på detaljhandelns område. Främst

må härvid nämnas, hurusom revisionen föreslår att antalet systembolag, som för närvarande uppgår till omkring 120, skall nedbringas till endast 30 eller i stort sett ett bolag för varje län. I fråga om försäljningsrestriktionerna avses, såsom redan antytts, ej att i sak göra någon väsentlig ändring i nu tillämpade grunder, men dessa grunder skola enligt förslaget i större utsträckning än för närvarande komma till uttryck direkt i författningen. Förslaget upptager i övrigt bland annat bestämmelser, vilka äro ägnade att medföra lättnader för konsumenterna i skilda avseenden, samtidigt som de ansetts skola bliva till gagn ur ren nykterhetssynpunkt. Sålunda öppnas i fråga om utminuteringsmöjlighet att kunna uttaga på viss månad belöpan- de tilldelning även efter månadens utgång. För underlättande av försänd- ning av rusdrycker skola vidare särskilda utlämningsställen kunna inrättas å orter, som sakna utminuteringsställen. Slutligen skall s. k. kostnadsfri för- sändning kunna medgivas i fråga om köpare å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes anordnat. I detta sammanhang må anmärkas, att den av revisionen föreslagna minskningen av systembolagens antal ingalun- da avser en motsvarande indragning av antalet utminuteringsställen; frågan om inrättande av sådana försäljningsställen är i förslaget föremål för sär- skild reglering.

Mot förslaget till försäljningsförordning ha revisionens samtliga ledamöter anført *reservationer* i skilda hänseenden. Dessa reservationer avse väl i åt- skilliga fall endast detaljfrågor av större eller mindre betydelse, men jämväl vissa centrala spörsmål ha varit föremål för väsentligt skilda uppfattningar bland revisionens ledamöter. Så ha exempelvis tre ledamöter funnit den in- dividuella utminuteringskontrollen vara behäftad med allvarliga olägenhe- ter och till avhjälpande härav förordat viss omläggning av gällande restri- tionssystem, innebärande bland annat att kvantitetsbegränsning vid utminu- tering av spritdrycker skall ifrågakomma endast beträffande missbrukare. Nu berörda och övriga ändringsförslag äro emellertid ur rent formell syn- punkt ägnade att föranleda allenast relativt obetydliga jämkningar i det framlagda författningsförslaget, och detta kan därför sägas i det stora hela ha vunnit stöd hos åtta av revisionens nio ledamöter.

En ledamot, *herr Thulin*, ställer sig emellertid avvisande mot förslaget i dess helhet. Enligt hans åsikt måste en allmän revision av försäljningslag- stiftningen för närvarande anses såväl obehöfvlig som olämplig, och betän- kandet borde enligt hans förmenande allenast ha utmynnat i förslag om ändring av sådana bestämmelser i gällande försäljningsförordning, som kunna sägas sakna nykterhetsfrämjande betydelse och som samtidigt visat sig ägnade att framkalla irritation.

De över betänkandet avgivna *yttrandena* giva i stor utsträckning vid han- den, att det ansetts önskvärt att en ny försäljningslagstiftning kommer till stånd på grundval av revisionens förslag. Mot förslaget ha visserligen rik- tats åtskilliga anmärkningar, men dessa avse i regel icke grundprinciperna i förslaget utan sådana, ofta i och för sig betydelsefulla, detaljspörsmål som

exempelvis frågan om systembolagens antal, reglerna om försändning av rusdrycker, rätten till efterhandsköp o. s. v. I de fall, där anmärkningarna äro av mera principiell natur, gäller för övrigt vad nyss sagts i fråga om flertalet reservationer, nämligen att de jämkningar, som kunde därav föränledas, i regel icke torde förutsätta någon mera vidlyftig omarbetning av förslaget.

Endast i ett fåtal yttranden uttalas missnöje med förslaget i dess helhet eller ifrågasättes, såsom av herr Thulin, behovet av en mera genomgripande författningsreform på förevarande område. I allmänt ogillande riktning uttala sig länsstyrelsen i Västerbottens län, landstingets förvaltningsutskott i samma län, sammanslutningen av nykterhetsnämnder i Kronobergs län, stadsfullmäktige i Motala och Askersund, kommunalfullmäktige i Lekvattnet, landsfogden i Jönköping, ännu några polismyndigheter samt Sveriges motboksinnehavares riksorganisation och en reservant inom socialstyrelsen. Tvekan rörande behovet av en ny lagstiftning uttalas av länsstyrelsen i Södermanlands län, stadsfullmäktige i sex städer, kommunalfullmäktige i fyra kommuner, landstingens förvaltningsutskott i tre län samt i ytterligare ett och annat utlåtande.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anmärker, att förslaget i vissa avseenden måste anses sträcka sig åtskilligt utanför den ram, som uppdragits i direktiven, samt uttalar missnöje med förslaget i fråga om den kommunala bestämmanderätten, möjligheten till s. k. kostnadsfri försändning och efterhandsköp m. m. Då länsstyrelsen jämväl i övrigt finner förslaget vara mindre tillfredsställande, förordas en grundlig omarbetning, därvid ögonmärket alltjämt bör vara det av 1928 års riksdag angivna.

Landstingets förvaltningsutskott i Västerbottens län förmenar, att man i revisionens förslag saknar anvisning på åtgärder, som kunna verksamt befrämja dryckessedens tillbakaträngande.

Liknande synpunkter som de nu anförda ligga i allmänhet till grund jämväl för de yttranden i övrigt, som kunna anses giva uttryck för ett ogillande av förslaget i dess helhet.

Sveriges motboksinnehavares riksorganisation intager emellertid en särställning, i det att densamma förordar en helt ny utredning för åvägabringande av en lagstiftning, uppbyggd efter andra riktlinjer än som gälla för den nuvarande försäljningslagstiftningen. Jämväl nyss omförmälde *reservant inom socialstyrelsen* ställer sig av liknande skäl avvisande mot vissa av de anordningar, som utmärka den gällande lagstiftningen.

I motsats till den kritik, som sålunda på några håll framkommit, uttalas av *överståthållarämbetet, ett flertal länsstyrelser och sammanslutningar av nykterhetsnämnder m. fl.*, att det framlagda förslaget synes ägnat att undanröja åtskilliga olägenheter, som varit förknippade med nuvarande lagstiftning i ämnet, samtidigt som det finnes vara prägladt av en strävan att bibehålla och utbygga de föreskrifter, som visat sig främja folknykterheten. Såsom särskilt förtjänstfullt betecknas i vissa fall, att i förslaget upptagits bestämmelser i ett flertal frågor, som hittills reglerats allenast genom föreskrifter av kontrollorganen.

Redan tidigare, vid anmälan inför Kungl. Maj:t i december 1935 av det *Departements-
chefen.* föreliggande förslaget, har jag framhållit, hurusom enligt min mening förslaget i åtskilliga hänseenden innebär en förbättring i förhållande till den nu gällande ordningen och sålunda i det stora hela synes ägnat att kunna läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. Jag får i samband med min redogörelse för de olika delarna av förslaget tillfälle att i det följande närmare motivera min ståndpunkt härutinnan. I detta sammanhang skall jag emellertid något uppehålla mig vid den förut berörda invändningen, att det överhuvud skulle vara olämpligt eller obehövt att nu verkställa en mera omfattande revision av lagstiftningen på förevarande område.

Den förenämnde reservanten inom rusedryckslagstiftningsrevisionen anmärker i sådant hänseende bland annat, att den framställning från riksdagen, som föranledde revisionens tillsättande, torde ha möjliggjorts därigenom att representanter för olika grupper av missnöjda förenade sig om kravet på en utredning. Under sådana förhållanden finner reservanten det ligga i sakens natur, att någon enighet om de sakliga riktlinjerna för utredningen ej kunnat vinnas. Lika litet som bevillningsutskottets utlåtande givit någon ledning härutinnan finner reservanten de utredningar, som revisionen verkställt, ha lämnat anvisning å de punkter i lagstiftningen, som borde bli föremål för ändring. Av revisionen infordrade yttranden hade sålunda närmast givit vid handen, att man huvudsakligen vore nöjd med den nuvarande lagstiftningen och att kravet på ändringar avsåge andra närliggande områden. Reservanten anmärker i övrigt, att ett förverkligande i större utsträckning av bevillningsutskottets krav på utformade detaljföreskrifter skulle leda till försvårad tillämpning av författningen.

Vad reservanten sålunda anfört rörande behovet av ändrade bestämmelser på förevarande område jävas av den uppfattning, som kommit till uttryck bland revisionens övriga ledamöter samt i ett flertal yttranden. Även för egen del finner jag det uppenbart, att den nuvarande lagstiftningen är behäftad med ofullkomligheter, vilka det bör vara angeläget att undanröja. Såsom en brist i lagstiftningen får exempelvis anses, att så betydelsefulla anordningar som den individuella utminuteringskontrollen och utskänkingsrestriktionerna endast ofullständigt eller icke alls regleras i författningen. Förslaget innebär härutinnan en given förbättring i förhållande till gällande lagstiftning. Jämväl i övrigt innehåller förslaget bestämmelser, som torde vara ägnade att undanröja vissa med den nuvarande ordningen förenade olägenheter.

Den omförmälde reservanten har, utöver vad förut angivits, erinrat jämväl om nackdelen av alltför ofta återkommande ändringar i lagstiftningen på förevarande område. Denna synpunkt förtjänar i och för sig helt visst att beaktas men torde icke med nämnvärd styrka göra sig gällande i fråga om ett förslag, vilket i likhet med det nu föreliggande i stort sett avser allenast att åvägabringa förbättringar på grundval av den bestående ordningen.

I enlighet med vad sålunda anförts och då härtill kommer, att förslaget i allmänhet erhållit en avfattning, som bättre än den nu gällande förordningen tillgodoser kravet på klarhet och reda i föreskrifterna på hithörande område, har jag icke kunnat fästa avseende vid de angivna betänkligheterna mot en ny lagstiftning i ämnet.

Valet av restriktionssystem.

Revisionens yttrande.

Revisionen har ägnat en huvuddel av sitt betänkande åt undersökningar och överbäganden i syfte att få utrönt, huruvida *den individuella utminuteringskontrollen* kan anses äga ett sådant värde, att den bör upptagas jämväl i en ny försäljningslagstiftning, eller om en dylik lagstiftning i stället bör bygga på en *mycket hög beskattning* av den typ, som genomförts i Danmark.

Jag torde härutinnan till en början få hänvisa till uppgifterna i betänkandet angående *den nedgången i alkoholkonsumtionen* i Sverige, Danmark och ett antal andra länder sedan tiden före kriget (sid. 75—77, 89 och 90, 92—95 och tabellerna nr 1—3, 18, 22—24 samt 28 och 29 i den vid betänkandet fogade tabellbilagan), dels ock *förbättringen i nykterhetstillståndet* under senare tid i förstnämnda båda länder, i den mån en sådan förbättring kan utläsas ur uppgifter angående antalet fylleriförseelser m. m. (sid. 77—83, 603—611, 666 och 667, 95—99, 611—615 samt tabellerna nr 9—16 och 19—21 i tabellbilagan, jämförda med tabellerna nr 25—27 i samma bilaga).

Såsom en sammanfattning uttalar revisionen i anslutning till dessa uppgifter, att nykterhetstillståndet i Sverige och Danmark sedan tiden före kriget synes ha avsevärt förbättrats i den meningen, att omfattningen av olika slags alkoholskador minskats. Vad beträffar städerna finner revisionen denna minskning ha haft ungefär samma proportioner i de båda länderna. Uppgifterna för landsbygden förklaras däremot vara alltför osäkra för att någon jämförelse överhuvud skulle vara möjlig att verkställa. Revisionen konstaterar, att förbättringen i nykterhetstillståndet i Danmark inträtt samtidigt med att spritdryckskonsumtionen därstädes minskats mycket starkt — från drygt åtta till omkring en liter per invånare — under det att motsvarande förbättring i Sverige inträtt jämsides med en svagare nedgång i konsumtionen, eller från omkring sju liter per invånare till mellan fyra och fem liter per invånare.¹

Revisionen framhåller emellertid, att statistiken om alkoholskadorna icke

¹ Dessa siffror avse den årliga konsumtionen av spritdrycker efter reduktion till 50 procent alkoholstyrka. I motsats härtill utvisa uppgifterna å sid. 76 i betänkandet den faktiska spritdryckskonsumtionen, oavsett alkoholstyrkan, och uppgifterna i slutet av sid. 94 konsumtionen av alkoholhaltiga drycker reducerade till 100 procent alkohol.

medgiver någon direkt jämförelse i fråga om nykterhetstillståndets läge i Danmark och Sverige. Härutinnan anför revisionen närmare:

Dels omfattar denna statisk blott en ringa del av det verkliga antalet ifrågavarande skador, dels kan denna andel icke förutsättas vara densamma, enär omständigheterna vid statistikens tillkomst äro väsentligt olika i de båda länderna. Det förhållandet, att exempelvis antalet fylleriförseelser per 10 000 invånare är mycket lägre i Danmark än i Sverige, kan sålunda tjäna som bevis endast för att det av myndigheterna på något sätt, t. ex. genom anhållande, beivrade fylleriet har betydligt mindre omfattning i det förra landet än i det senare, men lämnar ej besked om proportionen mellan de faktiskt inträffade fyllerifallen i de båda länderna. Konsumtionsstatistikens uppgifter äro däremot jämförbara såtillvida, att de omfatta huvudparten och icke blott en mindre del av förbrukningen, men de äro av andra skäl icke ägnade att på ett tillförligt sätt mäta nykterhetstillståndet. Det är nämligen icke möjligt att utgå från att de av alkoholbruket härledda missförhållandena inom ett land stå i någon bestämd proportion till den totala konsumtionen inom landet. Av betydelse härutinnan är icke blott huru stor konsumtionen är utan även huru den är beskaffad: huru den fördelar sig på olika konsumentgrupper, om konsumtionen i huvudsak är begränsad till ett mindretal, som innefattar ett betydande antal missbrukare, eller är någorlunda jämnt fördelad över hela befolkningen, om konsumtionen, beroende på olika vanor, väsentligen är anknuten till måltiderna eller motsatsen, om särskilda åtgärder vidtagits för att förebygga överdriven konsumtion eller sådana åtgärder saknas o. s. v. Den omständigheten, att spritdryckskonsumtionen numera är väsentligt lägre i Danmark än i Sverige, utgör sålunda icke något säkert bevis för att de av denna konsumtion åstadkomna skadeverkningarna äro mindre i det förra landet än härstädes. Det är emellertid å andra sidan uppenbart, att en hög spritdryckskonsumtion — under i övrigt lika förhållanden — innefattar större faror för nykterhetstillståndet än en låg sådan. Av uppgifterna rörande spritdryckskonsumtionen i olika länder framgår, att konsumtionen av spritdrycker i vårt land numera måste anses vara relativt hög. Det är därför av behovet påkallat, att det allmänna beaktar den fara, som ligger i denna omständighet.

Revisionen, som grundar sin åsikt om nykterhetstillståndets förbättring i Sverige jämväl på infordrade uppgifter från flertalet nykterhetsnämnder i riket (jämför sid. 83—88 i betänkandet), ingår vidare på frågan om orsakerna till denna gynnsamma utveckling. Härutinnan erinrar revisionen (sid. 102—104), hursom förutom åtgärder från det allmännas sida jämväl åtskilliga andra omständigheter varit ägnade att medverka till den inträdda förbättringen. Så anser revisionen den höjning i fråga om ekonomisk och social standard, som sedan förkrigstiden inträtt beträffande stora delar av vårt lands befolkning, ha lett till ökad reaktion mot överdrivet alkoholbruk. Nya former för förströelse och rekreation, bilismens utveckling, ökade bildningsmöjligheter samt upplysningsverksamheten i nykterhetsfrågan m. m. antagas vidare ha verkat i samma riktning.

Vad beträffar åtgärder från det allmännas sida i syfte att främja nykterhetstillståndet uttalar revisionen, att den nykterhetsvårdande verksamhet,

som alltsedan alkoholistlagstiftningens ikraftträdande år 1916 i ständigt ökad omfattning bedrives av nykterhetsnämnder och alkoholistanstalter, otvivelaktigt medverkat till nedgången av det grövre alkoholmissbruket, särskilt i större samhällen. Den omorganisation av partihandeln och utminutereringen, som genomfördes i samband med den nuvarande försäljningslagstiftningen och varigenom det privatekonomiska intresset utestängdes från dessa verksamhetsområden, finner revisionen jämväl ha varit till gagn för nykterhetstillståndet. Även det förhållandet att systembolagen numera i större utsträckning själva handha rörelsen å de s. k. folkrestaurangerna, tillmätas av revisionen en stor nykterhetsfrämjande verkan. Mera delade finner revisionen meningarna vara i fråga om den nykterhetseffekt, som må anses tillkomma den individuella utminuteringskontrollen.

Då svaret på sistnämnda spörsmål av revisionen tillagts avgörande betydelse för lösningen av hela det föreliggande utredningsuppdraget, har revisionen i betänkandet lämnat en ingående redogörelse för den individuella utminuteringskontrollens uppkomst och utveckling (sid. 105—125) samt därefter (sid. 126—137) framlagt sin uppfattning rörande verkningarna av denna kontroll. Under hänvisning i övrigt till den sålunda lämnade framställningen skall jag här i korthet angiva huvuddragen av revisionens yttrande angående verkningarna av den individuella utminuteringskontrollen.

Revisionen ingår till en början på frågan i vad mån spritdryckskonsumtionen och alkoholmissbruket kunna antagas ha rönt inverkan av ifrågasvarande kontroll och uttalar såsom sin uppfattning, att den individuella utminuteringskontrollen verksamt bidragit till en minskning av den totala spritdryckskonsumtionen samt utgjort en huvudorsak till den definitiva nedgång i fylleriförseelsernas antal, som kan konstateras ha inträtt under åren 1921 och 1922, eller just den tid, då den individuella kontrollen över hela landet blivit genomförd i full utsträckning. Revisionen fortsätter:

Det ligger i detta systems natur, att dess verkningar i första hand träffa det mera skadliga alkoholbruket, d. v. s. sådan konsumtion, som leder till mera uppenbart missbruk. Den uppfattningen, att utminuteringskontrollen även under senare år varit ett verksamt medel mot alkoholmissbruket stödes också i stort sett av nykterhetsnämndernas utsagor till revisionen.

I utminuteringskontrollens återhållande inverkan på det mera skadliga alkoholbruket ligger utan tvivel denna anordnings huvudförtjänst, vilket står i full överensstämmelse med dess syfte att bekämpa missbruket men icke direkt angripa det lojala bruket. Det finns emellertid icke någon klar gränslinje mellan missbruk och oskadligt bruk och därav följer, att utminuteringskontrollens verkningar icke äro begränsade endast till mer eller mindre uppenbara missbrukare utan jämväl göra sig gällande med avseende å alkoholvanorna hos en större del av konsumenterna. Det är i detta avseende belysande att jämföra den allmänna opinionens inställning till motboken vid tidpunkten för dess införande och under de senaste åren. Då motboken infördes, betraktades till och med begränsningen till lagens maximikvantitet, fyra liter i månaden, av mången måttlig konsument såsom ett opåkallat ingrepp i fullt tolerabla konsumtionsvanor. Nu torde man däremot i allmänhet ha godtagit den uppfattningen, att även lägre tilldelningskvantiteter

än den nyss nämnda kunna vara fullt tillräckliga för ett måttligt behov. Även om denna utveckling främjats av flera omständigheter, ligger dock enligt revisionens mening en bidragande orsak till densamma däri, att den individuella utminuteringskontrollen utövat ett uppfostrande inflytande jämväl på sådana konsumenter, vilka alldeles icke kunna hänföras till missbrukarnas kategori. Denna gynnsamma verkan måste enligt revisionens mening tagas i beaktande vid värdesättningen av detta system.

Revisionen ingår därefter på kritiken mot den individuella utminuteringskontrollen. Enligt en åsikt skall denna kontroll till följd av sin psykologiska inverkan på allmänheten, ha utvidgat och befäst alkoholbruket i vårt land. Mot kontrollen har jämväl anmärkts, att den främjar uppkomsten av en omfattande olaga hantering.

Vad angår det förstnämnda påståendet erinrar revisionen, att den olika värdesättningen av utminuteringskontrollen i många fall torde botten i skiljaktiga uppfattningar om *försäljningslagstiftningens syfte*. Revisionen anför härutinnan bland annat följande:

Enligt en uppfattning är så gott som varje alkoholbruk åtföljt av skadeverkningar. Dessa skador anses under rådande alkoholvanor i samhället vara så betydande, att det framstår såsom en viktig uppgift för lagstiftningen att radikalt ingripa mot själva alkoholbruket, oavsett den form vari detta framträder. Det låter sig nämligen enligt denna uppfattning icke göra att komma till rätta med missbruket utan att inrikta sig mot själva bruket. Denna meningsriktning har så mycket mindre anledning att draga någon gräns häremellan som den uppfattar skillnaden mellan det enligt gängse mening måttliga och oskadliga bruket samt missbruket mera såsom en grad än som en artskillnad. Genom det måttliga alkoholbruket upprätthålles nämligen den allmänna seden i samhället att använda alkohol såsom njutningsmedel, och så länge denna sedvänja består måste de uppenbara missbruksfallen också förekomma. En lagstiftning, som väsentligen är inriktad på att hålla tillbaka missbruket men är gestaltad så, att den icke samtidigt angriper själva dryckesseden, måste från denna utgångspunkt betecknas såsom icke tillfyllestgörande.

I motsats härtill står den uppfattning, som gör gällande, att lagstiftningens huvudsyfte bör vara att hålla tillbaka missbruket. En utgångspunkt vid denna inställning är, att de psykologiska förutsättningarna för att vinna åsyftad verkan av lagstiftningen bliva långt större, om denna väsentligen begränsas till angivna, förvisso mycket viktiga och maktpåliggande uppgift, vars värde allmänt erkännes, än om dess syfte anges vara att söka hindra eller minska det måttliga bruket, vilket av den stora allmänheten uppfattas såsom en angelägenhet, fallande utanför lagstiftningens uppgift. Med avseende å betydelsen av allmänhetens psykologiska reaktion gentemot lagstiftningen hänvisa företrädarna för denna uppfattning bland annat till de ogynnsamma erfarenheterna i de länder, som tillämpat förbudslagstiftning. Det i och för sig önskvärda syftet att få till stånd en minskning jämväl i den måttliga konsumtionen bör enligt denna meningsriktning därför väsentligen åvila andra krafter i samhället än lagstiftningen.

Dessa skiljaktigheter i fråga om lagstiftningens grundläggande syfte bero säkerligen icke enbart på olikheter i den nykterhetspolitiska uppfattningen om statens uppgifter på detta område utan även på en djupgående skillnad i fråga om uppskattningen av lagstiftningens möjligheter och förmåga att uppnå bestående resultat med avseende å själva alkoholbrukets tillbakaträngande.

Revisionen angiver härefter sin egen ståndpunkt till ifrågavarande spörsmål:

Enligt revisionens mening bör försäljningslagstiftningen ha till huvudsyfte att förebygga missbruk av alkohol, detta uttryck taget i en långt vidsträcktare betydelse än den som ligger till grund exempelvis för alkoholistlagen. Det är emellertid av flera orsaker — däribland icke minst den fortgående utvecklingen i fråga om den allmänna inställningen gentemot alkoholmissbruket — vanskligt att giva en bestämd definition på vad som härvid bör förstås med missbruk, och man får därför nöja sig med att fastslå, att gränsen mellan tolerabelt bruk och missbruk bör dragas under beaktande icke blott av sociala utan även hygieniska och ekonomiska synpunkter. Ett sålunda uppfattat missbruksbegrepp är säkerligen strängare än mången måttlig alkoholkonsumentens uppfattning i frågan.

Om lagstiftningen sålunda bör ha till huvudsyfte att komma till rätta med det skadliga bruket, innebär detta dock icke, att den måste avstå från åtgärder, som visserligen närmast sikta på missbruket men träffa både detta och det lojala bruket. Exempel på sådana åtgärder äro, förutom hela den individuella utminuteringskontrollen, de s. k. generella restriktionerna, såsom begränsning av antalet försäljningsställen, föreskrifter om försäljningstider, förbud mot försäljning till underåriga m. fl. I den mån dylika åtgärder äga förmåga att, vid sidan av sina återhållande verkningar med avseende å missbruket, bidra till att minska det lojala alkoholbrukets plats i samhällslivet, är detta enligt revisionens förmenande att beteckna icke såsom en brist utan såsom en förtjänst. Svårigheten är emellertid att bedöma, i vilken omfattning det är möjligt att genom lagstiftningen förverkliga önskemålet att begränsa själva bruket av alkohol. Revisionens betänksamhet i detta avseende grundas på den uppfattningen, att det är synnerligen angeläget, att man vid denna lagstiftnings utformning beaktar faran för att den allmänna opinionen kan ledas in i fientlig riktning mot hela lagstiftningen — och sålunda verkningarna även i fråga om det uppenbara missbruket äventyras — om denna framstår såsom alltför långt gående. Det ligger i sakens natur, att det icke är möjligt att prestera bindande bevis för att man, vid en avvägning, huru långt lagstiftningen skall syfta, bör stanna vid en viss punkt och icke sträcka sig längre. Man rör sig här med överväganden av huvudsakligen psykologiska faktorer, i fråga om vilka bedömarens egen personliga inställning utgör det icke minst utslagsgivande momentet. Revisionen kan med avseende härå endast uttala, att den för sin del icke tilltror lagstiftningen förmåga att utöva en avgörande inverkan på själva bruket av alkohol utan vill hänvisa denna uppgift väsentligen till andra krafter i samhället.

Revisionen finner det i detta sammanhang påkallat att framhålla, att denna dess uppfattning icke innebär ett underkännande av den stora betydelse absolutismens idé har för det allmänna nykterhetstillståndets höjande. Den anser det vara en angelägen uppgift för det allmänna att även framgent lämna kraftigt stöd åt upplysningsverksamheten i nykterhetsfrågan samt främja den organiserade nykterhetsrörelsens strävanden.

Revisionen övergår härefter till att närmare bemöta den anmärkningen, att utminuteringskontrollen skulle ha utvidgat och befäst alkoholbruket i det svenska samhället. Härutinnan erinrar revisionen, att det visserligen icke är alldeles otänkbart att en inköpsrätt, som icke är fri utan underkastad viss prövning, därmed erhåller ett värde i och för sig, som gör den eftersträfvansvärd även i fall, då inköpsmöjligheterna eljest icke skulle ha utnyttjats. Den

merkonsumtion, som tilläventyrs av sådan anledning uppkommit, anser revisionen dock ringa i jämförelse med den återhållande inverkan på konsumtionen, som utminuteringskontrollen i övrigt utövar. En ökning av antalet motböcker har visserligen inträtt under 1920-talet. Men denna ökning, som av revisionen — med hänsyn tagen till befolkningstillväxten och åldersförskjutningen — uppskattas till omkring 11 procent, vill revisionen närmast tillskriva andra omständigheter än den individuella utminuteringskontrollen; revisionen hänvisar sålunda bland annat till förbättringen av de ekonomiska konjunkturerna under ifrågavarande tid. I allt fall anser revisionen det icke ha övertygande visats, att stegringen av motboksantalet väsentligen skulle ha sin förklaring i en tendens hos det tillämpade systemet att utbreda bruket av spritdrycker. Å andra sidan medger revisionen, att kritiken såtillvida kan anses äga ett visst fog som gällande bestämmelser om rätt att uttaga viss tilldelning endast under korta perioder, i regel kalendermånader, lätt kunna föranleda större inköp än som för tillfället äro behövliga. Revisionen erinrar, hurusom rättelse i avseende å detta missförhållande kan vinnas genom bestämmelser om s. k. efterhandsköp.

Beträffande påståendet att den individuella kontrollen skulle vara ägnad att framkalla olaga sprithantering anmärker revisionen, att varje restriktivt försäljningssystem innebär betingelser för en dylik hantering. Uppkomsten av smuggling och lönnbränning i vårt land måste dock enligt revisionens förmenande i hög grad ha främjats jämväl av andra omständigheter, såsom allmänhetens inställning till den särskilda krislagstiftningen under de senare krigsåren och tiden närmast därefter, förbudet mot försäljning av spritdrycker i Finland och Norge — vilket medförde, att de närmast på dessa länder inriktade smugglingsföretagen utsträcktes jämväl till vårt land — samt överproduktionen av spritdrycker i Europa. Revisionen finner det icke vara möjligt att avgöra i vilken mån förekomsten av smuggling och lönnbränning är att tillskriva den ena eller andra av dessa ogynnsamma omständigheter eller själva utminuteringskontrollen.

I en följande avdelning av betänkandet (sid. 138—145) upptager revisionen slutligen till besvarande frågan, huruvida det kan föreligga anledning att utbyta det individuella kontrollsystemet mot hög spritdrycksbeskattning. Revisionen, som finner ett dylikt utbyte böra ifrågakomma endast under förutsättning, att den senare anordningen skulle medföra gynnsammare verkningar i nykterhetsavseende än den nu gällande lagstiftningen, erinrar härvid till en början, hurusom de icke legislativa faktorer, vilka medverkat till förbättringen av nykterhetstillståndet i vårt land, torde ha gjort sig gällande med ungefär samma styrka i Danmark som härstädes. Härav anser revisionen följa, att de på nykterhetstillståndet inverkan faktorer, vilka icke varit gemensamma för de båda länderna — i Danmark framför allt den höga beskattningen och i Sverige särskilt det individuella kontrollsystemet — i stort sett haft likvärdig effekt, i det att nedgången i vissa yttringar av alkoholmissbruk varit ungefär lika utpräglad i de båda länderna. Från den utgångspunkten, att syftet med försäljningslag-

stiftningen i första hand är att komma tillrätta med alkoholkonsumtionens mera påtagliga skadeverkningar, skulle sålunda enligt revisionens mening tillräcklig anledning icke föreligga att övergå från den individuella utminuteringskontrollen till ett system med hög spritdrycksbeskattning.

Med hänsyn till att konsumtionsminskningen varit långt starkare i Danmark än i Sverige och att nedgången i Danmark väsentligen är att tillskriva den höga spritdrycksbeskattningen finner revisionen likväl erforderligt ingå på en undersökning, huruvida det skäligen kan antagas, att en dylik beskattning skulle medföra lika goda verkningar i Sverige som i Danmark.

Denna fråga besvaras emellertid av revisionen nekande; enligt dess åsikt finnas tvärtom skäl att befara, att nykterhetstillståndet i vårt land skulle försämrast under en sådan ordning till följd av ökad olaga hantering. Revisionen erinrar härutinnan bland annat, hurusom olaga hantering redan förekommer i vårt land i betydande omfattning, medan det i Danmark knappast torde ha bedrivits sådan verksamhet, då spritdrycksbeskattningen genomfördes år 1917. Bortsett härifrån göra olikheter i geografiskt hänseende och i fråga om bebyggelsens täthet faran för olaga hantering större i Sverige än i Danmark. Revisionen framhåller vidare, att en betydande förhöjning av spritdrycksbeskattningen i vårt land, vidtagen under nu rådande förhållanden och huvudsakligen av nykterhetspolitiska skäl, icke lär kunna vinna tillbörlig förståelse från allmänhetens sida. Jämväl i detta avseende voro förhållandena annorlunda vid spritbeskattningens införande i Danmark. Skattehöjningen framstod där på sin tid såsom mer eller mindre ofrånkomlig med hänsyn till då rådande varuknapphet m. m., vilket medförde, att densamma redan vid sitt framträdande erhöll stöd i den allmänna meningen. Slutligen gör revisionen gällande, att en hög spritbeskattning icke heller kan förväntas medföra en lika stor nedgång i den lagliga spritdryckskonsumtionen i Sverige som i Danmark. Till stöd härför åberopas dels att en skattehöjning i Sverige komme att drabba ett försäljningspris, som till följd av redan genomförd beskattning är väsentligt högre än motsvarande försäljningspris i Danmark vid tiden före spritbeskattningens införande, dels ock att spritdryckskonsumtionen i Danmark vid nyssnämnda tid ej hade underkastats någon nämnvärd reglering från det allmännas sida, under det att i vårt land konsumtionen redan nedbringats under medverkan av en restriktiv försäljningslagstiftning.

Revisionen, som alltså tillstyrker att nu gällande restriktionssystem på utminuteringsens område bibehålles i sina huvuddrag, uttalar i anslutning härtill, att statsfinansiella hänsyn, liksom hittills, böra träda i förgrunden vid förekommande frågor om ändring av spritdrycksbeskattningen. Därest med bibehållande av gällande försäljningssystem konsumtionen kunde hållas nere och alkoholbrukets utbredning förhindras genom en lämpligt avvägd spritdrycksbeskattning, finner revisionen detta visserligen vara i och för sig önskvärt. Revisionen erinrar emellertid, att en konsumtionsminskning ingalunda alltid får anses angiva en motsvarande förbättring av nykterhetstillståndet och

att faran för olaga hantering bör noggrant beaktas vid varje omreglering av spritdryckspriserna.

Såsom ett led i den individuella utminuteringskontrollen framstår enligt gällande ordning vad som plägar betecknas såsom *ransoneringsystemet* eller *maximeringen*, d. v. s. bestämmandet för varje köpare av visst inköpsmaximum i fråga om spritdrycker, undantagsvis även vin. Såsom tidigare framhållits stadgar rusdrycksförsäljningsförordningen härutinnan, att spritdrycker i regel ej må till någon utminuteras i större myckenhet än fyra liter i kalendermånaden. Inom den sålunda angivna ramen ha systembolagen emellertid, med tillämpning av kontrollstyrelsens anvisningar eller kommunala särbestämmelser, vidtagit sådana inskränkningar, att endast omkring en femtedel av samtliga inköpsberättigade äga uttaga den i författningen stadgade maximikvantiteten.

En obligatorisk förhandsbegränsning i fråga om kundkretsen i allmänhet behöver dock ingalunda anses såsom ett nödvändigt moment i den individuella kontrollen; då kontrollen från början infördes tillämpades flerstädes icke någon förhandsbegränsning. Revisionen har också (sid. 156 ff.) till behandling upptagit frågan, huruvida tilläventyrs i en ny försäljningsförordning inköpsrätten bör lämnas fri för den stora mängden anmärkningsfria konsumenter med åliggande allenast för systembolagen att, om särskild anledning därtill yppas, efterhand vidtaga erforderliga inskränkningar.

En sådan anordning avvisas emellertid av revisionen på i huvudsak följande grunder. Systembolagen äga enligt revisionens åsikt icke tillräcklig kännedom om kundkretsen för att kunna på ett tillfredsställande sätt i förväg avgöra, om fri inköpsrätt skall förvägras eller ej. Därest flertalet köpare skulle äga verkställa inköp utöver det egna legitima behovet, skulle vidare överlåtelse av lagligen inköpta spritdrycker säkerligen komma att äga rum i väsentligt ökad omfattning. Försäljningslagstiftningens uppgift att kraftigt förebygga alkoholskadorna i samhället skulle icke heller i önskvärd grad tillgodoses, därest begränsningar vidtoges först sedan en mer eller mindre svårartad alkoholskada konstaterades ha inträtt. Slutligen måste en anordning av nu förevarande slag medföra ökade tillämpningssvårigheter för systembolagen.

Revisionen, som håller för visst, att sistnämnda svårigheter i praktiken skulle leda till att systembolagen nödgades tillämpa en maximering utan direkt stöd av författningen, förordar med hänsyn till det nu anförda bibehållande för kundkretsen i dess helhet av en obligatorisk förhandsbegränsning inom ramen av ett i försäljningsförordningen angivet inköpsmaximum.

Vad angår *utskänkningen* uttalar revisionen, att den åsyftade verkan av utminuteringsrestriktionerna kunde helt eller delvis omintetgöras, såvida ej åtgärder med ungefär samma konsumtionsbegränsande verkan vidtoges jämväl beträffande utskänkningen. Särskilda utskänkingsrestriktioner äro därför enligt revisionens åsikt alltjämt erforderliga. Icke heller härutinnan fin-

ner revisionen emellertid det vara lämpligt att uteslutande lita till en hög beskattning. Revisionen anför sålunda:

En synnerligen betydelsefull omständighet i det nu gällande systemet av restriktiva anordningar är, att utskänkingspriserna ligga betydligt högre än motsvarande utminuteringspriser. Att uteslutande eller huvudsakligen bygga den nödiga konsumtionsbegränsningen på en förhöjning av utskänkingspriserna skulle emellertid enligt revisionens mening stöta på praktiska svårigheter, då redan den nuvarande prisskillnaden lär ha medfört missförhållanden, i det att tillställningar med förtäring av spritdrycker i ganska stor utsträckning förläggas till restauranger utan tillstånd till utskänkning av ifrågavarande slag, därvid förtäring av utminuteringsvis inköpta spritdrycker äger rum i strid mot härutinnan gällande förbud. Att en viss, icke alltför obetydlig skillnad alltjämt måste upprätthållas mellan utminuterings- och utskänkingspriserna, ligger emellertid i sakens natur.

Enligt revisionens mening tala övervägande skäl för att regler om måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna upptagas jämväl i en ny lagstiftning. Revisionen anför härutinnan bland annat följande:

Förutom genom prissättningen regleras för närvarande utskänkningens omfattning väsentligen genom föreskrifterna om måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna. Dessa båda slag av restriktioner stå i ett visst samband med varandra, i det att måltidstvånget bildar en förutsättning för att kvantitetsbegränsningen i praktiken skall kunna genomföras. Om måltidstvånget ej gällde, skulle det icke erbjuda större svårigheter åtminstone på platser med flera restauranger, där utskänkning äger rum, att kringgå bestämmelserna om begränsning av utskänkingskvantiteten genom s. k. krogronder.

Tillämpningen av bestämmelserna om måltidstvång och maximikvantiteter har visserligen ingalunda överallt varit tillfredsställande, men den konsumtionsbegränsning, som härigenom åstadkommits, torde dock ha medfört ganska betydande verkningar i nykterhetsavseende.

Mot måltidstvånget har anmärkts, att detsamma flerstädes icke upprätthållits på ett nöjaktigt sätt utan blivit åsidosatt genom medgivande av utskänkning åt restauranggäster, som för formens skull beställt och betalat s. k. restriktionsrätter utan att förtära dessa. För att dylikt slöseri med matvaror måtte undvikas har det föreslagits, att måltidstvånget skulle ersättas med en viss avgift, ungefär motsvarande det fastställda lägsta priset på den nu föreskrivna måltiden. En sådan anordning skulle emellertid innebära ett slags beskattning och väsentligen medföra samma verkningar som en stegring av utskänkingspriserna. Samma betänkligheter som mot sistnämnda åtgärd göra sig därför gällande även gentemot detta förslag, varför revisionen icke anser sig kunna tillstyrka detsamma. Ett annat uppslag, som framställts i diskussionen om måltidstvånget, går ut på att ersätta detta med ett slags tillståndsbevis för anmärkningsfria konsumenter, så kallade restaurangkort, vilka skulle berättiga innehavaren att utskänkingsvis erhålla en viss begränsad kvantitet spritdrycker. Detta förslag kan emellertid enligt revisionens mening knappast genomföras i praktiken, då det förutsätter en alltför vidlyftig kontroll för att förebygga överlåtelser av restaurangkorten till misskötsamma personer. Båda de nu behandlade förslagen sakna därjämte den förtjänst hos måltidstvånget, som ligger däri, att detta är ägnat att giva alkoholkonsumtionen på restaurangerna en mindre skadlig form. Såsom en ytterligare förtjänst hos måltidstvånget framstår, att detta synes ha medverkat till en omläggning av driften på de med utskänkingsrätt för-

sedda restaurangerna i sådan riktning, att utskänkningskvantiteterna förlorat sin tidigare dominerande betydelse och i stället matserveringsrörelsen blivit den viktigaste grenen. Enligt revisionens mening har måltidstvänet även utövat en uppfostrande inverkan på den restaurangbesökande allmänheten och därigenom i sin mån fördelaktigt påverkat konsumtionsvanorna. Revisionen har vid sina överbåganden icke funnit, att det står någon annan utväg till buds, som är ägnad att utgöra fullgod ersättning för måltidstvänet i dessa hänseenden.

Även bestämmelserna om begränsning av utskänkningskvantiteterna ha i flera avseenden varit föremål för kritik. Det har gjorts gällande, att fastställande av dylika kvantiteter innebär ett oberättigat ingrepp i enskildas vanor, som lätt leder till trakasserier. Den omständigheten, att en viss maximikvantitet fastställts, kan vidare enligt en uppfattning medföra benägenhet hos restaurangbesökarna att till fullo utnyttja hela denna kvantitet och därför ha till följd en ökning av konsumtionen. På vissa håll har man ansett, att de fastställda kvantiteterna skulle vara för stora, medan från andra håll hävdats att de skulle vara otillräckliga, särskilt med avseende å festliga tillställningar av avsevärt längre varaktighet än ett vanligt restaurangbesök. Slutligen har det också framhållits, att tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser på åtskilliga håll vore synnerligen bristfällig.

Gentemot de sålunda framställda anmärkningarna, vilka icke torde kunna fränkännas ett visst fog, måste dock framhållas, att den obestridliga höjning av restaurangsederna i nykterhetsavseende, som ägt rum under de senaste decennierna, med största sannolikhet äger samband med de föreskrifter, som förhindra utskänkning av alltför stora kvantiteter. Trots svårigheter vid tillämpningen ha dessa restriktioner således enligt revisionens mening ett sådant värde i nykterhetsavseende, att de i stort sett böra bibehållas.

Reservationer.

I fråga om valet av restriktionssystem ha särskilda yttranden avgivits av ett flertal av revisionens ledamöter.

Sålunda anföra *herrar Johanson och Ljunggren* bland annat följande:

Den svenska nykterhetsrörelsen lærer icke komma att släppa sitt enhälligt uttalade krav i fråga om rusedryckslagstiftningen, att den skall verka inskränkande på själva bruket av alkohol. Detta måste nämligen anses såsom en grundförutsättning för att det allmänna nykterhetstillståndet må kunna effektivt och varaktigt förbättras.

Den sålunda av nykterhetsfolket hävdade principen innebär emellertid icke ett förbehållslöst utbyte av det nuvarande systemet mot fri försäljning, om ock med hög beskattning. Tvärtom har en dylik väg avvisats av nykterhetsrörelsens ansvariga organ, förbudskongressen. Skall nuvarande system slopas, varom allmänt önskemål torde förefinnas även inom nykterhetsrörelsen, måste man ha det ersatt med något bättre. Man vill icke kasta ifrån sig de befintliga verktygen förrän man lyckats få andra och bättre i deras ställe. Man tror icke på att allenast en hög beskattning leder till åsyftat resultat i nykterhetskänseende.

Man må emellertid hysa vilken mening som helst beträffande lämpligheten av att utbyta det nuvarande systemet i vårt land mot exempelvis det danska, i varje fall gäller, att en hög beskattning är ägnad att förminska spritkonsumtionen under vilket system som helst. I valet mellan hög beskattning eller individuell kontroll av köpare och inköp har revisionen för-

ordat det senare alternativet. För vår del anse vi, att båda dessa alternativ böra prövas.

Revisionen anser, att vid förekommande frågor om ändring av spritbeskattningen de statsfinansiella hänsynen alltjämt böra ställas i förgrunden. Den medger emellertid, att därvid vederbörlig hänsyn må tagas jämväl till prishöjningens betydelse i konsumtionshänseende. Enligt vår mening bör intresset för konsumtionsminskning äga företräde.

Beträffande spritsmuggling och annan olaga hantering, som angives vara ett hinder för genomförande av hög beskattning, torde man kunna fastslå, att dylika olagligheter icke kunna övervinnas genom priskonkurrens. De måste bekämpas med alla de maktmedel staten kan förfoga över. De riktiga spritmedlen borde ge möjlighet till avsevärt bättre föranstaltningar i sådant hänseende än vilka nu stå till buds i kampen mot ifrågavarande asociala element.

Den uppfattningen, att försäljningslagstiftningen bör givas möjlighet att i högre grad än för närvarande verka inskränkande på själva bruket av alkohol, företrädes inom revisionen jämväl av *herrar Englund* (sid. 496) och *Bernström* (sid. 541). En annan av revisionens ledamöter, *herr Ljungdahl*, säger sig vilja tillägga nykterhetslagstiftningen överhuvud uppgiften att leda nykterhetsvården i landet (sid. 518) eller, med andra ord uttryckt, att verka för bevarande av »det naturliga förhållandet mellan människan och spriten, där det finns», samt återställande av detta förhållande, där det gått förlorat (sid. 516). Efter detta mål bör enligt hans mening jämväl försäljningslagstiftningen anpassas.

Herr Englund har utfört en omfattande undersökning (sid. 436—504) rörande verkningarna av, å ena sidan, den i Sverige tillämpade individuella utminuteringskontrollen samt, å andra sidan, det danska högbeskattningssystemet. Han kommer härvid till den uppfattningen, att det danska systemet visat sig överlägset det svenska såväl i avseende å det grövre missbrukets tillbakaträngande som i fråga om förbättringen i allmänhet i nykterhetstillståndet. Då det danska systemet av honom finnes vara att föredraga jämväl ur andra synpunkter, förordar han principiellt en övergång till detta system. Övergången förklaras emellertid böra ske successivt, och till en början bör endast ransoneringssystemet inom utminuteringen upphävas. Sin ståndpunkt till hithörande spörsmål sammanfattar han sålunda:

Den i vårt land tillämpade individuella kontrollen har medverkat till minskning av de grova alkoholskadorna i landet. Dess andel i denna minskning är emellertid överskattad och denna gynnsamma verkan motväges av att kontrollen ostridigt spritt alkoholseden till av densamma förut oberörda medborgare. I en tid, då spritkonsumtionen i nästan alla europeiska länder uppvisar en avsevärd nedgång, har systemet konserverat den svenska förbrukningen vid en höjd, som uppnås endast av ett fåtal länder. På grund av sin komplicerade natur måste den individuella kontrollen ställa mycket stora, ofta endast bristfälligt fyllda krav på sina handhavare. Kostnaderna äro betydande. Något verkligt stöd av folkmeningen har kontrollen icke vunnit. Dess handhavare ha tvärtom gång på gång av en fientlig opinion tvingats att vika från den grad av stränghet, som ett genomförande av systemet egentligen kräver. På många håll har det numera nedsjunkit till schablon. Det har som förbudet utlöst en omfattande smuggling och lönnbränning.

Å andra sidan har det i Danmark tillämpade systemet med en hög spritbeskattning icke endast minskat spritförbrukningen i en omfattning, som torde sakna historiskt motstycke och som fört ned Danmark från tätplatsen bland världens brännvinsdrickande länder till en blygsam, men mera smickrande plats i kön. Det har därtill minskat det grövre missbruket i större omfattning, än det invecklade svenska system, som skapats enkom i detta syfte. Den danska metoden kräver ingen kostsam förvaltningsapparat, den inskränker sig till ändring av en skattesats. Den åtnjuter allmän anslutning från folket. Den har icke medfört någon olaga handel.

En undersökning av möjligheten att tillämpa denna överlägsna metod också i Sverige, ådagalägger att vissa vanskligheter äro förbundna därmed. Till dessa vanskligheter hör emellertid icke, som revisionen föreställer sig, en ovillkorlig stegring av smuggling och lönnbränning, och svårigheterna äro icke oöverkomliga. Tvenne, delvis sammanfallande handlingslinjer synas tvärtom stå till buds, vardera med sina fördelar.

För båda är det gemensamt, att övergången till en hög beskattning icke sker genom en enda plötslig betydande skattestegring utan genom ett antal på varandra följande, av lämpliga tidsintervall åtskilda, smärre höjningar. Den ena linjen skulle därutöver innebära, att man redan från början avvecklade den övervägande delen av försäljningsrestriktionerna och på en nykterhetsnämndsorganisation med vidgade befogenheter och med utökade personliga resurser överläte uppgiften att möta den stegring av det grövre missbruket, som enligt mångas mening skulle följa en sådan avveckling av restriktionerna. Detta förfarande kunde väntas erbjuda den fördelen, att smugglingen och lönnbränningen snabbt komme att förjutas och att den ransoneringspsykologiskt betingade konsumtionsstegringen likaledes komme att upphöra. Linjen har emellertid för den, som tillmäter restriktionerna en betydande förebyggande verkan i avseende å det grövre missbruket, sin risk i den ovisshet, som förmodas föreligga beträffande möjligheten att åstadkomma en nykterhetsnämndsorganisation i höjd med uppgiften.

Den andra linjen skulle innebära, att man nu upphävde endast den del av den individuella kontrollen, till vilken denna kontrolls folkpsykologiska olägenheter främst är knuten, nämligen utsträckningen av maximeringen av inköpsrätten också till dem, som äro anmärkningsfria ur nykterhetssynpunkt. Ett upphävande av den allmänna maximeringen skulle visserligen endast delvis undanröja kontrollens folkpsykologiska olägenheter och också i viss mån bevara förutsättningarna för smuggling och lönnbränning. Denna linje drabbas emellertid icke i samma grad som den föregående av anmärkningen, att den vedervägar den nuvarande kontrollens profylaktiska verkan. Den har fördelen att ha varit praktiskt prövad. Den innebär ett mindre ingrepp i redan bestående förhållanden.

Väsentligen av sistnämnda skäl har jag för närvarande ansett mig böra förorda sistnämnda linje.

Ransoneringssystemets slopande inom utminuterungen förordas i övrigt jämväl av herrar Bernström och Ljungdahl.

Den förstnämnde erinrar (sid. 541—543), hurusom förändringarna i fråga om spritdryckskonsumtionen undergått en likartad utveckling i Frankrike och Sverige. Då Frankrike saknar egentlig nykterhetslagstiftning samt den svenska nykterhetslagstiftningen obestridligen innehåller åtskilliga bestämmelser av klart konsumtionsbegränsande verkan, finner reservanten — som förutsätter att de icke legislativa faktorer, vilka kunna anses ha ägt infly-

tande på ifrågavarande utveckling, varit i stort sett likvärdiga i de båda länderna — att den svenska nykterhetslagstiftningen måste antagas innehålla jämväl bestämmelser, ägnade att leda till en ökning av konsumtionen. En dylik effekt vill reservanten tillmäta ransoneringssystemet inom utminutereringen.

Herr Ljungdahl (sid. 511—527 samt 535—539) finner det visserligen vara uppenbart, att den svenska försäljningslagstiftningen bidragit till nykterhetstillståndets förbättring i vårt land, men kan, med sin uppfattning om nykterhetslagstiftningens ändamål, å andra sidan icke medgiva, att försäljningslagstiftningen i det stora hela erhållit en lycklig utformning. Med stöd av den erfarenhet, som vunnits i fråga om andra vårdformer — uppfostran, social omvårdnad, medicinsk vård — finner han, att följande grundsatser kunna uppställas beträffande nykterhetsvården, nämligen *dels* att denna icke i onödan bör utsträckas till de i nykterhetshänseende friska, *dels* att en överdriven och alltför ensidig inriktning av vården mot sådan onykterhet, som framkallas av yttre orsaker, kan vara ägnad att väcka slumrande anlag till liv och därmed öka onykterheten, *dels* ock att en vård, som alltför mycket tager sikte på spriten, kan medföra en stegring av ett på förefintliga anlag eller andra inre orsaker beroende begär efter sprit. Den svenska rusdryckslagstiftningen behandlar enligt reservantens mening, i strid mot dessa allmänna grundsatser, »alla, som om spriten vore deras herre; om man bortser från alkoholistlagstiftningen riktar den sig medvetet så gott som uteslutande mot spriten. De ingalunda obetydliga och kraftlösa element hos den samma, som äro av beskaffenhet att påverka människorna, äro därför till övervägande del mera ägnade att skada än gagna.»

I sistnämnda hänseende erinrar reservanten, att utvecklingen i Sverige i fråga om konsumtionen av spritdrycker icke varit sådan som man skulle önskat, samt tillägger, att de i det svenska systemet liggande skadliga krafterna verka lika långsamt som tyst.

Till förebyggande av den olyckliga verkan, som försäljningslagstiftningen sålunda skulle ha utövat, föreslår reservanten, att bestämmelsen om en för varje individ fastslagen maximigräns upphäves. Den *behandling*, som består i begränsning av spritdryckstilldelning, bör tillgripas endast i fråga om personer, som visat sig vara i behov därav.

Reservanten anför vidare bland annat följande:

Såsom en viktig del av nykterhetsvården bör tilldelningen i nyssnämnda fall anförtras åt nykterhetsnämnderna, vilka dels vid ansökan om motbok, dels vid förekommande anledning böra äga att avgöra, om, med hänsyn tagen till andra synpunkter och åtgärder, begränsning bör tillgripas eller förbud utfärdas. För underlättande av uppgiften böra, åtminstone tillsvidare, inköpen av systembolagen registreras på samma sätt som nu och böra bolagen äga skyldighet att efter regler, som nykterhetsnämnd eller länsnykterhetsnämnd fastställer, till nykterhetsnämnden lämna löpande rapporter angående inköpen inom kundkretsen ävensom vid anfordran stå nykterhetsnämnderna till tjänst med upplysningar i särskilda fall. — Den ordningen att direktörer och andra tjänstemän inom försäljningsbolagen skulle äga att

bestämma över huru mycket man finge köpa och förtära, fattades ännu för några få år sedan inom vida kretsar av befolkningen som en rätt stor kränkning. Jag har det intrycket, att denna känsla i stor utsträckning är på väg att försvinna, väl delvis beroende därpå att man vänjer sig vid allt, men också delvis därpå att uppgiften i stort sett av bolagen skötts med takt och urskillning. Ett annat förhållande därvid är emellertid av större betydelse. Genom att överföra till systembolagen en så stor och viktig del av nykterhetsvården som tilldelningen har man fjärrmat nykterhetsvården från de vårdformer, med vilka den enligt sin natur har de flesta beröringspunkterna och flesta gemensamma intressena, nämligen barnavården och fattigvården. Ännu stadda i utformning arbeta dessa rätt mycket för sig själva. I massor av fall ha fattigvården, barnavården och nykterhetsvården samma objekt, inom samma familj kunna alla formerna av vård komma i fråga. Ett intimt samarbete och enhetlighet i samarbetet, vid undersökning, vid påverkan av människorna, vid lämnandet av stöd och hjälp o. s. v. bör på alla dessa håll eftersträvas. Jag förmenar därför, att det även ur organisatorisk synpunkt vore lyckligast, om all nykterhetsvård lämnades åt nykterhetsnämnderna, så att också denna form i sin helhet kunde ryckas in i det enhetliga samarbete, som man hoppas skall utveckla sig. Vidare må framhållas, att det genom att lägga tilldelningen i nämndernas händer blir möjligt att få den samlade nykterhetsvården jämte fattigvård och barnavård in under en central uppsiktsmyndighet, under det att nu tilldelningen och den nykterhetsvård, som sammanhänger därmed, måste vara ryckt undan denna centrala myndighet och lagd under kontrollstyrelsen.

Reservanten anmärker slutligen, att om alltför ogynnsamma verkningar skulle uppstå genom maximeringens slopande, rättelse bör eftersträvas genom prisförhöjningar i den mån så anses erforderligt. Härom anför han närmare:

För de flesta människor betyda ju pengar arbete, att betala ett högt pris mycket arbete. För en arbetande människa måste därför en prisstegring bli va ett starkt återhållande moment. För att prisstegringen skall ha denna effekt förutsätter den emellertid en viss grad av ansvarskänsla. Den appellerar sålunda till ansvarskänslan i vida högre grad än maximeringen och är på denna grund att föredraga framför denna såsom allmän restriktiv metod. Den gör icke skada när det gäller människor, som ha den rätta ställningen till spriten, ingen skada men mycken nytta långt ner på skalan av människor med rubbad balans och saknar nämnvärd effekt endast vid högre grader av rubbning, alltså där människan blivit slav under spriten. Mot denna senare grupp må maximeringen, begränsningen av tilldelningen därför kunna komma till användning. Att ett högt pris kan komma att ge ett högre värde åt spriten i människors ögon kan visserligen vara möjligt, men den därav förorsakade dragningen till spriten torde vara försvinnande liten mot den dragning från den, som kostnaden innebär.

Remissyttrandena.

Revisionens förslag om bibehållande av den individuella utminuteringskontrollen har vunnit stark anslutning i remissyttrandena. I instämmande riktning uttala sig sålunda kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet och 21 länsstyrelser, Svenska stadsförbundets

styrelse, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, landsföreningen för folknykterhet utan förbud, Systembolagens personalförening, flertalet sammanslutningar av nykterhetsnämnder och ett stort antal kommunala representationer, polismyndigheter m. fl. Tre länsstyrelser yttra sig ej i förevarande del men torde få anses ha förutsatt, att individuell kontroll i fråga om utnämningen alltjämt skall bibehållas.

Kontrollstyrelsen anför:

Styrelsen håller i likhet med revisionen före, att försäljningslagstiftningens huvudsyfte får anses vara att förebygga och tillbakatränga sådant alkoholbruk, som har sociala, moraliska, hygieniska eller ekonomiska skador till följd, och som därför kan betecknas som missbruk. Kan lagstiftningen därjämte reducera alkoholbrukets omfattning och roll överhuvud taget, måste en sådan verkan för lagstiftaren framstå såsom önskvärd och betydelsefull. Gränsen mellan bruk och missbruk är till sin natur icke en skarpt uppdragen linje utan ett vidsträckt gränsområde, varav med stigande upplysning och kultur allt större delar hänförs till det icke invändningsfria brukets område. Kraven på vad som kan anses oantastligt i fråga om alkoholinjutting ha sålunda under utvecklingens gång undan för undan skärpts, och området för den socialt riskfria alkoholanvändningen har genom teknikens och samfärdslevets omgestaltung under de senaste årtiondena allt starkare kringskurits. I den mån lagstiftningen förmår att befästa och befrämja denna utveckling — och man torde icke vara berättigad att fränkänna lagstiftningsåtgärderna varje förmåga i sådan hänseende — kan detta endast vara ägnat att höja vårt folks hälsa och hyfsning. Å andra sidan får lagstiftningen uppenbarligen icke för vinnandet av dessa värden pressas därhän, att dess förfäste i den ansvarskännande och besinningsfulla folkmeningen äventyras. Ty om så sker, kunna vunna resultat snabbt spolieras, och lagstiftningen kan komma att motverka i stället för främja sitt eget syfte även i avseende å undanröjandet av det mera avancerade missbruket.

I överensstämmelse med de till revisionen lämnade direktiven har denna ägnat en huvudpart av utredningsarbetet åt frågan om den i vårt land gällande rusdryckslagstiftningens verkningar sedda mot bakgrunden av det sålunda angivna syftet. Revisionen har därvid sökt fastställa dessa verkningar dels genom en analys av ett antal statistiska data från vårt eget land, dels genom vissa jämförande undersökningar på grundval av utländskt material. Huvudintresset har därvid ägnats åt en jämförelse mellan verkningarna i nykterhetshänseende av å ena sidan den i vårt land prövade restriktionslagstiftningen och å andra sidan den framför allt i Danmark och Storbritannien gällande höga spritdrycksbeskattningen. De slutsatser, revisionen dragit ur denna jämförelse, finner kontrollstyrelsen i det väsentliga välgrundade, och styrelsen vill för egen del endast starkare framhäva några synpunkter på revisionens utredning i denna del.

Kontrollstyrelsen vill sålunda till en början understryka alkohollagstiftningens karaktär av historisk produkt, en omständighet, som innebär dels, att erfarenheterna från ett land icke utan vidare kunna överflyttas till ett annat, dels att alkohollagstiftningen med dess på förändring av vissa medborgargrupperns levnadsvanor inriktade syften måste i särskilt hög grad anknyta till den föregående utvecklingen inom landet och till de föreställningssätt och normer, som äro förhärskande inom folket. Under tider av stark politisk eller social upprördhet liksom under svåra ekonomiska kriser är detta mindre framträdande, under perioder av lugn och jämn utveckling åter gör sig kontinuitetskravet starkare gällande. En främmande alkohollagstiftnings

lämplighet inom annat land måste därför bedömas icke endast med hänsyn till dess verkningar på utländsk botten utan framför allt ur synvinkeln av den inhemska jordmånens lämplighet för en omplantering. Ett lagverk, som från vissa principiella utgångspunkter ter sig förträffligt, kan, om det icke är lyckligt anpassat efter den levande verklighet, det vill bemästra, ohjälpligt komma till korta. Erfarenheten har i dessa stycken givit tydliga lärdomar.

Kontrollstyrelsen vill med dessa allmänna påpekanden icke göra gällande, att exempelvis en bestämmelse om en väsentlig skärpning av spritdrycksbeskattningen överhuvud icke skulle låta inordna sig i den svenska alkohol-lagstiftningen. Rent tekniskt erbjuder en sådan bestämmelse den fördelen framför åtskilliga andra former av försäljningsreglering, att den lätt kan anknytas till en bestående försäljningsorganisation, i varje fall en sådan som den svenska, utan att påkalla en mera genomgripande omläggning av denna. Vanskligheterna av en övergång till ett högbeskattningssystem för spritdrycker i vårt land ligga på ett helt annat plan, bland annat uti den allmänna opinionens obenägenhet att annat än i undantagslägen acceptera den höga beskattningen såsom en berättigad och lämplig åtgärd till alkoholbrukets reglering i återhållande syfte, och de reaktioner från allmänhetens sida denna obenägenhet är ägnad att framkalla. Det kan vid ett ytligt betraktande synas som om erfarenheterna från ett land, vilket såsom Danmark nästan i ett slag övergått från exceptionellt låg till lika exceptionellt hög spritdrycksbeskattning, och som därefter behållit denna samt ostridigt funnit sig väl därav, skulle jäva såväl uppfattningen om en lagstiftnings nödvändiga organiska sammanhang med dess äldre motsvarigheter som farhågorna för en ogynnsam reaktion mot en betydande förhöjning av spritskatterna. De danska erfarenheterna kunna dock i själva verket ingalunda givas en sådan tolkning. Ingen med danska förhållanden förtrogen torde nämligen göra gällande, att Danmark, därest icke världskriget eller annan liknande katastrof inträffat, skulle erhållit den alkoholbeskattning det nu har. Under U-båtsblockaden 1917 blev det en nationell nödvändighet för Danmark att vidtaga drastiska besparingsåtgärder, bland annat beträffande spannmål och bränsle. På alkoholhanteringsens område ledde detta till införande utan föregående varning av det temporära förbudet i slutet av februari 1917. När detta förbud efter mindre än en månad avlöstes av den höga spritdrycksskatten, tedde sig denna senare, förutom att den hade karaktären av nationellt nödvärn, för konsumenterna såsom det minst onda av två onda ting. Det är utifrån dessa förutsättningar den danska utvecklingen på förevarande område blir förståelig. Liknande förutsättningar föreligga icke i Sverige. Hos oss skulle dessutom — därest en inom revisionen reservationsvis framförd uppfattning vunnit gehör — den höga alkoholbeskattningen införas icke som en fiskalisk utan som en mot alkoholmissbruket riktad socialpolitisk åtgärd. Dessa från det danska utgångsläget avvikande omständigheter äro av betydelse icke allenast för den politiska möjligheten av en hög alkoholbeskattnings införande utan framför allt för möjligheten att förmå den stora mängden av eljest lojala förbrukare att med avståndstagande från den illegala alkoholhanteringen och dess produkter godtaga den höga skatten. Kontrollstyrelsen anser sig i detta sammanhang böra erinra om att Holland — av skäl som torde ha legat på det av styrelsen nu berörda området — icke ansett sig böra vidmakthålla den höga spritdrycksbeskattning, som med år 1921 införts i landet. För Englands vidkommande synas faktorer likartade med de i Danmark verksamma ha starkt bidragit till accepterandet av den nuvarande höga alkoholbeskattningen och till det i socialt hänseende gynnsamma utfallet av densamma. Därjämte torde emellertid vid bedömandet av förutsättningarna för den engelska utvecklingen vissa särigheter i det engelska beskattningssystemet i allmän-

het böra beaktas, särskilt relationen mellan direkta och indirekta skatter samt alkoholskatternas andel i den totala skattebördan. Det förtjänar också uppmärksammas, att medan alkoholskatterna i England vid senaste sekelskifte inbragte cirka två femtedelar av hela statsintäkten, hade denna siffra 1913 sjunkit till ungefär en femtedel, vid vilken nivå den alltjämt, trots de mellankomna skattestegringarna, torde stanna. Uppenbarligen ha således även i England förelegat vissa förutsättningar för den höga alkoholbeskattningen, vilka sakna motsvarighet i vårt land.

En annan synpunkt, som kontrollstyrelsen ansett förtjäna särskilt beaktande och därför velat understryka, är den principiella olikheten i verkningssätt hos det svenska restriktionssystemet och exempelvis det danska högskattesystemet. Kontrollstyrelsen vill då till en början erinra om att verkningarna i socialt hänseende av en viss kvantitet försäld och konsumerad spirituosa äro i hög grad växlande från fall till fall beroende på dryckens användningssätt, förbrukningsmiljön, konsumentens moraliska, ekonomiska och fysiska motståndskraft m. m. När nu, såsom revisionen visat, i huvudsak lika stor andel av förkrigstidens alkoholskador — i form av fylleriförseelser, alkoholsjukdomar, alkohololycksfall och dylikt — kvarstår i Danmark som i Sverige, trots att man i Danmark har kvar endast mindre än en tiondedel mot i Sverige något över hälften av förkrigstidens spritdryckskonsumtion, kan kontrollstyrelsen härav icke draga annan slutsats än den, att man med de svenska restriktionerna relativt starkare träffat den med framträdande sociala skador förbundna konsumtionen, med den höga skatten åter starkare den socialt sett mindre vådliga konsumtionen. Styrelsen förbiser härvid icke, att även andra legislativa åtgärder än de egentliga restriktionerna under jämförelseperioden varit verksamma i nykterhetsfrämjande riktning i vårt land, men dels torde motsvarande i någon mån gälla även om Danmark, dels synes vad revisionen anfört till stöd för den uppfattningen, att en väsentlig del av det vunna resultatet i Sverige får tillskrivas det individuella restriktionssystemet, icke ha blivit på något sätt jävat.

De slutsatser vissa reservanter inom revisionen velat bygga på spritdryckskonsumtionens utveckling i Frankrike, sådan denna utveckling tecknas av vissa i tabellbilagan till revisionens betänkande anförda siffror, synas kontrollstyrelsen alltför svagt grundade. De baseras på en konsumtionssiffra för åren 1906/1910, vars jämförbarhet med övriga tal i serien torde kunna dragas i tvivelsmål — den avviker ensam bland de anförda siffrorna väsentligt från den officiella franska statistikens motsvarande tal. Och även om ifrågavarande siffra skulle vara riktig, måste hänsyn tagas dels till att den franska statistiken lämnar så stora delar av den faktiska alkoholkonsumtionen utanför, att dess siffror endast med mycket stora reservationer kunna användas som mätare på utvecklingen, dels till det förhållandet att, medan spritdryckskonsumtionen enligt reservanterna nedgått med cirka 2.5 liter per år och invånare (1906/1910—1930), har vinkonsumtionen (1906/1910—1928/1932) ökat med över 20 liter per år och invånare. Tages hänsyn till den totala alkoholkonsumtionen i Frankrike (enligt den av reservanterna godtagna statistiken) synes denna 1928/1932 ligga något högre än 1906/1910. I Sverige åter har under samma tid en avsevärd nedgång inträffat.

Vad kontrollstyrelsen sålunda anfört beträffande restriktions- och beskattningssystemens skiljaktiga verkningssätt stödes och kompletteras genom erfarenheterna från England. Genom den kombination av höga skatter och — efter tidigare engelska förhållanden — långtgående generella restriktioner, som där kommit till tillämpning, har vunnits en starkare begränsning av

exempelvis det beivrade fylleriet än i Danmark men en mindre starkt accentuerad konsumtionsminskning, vilken dock betydligt överträffar den i Sverige registrerade. Det är förklarligt, att vissa reservanter inom revisionen uti de gynnsamma erfarenheterna av det dubbelsidiga engelska systemet sett en fingervisning om den väg man bör gå för att utan fara för ett ökat missbruk ernå en reduktion jämväl av bruket överhuvud. Genom de senaste årens skärpta alkoholbeskattning i vårt land har också i viss mån en kombination av prishinder och andra restriktioner liknande den engelska kommit till stånd. Kontrollstyrelsen finner det visserligen icke a priori utslutet, att ännu något kan stå att vinna på denna väg. Av olika skäl finner emellertid kontrollstyrelsen den största försiktighet tillräddig vid längre gående steg i denna riktning.

Kontrollstyrelsen vill i detta sammanhang med några ord särskilt beröra den betydelsefulla frågan om den effekt på den olaga rusdryckshanteringens utbredning, som en eventuell övergång till ett system med höga spritskatter skulle kunna utöva. De relativt gynnsamma erfarenheter, som i detta avseende vunnits i Danmark och England, kunna icke, av skäl som delvis framgå av vad i det föregående anförts, betraktas såsom utslagsgivande för svenska förhållanden. När den höga spritdrycksbeskattningen infördes i dessa länder, fanns där praktiskt taget ingen olaga rusdryckshantering av den art, som här närmast åsyftas. Utgångsläget är för Sveriges del ett annat och ogynnsammare. Även om den olaga rusdryckshantering här i landet hittills icke tagit alltför skrämmande proportioner, måste vi dock räkna med förekomsten av ett klientel, som vant sig vid att tillfredsställa sitt behov av alkoholhaltiga drycker i den olagliga handeln och, vad som är mera betydelsefullt, med ett ej alltför ringa antal personer, som ekonomiskt profiterat som smugglare, langare eller lönnbrännare. Dessa skulle säkerligen icke underlåta att söka utnyttja de väsentligt förbättrade förtjänstmöjligheter, som skulle erbjudas, när de efter en avsevärd förhöjning av spritskatterna icke längre behövde söka sitt klientel allenast inom samhällets bottenkikt utan även kunde finna kunder inom andra kretsar, för vilka de lagligen tillhandahållna varorna efter kraftiga prishöjningar skulle te sig alltför dyra. Det lär nämligen icke lida något tvivel att smugglare, lönnbrännare och langare även i prisavseende skulle få möjlighet att konkurrera med de lagliga försäljarna, därest avsevärda prisförhöjningar vidtoges. Härtill kommer slutligen de särskilt stora svårigheter, som bekämpandet av den olagliga rusdryckshantering — vare sig denna tager formen av lönnbränning eller spritsmuggling — måste möta i vårt land. Att vi i detta avseende ha det väsentligt ogynnsammare ställt än England eller Danmark torde icke kunna bestridas. Man behöver härvid blott erinra om t. ex. befolkningsfördelningen och de geografiska förhållandena.

Såsom sammanfattning av det sagda vill kontrollstyrelsen anföra, att enligt styrelsens uppfattning tillräckliga förutsättningar för en övergång från det svenska restriktionssystemet till ett högbeskattningssystem efter danskt eller engelskt mönster i vårt land icke äro för handen samt att det svenska systemet bättre synes motsvara lagstiftningens huvudsyfte.

Socialstyrelsen uttalar:

Vad angår det grundläggande spørsmålet, huruvida försäljningslagstiftningen i främsta rummet bör syfta till att motverka missbruk av rusdrycker eller principiellt inriktas på att undantränga bruket i allmänhet av sådana drycker, ansluter sig styrelsen till revisionens uppfattning, att lagstiftningens huvudsyfte bör vara att såvitt möjligt förebygga missbruk av alkohol. Vårt nuvarande restriktionssystem är baserat på individuell kontroll och väsent-

ligen inriktat mot missbrukare, under det att restriktioner, som åsyfta att genom en i beskattningsväg åstadkommen mera avsevärd prisstegring göra spritdryckerna mera svåråtkomliga, visserligen torde föranleda en konsumtionsbegränsning i stort men en begränsning, som i första hand torde gå ut över det socialt sett mindre betydelsefulla alkoholbruket och som blott i andra hand lärer hålla tillbaka det skadliga missbruket. I den mån så icke sker, är ett system av senare slaget ägnat att än ytterligare skärpa de socialt sett olyckliga ekonomiska skadeverkningar, som spritmissbruk i så många fall har i sitt följ.

Även om man vidare lika med revisionen bör vara försiktig i fråga om allmänna folkpsykologiska bedömanden och jämförelser, lär man härvid dock beträffande den eventuella effekten av ett företrädesvis ekonomiskt verkande restriktionssystem ej kunna bortse från vissa allmänna lynneshdrag i fråga om ekonomiska ting, som utmärka vårt folk till skillnad från exempelvis danskarna, vilka merendels torde reagera på ett mera känsligt sätt för ekonomiskt-restriktiva åtgärder.

Frågan om folknykterheten har sedan åtminstone ett sekel tillbaka uppfattats såsom ett samhällsproblem av vital betydelse för nationens välfärd och har under de senaste mansåldrarna föranlett en serie olika åtgärder i nykterhetsfrämjande syfte från det allmännas sida. Ingen lärer våga på allvar påstå, att förhållandena på området numera äro av beskaffenhet, att icke sådana åtgärder alltjämt äro av behovet påkallade och i görligaste mån böra ytterligare förkovras i riktning mot ökad effektivitet.

Jämför man nykterhetstillståndet nu och för femtio eller hundra år sedan, kan ingen bestrida, att folknykterheten med stigande kultur samt på grund av lagstiftningsåtgärder och upplysning gjort väsentliga landvinnningar. Men tavlan är helt naturligt icke enbart ljus och man kan skönja vissa mörka fläckar, beträffande vilka man frågar sig, om de icke rent av häntyda på en tillbakagång. I sådant hänseende påtalas bland annat ofta ett tilltagande alkoholmissbruk i förening med fylleri bland landsbygdens ungdom vid nöjestillställningar. Är iakttagelsen riktig och när man med densamma ej blott sporadiska fall utan en mera allmän och tilltagande företeelse, så låter denna sig måhända väl förklara. Sammanhänger den männe ej med det ökade sällskapliga umgängesliv överhuvud taget, som vid stigande levnadsstandard och förbättrade kommunikationer kommit även landsbefolkningen till del? Landsbefolkningen, som förr i allmänhet framlevde sitt liv under långa mellanperioder av praktiskt taget fullständig avhållsamhet från spritdrycker, har synbarligen med den ökade sällskapligheten, särskilt bland ungdomen, i viss mån tillägnat sig bland annat de alkoholvanor, som förr voro mera kännetecknande för stadsbefolkningen. Vare sig en dylik förklaring är riktig eller ej, är företeelsen i och för sig likvisst ägnad ingiva bekymmer.

Under de senaste tvenne decennierna har det så kallade motbokssystemet — den under perioden genomförda betydelsefulla alkoholistlagstiftningen lämnas i detta sammanhang åsido — intagit en mycket framskjuten, för att ej säga dominerande ställning bland det allmännas åtgärder i nykterhetsfrämjande riktning. Här må bringas i erinran en synpunkt, som styrelsen tidigare anlagt på detta system, nämligen att detsamma ej bör betraktas såsom en plötsligt framsprungen och isolerad nykterhetspolitisk anordning utan snarare såsom den hittills sista, logiskt hopfogade länken i en lång kedja av nykterhetsfrämjande åtgärder på sprithanteringens område.

Under denna motbokssystemets ungefär tjugouåriga tillämpning har det allmänna nykterhetstillståndet i Sverige — alla måhända påvisbara undantag till trots — enligt statistikens vittnesbörd dock i stort sett undergått en be-

tydande förbättring. Att denna gynnsamma utveckling till god del får tillskrivas restriktionslagstiftningen, lär ej kunna bestridas. Det vore redan av denna anledning mindre välbetänkt att nu frångå detta system, låt vara att det visat sig behäftat med vissa brister. En övergång till exempelvis det s. k. danska systemet är särskilt ägnad att väcka betänklighet ur den synpunkten, att en mera väsentlig förhöjning av priset å spritdrycker säkerligen skulle verka stimulerande på den olaga handeln med sådana drycker. Redan under nuvarande förhållanden utgör den olagliga rusdryckstrafiken i dess olika former måhända det svåraste hindret mot folknykterhetens fortsatta höjande i vårt land, icke minst bland ungdomen. Och erfarenheten utvisar nogsam, att vår långsträckt kust med dess säregna struktur, befolkningens gleshet med flera faktorer resa stora hinder i vägen för ett effektivt utrotande i vårt land av detta samhällsönda. Den olaga sprithanteringen — i sig själv förkastlig såsom olaglig — är ur folknykterhetssynpunkt så mycket mer beklaglig, som den torde väsentligen föranleda en spritdrycks-konsumtion, som är att beteckna såsom missbruk.

De spritdrycker, som förekomma i olaga handel, torde gemenligen betinga ett icke oväsentligt högre pris än den legaliserade handelns. Därav lär framgå, att just sådan spritdryckskonsumtion, som är att beteckna såsom missbruk och som man ur social synpunkt främst vill förebygga, är den, som är minst känslig för restriktiva faktorer av ekonomisk natur.

Om den olaga handeln nu företrädesvis finner sina avnämare bland ett för ekonomiska synpunkter föga tillgängligt, ofta socialt förkommet klientel av missbrukare och likvisst är svår att helt bemästra, skulle den uppenbarligen få ökad vind i seglen, om den vid en kraftigare stegring av den legala handelns prissättning kunde konkurrera med denna handel jämväl i ekonomiskt avseende. Åtgärder, som vore ägnade att befordra olaga sprithantering, måste ur nykterhetssynpunkt ingiva de allvarligaste farhågor.

På nu angivna grunder synes vårt nuvarande försäljningssystem i sina huvuddrag böra bibehållas.

Flera av de skäl, som åberopats av kontrollstyrelsen och socialstyrelsen till stöd för fortsatt bibehållande av den individuella utminuteringskontrollen, återfinnas jämväl i flertalet andra yttranden, som innefatta ett uttryckligt godkännande av revisionens ståndpunkt härutinnan. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Kopparbergs län*:

Enligt länsstyrelsens mening är det otvivelaktigt, att i vårt land under de senaste två årtiondena inträtt en betydande förbättring i det allmänna nykterhetstillståndet. Den ökade ansvarskänsla, som i detta avseende framträtt inom befolkningens breda lager, är förvisso ett resultat av många samverkande orsaker. Det outtröttliga upplysnings- och fostringsarbete, som utföres av våra nykterhetsföreningar, frireligiösa sammanslutningar och kyrkliga organisationer, har varit av oskatthar betydelse för främjande av ett helnyktert levnadssätt och för folknykterhetens höjande i allmänhet. Arbetsrörelsens insats för kroppsarbetarnas fostran till ett nyktrare levnadssätt får icke heller förbises. Och de nya möjligheter för de breda folklagen till förströelse och rekreation, som skapats genom biograf, radio, sport och friulftsliv, ha även verkat i nykterhetsfrämjande riktning. Vid sidan av dessa och andra företeelser inom samhällslivet är det enligt länsstyrelsens mening ställt utom allt tvivel, att 1917 års rusdryckslagstiftning och andra statliga och kommunala åtgärder, som vidtagits i syfte att främja den allmänna folknykterheten, varit en kraftigt bidragande orsak till det förbättrade nykterhetstillståndet. Det torde icke kunna bestridas, att ransonerings- och restriktionssystemet medfört

en minskning av alkoholmissbruket och medverkat till skapandet av en nyktrare livsföring inom stora befolkningsgrupper. Med det sagda vill länsstyrelsen dock ej ha uttalat den meningen, att allt är väl beställt med nykterhetstillståndet inom vårt land. Behov av verk samma åtgärder från samhällsmaktens sida för ett fortsatt kraftigare inskridande, i syfte att minska alkoholkonsumtionen, förefinnes allttjämt. En betänklig företeelse är det under senare åren ökade rusdrycksbruket bland ungdomen, och svårigheterna att kunna effektivt bekämpa lönnbränning och olaga försäljning böra icke förbises.

Länsstyrelsen är icke blind för att mot ett rusdrycksförsäljningssystem med individuell utminuteringskontroll, beaktansvärda betänkligheter av folkpsykologisk art kunna anföras, och systemet kan icke helt fränkännas viss andel i orsakerna till den höga alkoholkonsumtion, som ännu förekommer i vårt land. Det kan likväl icke vara tillrådligt, att i en så ömtålig och betydelsefull samhällsangelägenhet vidtaga vittgående systemförändringar utan att övertygande skäl föreligga för att de nya restriktionerna skulle komma att få större nykterhetseffekt. Enligt länsstyrelsens mening är det synnerligen tveksamt om ett annat restriktionssystem, med utbyte av den individuella utminuteringskontrollen mot en högre spritbeskattning, skulle komma att medföra avsett resultat i nykterhetsavseende. Förutom andra erinringar mot ett sådant system vill länsstyrelsen framhålla, att det med stöd av hittillsvarande erfarenhet kan befaras att den höga beskattningen skulle komma att framkalla och uppamma en synnerligen besvärande spritsmuggling, lönnbränning och andra lagöverträdelser.

Landsföreningen för folknykterhet utan förbud anför bland annat:

En starkt höjd beskattning, som för den mindre bemedlade delen av befolkningen verkar som ett förbud mot lojal handel, kommer otvivelaktigt att betraktas som en klasslag, vållande höggradig förbittring. Då dessutom smugglare, hembrännare och langare vid ett mycket högt prisläge i den lagliga handeln helt visst bliva i tillfälle att underbjuda denna, torde många medborgare, som nu äro laglydiga, utan större betänklighet beträda olagliga vägar.

Ökningen av spritskatterna av statsfinansiella skäl bäres i regel av allmänheten med vida större jämnmod, än om motivet till ökningen är rent nykterhetspolitiskt — detta bland annat av den anledningen, att folk inser, dels att skattestegring av fiskaliska skäl kan vara nödvändig, dels att en sådan ej kan drivas hur långt som helst, emedan den, då den överskridit en viss gräns, kommer att motverka sitt eget syfte, så att statens inkomst blir mindre i stället för större.

Liknande synpunkter som de nyss anmärkta ha kommit till uttryck jämväl i andra yttranden. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Norrbottens län*:

Ur de synpunkter länsstyrelsen har att företräda såsom ansvarig för den allmänna ordningen måste det ses med glädje att det danska systemet och hela den tankegång, som ligger bakom det, avvisats av revisionens flertal. Sverige är nu en gång icke Danmark, och det skulle säkerligen icke gå att få svenska folket att förstå och respektera ett system, som vill främja nykterheten genom att göra den lagliga spriten så dyr att en fattig majoritet icke har råd att köpa den. Hembränning och smuggling, surrogattrafik m. m. skulle med visshet tilltaga i oerhörd grad med ty åtföljande svårigheter för polismyndigheterna, svårigheter som skulle bliva desto svårare att bemästra ju mindre systemet stöddes av det allmänna rättsmedvetandet. Då revisionen talar om faran för att hembränningen skulle »bli inrotad till följd av skatte-

stegringen på den legala spriten», så är härtill att tillägga att hembränningen redan håller på att bli inrotad vad detta län beträffar, och detta numera till stor del följd av de höga spritskatter som redan införts. Man kan ej höja spritpriserna utöver en viss gräns utan att motverka sitt syfte; denna gräns är troligen redan överskriden.

Utan att i allo kunna godtaga revisionens uppfattning finner även *sammanslutningen av nykterhetsnämnder i Stockholms stad och län* det gällande restriktionssystemet i allt fall för närvarande böra bibehållas. Sammanslutningen yttrar sålunda bland annat:

Nykterhetsnämnderna ha i sin alkoholistvårdande verksamhet funnit, att bruket av alkohol — alkoholseden i samhällslivet — utgör en allvarlig fara för uppkomsten av alkoholism. Med hänsyn härtill bör samhället inrikta sina ansträngningar på att avlägsna ej blott missbruket utan även bruket av alkohol. I den mån detta låter sig göra medelst legislativa åtgärder böra sådana tillgripas. Erfarenheterna från andra länder, förnämligast Danmark, giva lysande vittnesbörd om att lagstiftningsåtgärder kunna på ett synnerligen kraftigt sätt reducera alkoholkonsumtionen och därmed minska riskerna för uppkomst av alkoholism. Då emellertid sammanslutningen för sin del icke funnit sig kunna förorda de åtgärder — en starkt höjd spritbeskattning — som känneteckna de åsyftade ländernas lagstiftning, har detta sin grund däri, att förutsättningarna för uppkomsten av en olaga rusdryckshantering äro helt andra i Sverige än i Danmark. Först när det visat sig möjligt att genom olika åtgärder, bland annat genom en förändrad lagstiftning mot olovlig införsel av spritdrycker till riket samt ändamålsenligare organisering av tullverket och polisen, effektivt bekämpa den olaga rusdryckshanteringen kan frågan om mera avsevärda höjningar av spritskatterna på allvar upptagas till diskussion.

Styrelsen för *aktiebolaget Vin- & spritcentralen* anser sig visserligen icke böra uttala någon mening i principfrågan, huruvida det individuella kontrollsystemet bör utbytas mot hög spritdrycksbeskattning, men vill — under hänvisning bland annat till erfarenheten från andra länder, Finland och För-
enta staterna — ej underlåta att framhålla, hurusom en ytterligare ökning av spritskatterna kan leda till en stegring av den illegala handeln av sådan storleksordning, att följden bleve en kännbar inkomstminskning för statsverket.

I avseende å tullverkets uppgift att bekämpa den olovliga införseln av spritdrycker finner sig jämväl *generaltullstyrelsen* böra erinra om risken för ökad olaga hantering i vårt land under ett system med hög beskattning.

Önskemål om en övergång till det danska beskattningssystemet ha, mer eller mindre bestämt, framförts allenast av nykterhetsfolkets landsmöte, sammanslutningen av nykterhetsnämnder i Malmöhus län, stadsfullmäktige i Torshälla och Borgholm samt ett fåtal polismyndigheter.

Nykterhetsfolkets landsmöte uttalade vid sammanträde den 1—den 3 mars 1935:

Erfarenheten har enligt nykterhetsrörelsens mening ådagalagt, att det icke är möjligt att förhindra uppkomsten av alkoholskador i samhället, så länge dryckesseden består. Nykterhetsrörelsen har därför av ålder hävdad den uppfattningen, att samhället icke endast bör inskrida direkt mot det rena missbruket utan även motverka själva bruket. På samhällets åtgärder måste stäl-

las kravet, att de icke hägna och skydda utan tvärtom pressa tillbaka och så långt möjligt undanröja dryckesseden.

Landsmötet konstaterar med tillfredsställelse, att revisionen uttryckligen betecknar det »icke som en brist utan såsom en förtjänst», om försäljningslagstiftningen äger förmåga att, »vid sidan av sina återhållande verkningar med avseende å missbruket, bidra till att minska det lojala alkoholbrukets plats i samhällslivet».

I likhet med 1932 års kongress finner landsmötet, att vårt nuvarande restriktionssystem icke fyller de anspråk, som man från nyss angivna utgångspunkt har rätt att ställa på en alkohollagstiftning. Det hägnar och normerar dryckesseden. Under dess bestånd har bruket spritts till förut oberörda kretsar. Det har under en lång följd av år visat sig oförmöget att minska den totala spritdryckskonsumtionen i vårt land. Företagna undersökningar — icke minst revisionens egna — ge däremot vid handen, att man i de länder, där den bärande nykterhetspolitiska reformen utgjorts av en betydande prisförhöjning å rusdrycker, särskilt Danmark och England, åstadkommit en avsevärd minskning av alkoholkonsumtionen. Vid en jämförelse mellan erfarenheten i de olika länderna bör därjämte bemärkas, att i Sverige vid sidan om försäljningskontrollen vidtagits vissa åtgärder med obestriddig nykterhetseffekt — särskilt alkoholistvården och desintresseringen av spritdryckshandeln — vilka så gott som helt saknas i de andra länderna.

Landsmötet beklagar, att revisionen icke tillbörligt beaktat dessa erfarenheter. Denna underlåtenhet är så mycket mera anmärkningsvärd, som revisionen ger uttryck åt allvarliga bekymmer över det faktum, att Sverige inehar en plats i täten bland länder med hög spritdryckskonsumtion. Landsmötet håller nämligen före, att ifrågavarande erfarenheter av hög alkoholbeskattning måste bli av betydelse för den nykterhetspolitiska utvecklingen också i vårt land. Därför finner landsmötet det vara tillrådligt, att statsmakterna genom lämpliga skattehöjningar söka minska alkoholkonsumtionens omfattning. Samtidigt bör utrönas, huruvida förutsättningar finnas för en avveckling av sådana lagstiftningsbestämmelser, som visat sig ha skadliga biverkningar.

Samman slutningen av nykterhetsnämnder i Malmöhus län anför bland annat:

Det är en gammal erfarenhet, att alkoholkonsumtionen är nära förbunden med ekonomiska förhållanden och närmare bestämt med medborgarnas köpförmåga i förhållande till gällande spritpriser. Revisionen anser, att grundad anledning icke föreligger att vänta en motsvarande gynnsam effekt av ökade spritpriser i vårt land som ernåtts i Danmark och även i England. Sammanslutningen vill erinra om de senaste årens konsumtionssiffror, som visa att i Sverige gälla samma lagar som i utlandet. Under 1934 har allmänhetens köpkraft ökat samtidigt som rusdryckskonsumtionen också ökat och därmed jämväl alkoholskadorna. Detta samband mellan köpkraft och spritkonsumtion låter förmoda, att en ökning av spritpriserna i vårt land skulle ha en effekt i samma riktning som den haft i Danmark och i England. — Revisionen avstyrker en hög spritdrycksbeskattnings genomförande under nu rådande förhållanden och menar, att de nykterhetspolitiska skäl, som nu skulle betinga införandet av en sådan, icke skulle medföra allmän respekt för den nya ordningen och lojal efterlevnad av de därav betingade lagbestämmelser. Dessa farhågor torde vara mindre befogade.

Polischefen i Boden uttalar, att en förbudslagstiftning är den enda effektiva i syfte att vinna en verklig folknykterhet. Vill man söka andra utvägar,

vore måhända — förutom annat — en mycket hög rusdrycksbeskattning, i förening med upphävande av den individuella kontrollen och motboks-systemet, ägnad att leda i rätt riktning.

En ändring av gällande restriktionssystem för utminuteringen i så måtto, att tilldelningsbegränsning komme att föreskrivas endast be-träffande missbrukare, har förordats i ett fåtal yttranden från *vissa polismyndigheter m. fl.*

Länsstyrelsen i Norrbottens län — som diskuterat möjligheterna för en sådan anordning och härvid funnit de av herr Ljungdahl anförda skälen för en dylik lösning vara i åtskilligt beaktansvärda — avstyrker emellertid en ändring i denna riktning. Länsstyrelsen anmärker sålunda:

Ett system med individuell kontroll samt fri inköpsrätt för alla, beträffande vilka skäl till begränsning ej förelågo, praktiserades till en början av systembolaget i Göteborg. Erfarenheterna lära emellertid ha uppvisat detta systems svårhanterlighet. När efter fall av missbruk några friinköpsrätter måste begränsas, uppstod strax en irriterad stämning; den ena efter den andra begärde att på förhand få veta vad man rimligen kunde få köpa, i stället för att bli utsatt för åtgärder i efterhand. Det finns knappast skäl att antaga, att ett nytt försök i samma riktning skulle giva något bättre resultat. Den obegränsade inköpsrätten komme säkerligen att betraktas med sneda och avundsamma blickar från alla deras sida som saknade den och tyckte sig vara utan påtagliga anmärkningar i nykterhetsavseende. Irritationen hos den stora del av spritkonsumenterna, som bleve föremål för begränsning, skulle bli utbredd och ett bristande förtroende för hela organisationen spridas i motsvarande mån.

Sammanslutningen av nykterhetsnämnder i Stockholms stad och län — som jämväl avstyrker ransoneringssystemets upphävande — erinrar, att miss-nöjet hos dem, som finge sin inköpsrätt begränsad på grund av bristande skötsamhet i nykterhetskänseende eller i övrigt ådagalagda asociala egenskaper eller — en grupp som förmodas bli ganska talrik — på grund av bristande skötsamhet i ekonomiskt hänseende, komme att bli större, därest den lagstadgade maximikvantiteten bortfölle för flertalet inköpsberättigade, än under nuvarande ordning. Resultatet skulle alltså bli ökad irritation mot försäljningslagstiftningen.

I huvudsaklig överensstämmelse med herr Ljungdahl finner *länsstyrelsen i Blekinge län*, att nykterhetsnämnderna skulle vara i högre grad än systembolagen skickade att handlägga frågor rörande tilldelning inom utminuteringen.

Jämväl *länsstyrelsen i Jämtlands län* samt *några polismyndigheter* anse en undersökning påkallad rörande möjligheterna för en dylik anordning.

En tidigare omnämnd *reservant inom socialstyrelsen* anför, att det svenska systemet är att betrakta såsom ett icke behövt förmynderskap och att andra linjer bort undersökas än de två alternativ, som varit föremål för revisionens överväganden. Enligt reservantens mening vore det beklagligt, om tillämpningen av lagbestämmelserna alltjämt skulle ankomma på oan-

svariga personer hos enskilda företag i stället för att anförtros åt ansvariga befattningshavare i offentlig tjänst.

Styrelsen för *Sveriges motboksinnehavares riksorganisation* uttalar bland annat följande:

Den s. k. individuella kontrollen, ransoneringen, mattvånget och därmed förbundna restriktioner, övervaknings- och spioneriukaser jämte övriga på administrativ väg tillkomna påfund böra slopas samt kontrollstyrelsens och systembolagens s. k. nykterhetspolitiska verksamhet avvecklas. Nykterhetsvården och därmed sammanhängande spörsmål böra läggas i vederhäftigare händer samt ledas och regleras efter helt andra principer än för närvarande. Fördelaktigt vore, att ifrågavarande verksamhet underställdes socialstyrelsen, som redan har en särskild byrå för ärenden rörande nykterhetsvården.

För att förhindra missbrukare av sprit att göra sina inköp lika obehindrat som anmärkningsfria förbrukare kan lämpligen legitimationsbevis utfärdas för en var, som icke på i författningen noga angivna grunder skall förvägras sådant.

Inköp av spritdrycker och vin bör fastslås såsom en varje oförvitlig, till viss ålder kommen medborgares *rättighet*, i stället för att såsom nu vara beroende på systembolags eller viss myndighets gunst och nåd. Denna rättighet skulle förvisso kraftigt bidra till att beröva spriten dess lockande och förledande karaktär av förbjuden frukt och därigenom verka nykterhetsfrämjande.

Införandet av det s. k. danska systemet med avsevärt höjda spritpriser skulle enligt vår uppfattning endast tjäna till att uppmuntra den nu florerande smugglingen och hembränningen samt öka alla därav följande skadeverkningar i moraliskt och socialt hänseende. Enda sättet att verkligen få bukt med denna kräftskada i samhällskroppen torde vara att sänka priserna på spritdrycker, särskilt de inhemska, brännvin och punsch, till sådan nivå, att nämnda hanteringar icke längre bliva lönande.

Vad angår utskänkingsrestriktionerna framgår av det nyss anförda, att bestämmelser om måltidstvång och kvantitetsbegränsning avstyrkts av *Sveriges motboksinnehavares riksorganisation*. Förslaget om legalisering av måltidstvånget har jämväl i övrigt mötts av en viss kritik i yttrandena. En avvisande hållning härutinnan intages sålunda av sex länsstyrelser, stadsfullmäktige i fyra städer, *Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund* samt ett antal polismyndigheter.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför:

Måltidstvånget och i sammanhang därmed begränsningen av utskänkingskvantiteterna ha vid författningsförslagets utformande ansetts vara betydelsefulla led i strävandet mot spritdrycksmissbruket. Det synes kunna ifrågasättas, om denna åsikt, särskilt vad angår måltidstvånget, verkligen är hållbar. Tidsandan, den allmänna uppfattningen numera rörande spritdrycksmissbrukets förkastlighet, de höga utskänkingspriserna och förbudet mot utskänkning till gäst, som visar sig berörd av starka drycker, äro också värda beaktande i detta sammanhang och torde vara starka faktorer att räkna med, när det gäller bestämmelser av nu ifrågavarande art. Med skäl har från den lojala allmänhetens sida framförts missnöje över att, om man vid besök å restaurang, exempelvis för att åhöra musik, vill förtära någon spritdryck, detta icke låter sig göra utan intagande av en besöket fördyrande måltid. Länsstyrelsen är av den uppfattningen, att åtminstone det förkastliga måltidstvånget nu-

mera kan utgå ur lagstiftningen utan att nykterheten därigenom kommer att lida någon skada. Genom en dylik lättnad skulle därjämte undvikas många frestelser för utskänkningshandhavarna att se mellan fingrarna med iakttagandet av hithörande bestämmelser. Givetvis bör dock egentligt brännvin icke få utskänkas annat än i sammanhang med verkliga måltider.

Liknande erinringar framställas jämväl av *länsstyrelserna i Kristianstads, Skaraborgs, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län* samt av *stadsfullmäktige i Stockholm, Eskilstuna, Strängnäs och Kristianstad*.

Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund anför:

Måltidstvånget bör slopas och en viss ranson utan detta tvång tillåtas. Egentligt brännvin bör dock allttjämt utskänkas endast i samband med mat. Införandet av måltidstvånget betingades på sin tid av knappheten på spirituosa. När icke längre detta motiv förelåg, uppgavs såsom skäl för måltidstvångets bibehållande, att det fördyrade restaurangbesöken för allmänheten och på det sättet verkade restriktivt; den enskilde hade icke råd att ofta besöka restaurang. Något annat godtagbart skäl har heller icke kunnat uppvisas för måltidstvångets bibehållande. Sedan denna anordning begynte tillämpas 1916—1917 ha spritpriserna emellertid stigit så avsevärt, att de övertagit måltidstvångets fördyrande uppgift. Av kontrollstyrelsen och även av vissa systembolag har gjorts gällande, att måltidstvånget är behövligt ur kontrollsynpunkt. Denna synpunkt saknar realitetsvärde. Detta kan var och en, som är insatt i det restaurangtekniska, intyga. Från vissa håll framhålles med skärpa, att spritdrycker icke böra förtäras å restaurang annat än i samband med måltid. Om brännvin undantages, intages emellertid ingen sprit i samband med måltid, utan efter måltiden. Det är svårt för att inte säga omöjligt att se, att det skulle vara mera skadligt, om en person, som förtärt sin middag i hemmet, därefter uppsöker en restaurang för att dricka 10 centiliter spirituosa än om han ätit sin middag på restaurangen och därefter dricker samma kvantitet.

Måltidstvånget har sålunda icke längre någon praktisk mission att fylla. Det hindrar emellertid folk ur medelklassen och därunder att till förströelse besöka restaurangerna och uppfattas allmänt såsom ett av omständigheterna icke påkallat tvång.

Förslagets bestämmelser i förevarande del tillstyrkas emellertid uttryckligen på vissa håll, såsom exempelvis av *k Kontrollstyrelsen* och *socialstyrelsen*, samt lämnas i flertalet yttranden utan erinran i sak.

I några yttranden framhålles vikten av, att konsumtionen av spritdrycker ytterligare nedbringas, och förordas för sådant ändamål en viss prisförhöjning vid sidan av de av revisionen i övrigt föreslagna restriktionerna. Uttalanden i sådan riktning ha gjorts av bland andra *länsstyrelserna i Östergötlands och Hallands län, sammanslutningen av nykterhetsnämnder i Västernorrlands län* samt *en reservant inom socialstyrelsen*.

Av vad jag förut anfört framgår, att jag ansett en ny försäljningslagstiftning motiverad med hänsyn till de ofullkomligheter av skilda slag, som utmärka den gällande rusdrycksförsäljningsförfordningen. Jag har emellertid härmed ingalunda avsett, att den nya lagstiftningen skulle medföra någon

*Departements-
chefen.*

mera väsentlig omläggning av de grunder, varpå den nuvarande ordningen vilar.

Enligt min mening finnes ingen anledning att frångå det system med individuell kontroll och på förhand begränsad tilldelning, som i vårt land sedan snart 20 år tillbaka tillämpats i fråga om utminuteringen. Det torde vara allmänt erkänt, att införandet av detta system på sin tid medförde en mycket avsevärd förbättring i fråga om det grövre alkoholmissbruket. Samtidigt inträdde också en betydande nedgång i konsumtionen av spritdrycker. Man har emellertid på vissa håll velat göra gällande, att nedgången i spritdryckskonsumtionen väsentligen förorsakades av andra omständigheter än försäljningsrestriktionerna och att systemets verkningar i avseende å alkoholmissbruket varit allenast av övergående natur. På det hela taget skulle systemet efterhand ha visat sig ur nykterhetssynpunkt vara mera till skada än till gagn, i det att den individuella kontrollen och det därmed förenade ransoneringsystemet funnits ägnade att utbreda och befästa bruket av alkohol samt att främja förekomsten av olaga hantering. Man har erinrat om den fortgående stegringen av motboksantalet, om det förhållandet att spritdryckskonsumtionen i vårt land, räknat per invånare, alltjämt är högre än i flertalet andra länder och under lång tid hållit sig på en i stort sett oförändrad nivå, om det under senare år tilltagande fylleriet på landsbygden och bland ungdomen, om förekomsten av olaga spritdryckshantering o. s. v. Det har också framhållits, att den betydande förbättring i nykterhetstillståndet, som ostridigt inträtt sedan tiden före världskriget, icke är något enbart för vårt land utmärkande utan med ungefär samma styrka gjort sig gällande även i länder utan nämnvärd nykterhetslagstiftning.

Det är otvivelaktigt riktigt, att den allmänna förbättringen i nykterhetstillståndet i vårt land under senare tid i väsentlig grad är att tillskriva ändrade levnadsförhållanden, förändrad inställning till alkoholbruket och åtskilliga andra omständigheter, vilka icke ha något samband med försäljningslagstiftningen. Å andra sidan är jag emellertid också övertygad om, att det för utminuteringen gällande restriktionssystemet medverkat till denna gynnsamma utveckling och att detsamma alltjämt har en betydelsefull uppgift att fylla, då det gäller att motverka överdrivet bruk av alkohol. Ett upphävande av den individuella utminuteringskontrollen och det därmed förbundna ransoneringsystemet skulle med all säkerhet medföra en icke önskvärd tillbakagång i riktning mot tidigare förekommande missförhållanden. Enligt min åsikt bör en sådan åtgärd därför icke tagas under övervägande med mindre än ett annat och bättre restriktionssystem kunnat utfinnas såsom ersättning för det nu tillämpade. Att ett system med mycket hög alkoholbeskattningsgrad skulle ha möjligheter att i vårt land, liksom fallet varit i Danmark och England, starkt minska den genomsnittliga konsumtionen, är jag böjd för att antaga. Däremot är det tvivelaktigt, om det socialt mest skadliga bruket i tillnärmelsevis samma grad skulle nedbringas. Då det danska systemet dessutom rullar upp svårlösta frågor rörande skattebördans rimliga fördelning, och då stora delar av den svenska allmänheten torde stå

mycket avböjande gentemot denna metod att främja folknykterheten, synas alldeles övervägande skäl tala för revisionens ståndpunkt, att en ersättning för vårt nuvarande restriktionssystem icke kan sökas i ett system med kraftigt stegrad alkoholbeskattning.

Jag vill emellertid icke bestrida, att det rådande utminuteringsystemet även kan ha varit förenat med vissa nackdelar. I detta hänseende må framhållas, att det föreliggande förslaget avser att avhjälpa sådana olägenheter, som kunnat sammanhänga därmed, att utformningen av systemet tilläventyrs icke varit den bästa möjliga eller att det på vissa håll kunnat brista i tillämpningen därav. Genom förändrad organisation av systembolagen, bestämmelser som möjliggöra mera enhetliga riktlinjer för den individuella kontrollen, införandet av rätt till s. k. efterhandsköp m. m. torde härutinnan kunna vinnas förbättringar i förhållande till den nu gällande ordningen.

Vad angår påståendet, att det rådande utminuteringsystemet skulle vara ägnat att utbreda och befästa bruket av alkohol, finner jag det icke alldeles uteslutet, att denna uppfattning kan äga ett visst fog. Verkningarna härutinnan torde emellertid stundom ha överdrivits, och i varje fall synes en dylik tendens icke böra motverkas genom ett frångående av restriktionsprincipen, utan fastmera genom förbättring av det nuvarande systemets utformning och tillämpning. Vill man emellertid på ett mera avgörande sätt komma till rätta med själva bruket av alkohol, torde man främst ha att söka påverka allmänhetens inställning till detta bruk, och härvid torde företrädesvis andra utvägar böra anlitas än lagstiftningen. Det synes mig likväl icke uteslutet, att systembolagen genom en förnuftig tillämpning av restriktionssystemet och måhända också genom en lämpligt anordnad upplysningsverksamhet skola kunna bidra till att bruket av alkohol erhåller minskad omfattning i samhället eller i allt fall inriktas mot mindre skadliga former.

Av en ledamot inom revisionen ävensom i några yttranden har framhållits, att den individuella kontrollen borde handhavas av nykterhetsnämnderna i stället för av systembolagen. En dylik omläggning skulle förutsätta en fullständig omorganisation av nykterhetsnämnderna och kan redan av sådan anledning icke komma under övervägande utan att en särskild utredning härom verkställas. Då systembolagen bedriva sin ifrågavarande verksamhet i nära samarbete med nykterhetsnämnderna, är det för övrigt ovisst, om överhuvud taget någon fördel skulle stå att vinna genom en omläggning i föreslagen riktning. Jag utgår fördenskull från att systembolagen även framdeles skola bibehållas vid samma uppgifter som hittills.

Vad angår utskänkningsrestriktionerna finner jag mig på de skäl, som av revisionen anförts, böra tillstyrka, att bestämmelser om måltidstväng och kvantitetsbegränsning bibehållas jämväl under den nya ordningen.

Förutsättningar för rätt till utminuteri m. m.

Revisionens förslag.

Revisionens förslag förutsätter, att riket skall vara indelat i detaljhandelsområden, därvid varje län såsom regel skall utgöra ett detaljhandelsområde (3 kap. 1 §). För vart och ett av dessa detaljhandelsområden skall finnas ett systembolag (3 kap. 2 §). Sådant bolag skall antagas av länsstyrelsen för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar (6 kap. 1 §).

Enligt förslaget förvärvar ett bolag, som sålunda antages såsom systembolag, därmed ensamrätt till utminuteri inom detaljhandelsområdet, och denna rätt skall gälla tillsvidare utan särskild tidsbegränsning (3 kap. 2 och 3 §§ samt sid. 146 i betänkandet). Emellertid skall bolaget ej efter gottfinnande äga anordna utminuteri var som helst inom detaljhandelsområdet; förslaget stadgar härutinnan, att utminuteri må äga rum i stad, köping eller municipalsamhälle, där utminuteri bedrivits under år 1934, samt jämväl eljest i stad, köping eller municipalsamhälle, där invånarantalet uppgår till minst 5,000. På systembolaget skall ankomma att, med iakttagande av denna begränsning och efter kontrollstyrelsens godkännande, besluta angående utminuteringsställes antal och förläggning. (3 kap. 3 §.) Förslaget stadgar i övrigt, att rätt till utminuteri ej må överlåtas (3 kap. 4 §).

Såsom framgår vid en jämförelse med den nu gällande ordningen — varutinnan torde få hänvisas till min tidigare framställning — innebära de nu återgivna bestämmelserna i förslaget en avvikelse från motsvarande föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen bland annat såtillvida, att rätt till utminuteri icke vidare skall förutsätta annat tillstånd från länsstyrelsens sida än som kan sägas ligga däri, att systembolag skall antagas av länsstyrelsen. Icke heller förutsätter förslaget i fråga om utminuteri något medgivande från de kommuner, där försäljningsställen skola vara inrättade. Rätten till utminuteri skall vidare icke längre vara begränsad till vissa tidsperioder och icke vara underkastad sådana inskränkningar med hänsyn till försäljningsställes antal och förläggning eller rörelsens bedrivande, som för närvarande kunna fastställas på förslag av vederbörande försäljningskommuner.

Förslaget om upphävan av den kommunala bestämmanderätten i fråga om utminuteri grundas väsentligen därpå, att kommunernas vetorätt icke längre ansetts ha någon nämnvärd uppgift att fylla samt att kommunernas rätt att bestämma villkor för utminuteriens bedrivande ansetts förenad med betydande olägenheter. Vad angår *den kommunala vetorätten* anför revisionen sålunda bland annat:

I stort sett torde de förväntningar ha infriats, som man på sin tid ställde på den kommunala vetorätten och vilka kommo till uttryck i ett uttalande av särskilda utskottet vid 1853—1854 års riksdag, att man därigenom kunde »från den mindre stadgade delen av befolkningen avlägsna lockelser och till-

fällen till missbruk av starka drycker». Förutsättningen för denna gynnsamma verkan var, att försäljning utminuteringsvis från andra kommuner icke ägde rum i större omfattning till kommuner med försäljningsförbud. Denna förutsättning gällde också för stora delar av vårt land vid den tidpunkt, då det kommunala vetot först infördes. Kommunikationsväsendet var outvecklat och landsbygden hade på grund härav dåliga förbindelser med städerna, dit brännvinshandeln i regel var förlagd. Under senare hälften av 1800-talet bröts emellertid landsbygdens isolering genom utvecklingen av kommunikationsväsendet. Härvid kommer i betraktande icke blott den större lättheten för köpare på landsbygden att komma till städerna och verkställa inköp utan även de ökade möjligheterna att erhålla spritdrycker genom försändning å järnväg och framför allt med posten. Efterhand uppkom också en betydande försändning av spritdrycker till olika delar av landsbygden från enskilda spirituosa-handlare och en del systembolag, vilket föranledde upprepade klagomål och framställningar. Genom en kungörelse den 21 december 1904 (nr 69) infördes i anledning härav förbud mot postbefordran av paket, innehållande brännvin eller, andra brända eller destillerade spirituösa drycker. Härigenom torde emellertid icke ha åstadkommits någon nämnvärd inskränkning i försändningen av spritdrycker till kommuner med försäljningsförbud. Möjligheten att försända dylika drycker på järnväg var nämligen orubbad och utnyttjades i mycket stor utsträckning både av de enskilda spirituosa-handlarna och av vissa systembolag; sålunda var det ej ovanligt, att stora partier spirituosa skickades från försäljningsställena till långt avlägsna bygder. Langning och salning fingo härigenom en synnerligen stor omfattning.

Dessa förhållanden föranledde nykterhetskommittén att i det förslag, som sedermera lades till grund för nu gällande förordning, upptaga ett stadgande, att systembolagen — vilka enligt förslaget ensamma ägde bedriva utminuterings — icke skulle få försända spritdrycker utom den kommun, där bolag utövade sin verksamhet. Kommittén anförde till stöd för detta förslag, att en av de ledande grundsatserna i brännvinslagstiftningen vore, att brännvinsförsäljning icke finge inom en kommun utövas utan särskilt medgivande av kommunal myndighet. Härav syntes det kommittén följa, att brännvinsförsäljning icke finge utövas på sådant sätt, att försäljare i strid med lagstiftningens anda inom annan kommun så att säga utövade filialförsäljning, ty något annat kunde man knappast kalla den regelbundna utlämning, som dagligen ägde rum vid många järnvägsstationer av dit ankomna spritdrycksförsändelser. En utväg till förekommande av detta missförhållande syntes vara, att bolagen förhindrades att i sin verksamhet gå utöver gränserna för den kommun, där de fått tillstånd att utöva försäljning. I överensstämmelse med kommitténs förslag stadgades också ett dylikt förbud i 45 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen. Denna bestämmelse kunde emellertid upprätthållas endast under några få år. Bestämmelsen ledde sålunda till att kundkretsen inom sådana delar av landet, där utminuterings icke förekom och dit alltså ej heller försändning fick ske, i stor utsträckning använde ombud för inköpens verkställande. Detta ombudssystem föranledde sådana vådor genom langning av spritdrycker, att förbudet mot försändning till annan kommun än bolagskommunen upphävdes år 1922. Dock fingo bolagen icke verkställa försändning utom respektive kontrollområden, och förbudet mot postbefordran av dylika drycker bibehölls alltså.

Det nu anförda torde visa, att lagstiftarens strävanden att genom speciella åtgärder lokalt begränsa utminuterings av spritdrycker och vin icke kunnat fullföljas på grund av kommunikationsväsendets utveckling, vilken så småningom undanröjt de till en början gynnsamma förut-

sättningarna för de kommunala utminuteringsförbuden. Denna tendens har påskyndats och förstärkts under det sista årtiondet genom den fortgående omvandlingen av landsbygdens kommunikationsförhållanden på grund av bussväsendet.

En annan omständighet under senare tid, som i hög grad medverkat till att minska det kommunala vetots betydelse i fråga om utminuteringsförbudet, är det individuella kontrollsystemet. Vektorätten tillkom för att från den mindre stadgade delen av befolkningen undanröja möjligheten till missbruk. Samma syfte ligger emellertid även till grund för den individuella utminuteringskontrollen. En av de viktigaste anledningarna till att detta system infördes var, att den kommunala vektorätten visat sig otillräcklig i kampen mot missbruket och att därför mera verk samma åtgärder voro av nöden. Om detta var förhållandet för omkring 20 år sedan, gäller det uppenbarligen i än högre grad numera.

I detta sammanhang må också erinras, att det för tillämpningen av det individuella kontrollsystemet visat sig nödvändigt att hänvisa varje köpare att göra sina inköp hos ett visst bolag, och att bolagen i följd härav fått sig anvisade bestämda områden för sin försäljning, s. k. kontrollområden. Detta förhållande torde kraftigt ha bidragit till att hos allmänheten utplåna den gamla uppfattningen om försäljningen såsom lokaliserad till en viss kommun och i stället framkalla den åskådningen, att försäljningen är en hela kontrollområdets angelägenhet och bolagskommunen allenast sätet för det härför erforderliga organet. I överensstämmelse härmed anse sig icke blott de som bo i bolagskommunen utan även övriga inom kontrollområdet bosatta personer, vilka erhållit inköpstillsånd, ha berättigade anspråk på att få verkställa sina inköp i enlighet med dessa tillsånd utan att vara underkastade särskilda hinder och svårigheter.

Revisionen erinrar vidare, att den kommunala vektorätten under de senaste årtiondena alltmera förlorat i betydelse såsom återhållande moment i fråga om inrättande av utminuteringsställen. Tillämpningen av det kommunala vetot i fråga om utminuteringsförbudet under senare tid har sålunda så långt ifrån givit till resultat en minskning av antalet kommuner med sådan försäljning, att det tvärtom särskilt under de sista åren kunnat förmärkas en tydlig strömning bland kommuner, där försäljning tidigare icke fått bedrivas, att söka få till stånd utminuteringsrätt i en eller annan form. Att utminuteringsorternas antal icke ökat starkare än som skett har, enligt vad revisionen uppgiver, sin förklaring däri, att övriga instanser vid rättighetsfrågornas prövning varit mera återhållsamma än de kommunala myndigheterna.¹

Revisionen fortsätter:

Revisionens undersökningar ha givit vid handen, att det icke i nämnvärd omfattning ägt rum någon växling av utminuteringskommunerna utan i stället råder en ganska fast ordning härutinnan, i det att, bortsett från en viss stegringstendens, de kommuner, som medgivit inrättande av utminuteringsställe, i stort sett varit desamma under de senaste 20 åren. Av de 124 kommuner, där utminuteringsförbudet bedrevs under år 1914, ha allenast sju avstått från utminuteringsrätt och av dessa ha fem sedermera åter blivit utminuteringsorter. Enligt revisionens mening är alltså den prövning, som från de kommunala myndigheternas sida ägnas åt frågor om beviljande av oktroj för redan bestående utminuteringsförsäljning, numera i allt väsentligt av endast

¹ Jämför härutinnan närmare betänkandet sid. 265 och 266.

formell art och erbjuder icke något verkligt värde från den uppfattningen, att det är önskligt att antalet försäljningsorter inskränkes.

Revisionen konstaterar å andra sidan, att de kommunala myndigheterna på många håll ägnat ingående uppmärksamhet åt befogenheten att föreslå *inskränkningar i fråga om utminuteringsens bedrivande* samt uppställt villkor i detta avseende, som inneburit restriktioner utöver de i rusdrycksförsäljningsförordningen angivna. De kommunala myndigheterna ha sålunda med för länsstyrelsen bindande verkan kunnat föreslå exempelvis höjning av minimiåldern för rätt till inköp, sänkning av den lagstadgade maximikvantiteten för kundkretsen i dess helhet eller för vissa kategorier av personer, maximering av vininköp samt förbud mot utminutering till kvinnor, till personer som åtnjuta understöd av allmänna medel eller som brista i försörjningsplikt eller som häfta för ogulden skatt till stat eller kommun eller för pensionsavgifter, ävensom till militärer, som bo i logement.

Med avseende å dylika för utminuterings stadgade särskilda villkor framhåller revisionen, att det ofta visat sig att dessa villkor icke motsvarat rådande uppfattningar hos övriga kommuner inom kontrollområdet, i det att villkoren stundom ansetts vara icke tillräckligt vittgående och i andra fall klandrats såsom alltför ingripande.

Revisionen erinrar, hurusom spörsmålet om den kommunala bestämmanderättens anordnande varit föremål för behandling vid flera riksdagar under 1920-talet utan att emellertid ha föranlett någon lagstiftningsåtgärd. Efter att (sid. 267—269) ha redogjort för en av 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning verkställd undersökning i ämnet anför revisionen för egen del:

Revisionen är ense med 1926 års beredning därutinnan, att den gällande ordningen, enligt vilken de kommunala myndigheterna i bolagskommunen äga besluta om tillstånd till utminutering och villkoren därvid icke blott för den egna kommunen utan även för andra kommuner, numera måste betraktas såsom synnerligen otillfredsställande. Skall den lokala bestämmanderätten alltjämt fortbestå i dessa hänseenden, bör den tillkomma icke en enda kommun utan hela det område, som beröres härav. Enligt revisionens mening kan man emellertid icke nå fram till en mera tillfredsställande lösning härutinnan genom införande av omröstningar inom kontrollområdena, oavsett den principiella inställningen till en dylik anordning. Även om frågan, huruvida försäljning skulle få äga rum eller ej inom området, jämförelsevis lätt — om ock med betydande kostnader — kunde avgöras på detta sätt, skulle det tydligen erbjuda synnerligen stora svårigheter att tillbörligen beakta alla de skiftande, i vissa fall rent motsatta villkor, som kunde framställas rörande försäljningens bedrivande. Icke heller torde det kunna ifrågakomma att överflytta denna bestämmanderätt till landstingen, särskilt som härigenom de nykterhetspolitiska synpunkterna skulle komma att menligt påverka landstingens egentliga länskommunala arbetsuppgifter. Och även om man funne en lämplig form för utövandet av den vetorätt, som direkt eller indirekt skulle tillkomma invånarna i kontrollområdena eller länen, häntyda erfarenheterna av vetorättens tillämpning under de sista årtiondena på att härmed icke skulle vara mycket vunnet i nykterhetsavseende med hänsyn i första hand till kommunikationsväsendets utveckling men därjämte även till det förhållandet, att man alldeles icke kan utgå från att en sådan ordning skulle gynna tillkomsten av nykterhetsfrämjande åtgärder.

Revisionen har på grund härav kommit till den uppfattningen, att den lokala självbestämningsrätten i fråga om utminuterings, såsom förhållandena utvecklats sig, icke längre bör utövas i hittills praktiserade eller ifrågasatta former. Den fasthet, som organisationen av utminuterings erhållit, och den jämförelsevis ringa betydelse, som den kommunala vetorätten numera har såsom ett medel att framkalla nykterhetsgagnande åtgärder i fråga om utminuterings, föranleder revisionen att föreslå, att kommunernas hittillsvarande befogenheter i detta hänseende upphöra samt att grunderna för utminuterings organisation och bedrivande fastslås i själva förordningen och sålunda bestämmas av Kungl. Maj:t och riksdagen såsom svenska folkets representation.

Till förmån för en sådan anordning tala även andra vägande skäl. Den kommunala bestämmanderätten innebär, att kommuner med systembolag träffa avgöranden för egna och övriga kommuners räkning. Enligt revisionens förslag skall antalet systembolag minskas från för närvarande 121 till 30. Om detta förslag genomföres och den nuvarande ordningen i fråga om bolagskommunernas inflytande bibehålles, skulle sålunda ett 30-tal kommuner äga meddela bindande föreskrifter för de övriga 2,500 kommunerna. En sådan ordning bör enligt revisionens mening icke komma i fråga.

Vidare bör uppmärksammas, att systembolagen enligt revisionens förslag skola omorganiseras på ett genomgripande sätt även i fråga om styrelsens sammansättning, varigenom de bliva än bättre skickade än hittills för sin uppgift att vara organ för den samhälleliga nykterhetsvården. I detta sammanhang bör också erinras om de av revisionen föreslagna länsnykterhetsnämnderna, vilka avses skola få ett betydande inflytande på systembolagens verksamhet.

Det bör därjämte beaktas, att även revisionens förslag ger utrymme åt ett kommunalt inflytande på utminuterings handhavande, vars betydelse icke bör underskattas. Det är visserligen icke en del primärkommuner utan landstingen, som kunna göra sig gällande, och detta inflytande blir icke direkt utan indirekt. Landstingen skola nämligen enligt revisionens förslag erhålla befogenhet att tillsätta ledamöter såväl i systembolagen som i länsnykterhetsnämnderna. Denna ordning behöver emellertid icke innebära försämringar ens från den utgångspunkten, att försäljningslagstiftningen bör handhas i nära samförstånd med de lokala myndigheterna. Landstingen måste nämligen anses bättre företräda de lokala önskemålen inom hela kontrollområdet än bolagsstädernas fullmäktige, och landstingens möjligheter att genom sina representanter i bolagsstyrelserna fortgående övervaka försäljningens bedrivande torde gott kunna uppväga den nuvarande sporadiska kommunala beslutanderätten vid oktrojtillfällena.

Revisionen erinrar i detta sammanhang vidare, att de i 3 kap. 3 § föreslagna bestämmelserna erhållit en utformning, som behörigen tillgodoser de hittillsvarande kommunala önskemålen rörande utminuteringsställenas förläggning. Dessa bestämmelser skulle sålunda kunna sägas innebära, att huvudresultatet av utvecklingen på ifrågavarande område stadfästes genom direkt i författningen upptagna regler om de orter, där utminuteringsställe må inrättas.

Att förslaget icke inrymmer möjlighet för kommunerna att i fortsättningen utöva ett lagstadgat inflytande på de särskilda villkoren för utminuterings bedrivande finner revisionen däremot måhända vara ägnat att framkalla en

viss tvekan. Enligt revisionens mening innebär denna omläggning emellertid icke någon förlust i nykterhetsavseende. Revisionen anför sålunda:

Det finnes anledning antaga, att den föreslagna organisationen för utminutereringen kommer att bättre än den nuvarande tillgodose nykterhetssynpunkterna. Revisionen erinrar i detta hänseende om sina förslag rörande ändring i bolagsstyrelsernas sammansättning och inrättande av länsnykterhetsnämnder. Men även bortsett härifrån, synes det icke böra råda tvekan om, att den föreslagna anordningen skänker garantier för att vid handläggningen av ärenden om utminutering nykterhetssynpunkterna komma att för landet i dess helhet bliva kraftigare företrädna än vad nu är fallet, även om en del lokala bestämmelser av restriktiv karaktär komme att försvinna. Såsom en betydande vinst av den föreslagna omläggningen måste i varje fall betraktas, att det därigenom blir möjligt att undgå såväl en olikformighet i tillämpningen, vilken lätt kunnat te sig såsom godtycke, som även mindre välbetänkta villkor rörande försäljningen, vilka äro svåra eller rent av omöjliga att genomföra, samt en mången gång alldeles icke gagnelig politisering av ifrågavarande nykterhetsspörsmål.

Vad revisionen sålunda anført torde böra sammanställas med ett av revisionen i annat sammanhang gjort uttalande. I samband med sin undersökning rörande orsakerna till förekomsten i vårt land av en utbredd olaga sprit-hantering anför revisionen sålunda (sid. 136 och 137) bland annat följande:

En omständighet, som i sin mån torde ha bidragit till att främja olaglig spritdryckshantering, är att man på sina håll tillämpat avstängningsförfarande i form av skattestreck eller åldersstreck med större stränghet än kloketen bjudit, om vederbörlig hänsyn tagits endast till vad ur nykterhetssynpunkt varit påkallat. Det är också möjligt, att den i olika delar av landet praktiserade generella nedsättningen av maximitilldelningen under den i lagen stadgade kvantiteten, fyra liter i månaden, vidgat den olagliga marknaden för spritvaror såväl genom den minskade tillgången på lagligen tillhandahållna spritdrycker som ock därigenom att den sålunda starkt framträdande olikheten i fråga om tilldelningen inom olika kontrollområden verkat nedbrytande på aktningen för hela försäljningslagstiftningen.

Beträffande de i 3 kap. 3 § föreslagna grunderna för utminuteringsställenas förläggning framhåller revisionen närmare, att det i och för sig kunde ha varit mera rationellt att som villkor för inrättande av nytt utminuteringsställe uppställa fordran på ett visst antal motboks-innehavare i stället för, såsom föreslagits, viss folkmängd. Av praktiska skäl har revisionen dock stannat vid det senare alternativet. Genom verkställda undersökningar säger sig revisionen ha funnit, att om befolknings-siffran icke sättes lägre än till 5,000, garanti skulle föreligga för att ett tillämnat utminuteringsställe från förlägningsorten och trakten däromkring komme att tillföras så stort antal kunder, att dess inrättande blir ekonomiskt försvarligt.

Det må framhållas, att den av revisionen föreslagna anordningen under nuvarande befolkningsförhållanden, skulle medföra, att 13 kommuner kunna komma i fråga såsom nya utminuteringsorter. Sex av dessa äro förorter eller grannsamhällen till Stockholm, Göteborg, Jönköping och Sundsvall.¹

¹ Djursholms stad, Hagalunds municipalsamhälle, Mölndals stad, Älvsborgs municipalsamhälle, Huskvarna stad och Skönsbergs municipalsamhälle.

— Enligt revisionens mening skulle det i dylika fall på grund av närheten till utminuteringsställen i huvudorten, vara skäligen betydelselöst, om utminuteringskommissionen till stånd eller ej. De övriga sju orterna äro Tranås och Sandviken, för vilka båda orter rätt till utminuteringskommission är meddelad och under år 1937 väntas komma att tagas i bruk, samt Mjölby, Nässjö, Avesta, Ludvika och Kiruna. I Nässjö och Kiruna var för åren 1934—1936 och i Kiruna är för år 1937 tillstånd meddelat till inrättande av utlämningsställe, ehuru tillståndet ej tagits i bruk. Förslaget medför i övrigt, att nu befintliga utminuteringsställen (med utminuteringsregister och lager) skulle behöva nedläggas å följande fyra orter, nämligen Tågarp, Dalby, Lövestad och Östraby, alla i Malmöhus län.

Revisionen uttalar, att utöver den begränsning i fråga om inrättande av nya utminuteringsställen, som ligger i kravet på viss folkmängd m. m., ytterligare villkor synas böra uppställas i syfte att en sådan åtgärd ej må företagas utan att vägande skäl därför föreligga. Det kan sålunda enligt revisionens mening tänkas, att förhållandena äro sådana å den ort, där utminuteringsställe föreslås skola inrättas, att försäljningen ej kan handhas på ett ur social synpunkt tillfredsställande sätt. Jämväl ur ekonomisk synpunkt kan en prövning vara befogad. Av dessa skäl förordar revisionen, att systembolags beslut om inrättande av nytt utminuteringsställe eller ändrad förläggning av sådant försäljningsställe skall underställas kontrollstyrelsen för godkännande. Av liknande skäl skall enligt 6 kap. 10 § första punkten i förslaget systembolag icke heller utan kontrollstyrelsens medgivande kunna nedlägga utminuteringsställe.

Beträffande förutsättningarna i övrigt för rätt till utminuteringskommission yttrar revisionen:

Med hänsyn till att systembolagen enligt 3 kap. 1 och 2 §§ i förslaget skola organiseras efter länsindelningen, har revisionen ansett sig böra förordna, att prövningen i avseende å antagande av systembolag fortfarande skall tillkomma länsstyrelserna såsom närmast förtrogna med de personliga och lokala förhållanden, som kunna vara av betydelse vid dessa frågors avgörande. Kravet på att bolagen ej skola inrättas efter olika principer i skilda delar av landet torde i erforderlig grad bliva tillgodosett, därest Kungl. Maj:t, på sätt revisionen förutsätter, med stöd av förslagets 6 kap. 16 § kommer att fastställa gemensamma grunder för systembolagens bolagsordningar.

Enligt 17 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen meddelas för närvarande detaljhandelsrättighet åt systembolag för ett eller flera, högst tre kalenderår. Denna tidsbegränsning sammanhänger bland annat med att ett systembolag enligt rusdrycksförsäljningsförordningen i viss mån allttjämt är knutet till viss kommun och erhåller oktroj efter medgivande från kommunal myndighet att under viss tid bedriva försäljning i kommunen. I revisionens förslag är emellertid bolagets anknytning till viss kommun borttagen och det kommunala inflytandet inskränkt till frågan om ett förefintligt bolags rätt att i kommunen bedriva utskänkning och vissa därmed sammanhängande villkor. Härtill kommer vidare, att redan under det nuvarande systemet möjligheten till ombyte av bolag efter en oktrojperiods utgång i ganska hög grad visat sig sakna praktisk betydelse. Denna möjlig-

het har nämligen blott i undantagsfall utnyttjats, och då så skett, har det nya bolaget övertagit det gamlas organisation, så att ombildningen i själva verket inskränkt sig till förändringar i företagens ledning. För sådant ändamål synes det emellertid icke vara nödvändigt, att en ny bolagsbildning äger rum. På grund av det nu anförda och då en begränsning av bolagens verksamhetstid till ett visst antal år kan medföra vissa osäkerhetsmoment vid rörelsens bedrivande, föreslår revisionen, att bolagen skola antagas för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar. Ett systembolag skall alltså enligt förslaget bedriva sin verksamhet såsom en permanent institution till dess beslut fattas om dess upphörande. Detta kan exempelvis inträffa på grund av att Kungl. Maj:t enligt 3 kap. 1 § i förslaget förordnat om uppdelning av bolagets detaljhandelsområde i flera dylika områden. Däremot har revisionen icke avsett, att ett systembolag skall upphöra med sin verksamhet och ersättas med ett annat av den anledningen, att bolaget icke handhaft sin verksamhet på ett lämpligt sätt. I sådant fall kan i stället rättelse ske genom ändringar i bolagsstyrelsens sammansättning.

Reservationer.

Två av revisionens ledamöter ha avgivit reservationer såvitt angår förslaget om den kommunala bestämmanderättens upphävande i fråga om utminutereringen.

Herr Ljunggren (sid. 566—586) finner sig sålunda icke på de skäl, som majoriteten anført, ha blivit övertygad om lämpligheten av att nu slopa den kommunala bestämmanderätten vare sig helt och hållet, såsom föreslagits beträffande utminutereringen, eller delvis, såsom majoriteten avsett i fråga om utskänkningen. Den anmärkningen mot gällande ordning, att den kommunala bestämmanderätten knutits till bolagsförsäljningskommunen och att övriga av försäljningen berörda kommuner icke erhållit medinflytande, finner reservanten visserligen vara riktig, men denna brist kan och bör enligt hans mening avhjälpas. Det förslag som reservanten i sådant hänseende framställer, kan såvitt angår utminutereringen sägas innebära i huvudsak följande.

För rätt till utminutering av spritdrycker och vin skall alltjämt erfordras särskilt tillstånd. Ansökan härom skall såsom hittills ingivas till länsstyrelsen. Tillstånd meddelas för en tid av fyra år. På sätt majoriteten föreslagit bör utminutering få äga rum endast i stad, köping eller municipalsamhälle, där utminutering bedrivits under år 1934 eller där antalet invånare uppgår till minst 5,000. Länsstyrelsen, icke systembolaget, skall äga besluta om antalet utminuteringsställen och deras förläggning, dock först sedan kommunerna i stadgad ordning lämnats tillfälle att yttra sig. I sistnämnda hänseende bör gälla, att länsstyrelsen omedelbart skall ha att infordra yttranden från fullmäktige i den eller de kommuner, där utminutering är avsedd att äga rum. Innan fullmäktige avgiva yttrande böra jämväl kommunens nykterhetsnämnd samt magistrat, respektive kommunalnämnd höras. Har ansökan om tillstånd till utminutering inom viss kommun blivit av fullmäktige avstyrkt, skall utminutering därstädes ej kunna medgivas. För det fall att ansökan om tillstånd till utminutering ej avstyrkts av fullmäktige i samtliga kommuner, som ansökningen avser, skall det åligga länsstyrelsen att i viss ordning tillkänna-

giva, att alla inom länet vid kommunala val röstberättigade, vilka önska om röstning i ärendet, skola ingiva anmälan härom. Därest mer än en tiondel av hela antalet röstberättigade sålunda anmält sig, skall länsstyrelsen ha att föranstalta om omröstning, avseende frågan, huruvida utminuteri under följande oktrojperiod må bedrivas inom länet eller icke. Därest mer än halva antalet röstande avstyrkt utminuteri inom länet, skall tillstånd härtill ej kunna meddelas. Har icke tillräckligt antal röstberättigade anmält sig eller har vid verkställd omröstning icke mer än halva antalet röstande avstyrkt anordnande av utminuteri, skall länsstyrelsen infordra yttrande över ansökningen från länsnykterhetsnämnden samt sedermera överlämna handlingarna till landstingets lagtima möte för dess yttrande. Om ansökningen där- efter blivit av landstinget avstyrkt, må densamma icke bifallas av länsstyrelsen.

Herr Johanson (sid. 587) ansluter sig i huvudsak till vad herr Ljunggren sålunda yttrat. Beträffande landstingens befattni med frågor om utminuteri finner han sig emellertid ej kunna biträda förslaget, såvitt landstinget därigenom tillagts vetorätt. Däremot finner han det lämpligt, att länsstyrelsen inhämtar ett rådgivande yttrande från landstinget såväl som från länsnykterhetsnämnden.

Yttrandena.

Särskilda uttalanden i anledning av revisionens förslag om upphävande av kommunernas bestämmelserätt i fråga om utminuteri förekomma i ett 90-tal yttranden. Härvid tillstyrkes förslaget helt av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, 12 länsstyrelser, stadsfullmäktige i sex städer, landstingens förvaltningsutskott i två län, Svenska stadsförbundets styrelse, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, landsföreningen för folknkyrhet utan förbud och åtta sammanslutningar av nykterhetsnämnder.¹

En jämkning i förslagets bestämmelser av innebörd bland annat, att fullmäktige i vederbörande kommun bör beredas tillfälle att avgiva yttrande i fråga om utminuteringsstälernas antal och förläggning, förordas av tre länsstyrelser samt jämväl i några andra utlåtanden. I ett och annat fall föreslås, att vederbörande kommun skulle äga avgiva yttrande innan rätt till utminuteri upplåtes.

Å andra sidan avstyrkes revisionens förslag av länsstyrelsen i Västerbottens län och Nykterhetsfolkets landsmöte samt — mer eller mindre bestämt och i större eller mindre omfattning — i 17 yttranden från stadsfullmäktige, tre yttranden från kommunalfullmäktige och 13 yttranden från nykterhetsnämndssammanslutningar. I vissa av de nu berörda yttrandena synes avstyrkandet närmast vara grundat på önskemål om fortsatt möjlighet för kommunerna att kräva fullgjord skattebetalning såsom villkor för rätt till inköp. I ett par andra fall lägges huvudvikten vid att särskild åldersgräns alltjämt må

¹ Åtta andra dylika sammanslutningar ha underlåtit att framställa någon erinran i denna del.

kunna föreskrivas inom viss kommun. I ett och annat yttrande göres överhuvud intet avslagsyrkande men uttalas tvekan beträffande revisionens ståndpunkt. På några håll slutligen — särskilt i yttranden från vissa nykterhetsnämndssammanslutningar — uttalas, att den nuvarande ordningen ej i allo kan anses tillfredsställande, och föreslås av sådan anledning ändringar i ungefärlig överensstämmelse med vad herrar Johanson och Ljunggren inom revisionen förordat.

Socialstyrelsen uttalar, att den olikformiga, stundom såsom godtycklig uppfattade tillämpning av författningsbestämmelserna, vilken möjliggjorts särskilt genom den kommunala medbestämmanderätten, allt emellanåt visat sig framkalla irritation samt missnöje med systemet överhuvud och en viss benägenhet även hos eljest oförvitliga medborgare att överträda givna föreskrifter. Den fastare rättsliga reglering, som revisionen i förevarande hänseende förordat, torde enligt styrelsens åsikt komma att ur nykterhetssynpunkt medföra fördelar.

Länsstyrelsen i Västmanlands län, som anför liknande skäl för bifall till revisionens förslag, tillägger, att försäljningsbestämmelser, fastställda i själva förordningen eller enligt dess anvisningar av central myndighet, måste förut sättas bli va noggrannare övervägda och därmed också kunna göra anspråk på större auktoritet än restriktioner, antagna av en tillfällig stadsfullmäktigemajoritet.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd gör bland annat gällande, att den kommunala bestämmanderätten i olika avseenden visat sig utgöra hinder för en ur nykterhets- och andra synpunkter ändamålsenlig utformning av lagtillämpningen.

Landstingets förvaltningsutskott i Örebro län erinrar, att de enskilda eller kommunala intressen, som höra samman med avgöranden i oktrojfrågor, flerstädes på ett störande och stötande sätt skjutits i förgrunden vid kommunala val. Om ett enhetligt system skapades och avgörandena träffades centralt, skulle enligt utskottets mening en välbehövlig avspänning komma till stånd och nykterhetsfrågan övergå till att bli va en riksfråga.

Stadsfullmäktige i Umeå uttala tillfredsställelse med förslaget, enär däri-genom undanröjes den orättvisa, som ansetts uppstå till följd av försäljningskommunens rätt att bestämma för hela kontrollområdet.

Liknande synpunkter som de nu berörda återfinnas i flera av de övriga yttranden, som innefatta ett tillstyrkande av förslaget.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Det mest anmärkningsvärda i revisionens betänkande är otvivelaktigt angreppet mot den kommunala självbestämningsrätten. Denna bestämmanderätt skulle försvinna i fråga om utminuteri-gen men bibehållas när det gäller utskänkning. På det sättet vill revisionen förebygga »den icke gagneliga politisering av nykterhetsfrågan», som förekommit. Samtidigt vill emellertid revisionen i ökad utsträckning påkalla landstingens medverkan på detta område, vilket icke utesluter möjlighet för en politisering av frågan även i denna församling.

Närmaste anledningen till revisionens förslag att kommunerna skola fråntagas sin bestämmanderätt i utminuteringsfrågor är uppenbarligen den, att

åtskilliga kommuner gjort bruk av sin lagliga rätt att införa vissa begränsningar i rusdrycksförsäljningen. Dessa begränsningar anses ha åstadkommit en ojämnhet och en olikformighet i lagstiftningens tillämpning, som revisionen funnit mindre lämplig.

De inskränkande bestämmelser, som under flera år tillämpats vid de båda västerbottniska bolagen ha vunnit gillande inom samtliga till dessa kontrollområden hörande landskommuner, vilka icke önskat några förändringar i berörda avseenden. Inom kommunalfullmäktige i flera socknar ha enhälliga uttalanden till förmån för ett bibehållande av dessa begränsningar avgivits. Länsstyrelsen kan därför icke finna det av behovet påkallat att på detta område genomföra den uniformitet för hela landet, som revisionen synes eftersträva. En sådan kommer, om den genomföres, att lända till betydande skada inom detta län.

Nykterhetsfolkets landsmöte har förklarat sig anse en bestämmelse, som förhindrar inrättandet av utminuteringsställen på landsbygden välbetänt, men har bestämt velat motsätta sig, att utminuteringsställen skola kunna inrättas i vissa större samhällen mot dessas egen vilja.

Stadsfullmäktige i Kungälv påyrka för den händelse den kommunala bestämmanderätten i fråga om utminuteringsställen skall upphävas dels att fullgjord skattskyldighet stadgas såsom villkor för rätt till spritinköp, dels att staten åtager sig att svara för ordningens upprätthållande inom försäljningskommunerna.

Stadsfullmäktige i Arboga åberopa såsom skäl för bibehållande av kommunernas bestämmanderätt i fråga om utminuteringsställen, att kommunerna själva i form av fattigvård, barnavård och nykterhetsvård få vidtaga åtgärder för lindrande av eventuella skadeverkningar av alkoholförtäring.

Av revisionen föreslagna grunder i fråga om inrättande av utminuteringsställen ha jämväl ur andra synpunkter än som sammanhånga med frågan om den kommunala bestämmanderätten föranlett vissa erinringar i yttrandena. Sålunda anför *länsstyrelsen i Stockholms län*:

Revisionen synes ha alltför mycket betonat den ekonomiska synpunkten och därför förlagt godkännande i fråga om utminuteringsställets antal och förläggning till kontrollstyrelsen, såsom varande mera förtrogen med bolagens ekonomiska ställning. Länsstyrelsen anser, att viktiga synpunkter i lokalt hänseende jämsides härmed böra tagas i beaktande, särskilt ordningssynpunkten. Då länsstyrelsen med sin ortskänedom torde vara bättre ägnad att överväga sistnämnda synpunkter samt det med säkerhet kan förväntas, att bolagen själva komma att iakttaga den ekonomiska synpunkten, vilken givetvis jämväl kommer att beaktas av länsstyrelsen, synes godkännande böra lämnas av länsstyrelsen. Vederbörande kommun bör erhålla tillfälle att genom något sitt organ yttra sig i frågan.

Av liknande skäl finner *länsstyrelsen i Skaraborgs län* det böra ankomma på länsstyrelsen att pröva beslut om inrättande, flyttande eller nedläggande av utminuteringsställe.

Länsstyrelsen i Kristianstads län erinrar, hurusom det kan tänkas, att systembolag underlåter att förlägga utminuteringsställe till plats, där utminuteringsställen skäligen kan anses böra anordnas. För sådant fall synes det länsstyrelsen

relsen lämpligt, att länsstyrelsen ägde befogenhet att på framställning av kommun eller efter dess hörande förordna om inrättande av utminuteringsställe.

Polischefen i Ludvika förordar, att kontrollstyrelsen för hela riket må bestämma om utminuteringsställets antal och förläggning. Inrättande å viss ort av utminuteringsställe drager med sig ökad handelsomsättning i allmänhet. Enligt polischefens uppfattning ha styrelseledamöterna i systembolagen med insikt härom motarbetat förläggning av utminuteringsställe till annan ort än där bolaget har sitt säte.

Länsstyrelsen i Uppsala län ansluter sig till ett av *stadsfullmäktige i Uppsala* framställt förslag om skyldighet att, innan beslut fattas om inrättande, flyttning eller nedläggande av utminuteringsställe, bereda fullmäktige i den kommun, vari utminutering skall bedrivas eller bedrives, tillfälle att framlägga sina synpunkter och önskemål.

Kontrollstyrelsen anför:

Kontrollstyrelsen vill påpeka, att styrelsen icke genom sin ämbetsförvaltning äger särskilda förutsättningar att bedöma lämpligheten av föreslagen förläggning av utminuteringsställe. Denna fråga synes kontrollstyrelsen vara en angelägenhet av övervägande lokal natur, och skulle i något fall avgörande träffas, vilket från de synpunkter och intressen, styrelsen har att tillgodose, måste anses olämpligt, äger styrelsen såsom uppsiktsmyndighet över bolagen möjlighet att åvägabringa rättelse. Kontrollstyrelsen finner fördenskull ifrågavarande föreskrift om styrelsens prövning av frågor rörande försäljningsställets antal och förläggning icke oundgängligen erforderlig, enär någon risk eller olägenhet icke synes vara förbunden med att ge bolagen själva befogenhet att bestämma i dylika frågor.

I ett antal yttranden uttalas vidare missnöje med förslaget i vad däri genom förklarats, att utminuteringsställe kan förläggas allenast till vissa närmare angivna orter.

Länsstyrelsen i Gotlands län finner särskilda villkor härutinnan överhuvud vara obehövlige. Liknande anmärkningar ha framställts jämväl från andra håll. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Malmöhus län*:

Särskilda förhållanden ha kunnat medföra, att municipalordning ej införts. Att den omständigheten att orten ej är ett municipalsamhälle skall utgöra ett absolut hinder för bibehållande och inrättande av utminutering, synes därför vara mindre tilltalande. Länsstyrelsen kan ej anse att något verkligt bärande skäl finnes för det ingrepp i bestående förhållanden som ifrågavarande bestämmelse skulle medföra för därav berörda kommuner.

I andra yttranden föreslås möjlighet till undantag från förslagets bestämmelser, då särskilda omständigheter därtill föranleda; befogenheten härutinnan tänkes skola ankomma antingen på länsstyrelsen, kontrollstyrelsen eller systembolaget.

Slutligen förordas bland annat av de landskommuner i Malmöhus län, där till indragning föreslagna utminuteringsställen finnas inrättade, att rubbning i nu bestående förhållanden ej bör vidtagas.

I anslutning till sistnämnda yrkanden föreslår *kontrollstyrelsen* sådan ändring av ifrågavarande bestämmelse, att utminutering må äga rum i kom-

mun, där sådan försäljning bedrivits under år 1934, samt i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5,000 invånare.

Departements-
chefen.

Revisionen synes mig ha anfört vägande skäl för uppfattningen, att det icke längre kan anses behövt eller lämpligt att upprätthålla principen om kommunernas bestämmanderätt i fråga om utminuteringsbolagen. Den utväg, som två reservanter anvisat för att i viss mån tillmötesgå kritiken av den nuvarande ordningen, synes vara så invecklad, att den icke torde vara framkomlig. Med denna uppfattning och på i huvudsak de skäl, som revisionen i övrigt anfört, är jag beredd tillstyrka, att systembolag utan särskild tidsbegränsning skall äga rätt att driva utminuteringsbolag inom sitt detaljhandelsområde i och med att bolaget av länsstyrelsen antagits såsom systembolag. Uppenbart är, att rätten till utminuteringsbolag icke bör kunna av bolaget överlåtas.

Jag kan även i stort sett ansluta mig till revisionens förslag rörande grunderna för utminuteringsställets förläggande. I ett par avseenden synes emellertid förslaget härutinnan böra underkastas jämkning. Jag anser det sålunda utan olägenhet ur nykterhetssynpunkt kunna medgivas, att utminuteringsställe alltjämt må bibehållas å ort, där sådant försäljningsställe på grund av vederbörligt tillstånd funnits inrättat under år 1937. Stadgandet i förslagens 3 kap. 3 § första stycket bör alltså ändras därhän, att utminuteringsbolag kunna äga rum å ort, där utminuteringsställe funnits inrättat år 1937, samt därjämte i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 5,000 invånare. Det må framhållas, att det av mig föreslagna undantaget i fråga om orter, där utminuteringsställen under år 1937 funnits inrättade, icke har avseende å orter, där under sagda år funnits s. k. *utlämningsställen*, oavsett om tilläventyrs tillstånd skulle ha meddelats att å dylik ort inrätta ett verkligt utminuteringsställe. I anslutning till vad kontrollstyrelsen anfört finner jag det vidare kunna överlämnas åt systembolagen att besluta om utminuteringsställets antal och förläggning utan skyldighet för bolagen att härutinnan inhämta kontrollstyrelsens godkännande. Då det är att förvänta, att bolagen i hithörande frågor skola beakta såväl ordningssynpunkter som tillbörliga önskemål från kommunernas sida, anser jag det däremot obehövt, att dessa frågor, på sätt i några utlåtanden föreslagits, dragas under länsstyrelsens prövning eller hänskjutas till kommunerna för yttrande. I överensstämmelse med vad jag nu anfört torde ändring böra ske jämväl beträffande föreskrifterna i 3 kap. 3 § andra stycket samt i 6 kap. 10 § första punkten.

I vissa yttranden ha framställts önskemål om att utminuteringsställen skulle kunna förläggas jämväl till orter av annat slag än som i förslaget angivits ävensom att initiativ till inrättande av utminuteringsställen skulle, uteslutande eller i särskilda fall, tillkomma annan än systembolag. Då något verkligt behov av dylika bestämmelser mig veterligen icke förefinnes, anser jag mig emellertid ej på denna punkt böra föreslå någon ändring i förslaget.

I anslutning till bestämmelserna i 3 kap. 3 § vill jag slutligen framhålla, att åt dessa icke synes böra givas sådan tolkning, att ett efter år 1937 inrättat utminuteringsställe ovillkorligen skulle behöva nedläggas enbart av den anledning, att invånarantalet å orten sedermera tilläventyrs nedgår under 5,000.

Huvudgrunder för utminuterings handhavande.

Revisionens förslag.

Beträffande de närmare villkoren för utminuterings handhavande har förut anmärkts, att gällande ordning härutinnan i betydande omfattning utformats med stöd av kontrollstyrelsens anvisningar till systembolagen. De bestämmelser, som i förevarande hänseende meddelats i rusdrycksförsäljningsförordningen, äro också tämligen knapphändiga samt innebära i huvudsak följande.

Det är bolagen uttryckligen förbjudet att utminutera rusdrycker till personer, som icke fyllt 21 år, ävensom till vissa angivna kategorier av alkoholmissbrukare m. fl. (34 §). Utminutering må i övrigt äga rum endast till den, som hos systembolag skriftligen anmält sig vilja inköpa rusdrycker (29 §). Göres anmälan av kvinna eller av någon, som saknar stadig hemvist, skall bolaget pröva, huruvida och med vilka förbehåll utminutering må ske (30 § andra stycket). I andra fall skall bolaget, »därest bolaget eljest finner utminutering — — — kunna äga rum», tillställa sökanden motbok för inköp av rusdrycker (30 § första stycket). Spritdrycker må såsom regel ej till någon utminuteras i större myckenhet än fyra liter i kalendermånaden; dock äger bolag, om särskilda skäl därtill äro, på skriftlig framställning medgiva köparen rätt att för visst tillfälle inköpa större myckenhet (48 §).

I kontrollstyrelsens anvisningar till systembolagen anföres — under hänvisning till det allmänna stadgandet i 63 § rusdrycksförsäljningsförordningen om åliggande att ordna försäljningen så, att därmed åstadkommes så ringa skada som möjligt — att bolagen icke endast äga rätt att i samtliga fall verkställa prövning av motboksansökningar utan även måste anses förpliktade därtill. I avseende å denna prövning framhålles, att rätten till erhållande av motbok måste anses »begränsad av hänsynen till de verkningar av individuell eller social art, som enligt bolagets välgrundade mening bleve resultatet av densammas utlämnande». Härvid sägas företrädesvis två synpunkter böra vara vägledande. Dels måste såvitt möjligt utrönas, om det är sannolikt, att vederbörande, därest han erhåller rätt att inköpa rusdrycker, kommer att bruka dessa på ett måttligt och ur social synpunkt anmärkningsfritt sätt, dels bör den ungefärliga kvantitet av särskilt spritdrycker fastställas, som vederbörande, med hänsyn till den sociala miljö i vilken han lever och hans personliga förhållanden i övrigt, rimligen kan anses behöva inköpa för sig och sitt hushåll.

I anvisningarna utvecklas ingående de närmare grunder, som enligt kontrollstyrelsens mening böra följas vid prövningens verkställande. Jag torde härutinnan få hänvisa till det utdrag ur anvisningarna, som intagits å sid. 114—117 i revisionens betänkande. Av intresse i detta sammanhang äro jämväl de föreskrifter, som kontrollstyrelsen utfärdat angående bolagens samarbete med nykterhetsnämnder m. fl., angående fortlöpande kontroll över

kundkretsen samt om extra tilldelning. Även i dessa avseenden torde jag få hänvisa till betänkandet (sid. 117—122).

Betydelsen av den praxis, som sålunda utvecklats på grundval av föreskrifter vid sidan av rusdrycksförsäljningsförordningen, framgår därav, att avslag å motboksansökningar, respektive indragning av motböcker, i ett alldeles övervägande antal fall pläгат ske av andra orsaker än som enligt rusdrycksförsäljningsförordningen utgöra grund för avstängning från inköp.¹ Erinras må vidare om det förut berörda förhållandet, att endast en mindre del av bolagens kundkrets medgivits verkställa inköp intill den i rusdrycksförsäljningsförordningen angivna maximigränsen. Härutöver må nämnas, att motböcker blott undantagsvis pläгат utlämnas till personer under 25 år.²

Revisionens förslag i hithörande delar innebär i korthet följande.

Utminuteri ng må äga rum allenast till den, som av systembolag erhållit tillstånd att inköpa rusdrycker. Under det att motboksansökning för närvarande kan göras hos vilket systembolag som helst, skall enligt förslaget tillstånd meddelas av sökandens hemortsbolag, d. v. s. systembolaget i det detaljhandelsområde, som omfattar hans kyrkobokföringsort. (4 kap. 1 §.) Tillstånd att inköpa rusdrycker må icke meddelas den, som ej fyllt 21 år (4 kap. 2 §). Om det av särskild anledning kan befaras, att inköp av rusdrycker skall lända till skada för köparen eller annan, må inköp ej medgivås eller ock de inskränkningar i inköpen stadgas, som finnas påkallade. Prövning, huruvida dylik åtgärd bör företagas, skall särskilt äga rum i vissa uppräknade fall, däribland även fall, som för närvarande skola föranleda ovillkorlig avstängning. (4 kap. 3 §.) I övrigt skall hemortsbolaget i fråga om spritdrycker, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet, som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga fyra liter för kalendermånad. Den må emellertid uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än sex månader därefter. S. k. extra tilldelning skall alltjämt kunna medgivås, om särskilda skäl därtill äro. (4 kap. 4 §.) — Gällande rusdrycksförsäljningsförordning stadgar förbud mot utminuteri ng bland annat till personer, beträffande vilka nykterhetsnämnd förordnat om förbud i sådant hänseende. En motsvarande föreskrift återfinnes jämväl i revisionens förslag, dock att befogenhet att meddela förbud avsetts skola tillkomma länsnykterhetsnämnd (4 kap. 10 §). Enligt förslaget skall kontrollstyrelsen äga utfärda närmare föreskrifter i de avseenden, varom nu är fråga (4 kap. 16 §).

Revisionen uttalar, att huvudprincipen i gällande ordning för utminuteri ngen är, att särskilt tillstånd från systembolag erfordras för att utminuteringsvis få inköpa rusdrycker. Enligt revisionens mening ha erfarenheterna av denna anordning varit övervägande goda. Revisionen finner icke heller några bärande skäl för en ändring härutinnan ha blivit framförda. Emellertid anmärker revisionen, att ifrågavarande huvudregel icke kommit

¹ Jämför härutinnan tabellen å sid. 153 i betänkandet.

² Jämför betänkandet sid. 170.

till klart uttryck i gällande rusdrycksförsäljningsförrättning. Denna brist avser revisionen att avhjälpa genom stadgandet i förslagets 4 kap. 1 §. Revisionen säger sig därigenom vilja »fastställa, att det icke föreligger en allmän medborgerlig rätt till inköp utminuteringsvis av spritdrycker och vin utan att befogenheten härtill är beroende av prövning, som vederbörande systembolag har att utöva å det allmännas vägnar».

Vad angår föreskriften att tillstånd skall meddelas av hemortsbolaget erinrar revisionen, att nuvarande praxis varit den, att det verkliga avgörandet i fråga om motboksansökningar ankommit å hemortsbolaget, även där ansökningen avsett inköp hos annat bolag. Denna ordning har synts revisionen vara den mest naturliga. Och revisionen anmärker, att varje anledning att få tillståndsprövningen verkställd av annat bolag än hemortsbolaget bortfaller, i händelse den kommunala bestämmanderätten, såsom revisionen föreslagit, skall upphävas i fråga om utminuteringskontrollen.

Beträffande föreskriften i 4 kap. 3 §, att inköp ej må medgivas i den mån skada därav kan förväntas uppkomma, anför revisionen:

Alltsedan den individuella utminuteringskontrollens tillkomst har det varit en huvudprincip vid prövningen av inköpstillstånd, att spritdrycker och vin icke böra tillhandahållas missbrukare. Denna grundsats är en omedelbar konsekvens av det allmänna syfte, som angivits i 63 § rusdrycksförsäljningsförrättningen. Emellertid har därjämte i förordningens 34 § fastställts uttryckligt förbud mot utminutering till vissa särskilt angivna grupper av alkoholmissbrukare, nämligen återfallsfyllerister — d. v. s. sådana som under de senaste två åren dömts till ansvar för fylleri minst två gånger — samt personer som under de senaste tre åren dömts eller undergått bestraffning för brott, begånget under inflytande av starka drycker, eller för olaga rusdryckshantering eller under samma tid undergått tvångsarbete eller vårdats å allmän alkoholistanstalt, varit föremål för beslut om tvångsinternering å sådan anstalt eller vårdats å vissa slag av anstalter för delirium tremens eller annan alkoholsinnessjukdom.

Det är emellertid uppenbart, att denna uppräkningslista icke anger mer än en ringa del av dem som bruka alkoholhaltiga drycker till skada för sig eller annan. I samtliga nu uppräknade fall gäller den förutsättningen för avstängning, att från annat samhällsorgan än systembolaget förekommit ett ingripande mot vederbörande, grundat på ett i de flesta fall svårartat alkoholmissbruk. Om avstängning från inköpsrätt på grund av uppenbart alkoholmissbruk icke skulle ha företagits av systembolagen i andra fall än de nu anförda, skulle bolagen få anses ha på ett mycket otillfredsställande sätt fullgjort sin uppgift att förebygga alkoholskador.

Att de ovillkorliga avstängningsbestämmelserna dock blivit utformade på detta sätt sammanhänger med att nykterhetskommitténs förslag utgick från att systembolagen icke skulle ha den uppgift att förebygga alkoholskador, som de fingo i den slutligen antagna förordningen. Samhällets skyddsintresse skulle i stället tillgodoses dels av s. k. kontrollnämnder och dels av nykterhetsnämnderna. Då riksdagen sedermera ej biträdde förslaget om inrättande av kontrollnämnder utan genom omläggning av systembolagsstyrelsernas sammansättning så att säga flyttade in dessa nämnder i bolagen, kom det icke till stånd någon däremot svarande modifikation i fråga om

avstängningsreglerna. Däremot bibehålls det nu i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen intagna stadgandet om befogenhet för nykterhetsnämnd att förordna om utminuteringsförbud i fråga om den som brukar alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller andra samt en däremot svarande föreskrift i 34 § rusdrycksförsäljningsförordningen om skyldighet för systembolag att efterkomma sådant beslut av nykterhetsnämnd. Här finnes sålunda den allmänna regeln uttalad, att den avgörande synpunkten vid ifrågavarande prövning är, huruvida skada kan uppstå till följd av försäljning, och den prövande myndighetens ansvar och fria bedömande är icke inskränkt genom en på förhand fastslagen regel, att endast vissa bestämda slag av skador må tagas i betraktande. Dock innehåller även detta stadgande om nykterhetsnämndens prövningsrätt en betydelsefull begränsning, i det att nämnden icke kan vidtaga avstängningsåtgärd utan anmälan från vissa angivna myndigheter, tjänstemän eller enskilda personer.

Ifrågavarande befogenhet för nykterhetsnämnderna har icke kommit att begagnas i den omfattning, som man torde ha föreställt sig vid förordningens tillkomst. Härvid ha säkerligen flera omständigheter gjort sig gällande. Sålunda har nyssnämnda hinder för självständigt initiativ av nämnderna minskat deras möjlighet att ingripa. Och vidare torde vissa nämnder ha avhållit sig från dylik åtgärd på grund av bristande handlag vid utövningen av sin verksamhet eller rent av därför att de icke ägnat denna sida av sin nykterhetsvårdande uppgift tillbörligt intresse. Det viktigaste skälet är dock otvivelaktigt, att systembolagen fått den karaktär av organ för det samhälleliga skyddsintresset, som man under förarbetena till försäljningslagstiftningen trodde sig kunna påräkna endast hos kontrollnämnderna och nykterhetsnämnderna. Systembolagen ha sålunda blivit de egentliga tillämpningsorganen för den allmänna regel, som är uttalad i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen, nämligen att avstängning skall ske beträffande den, som brukar alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller andra. I de fall, då nykterhetsnämnderna funnit tillämpning av detta stadgande påkallad, ha de i regel icke begagnat det förfaringssätt, som där anges, utan inskränkt sig till att lämna systembolagen föreliggande sakliga upplysningar. Härigenom ha nämnderna i regel vunnit samma praktiska resultat, nämligen avstängning från inköpsrätt, ehuru denna grundats på beslut av bolaget och icke av nämnden, något som från nämndernas synpunkt ofta framstått såsom fördelaktigt. Detta förfaringssätt medgiver även en bättre anpassning av åtgärderna efter föreliggande förhållanden, i det att väl systembolaget men icke nykterhetsnämnden kan besluta om inskränkning i inköpsrätten i stället för indragning av densamma.

Systembolagen ha sålunda vid prövningen, huruvida avstängning skall ifrågakomma, icke begränsat sig till de i 34 § rusdrycksförsäljningsförordningen angivna fallen. Den allmänna regeln i förordningens 63 §, att all försäljning skall ordnas så att därmed åstadkommes så ringa skada som möjligt, har utgjort den egentliga rättsgrunden för dessa åtgöranden. Och bolagen ha härvid erhållit särskild vägledning av kontrollstyrelsen i dess egenskap av uppsiktsmyndighet. Såvitt revisionen kunnat finna, lämna de av kontrollstyrelsen till systembolagens ledning meddelade anvisningarna icke rum för erinran.

Den ordning, som på detta sätt framvuxit, bör enligt revisionens mening bibehållas för framtiden. Vid prövningen av inköpstillstånd böra sålunda systembolagen ha att taga hänsyn till varje slag av skada, som kan uppstå genom missbruk av alkoholhaltiga drycker, och icke enbart till sådana skador, som angivits i 34 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Denna ståndpunkt kommer till uttryck i det allmänna stadgandet i 4 kap. 3 § av revisionens för-

slag, att om det av särskild anledning kan befaras, att inköp av spritdrycker eller vin skall lända till skada för köparen eller annan, inköp ej må medgivas eller ock de inskränkningar i inköpen stadgas, vilka finnas påkallade. För att närmare klarlägga innebörden av denna regel har densamma förtydligats genom *exempel*, intagna i själva författningstexten.

Revisionen vill särskilt betona, att denna uppräknings ingalunda är uttömmande, utan att tvärtom berörda åtgärder ofta böra vidtagas även i andra fall. Syftet med dessa exempel är närmast att på ett åskådligt sätt angiva karaktären av den *särskilda anledning*, som angives i stadgandet såsom grund för ingripande. Denna särskilda anledning skall nämligen utgöras därav att det förefinnes en sannolik fara för skada av inköp. Sådan fara föreligger tydligen om en person låtit sig komma till last sådan oförmåga att handha alkoholhaltiga drycker, att skada därigenom redan uppstått och sålunda kan befaras uppkomma ånyo. Exempel härpå äro, att vederbörande är hemfallen under alkoholistlagen, vårdats för alkoholsjukdom, begått brott och därvid varit påverkad av alkoholhaltiga drycker eller eljest varit överlastad av sådana drycker. Uppräkningen stannar emellertid icke vid fall, då denna fara för återfall i missbruk föreligger, utan tar sikte även på en fara av ekonomisk natur, nämligen faran för att mera viktiga levnadsbehov bliva eftersatta till förmån för inköp av spritdrycker eller vin eller att tillgodoseende av dessa behov måste ankomma på det allmänna, om inköpsrätt medgives eller icke begränsas i avsevärd mån. Exempel härpå äro, att vederbörande åtnjuter understöd från allmänna fattigvården eller, genom underlåtenhet att fullgöra sina ekonomiska förpliktelser gentemot närstående eller det allmänna, ådagalagt bristande skötsamhet i ekonomiskt avseende. Slutligen har bland särskilda anledningar för övervägande av nu berörda åtgärder angivits, att vederbörande gjort sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker eller kan befaras göra sig skyldig till sådan befattning eller att han varit ådömd tvångsarbete eller varnats för lösdriveri.

Revisionen håller före, att de individuella omständigheterna böra vara avgörande vid tillståndsprövningen och att det icke bör på förhand fastställas vilken åtgärd, avstängning eller individuell begränsning, som skall vidtagas i det särskilda fallet. Den fria provningsrätten härutinnan, som redan nu tillkommer systembolagen i flertalet fall, torde kunna anförtros åt dem med ökad tillit efter genomförandet av den organisationsreform, som enligt förslaget bör komma till stånd. En dylik valfrihet i avseende å åtgärder från systembolagens sida torde böra gälla jämväl i fall, som avses i 34 § 2) — 8) gällande rusdrycksförsäljningsförordning; ur nykterhetssynpunkt torde icke sällan en begränsning av inköpsrätten även i sådana fall vara att föredraga framför ovillkorlig avstängning. Bortsett från stadgandet om viss åldersgräns, upp-tager förslaget fördenskull icke någon bestämmelse, som ovillkorligen ålägger bolaget att besluta om avstängning.

Revisionen erinrar härefter, hurusom revisionen i annat sammanhang föreslår inrättande i varje län av en länsnykterhetsnämnd, samt anför:

Denna nämnd skall äga utse två ledamöter i vederbörande systembolags styrelse, varigenom revisionen velat sörja för att bolaget och nämnden bedriva sin verksamhet i intimt samarbete. Vid sådant förhållande har det icke ansetts nödigt eller lämpligt att bibehålla de kommunala nykterhetsnämndernas i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen angivna befogenhet att förordna om avslängning från utminutering. En motsvarande befogenhet har i stället enligt 13 § förslaget till lag om nykterhetsvård tillagts länsnykterhetsnämnderna. De kommunala nykterhetsnämnderna skola emellertid även fram-

gent ha att genom framställningar och råd till systembolagen och andra försäljare söka motverka och förebygga onykterhet och dryckenskap.

Revisionen framhåller vidare, hurusom bevillningsutskottet vid 1928 års riksdag framställde krav på att vissa förhållanden, vilka vid rusdrycksförsäljningsförordningens införande lämnades åt kontrollorganens prövning, borde regleras genom bestämmelser i författningen. Enligt revisionens mening måste detta uttalande avse bland annat grunderna för beviljande av inköpstillstånd. Revisionen finner emellertid övervägande skäl tala för att dessa grunder icke böra mera fullständigt än som av revisionen förslagits komma till uttryck direkt i författningen. Revisionen erinrar härutinnan om de vidlyftiga anvisningar, som utfärdats av kontrollstyrelsen, samt anför:

Än mera vidlyftiga skulle dessa anvisningar ha blivit, om man icke i sista hand kunnat falla tillbaka på den allmänna regeln i 63 § rusdrycksförsäljningsförordningen. En någorlunda fullständig kodifikation av grunderna för vägran av inköpsrätt skulle sålunda bli mycket tyngande för själva lagtexten. Man torde icke heller vinna åsyftat resultat genom att i förordningen införa sådana detaljerade regler. Det skulle nämligen utan tvivel befinnas omöjligt att angiva alla omständigheter och synpunkter, som böra komma i betraktande vid denna prövning, och förordningens uppräknings av dessa skulle därför behöva kompletteras med en regel av mera allmän, och därför i viss mån mera obestämd innebörd. Med denna lösning hade man uppenbarligen icke vunnit det avsedda principiella syftet att i själva förordningen uttryckligt angiva alla de fall, då ifrågavarande åtgärder fingo vidtagas. Skulle man å andra sidan nöja sig med att i författningstexten så fullständigt som möjligt angiva ifrågavarande grunder och icke tillåta någon som helst utvidgning med stöd av en allmän reservregel, torde dessa föreskrifter i tillämpningen komma att visa sådana ofullständigheter, att de icke kunde fylla sitt syfte. Tillämpningsorganen bleve i detta fall så hårt bundna till formerna, att fara föreläge för att deras verksamhet komme att utveckla sig i en icke från någon synpunkt önskvärd eller gagnelig byråkratisk riktning.

Till motivering av de i förslagets 4 kap. 4 § första stycket angivna grunderna för bestämmande av spritdryckstilldelning anför revisionen:

Den individuella förhandsbegränsningen av samtliga konsumenters rätt att inköpa spritdrycker har under den nu gällande ordningen för utminuteringskontroll genomförts efter den principen, att den till inköp medgivna kvantiteten spritdrycker i varje särskilt fall fastställts med ledning av det på förhand uppskattade legitima behovet för köparen och hans hushåll. Vid den bolagen härutinnan åliggande prövningen böra enligt kontrollstyrelsens anvisningar beaktas ett flertal omständigheter, såsom huruvida sökanden är man eller kvinna, har eget hushåll eller icke, tillhör en befolkningsgrupp med mer eller mindre utpräglade alkoholvanor — varvid särskilt skillnaden mellan landsbefolkningen och stadsbefolkningen samt mellan olika delar av landet bör komma i betraktande — vidare sökandens ålder och ekonomiska ställning m. m.

Revisionen har icke funnit, att det inom den individuella utminuteringskontrollens ram gives någon lämpligare och bättre utväg för att tillgodose kravet på en ändamålsenlig nykterhetsvård än denna anordning med förhandsbegränsning i anslutning till behovet. Revisionen är därför av den uppfattningen, att denna ordning bör bibehållas för framtiden. Då konsumtionen av

spritdrycker och vin väl kan inskränkas till förmån för tillgodoseende av mera nödvändiga behov, kan det även vara befogat, att ekonomiska synpunkter tillerkännas viss betydelse vid prövningen jämväl i andra fall än då detta är betingat av en direkt påvisbar fara för alkoholskada.

I detta sammanhang föreligger anledning framhålla, att det sålunda av revisionen förordade hänsynstagandet till vissa ekonomiska synpunkter vid utminuteringskontrollens handhavande icke innebär ett godkännande av det i vissa kommuner praktiserade förfarandet att använda generella avstängningsbestämmelser såsom ett medel för indrivning av skatt. Denna metod finner revisionen tvärtom av flera skäl olämplig. Revisionen har framhållit, att det icke bör på förhand fastställas vilken åtgärd, avstängning eller individuell begränsning, som skall vidtagas i det särskilda fallet utan att anpassning bör kunna göras efter föreliggande individuella omständigheter. Den diskretionära prövning, som i enlighet med denna uppfattning bör förekomma i varje särskilt fall, bör givetvis icke påverkas av sådana för denna lagstiftning ovidkommande syften som önskemålet, att medborgarna betala dem påförda utskylder.

Förut har berörts, att revisionen motiverar sitt förslag om ett lagstadium för spritdryckstilldelning bland annat därmed, att bolagen, i avsaknad av en författningsbestämmelse härutinnan, skulle föranledas att i praktiken upprätthålla en maximigräns, vilken i princip icke komme att skilja sig från en i författningen angiven gräns men säkerligen skulle visa sig mindre motståndskraftig än en dylik gräns. Med avseende å maximikvantitetens storlek erinrar revisionen, hurusom frågan om en sänkning av den nuvarande maximigränsen vid flera tillfällen — bland annat även år 1928 — varit föremål för riksdagens prövning. Revisionen anför i anslutning härtill:

Endast omkring en femtedel av samtliga inköpsberättigade åtnjuter numera full inköpsrätt. Med hänsyn till de grunder, som hittills gällt och även för framtiden böra gälla i fråga om fastställande av den individuella tilldelningen kan man utgå från att konsumtionen av spritdrycker i dessa fall ger upphov till skada i mindre omfattning än spritdryckskonsumtionen i övrigt. Att sänka maximikvantiteten till exempelvis tre liter i månaden innebär därför så att säga en topphuggning av konsumtionen hos de mest pålitliga konsumenterna, medan den övriga konsumtionen lämnas oantastad. Från den utgångspunkten att försäljningslagstiftningen i första hand skall vara inriktad mot sådan konsumtion, som kan befaras åstadkomma skada, måste denna åtgärd därför framstå såsom föga ändamålsenlig.

Mot en minskning av maximikvantiteten tala även psykologiska skäl. Det är av största betydelse, att försäljningslagstiftningen omfattas med förtroende av allmänheten och därvid icke minst av den stora mängden anmärkningsfria konsumenter av spritdrycker. Det måste emellertid förutsättas, att särskilt dessa senare skulle betrakta en sådan åtgärd som den nu behandlade såsom opåkallad. Visserligen är det ett obestridligt önskemål, att konsumtionen av spritdrycker i vårt land nedbringas och detta även bland dem som åtnjuta full tilldelning. Detta syfte bör man emellertid i fråga om sådan konsumtion, som icke åstadkommer påvisbar skada, enligt revisionens mening söka vinna genom åtgärder, som icke ha tvångskaraktär.

Revisionen finner sig på grund av dessa skäl icke böra ifrågasätta någon minskning av den nuvarande maximikvantiteten. Någon anledning att föranstalta en höjning av densamma läser icke förefinnas, så mycket mindre som

revisionens förslag om efterhandsinköp innebär betydande lättnader för särskilt de konsumenter, vilka kunde tänkas komma i åtnjutande av högre inköpskvantitet än fyra liter i månaden. Det torde icke heller föreligga något mera allmänt önskemål om en sådan höjning, utan man lär kunna påstå, att den allmänna opinionen i stor utsträckning godtagit den nu gällande ordningen i fråga om inköpsrättens omfattning.

Beträffande den i förslagets 4 kap. 4 § medgivna möjligheten till s. k. e f t e r h a n d s k ö p yttrar revisionen:

Enligt 48 § rusdrycksförsäljningsförordningen gäller, att spritdrycker ej må till någon utminuteras i större myckenhet än fyra liter i kalendermånaden. Behovet av dylika drycker är däremot i allmänhet icke jämnt fördelat över hela året utan ofta större under vissa månader och mindre under andra. Vidare kan detta behov mången gång icke på förhand beräknas. Månadstilldelningen bildar på grund härav ett motiv för den förtänksamme att utnyttja inköpsrätten i större omfattning än som motsvarar det aktuella behovet för att därigenom skaffa ett lager för oförutsedda behov. Detta psykologiska tvång framstår otvivelaktigt för den skötsamme konsumenten såsom någonting onaturligt. Det medför säkerligen också i många fall, att konsumtionen blir större än den skulle vara, om lagringen icke behövde ske under konsumentens egen vård utan kunde äga rum på det sättet, att inköpsrätten kvarstode under viss tid efter månadens utgång. För att motverka nämnda tendens kan det komma i fråga att sätta tilldelningskvantiteten i relation till en längre tidsperiod än månaden, såsom kvartalet eller året, eller att vidtaga jämkningar i bestämmelserna om förlust av inköpsrätt, som ej tagits i anspråk under perioden.

Enligt revisionens mening vinner man emellertid icke det förelagda syftet genom att utsträcka tilldelningsperiodens längd från en månad till exempelvis ett kvartal. En förlängning av tilldelningsperioden kan nämligen icke genomföras generellt utan risker från nykterhetssynpunkt beträffande sådana köpare, som icke kunna hushålla med de inköpta dryckerna. Ifrågavarande syfte skulle däremot kunna ernås genom den andra av de nyss antydda utvägarna, nämligen jämkning i bestämmelserna om förlust av inköpsrätt.

I fråga om den närmare utformningen av förslagets bestämmelser härutinnan må framhållas, att det icke torde vara rådligt att utan vunnen erfarenhet om verkningarna av denna nya anordning medgiva, att en under viss månad icke inköpt kvantitet får uttagas huru lång tid som helst efter månadens utgång. I detta avseende påkallar nämligen faran för överlåtelse en viss försiktighet. Den förutsatta verkan av möjligheten till efterhandsinköp är, att större kvantiteter komma att stå till konsumenternas förfogande vid varje särskild tidpunkt, varför möjligheterna att verkställa överlåtelse bli större än under nuvarande förhållanden. Det är också tydligt, att frestelsen att i vinningssyfte företaga inköp för att genom överlåtelse tillhandahålla annan spritdrycker är större, om den kvantitet som på en gång kan köpas är mycket stor och sålunda den motsedda vinsten är betydande, än om denna kvantitet utgöres endast av några få liter. Med hänsyn härtill torde det vara nödvändigt att begränsa den tid, under vilken den icke uttagna kvantiteten kan tagas i anspråk. Även vid en snäv begränsning härav tillgodoses det egna, legitima behovet vida bättre än med nu gällande bestämmelser. Å andra sidan kan införandet av efterhandsinköp icke antagas utöva den gynnsamma inverkan, som därmed åsyftas, om nyssnämnda tid göres mycket kort. Dessa överväganden ha föranlett revisionen att föreslå, att tiden för tillgodonjutande av inköpsrätt för icke uttagen kvantitet fastställas till sex månader. I enlighet härmed skall den del av tilldelningen

exempelvis för januari månad, som icke uttages under denna månad, kunna tagas i anspråk under sex månader efter januari månads utgång, d. v. s. under tiden till och med den 31 juli.

Det behöver icke närmare utvecklas, att anordningen med efterhandsinköp från köparnas synpunkt erbjuder fördelar framför den nuvarande ordningen. En inköpsberättigad erhåller visserligen icke härigenom tillgång till en större sammanlagd inköpskvantitet, men han blir befriad från risken att av glömska eller på annat ofrivilligt sätt gå miste om en del av sin tilldelningskvantitet och är icke heller så bunden i fråga om tidpunkten för inköpen som hittills utan kan verkställa dessa vid de för honom i varje särskilt fall lämpligaste tillfällena. Samtidigt som inköpsbegränsningens goda verkningar med avseende å konsumtionens omfattning bibehållas under ordningen med efterhandsinköp, vinner man genom densamma i allt väsentligt det syfte, som eftersträvas av företrädarna för fri inköpsrätt för de skötssamma konsumenterna.

Revisionen erinrar emellertid om att systembolagen måste anses skyldiga att föranstalta om indragning eller inskränkning av inköpsrätten, därest särskild anledning förefinnes att befara skada:

Denna skyldighet avser icke blott den löpande tilldelningen utan även icke uttagna kvantiteter från tidigare tilldelningsperioder. I praktiken lär det väl endast sällan komma att inträffa, att en inköpsberättigad, gentemot vilken anledning till ett dylikt ingripande yppas, åstadkommer en sådan »besparing». Där så emellertid i visst fall är förhållandet, t. ex. i följd därav att för en sådan person genom bortovaro, sjukdom eller annan anledning uppstått faktiskt hinder att begagna inköpsrätten under viss tid, kan han icke kräva att få utbekomma sin outtagna kvantitet. För att denna inskränkning i den eljest obetingade förfoganderätten under sex månader av icke uttagna tilldelningskvantiteter icke må väcka misstro mot hela denna anordning och äventyra de väntade gynnsamma verkningarna av densamma, böra emellertid systembolagen behandla dylika fall med stor varsamhet.

En följd av bestämmelserna om efterhandsköp förmodas av revisionen bli, att behovet av s. k. extra tilldelning minskas. Enligt revisionens mening måste man dock räkna med att systembolagen även i framtiden böra äga möjlighet att medgiva sådan tilldelning i vissa fall, varför ett stadgande härom upptagits i förslagets 4 kap. 4 § andra stycket.

Beträffande den i 4 kap. 2 § av förslaget stadgade åldersgränsen för utminuterung erinrar revisionen, att frågan om en höjning av denna gräns vid olika tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Bland annat yrkades i motioner vid 1928 års riksdag, att åldersgränsen skulle bestämmas till 25 år. Revisionen framhåller emellertid, hurusom 21-årsgränsen i tillämpningen blivit i betydande utsträckning ersatt med högre åldersgränser. Åtskilliga bolag ha härvid enligt oktrojföreskrift varit förhindrade att utlämna motbok till personer under 25 år. Men även där sådant hinder icke förelegat, ha bolagen endast i relativt sällsynta fall utlämnat motbok till personer under 25 år. I de fall, där så skett, har i regel varit fråga om gifta personer eller personer, som eljest haft eget hushåll. Revisionen finner av dessa

omständigheter framgå, att en i författningen stadgad allmän höjning av åldersgränsen till exempelvis 25 år skulle ha ringa praktisk betydelse. Man lär enligt revisionen nämligen kunna utgå från, att bolagen även framgent komma att iakttaga stor försiktighet vid meddelande av inköpstillstånd till yngre personer och detta jämväl för den händelse kommunernas inflytande på utminuteringsbestämmelserna skulle för framtiden upphöra. Å andra sidan finner revisionen vissa skäl tala mot en lagstadgad höjning. Dels finnas icke så få personer, som redan före 25 års ålder grundat eget hem och i fråga om vilka lagstiftaren icke har anledning att föreskriva avstängning från inköpsrätt. Dels har man sannolikt att räkna med att frånvaron av möjlighet för yngre personer att erhålla laglig inköpsrätt är ägnad att på sina håll främja uppkomsten av olaglig hantering. Slutligen kan enligt revisionens mening tänkas, att meddelande av inköpstillstånd för yngre personer i vissa fall kan vara ägnat att på ett gynnsamt sätt påverka dessas känsla av ansvar för sitt uppträdande i nykterhetsavseende. Att ungdom mellan 21 och 25 år under alla förhållanden skulle vara utestängd från möjligheten att även i ringa kvantitet verkställa inköp av spritdrycker och vin för egen räkning finner revisionen därför icke gagneligt från nykterhetssynpunkt.

Revisionen — som, utan närmare motivering i övrigt, avvisar möjligheten att bestämma åldersgränsen till 25 år med rätt för bolagen att medgiva undantag — erinrar emellertid, att en tillämpning av bestämmelserna i förslaget 4 kap. 4 § i varje fall måste föranleda, att en låg tilldelningskvantitet bestämmes för unga personer.

Jag vill i detta sammanhang behandla även de bestämmelser i förslaget, som avse försändning av rusdrycker. Härutinnan stadgas i 4 kap. 7 § dels att bolag, om så finnes påkallat för ordnande av försändningen av sådana drycker till ort där utminuteringsställe ej är beläget, äger därstädes inrätta särskilt utlämningsställe, dels ock att bolag, om köpare är bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, äger utan kostnad för köparen försända varan till dennes närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. I övrigt skall det åligga bolag att vid försändning vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda.

Redan tidigare har omnämnts, att systembolag enligt rusdrycksförsäljningsförordningen i dess ursprungliga lydelse ägde försända spritdrycker endast inom bolagskommunen men att förordningen härutinnan snart nog ändrades på det sätt, att försändning medgavs inom bolagets kontrollområde. Föreskrifter härom återfinnas i 45 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen. Härigenom ålägges bolagen tillika att vid försäljning vidtaga betryggande kontrollanordningar i syfte att varan ej skall utbekommas av annan än den rätte köparen.

Av revisionens betänkande sid. 171—176 framgår, att skälen för ifrågavarande författningsändring voro i huvudsak följande. Innan ändringen genomfördes hade överlåtelse av spritdrycker förekommit i stor omfattning, till men för nykterhetstillståndet i landet. Sådan överlåtelse hade underlättats

genom det allmänt praktiserade förfarandet att anlita ombud vid inköpen. Genom att systembolagen fingo rätt att försända spritdrycker kunde bolagen utöva en strängare kontroll över ombudsinköpen och sålunda minska riskerna för överlåtelse. De med inköpen förbundna kostnaderna och besvären för avlägset boende köpare ansågos vidare i vissa delar av landet ha främjat den olagliga hanteringen och bruket av hälsovådliga surrogat för spritdrycker, varför det fanns påkallat att vidtaga lättnader i åtkomsten av lagligen inköpta spritdrycker i sådana trakter. Svårigheterna på vissa håll att verkställa inköp hos bolagen förmodades jämväl kunna framkalla den uppfattningen, att lagstiftningen på denna punkt var godtycklig. Slutligen ansågs förbudet mot systembolagens försändning icke stå väl samman med det förhållandet, att en enskild person ägde försända spritdrycker med anlitan av alla andra kommunikationsmedel än posten.

Revisionen uttalar, att av enahanda skäl fördelar alltjämt skulle stå att vinna genom en ytterligare utvidgning av systembolagens försändningsrätt. Förenämnda omläggning i fråga om försändningsrätten var enligt revisionens mening alltför begränsad för att man skulle ernå vad därmed åsyftades. Revisionen erinrar, att kontrollstyrelsen vid flera tillfällen anmodat systembolagen att anlita försändning i större omfattning med hänsyn till de talrika klagomålen över missbruk av inköp genom ombud. Försändningsköp förekomma emellertid enligt vad revisionen funnit alltjämt endast i relativt obetydlig utsträckning. Anledningen härtill anser revisionen vara, att försändningsköpen, sådana de nu äro ordnade, icke erbjuda köparna så stora fördelar, att dessa i allmänhet vilja avstå från att verkställa inköp genom ombud. Revisionen yttrar i anslutning härtill bland annat följande:

Försändning av spritdrycker utom bolagskommunen må jämlikt 45 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen ske allenast där köparen till bolaget överlämnat motbok med vederbörligen ifylld och undertecknad rekvisitionsblankett ävensom betalning för varan, gottgörelse för försändnings-, frakt- och eventuellt portokostnad samt uppgift å den plats, dit varorna skola försändas, och sättet för försändningen. För att endast den rätte köparen skall kunna utfå varorna, skall vid försändning å järnväg fraktsedeln angiva bolaget — icke köparen — såsom mottagare samt köparen äga utkvittera försändelsen endast med begagnande av en samtidigt översänd fullmakt av bolaget. Dylika försiktighetsmått skola också tillämpas vid försändning med buss eller ångbåtslinje, som har fasta stationer med särskild varuutlämning. I övriga fall anordnas nödig kontroll därigenom att köparen har att teckna sitt namn å en särskild förteckning — följesedel — som vederbörande transportförare har att återställa till bolaget. Vid bestämmande av ersättning för egen försändningskostnad äger bolag debitera allenast självkostnad för emballage och frakt till avsändningsstation jämte en expeditiionsavgift av 20 öre per försändelse. Härtill komma emellertid för köparen fraktkostnaderna till ankomststationen samt eventuella returportokostnader.

Det bör påpekas, att dessa föreskrifter icke ha avseende å försändning inom bolagskommunen. Vid sådan försändning verkställas förslingen i allmänhet av bolagens egen personal, och särskilda kontrollåtgärder äro därför icke påkallade utöver vad som allmänt tillämpas vid vanlig affärsmässig hemsändning av varor.

En av revisionen verkställd undersökning¹ har givit vid handen, att försändning av spritdrycker och vin utom respektive bolagskommuner år 1932 förekom i nämnvärd omfattning endast vid 38 bolag. Köparnas utgifter för denna försändning uppgingo till i genomsnitt 1 krona 75 öre per försändelse, motsvarande 70 öre för liter av de försända dryckerna. Kostnaderna fördelade sig emellertid mycket olika mellan de särskilda bolagen. Av några bolag har anordnats massförsändning till särskilda utlämningsställen, och denna anordning har visat sig medföra en avsevärd minskning av försändningskostnaden.

En viktig orsak till att försändningsköpen icke erhållit någon större omfattning är enligt revisionens mening, att köparna finna kostnaderna härför alltför stora. Det bör därför övervägas, huruvida en minskning av dessa kostnader kan ske. En detaljgranskning från denna synpunkt giver vid handen, att försändningskostnaden genom en väsentlig utvidgning av försändningsrörelsen skulle kunna nedbringas till i genomsnitt 60 öre för liter. Det är emellertid tydligt, att en så relativt obetydlig minskning av försändningskostnaderna icke är ägnad att nämnvärt öka köparens benägenhet att anlita denna inköpsform. Revisionen har därför övervägt, huruvida icke bolagen borde svara för försändningskostnaderna.

Enligt uttrycklig föreskrift i 45 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen gäller för närvarande, att försändning skall ske på köparens bekostnad. Systembolag är därför lagligen förhindrat att försända spritdrycker och vin utan att samtidigt uttaga kostnaderna härför. En utjämning av dessa kostnader kunde ske därigenom, att varje bolag finge fördela samtliga försändningskostnader likformigt på alla försändningsköp. Då skulle kostnaden för varje försändning om viss storlek vid ett bolag vara densamma oberoende av om köparen vore nära eller avlägset boende. Härigenom vunne man emellertid icke annat än likformighet inom varje bolags försändningsområde, medan olikheterna mellan de särskilda bolagen alltför skulle bestå. Den enklaste vägen för att ernå likformighet över hela landet torde vara att inbegripa försändningskostnaderna i det allmänna försäljningspriset. Härigenom komme visserligen en del av dessa kostnader att åvila köpare, som själva avhämta de inköpta varorna, men detta synes knappast utgöra någon mera vägande invändning. Man lär nämligen kunna utgå från att de köpare, som skulle fortsätta att verkställa sina inköp personligen även efter den ifrågasatta omläggningen, väsentligen äro sådana, som ha bekväma förbindelser med utminuteringsställe. Dessa köpare äro sålunda redan genom utminuteringsstäl-lenas förläggning gynnade i förhållande till den övriga kundkretsen. Att de finge bidra till att bära försändningskostnaderna för de köpare, som icke åtnjuta denna förmån, synes därför icke obilligt. Redan under gällande ordning äger för övrigt rum en viss utjämning av kostnaderna mellan kundkretsen hos olika systembolag. Bolagens försäljningspris äro nämligen lika över hela landet, ehuru dessa pris innefatta olika kostnader för frakt till respektive bolag från Vin- & spritcentralens lager. Ifrågavarande olikheter i fraktkostnader äro visserligen relativt obetydliga men äga i detta sammanhang ett visst intresse, enär förslaget egentligen endast innebär en utsträckt tillämpning av samma princip, som redan tillämpas beträffande fraktkostnaderna till systembolagen.

Den nu övervägda omläggningen innebär, att försändningskostnaderna skola ingå i det för var och en gällande försäljningspriset och detta alltså höjas så, att det täcker utgifterna för försändningsverksamheten. Det kan härvid icke vara nödvändigt, att varje bolag för sig erhåller ersättning för sina exakta försändningskostnader, utan det bör anses tillräckligt, om detta pristillägg

¹ Jämför härutinnan närmare betänkandet sid. 176—179.

beräknas så, att det täcker kostnaderna för bolagens sammanlagda försändningsverksamhet.

Enligt revisionens åsikt böra kostnaderna för försändningen — av såväl spritdrycker som vin — lämpligen uttagas genom ett *pristillägg å samtliga slag av utminuterade spritdrycker*. Revisionen, som verkställt vissa beräkningar rörande storleken av detta pristillägg,¹ anför i anslutning härtill:

Det är uppenbarligen icke möjligt att exakt angiva huru stort detta pristillägg bör vara, enär man icke på förhand känner, i vilken omfattning försändningsköpen komma att ökas genom den fria försändningens införande. Innan erfarenhet härom vunnits, måste sålunda kostnaderna för försändningsverksamheten täckas genom ett ungefärligt beräknat pristillägg. Om detta beräknas från den utgångspunkten, att försändningsköpen i varje fall till en början icke komma att överstiga 25 å 30 procent av hela utminutereringen, är man enligt revisionens mening på den säkra sidan. Med detta antagande borde det provisoriska tillägget utgöra 15 å 20 öre per liter. Detta belopp bör sedermera justeras med ledning av statistik över ifrågavarande försändningskostnader.

Pristillägget bör vara detsamma för samtliga bolag. Huruvida det bör komma till stånd genom en ökning av systembolagens bruttovinstmarginal mellan inköpspris och utminuteringspris eller genom en förhöjning av Vin- & spritcentralens försäljningspris till systembolagen, är närmast en teknisk fråga, på vilken revisionen icke finner rödligt att närmare ingå. Den inskränker sig till att påpeka, att enligt det senare alternativet systembolagens inköpspris jämväl för sådana spritdrycker, som utskänkas, skulle bli högt, vilket eventuellt kunde påkalla en motsvarande minskning av utskänkningsskatten. Huru ifrågavarande pristillägg än anordnades, skulle det emellertid medföra förskjutningar i de särskilda systembolagens vinstbelopp. Enligt det första alternativet skulle vinsten för vissa bolag ökas, nämligen för dem där försändningsköpen äro få eller kostnaderna härför ringa, medan vinsten för andra bolag skulle minskas. Enligt det andra alternativet skulle alla systembolagsvinster undergå minskning men däremot Vin- & spritcentralens vinst ökas. Därest det ansåges önskvärt, att dessa förskjutningar utjämnades, skulle detta alternativ kunna modifieras så, att systembolagen ägde få ersättning av partihandelsbolaget för försändningskostnaderna eller viss del därav, vilket torde kunna ordnas genom ett avräkningsförfarande. Huru dessa förhållanden mellan de olika försäljningsorganen inbördes än gestaltades, skulle emellertid dessa organs sammanlagda vinster på utminuteringsförsäljningen, under i övrigt oförändrade omständigheter, uppgå till samma belopp som före omläggningen, förutsatt att pristillägget är riktigt beräknat.

Revisionen anför vidare:

I fråga om anordnandet av den kostnadsfria försändningen bör till en början gälla, att bolagen skola ha rätt att utan kostnad för köparen försända de av denne rekvirerade varorna men icke skyldighet därtill. Det kan befaras, att om köparen icke längre har att själv bära de verkliga försändningskostnaderna i varje särskilt fall, han icke alltid skall taga skälighänsyn till dessa kostnader vid sina rekvisitioner. Härvid kommer särskilt i betraktande, att de verkliga kostnaderna för försändning av en viss kvantitet äro betydligt större, om denna försändes i flera omgångar än om den skickas i en försändelse. Ett bolag bör med hänsyn därtill kunna vägra att utan

¹ Jämför betänkandet sid. 180 och 181.

särskild ersättning expediera försändelser till en köpare, som genom sitt sätt att taga i anspråk den fria försändningsrätten måste anses missbruka densamma. Jämväl i det fall, att en köpare personligen infinner sig å försäljningsstället och verkställer inköp men icke vill medföra de inköpta varorna utan påkallar försändning av dessa, bör bolaget, om skäl därtill föreligga, kunna vägra tillmötesgå ifrågavarande anspråk. Även om stadgandet angående försändningen med hänsyn till dessa och liknande fall måste ha nyss anförda innebörd, bör å andra sidan ett systembolag icke utan giltig orsak kunna vägra kostnadsfri försändning.

Enligt revisionens mening bör vidare kostnadsfri försändning ej verkställas till köparens bostad utan allenast till dennes närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation. Längre kan av naturliga skäl anordningen icke sträcka sig. Genom den föreslagna omläggningen sker sålunda icke ändring i fråga om exempelvis den försändning, som äger rum till bostaden för köpare på samma ort som försäljningsstället; kostnaden för denna förmån skall även framgent ankomma på köparen. En på försäljningsorten bosatt köpare bör enligt revisionens mening icke heller kunna påkalla kostnadsfri försändning till närmaste kommunikationsstation. Ett systembolag bör vidare icke medgiva fri försändning till dylik station för köpare, bosatt i så nära grannskap till nämnda ort, att kostnaderna för försändningen icke stå i rimligt förhållande till besväret för köparen att personligen avhämta de inköpta varor å försäljningsstället.

Även om försändningskostnaderna skola täckas av ett allmänt pristillägg, bör givetvis sparsamhet iakttagas vid försändningsverksamheten. Med hänsyn härtill torde ett systembolag i allmänhet icke böra verkställa försändning utanför kontrollområdet utan hänvisa köpare, som gör anspråk på kostnadsfri försändning till ort inom annat bolags kontrollområde, att överflytta inköpsrätten till sistnämnda bolag. Sådan överflyttning kan ske både stadigvarande och för viss kortare tid enligt 4 kap. 6 § i revisionens förslag. Det har emellertid för revisionen framhållits, att det hittillsvarande absoluta förbudet mot försändning utom kontrollområdet medfört olägenheter för sådana köpare, som äro bosatta inom detta område men ha den bekvämaste järnvägsförbindelsen till station, belägen utom detsamma. Någon vägande invändning synes icke kunna resas mot att bolagen i sådana fall verkställa försändning utom kontrollområdena. Någon mera avsevärd kostnadsökning torde icke bliva följden av att försändningen sålunda utsträcker till kommunikationsstationer omedelbart utanför ett kontrollområde. Revisionen har därför icke funnit sig böra förorda, att nu berörda inskränkning i fråga om försändningsrätten bibehålles. Det är enligt dess mening icke heller nödvändigt att ersätta densamma med ett särskilt stadgande i författningstexten, som skulle angiva förutsättningarna för att bolag må försända utanför kontrollområdet, utan man torde med full trygghet kunna överlåta åt tillämpningen att utforma de närmare regler härutinnan, som tilläventyrs kunna finnas erforderliga. Erinras må i detta sammanhang, att ordningen med kostnadsfri försändning förutsätter, att varje bolag meddelar uppsiktsmyndigheten detaljerade uppgifter rörande kostnaderna härför m. m. Härigenom erhåller denna myndighet möjlighet att kontrollera, huruvida försändning ägt rum i otillbörlig omfattning.

Revisionen anmärker i anslutning till det föreslagna stadgandet i 4 kap. 7 §, att revisionen med ordet »station» avser icke endast fast station med särskild varuutlämning utan även vanliga hållplatser för omnibustrafik, ångbåtsbryggor m. m. I enlighet med kontrollstyrelsens anvisningar har un-

der de senare åren utlämning av spritdrycker och vin på vissa villkor varit medgiven å dylika ställen, och någon olägenhet därav har enligt revisionen ej försports.

Revisionen erinrar vidare, att stadgandet förutsätter upphävande av det i kungörelsen den 21 december 1904 (nr 69) meddelade förbudet mot postbefordran av »paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker».

Redan i proposition (nr 203) till 1922 års riksdag föreslogs ändring i denna kungörelse i syfte att bereda systembolagen möjlighet att försända spritdrycker med posten. Såsom skäl härför åberopades bland annat, att det icke syntes föreligga någon principiell skillnad mellan försändande på detta sätt och med andra kommunikationsmedel. Genom de inskränkningar i rusdryckstilldelningen och de skärpningar i kontrollen, som efterhand genomförts, förmenades även de skäl, som på sin tid förelegat för postförsändningsförbudets införande, ha förlorat mycket av sin styrka.

Revisionen erinrar, att ifrågavarande förbud än mera förlorat i betydelse med hänsyn till omnibusväsendets starka utveckling över hela landet samt anför:

Med nuvarande trafikförhållanden kunna systembolagen företaga försändning av spritdrycker till ett synnerligen stort antal orter i riket genom att anlita — förutom statens järnvägar — enskilda kommunikationsanstalter av olika slag, såsom omnibuslinjer, enskilda järnvägar och ångbåtar. Att under sådana omständigheter bibehålla förbudet mot försändning genom ett statens eget kommunikationsmedel, postverket, synes icke påkallat. Enligt revisionens mening bör därför förbudet mot försändning av spritdrycker med posten icke bibehållas i fråga om försändelser från systembolagen. Om man inskränker sig till denna ändring, skulle annan än systembolag alltjämt vara förhindrad att anlita posten för försändning av dylika drycker. Revisionen kan emellertid icke finna annat än att förbudet även i denna del numera är skäligen betydelselöst ur nykterhetssynpunkt i betraktande av att övriga kommunikationsmedel erbjuda möjligheter för envar att försända spritdrycker till praktiskt taget vilken plats som helst i riket. På grund härav har revisionen ansett det riktigast, att 1904 års kungörelse i dess helhet upphäves; förslag härom har upptagits i 1 § av den särskilda promulgationsförordningen.

Mot upphävande av postförsändningsförbudet har invänts, att försändning av spritdrycker med posten möjliggör avhämtande av sådana drycker å tid, då utminuterung icke må förekomma. Denna invändning saknar enligt revisionens mening större betydelse med hänsyn bland annat till vad nyss anförts rörande övriga tillbuds stående transportmedel. Det väsentliga skälet för bestämmelsen om begränsning av tiden för utminuteringsställes öppet-hållande, nämligen att man härigenom velat förebygga lockelser till oöverlagda inköp, har för övrigt icke giltighet å försändningsköp, när ju härvid rekvisition och insändande av betalning måste ha skett i förväg.

Att bestämmelsen om den kostnadsfria försändningen enligt revisionens förslag icke har karaktären av en systembolagen åvilande skyldighet utan i stället en befogenhet, medför att ett bolag kan och bör vägra försändning till en station, där olägenheter av försändningen göra sig gällande. I dylikt fall bör bolaget enligt överenskommelse med köparna i stället försända varorna till annan station.

Beträffande anordnandet av särskilda utlämningsställen anför revisionen härefter:

På en del platser i landet ha inrättats s. k. utlämningsställen, varmed förstås fasta ställen, där avhämtning kan ske av förut rekvirerade spritdrycker och viner, vilka översänts dit från vederbörande utminuteringsställe. Dessa utlämningsställen sakna lager och register för utövande av individuell utminuteringskontroll och skilja sig från utminuteringsställena även i andra avseenden, såsom exempelvis i fråga om tiden för öppethållande, vilken ofta är kortare än den för utminuteringsställena gällande. Ett utlämningsställe är därför endast en expedition för utlämnande av varor, vilka försålts på annat håll, nämligen på det utminuteringsställe, till vilket kunden hänförs; för köparnas bekvämlighet mottagas emellertid i förväg på utlämningsstället rekvisitioner, jämte motböckerna, samt betalning för rekvirerade varor.

Utlämningsstället fyller sålunda en uppgift likartad med den som utövas av järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstationen vid systembolagens försändningsverksamhet. Det erbjuder emellertid vissa företräden framför dessa allmänna kommunikationsanstalter. Försändningskostnaderna bliva givetvis mindre, om flera försändelser kunna sammanföras till en. Även om själva utlämningsstället drager vissa kostnader, som eljest icke skulle uppkomma, visar dock erfarenheten, att dessa nya kostnader kunna vara mindre än de besparingar, som vinnas genom ifrågavarande anordning, och att således försändningsverksamheten kan göras avsevärt billigare genom organiserad massförsändning till lämpligt placerade utlämningsställen.

Revisionen har därför i 4 kap. 7 § första stycket av förslaget upptagit ett stadgande, att systembolag skall äga inrätta särskilt utlämningsställe å ort, där utminuteringsställe ej är beläget, om så finnes påkallat för ordnande av försändningen av spritdrycker eller vin till denna ort.

Detta stadgande utgör en naturlig konsekvens av revisionens ståndpunkt i försändningsfrågan. Om det är önskligt att systembolagens försändningsverksamhet erhåller ökad omfattning på bekostnad av ombudsköpen, böra bolagen sättas i tillfälle att ombesörja försändningarna på det lämpligaste sättet. Härvid kommer i betraktande icke endast den nyss anförda ekonomiska synpunkten utan även den omständigheten, att vederbörande systembolag torde kunna utöva en noggrannare kontroll över att utlämningen av försända varor äger rum med iakttagande av härför gällande föreskrifter, om denna äger rum genom bolagen själva å utlämningsställen, än om den sker på vanliga kommunikationsanstalter. I fråga om sina egna utlämningsställen kunna bolagen också träffa beslut i olika avseenden, t. ex. angående lokalernas förläggning, tiden för öppethållande o. d., samt härvid taga tillbörlig hänsyn till på platsen rådande förhållanden. Ehuru stadgandet icke ålägger bolag att inhämta kännedom om eventuella önskemål och uppfattningar på orten rörande inrättande av utlämningsställe och vad därmed sammanhänger, förutsätter revisionen, att bolagen vid avgörande av dylika frågor skola beakta jämväl omständigheter av sådan beskaffenhet.

I fråga om det närmare förfarandet vid den kostnadsfria försändningen, därunder inbegripet anordnande av utlämningsställe, torde erfarenheten få vara vägledande. Endast i ett hänseende har revisionen ansett lämpligt att intaga bestämmelser härom i författningstexten. Revisionen har nämligen i tredje stycket av nyssnämnda paragraf upptagit ett stadgande från 45 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, att vid försändning bolag skall vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda. I övrigt torde man kunna utgå från att de praktiska detaljerna lämpligast utformas av bolagen samt att kontrollstyrelsen och bolagens egna samarbets-

organisationer komma att i erforderlig utsträckning lämna bolagen ledning i förevarande hänseende.

Reservationer.

I anslutning till revisionens förslag angående en allmän maximigräns för utminutering av spritdrycker ha *herrar Johanson och Ljunggren* (sid. 545—547) berört vissa enligt deras åsikt befogade önskemål om en sänkning av den föreslagna maximigränsen, om upphävande av förslaget angående extra tilldelning samt om maximering jämväl beträffande viner. Under uttalande, att flera av de förslag, som revisionen framlagt — exempelvis i fråga om nykterhetsvården och sammansättningen av systembolagens styrelser — skulle vara ägnade att i avsevärd mån förbättra nykterhetstillståndet, förklara reservanterna sig emellertid tillsvidare avstå från något bestämt yrkande beträffande en generell sänkning av maximigränsen. Icke heller i övriga nyssberörda frågor har från reservanternas sida framställts något yrkande.

Sistnämnda båda reservanter ävensom *herr Bårg* ha anmält reservationer jämväl beträffande den i förslaget stadgade åldersgränsen vid utminutering; enligt deras mening bör tillstånd till utminutering icke meddelas den, som ej fyllt 25 år, dock att om särskilda skäl därtill äro tillstånd må kunna meddelas den, som fyllt 21 år men ej 25 år (sid. 548 och 549 samt sid. 592 och 593).

Herrar Johanson och Ljunggren ha slutligen (sid. 550 och 551), under erinran, att kommunikationsväsendets utveckling får anses göra det onödigt att upphäva postförsändningsförbudet samt att ett dylikt upphävande kan befaras vara mindre välbetänkt ur nykterhetssynpunkt, föreslagit fortsatt tillämpning av sagda förbud samt därav påkallad jämkning av revisionens förslag.

Yttrandena.

Beträffande de närmare villkoren för utminuteringsens handhavande har i annat sammanhang redogjorts för de olika uppfattningar, som i yttrandena kommit till uttryck i fråga om försäljningsrestriktionernas allmänna beskaffenhet m. m. De erinringar, som återstå att att omnämna, hänföra sig mestadels till detaljerna i revisionens förslag. En anmärkning av mera allmän innebörd framställes emellertid av *länsstyrelsen i Blekinge län*, som finner att i författningstexten bör intagas en mera fullständig regelgivning i fråga om grunderna för meddelande av inköpstillstånd och indragning av sådant tillstånd. Erfarenheterna giva sålunda enligt länsstyrelsens mening vid handen, att den åt kontrollstyrelsen i detta avseende överlåtna vidsträckt befogenheten långt ifrån alltid utövats klanderfritt.

Polischefen i Ystad föreslår — i likhet med några andra polismyndigheter — att i förordningen skall intagas stadgande därom, att varje medborgare äger rätt att inköpa spritdrycker och vin, försåvitt han ej på grund av uttrycklig föreskrift i förordningen är i sådant hänseende diskvalificerad.

Systembolagens personalförening finner — med hänsyn till de direktiv för utredningen, som lämnades av bevillningsutskottet vid 1928 års riksdag — anmärkningsvärt, att i revisionens förslag utesluts sådana ovillkorliga avstängningsbestämmelser, som upptagas i 34 § rusdrycksförsäljningsförordningen. För bolagens och personalens handläggning av dylika ärenden anser föreningen det vara av största betydelse, att det finnes vissa klart fastställda bestämmelser att tillämpa.

Anmärkningar mot föreskrifterna i 4 kap. 3 § av förslaget förekomma jämväl i ett antal andra yttranden. Sålunda anser en polismyndighet, att avstängning från inköp eller inskränkningar i tilldelningen kan tänkas förekomma utan tillräcklig grund, därest beslutet skall stödjas på något så vagt som att »skada kan av särskild anledning befaras». I ett annat yttrande uttalas motsvarande betänkligheter för de fall, då såsom grund för avstängning skall kunna åberopas, att vederbörande »kan befaras» göra sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker. Invändningar i båda dessa avseenden göras jämväl av Sveriges motboksinnnehavares riksorganisation.

En uttrycklig bestämmelse därom, att utminuteringsmått må ske endast till den, som fullgjort sin skattskyldighet gentemot stat och kommun, påyrkas i ett 10-tal yttranden. I ett och annat fall anses härutöver en generell avstängningsregel erforderlig jämväl beträffande dem, som åtnjuta understöd av allmänna medel eller brista i underhållsskyldighet gentemot anhöriga.

Å andra sidan föreslås på några håll en jämkning av förslagets bestämmelser i sådan riktning, att fråga om avstängning eller inskränkningar beträffande den, som åtnjuter fattigvårdsunderstöd, må komma under övervägande endast därest fattigvården föranletts av vederbörandes lättja, liknöjdhet eller försummelse eller kommit att lämnas på grund av falska eller bedrägliga uppgifter.

Sveriges motboksinnnehavares riksorganisation uttalar bland annat:

Kontrollsystemet uppdelar konsumenterna i ett otal klasser, vilkas sprittilldelning är beroende av systembolagens uppfattning om vad som är skäligt och lämpligt. Uppgifterna för kontrollens handhavande grunda sig i mycket stor utsträckning på andra-, tredje- och fjärdehandsupplysningar etc., vilka icke kunna kontrolleras av bolagens tjänstemän. Det har förekommit och förekommer alltjämt, att anonyma uppgifter upptagas och läggas till grund för beslut, att från nykterhetsvårdande synpunkt helt ovidkommande förhållanden tagas som förevändning för åtgärder, att rena skvaleruppgifter föranlett indragning eller begränsning av inköpsrätt o. s. v.

Medborgarnas rätt till inköp av ett visst njutningsmedel fastställs alltså icke av laga förordning och icke heller av offentlig myndighet, utan är helt beroende på gunst och nåd av de enskilda systembolagens befattningshavare, vilkas oansvariga och oätkomliga position illustreras av kontrollstyrelsens och övriga myndigheters bristande förmåga att åstadkomma rättelse, till och med i mycket svårartade fall av missförhållanden av olika slag.

I ett par andra yttranden göres gällande, att förslaget giver utrymme för en praxis som, i likhet med den nu tillämpade, måste anses alltför sträng i betraktande av faran för olaga spritdryckshantering.

Stadsfullmäktige i Skövde anföra, att systembolagen på sina håll vid förfrågningar rörande kundkretsen förbigå nykterhetsnämnderna samt vända sig till andra personer eller myndigheter inom respektive kommuner. Ett uttryckligt stadgande till förebyggande av detta missförhållande synes fullmäktige böra inflyta i förordningen.

Erinringar mot den föreslagna *m a x i m i g r ä n s e n* för utminuterung ha gjorts endast i ett fåtal yttranden.

Landstingets förvaltningsutskott i Västerbottens län anser skäl icke föreligga att skapa likformighet i fråga om inköpsrätten genom att höja kvantitetsgränsen inom områden, där den på grund av lokala särbestämmelser är lägre än maximum.

Stadsfullmäktige i Piteå föreslå, i händelse den kommunala bestämmanderätten i fråga om utminuterungen skall försvinna, att i författningen stadgas ett maximum av en liter för kalendermånad beträffande den, som icke uppnått 25 års ålder.

Stadsfullmäktige i Boden föreslå, att i 4 kap. 4 § införes en uttrycklig bestämmelse om maximikvantitetens storlek inom olika åldersgrupper.

I övrigt föreslås på ett håll en sänkning av maximigränsen till två liter i månaden och på ett annat håll en höjning till sex liter i månaden.

Större intresse har i yttrandena ägnats bestämmelserna om *e f t e r h a n d s k ö p*. I princip har förslaget härutinnan vunnit allmänt godkännande.

Kontrollstyrelsen anför:

Visserligen torde de konsumentgrupper, vilka kunna förutsättas begagna den föreslagna möjligheten att förskaffa sig en outnyttjad reservkvantitet hos systembolaget, också kunna antagas i stånd att med nuvarande bestämmelser förskaffa sig en sådan reserv i sin egen besittning och därefter vid sina inköp vara relativt oberoende av tilldelningsperiodens längd. Då emellertid den föreslagna rätten till efterhandsköp lär erbjuda vissa psykologiska företräden och medföra åtskilliga fördelar för kunderna, vill kontrollstyrelsen för sin del i princip ansluta sig till förslaget.

Socialstyrelsen erinrar, att möjligheten till efterhandsköp synes ägnad att att stärka försäljningssystemets nykterhetseffekt genom att bereda minskat utrymme för extra tilldelning och ombudsköp samt motverka överlåtelser och andra olägenheter.

Länsstyrelserna i Blekinge och Värmlands län framhålla, att förslaget i förevarande del i viss mån tillgodoser de önskemål, som ligga bakom kravet på fri inköpsrätt för anmärkningsfria konsumenter.

Med hänsyn till risken för överlåtelse påyrkas emellertid i ett 30-tal yttranden en begränsning av den tid, varunder efterhandsköp må kunna ske.

I allmänhet förordas i sådant hänseende en tid av tre månader efter utgången av den månad, till vilken tilldelningen hänför sig, i ett och annat fall en, två eller fyra månader. På ett håll föreslås å andra sidan en förlängning till tolv månader. En begränsning till tre månader förordas av bland

andra kontrollstyrelsen, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd och Systembolagens personalförening.

Nykterhetsfolkets landsmöte har funnit sig kunna godtaga förslaget om efterhandsköp under förväntan, att den ogynnsamma suggestion, som månadsmaximeringen medfört, skall minskas, att extra tilldelningar i väsentlig grad skola kunna undvikas samt att systembolagen erhålla befogenhet att vidtaga inskränkningar beträffande rätten till efterhandsinköp. De risker, som kunna vara förenade med ifrågavarande anordning, böra emellertid enligt landsmötets åsikt motverkas genom särskilda åtgärder, varvid i främsta rummet en lämplig skattestegring bör ifrågakomma.

Bestämmelserna om efterhandsköp avstyrkas av länsstyrelsen i Västerbottens län, stadsfullmäktige i tre städer samt en och annan nykterhetsnämnds sammanslutning.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Den föreslagna möjligheten till efterhandsköp är ägnad att främja olagligheter på rusdryckshandelns område. När sändningar av hopsparad sprit tillhandahållas å postanstalter och bolagens egna utlämningsställen före marknader eller storhelger, därvid dansbanorna i regel äro livligt besökta, torde förhållandena i vissa fall komma att utveckla sig på ett sätt, som revisionen förvisso icke kan ha avsett.

Vad angår reglerna om extra tilldelning ha dessa i allmänhet lämnats utan erinran i yttrandena. På några håll göres emellertid gällande, att bestämmelserna härom böra utgå ur förslaget såsom obehövliga i händelse rätt till efterhandsköp varder medgiven.

Stadsfullmäktige i Halmstad framhålla, att extra tilldelning bör beviljas endast inom snäva gränser, samt föreslå, att för sådan tilldelning skall gälla samma priser som å restaurang av viss klass. Härigenom skulle enligt fullmäktiges mening kunna förebyggas, att utminuterade spritdrycker, såsom nu ofta sker, förtäras vid enskilda fester å hotell och pensionat, där utskänkning av spritdrycker icke är medgiven.

Beträffande åldersgränsen för utminutering ha delade meningar gjort sig gällande i yttrandena. I ett 70-tal fall yrkas sålunda, i anslutning till vad som föreslagits av vissa reservanter inom revisionen, att åldersgränsen skall sättas till 25 år med rätt för systembolagen att, om särskilda omständigheter föreligga, meddela inköpstillstånd för den, som fyllt 21 år. Denna mening — som omfattas av bland andra kontrollstyrelsen, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, Nykterhetsfolkets landsmöte, stadsfullmäktige i ett 20-tal städer och ungefär samma antal sammanslutningar av nykterhetsnämnder — motiveras stundom med, att den åldersgräns, som jämväl enligt revisionens åsikt skall vara den normala, bör komma till uttryck i författningen, enär svårigheter eljest kunna möta att upprätthålla lagens andemening. I ett 10-tal yttranden förordas, att åldersgränsen skall bestämmas till 23 år, varvid i vissa fall förutsättes rätt för systembolagen att medgiva undantag beträffande den, som uppnått en ålder av 21 år. I flertalet fall har emellertid revisionens förslag lämnats utan erinran.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför:

Frågan om åldersgränsen för inköpsrätt har alltid varit föremål för divergerande meningar och de lokala bestämmelserna härom i nuvarande koncessioner äro mycket skiftande. Spörsmålet är också av den största betydelse med hänsyn till angelägenheten av att i första hand ungdomen beredes skydd mot alkoholens skadegörande verkningar. Kunde detta mål nås genom en hög åldersgräns behövde man icke tveka om lämpligheten av att tillmötesgå kraven på en höjning av den nuvarande minimiåldern. I praktiken har ju också tillämpats en åldersgräns, som i de flesta fall ligger högre än 21 år, men huruvida detta varit till fördel för bekämpandet av rusdrycksmissbruket bland ungdomen kan ifrågasättas. Erfarenheten giver vid handen, att den olaga rusdryckshanteringen ofta har sin bästa kundkrets bland de årsklasser av myndiga medborgare, vilka nu äro utestängda från rätten till inköp. Tvivelsutan spela psykologiska faktorer här en betydande roll, som ofta förbises. Det är knappast ägnat att förvåna, att en till myndig ålder kommen person som grundat självständig ekonomisk existens finner det orättvist och för sig nedsättande att icke i fråga om rätten till spritinköp vara likställd med andra oförvitliga medborgare. Revisionen har också framhållit, att meddelandet av inköpstillstånd för yngre personer i vissa fall kan vara ägnat att på ett gynnsamt sätt påverka dessas känsla av ansvar för sitt uppträdande i nykterhetshänseende. Länsstyrelsen, som delar denna åsikt, är för sin del av den uppfattningen, att en generell höjning av minimiåldern icke är motiverad, och att det är i folknykterhetens intresse, att vid handhavandet av den ömtåliga frågan om inköpsrätt för de yngre årsklasserna största hänsyn toges till berörda psykologiska faktorer.

Polischefen i Västerås erinrar, att av dem, som under åren 1930—1932 av rådhusrätten i Västerås fälldes till ansvar för fylleri, 15 procent eller 115 personer tillhörde åldersgruppen 21—25 år samt att flertalet av ifrågavarande personer på olovligt sätt åtkommit sprit. Polischefen anmärker i avslutning härtill, att det ur nykterhetssynpunkt synes vara ett önskemål, att utlämnande av motböcker till yngre personer icke kringgärdas av alltför snäva gränser.

Stadsfullmäktige i Härnösand uttala, att den för staden gällande åldersgränsen sedan många år tillbaka varit fastställd till 21 år samt att olägenheter härav icke kommit till synes.

Jämväl revisionens förslag rörande försändning av rusdrycker har föranlett diskussion i yttrandena.

Förslaget om s. k. kostnadsfri försändning lämnas visserligen i flertalet yttranden utan erinran och tillstyrktes uttryckligen av bland andra socialstyrelsen, fyra länsstyrelser, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, Systembolagens personalförening, ett antal nykterhetsnämndssammanslutningar samt — på vissa villkor — Nykterhetsfolkets landsmöte, men å andra sidan avstyrkes förslaget i denna del av kontrollstyrelsen, sex länsstyrelser, stadsfullmäktige i ett 10-tal städer m. fl.

Socialstyrelsen förväntar, att de föreslagna bestämmelserna skola medföra minskat behov av extra tilldelning och köp genom ombud.

Länsstyrelsen i Södermanlands län uttalar, att vederbörande myndighets

beslut angående utminuteringsställes belägenhet ej bör föranleda till att förvärvet av spritdrycker eller vin blir högst väsentligt dyrare på vissa orter än på andra, samt finner med hänsyn härtill förslaget både skäligt och lämpligt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför, att förslaget icke kan sägas vara annat än en akt av rättvisa mot landsortsbefolkningen. Enligt länsstyrelsens åsikt är förslaget ett uttryck för den förnuftiga åskådning, som nu börjar bliva allmän, att det här i landet icke längre så mycket är fråga om att söka nedbringa spritförbrukningen som att undanröja hindren för hyggligt folk att tillfredsställa sitt legala behov av sprit. Länsstyrelsen erinrar, att det är en känd sak, att den olagliga sprittrafiken profiterar på de förhållanden, som förslaget i denna del avser att undanröja.

Landstingets förvaltningsutskott i Västerbottens län finner, bortsett från frågan om upphävande av postförsändningsförbudet, förslaget välbetänkt, enär större likformighet för hela landet därigenom vinnes.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd uttalar:

Förslaget kommer obestriddligen att medföra, att viss del av kundkretsen får bära utgifterna för en förmån, som uteslutande kommer en annan del av kundkretsen till godo. Härtill kommer, att man icke kan undgå att känna farhågor för att vissa kunder framdeles komma att utnyttja den kostnadsfria försändningen i en omfattning, som icke kan anses sakligt försvarbar. Ett visst berättigande kan ej heller fränkännas den anmärkningen, att ifrågavarande anordning måste komma att framkalla irritation, då systembolagen förutsättas komma att i vissa fall neka kostnadsfri försändning. Trots de betänkligheter, som sålunda kunna anföras, har nämnden, med hänsyn till den av revisionen förebragta motiveringen, ansett sig böra, om än med tvekan, tillstyrka förslaget i förevarande del.

Systembolagens personalförening anför:

Genom de föreslagna bestämmelserna skulle icke endast rättvisa vederfaras den kundkrets, som för närvarande måste betala dryga kostnader för att få hem sin tilldelning, utan även bolagens möjlighet att förhindra illojala ombuds inköp komma att utvidgas. Det säger sig självt, att det ur alla synpunkter ofta måste anses lämpligare, att bolaget äger rätt försända varan under betryggande kontroll direkt till motboksinnnehavaren, än att ett ombud skall ombesörja inköp och transport. Säkerligen komma många frestelser till överlåtelse härigenom att försvinna. Icke heller torde en fri försändning medföra några nackdelar ur nykterhetssynpunkt i det avseendet, att varan blir något billigare för de avlägset boende kunderna.

Nykterhetsfolkets landsmöte har ansett sig kunna godkänna förslaget om s. k. kostnadsfri försändning, främst med tanke på att inköp genom ombud därmed onödiggöras. Till motverkande av de risker, som kunna vara förbundna med förslagets genomförande, bör dock enligt landsmötets åsikt en lämplig skattestegring åvägbringas.

Överståthållarämbetet framhåller, att förslaget medför en prisförhöjning, vilken kommer att drabba även den del av köpekretsen, som icke är bosatt så avlägset från utlämningsställe som i stadgandet förutsättes. Ämbetet ifrågasätter med anledning härav, om ej motsvarande förmån skulle kunna

beredas jämväl sistnämnda köpare, åtminstone såtillvida, att varan vid större inköp hemsändes utan särskild avgift.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anför:

Länsstyrelsen ifrågasätter lämpligheten av, att i förordningen införas bestämmelser, som medföra en allmän prisförhöjning å spritdrycker och vin, och håller före, att kostnaderna för försändningen skola såsom förut betalas av köparen. Länsstyrelsen finner framför allt av principiella skäl föga tilltalande att betrakta spritdryckerna som en nödvändighetsvara av sådan art, att det skulle utgöra en slags medborgerlig rättighet att förfoga över densamma på lika villkor över hela landet.

Länsstyrelsen i Blekinge län uttalar, att gängse handelskutym är, att köparen i allmänhet får betala frakten för varan. Vid hembäring inom stad debiterar systembolaget, i olikhet med andra affärer, särskild avgift därför; det synes länsstyrelsen vara ännu mera befogat, att en av bolaget utgiven fraktkostnad påföres rekvirenten.

Kontrollstyrelsen yttrar bland annat:

I principiellt hänseende delar styrelsen den uppfattning, varåt länsstyrelsen i Gävleborgs län givit uttryck. Vad förslaget ekonomiska innebörd angår vill kontrollstyrelsen erinra därom, att utminuteringsvinsten per försåld liter renat brännvin för närvarande utgör 78 öre. Åtminstone inom bolagen i övre Norrland skulle försändningskostnaderna sluka en betydande del härav, möjligen i vissa fall överstiga utminuteringsvinsten. Den prishöjning, som av revisionen föreslås till täckande av försändningskostnaderna, är visserligen icke särskilt betydande, men enär som motiv till densamma varken kunna åberopas statsfinansiella hänsyn eller med visshet inträffande förbättringar i nykterhetstillståndet, torde densamma komma att för stora delar av kundkretsen framstå såsom opåkallad. Slutligen kan kontrollstyrelsen icke underlåta att framhålla, att ett bifall till det föreliggande förslaget, försåvitt överhuvud någon återhållsamhet i den fria försändningen skall av bolagen utövas, med visshet kan antagas komma att medföra betydande praktiska svårigheter för försäljningsorganen och talrika anledningar till irritation i förhållandet till kundkretsen.

I ett 20-tal yttranden ha invändningar framställts mot förslaget i vad densamma förutsätter upphävande av postförsändningsförbudet.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Om bestämmelser angående inrättande av särskilda utlämningsställen och kostnadsfri försändning bliva genomförda, kommer nykterhetstillståndet på landsbygden att bliva mycket försämrat. Det stora antalet postanstalter kommer i en ej ringa utsträckning att bliva utlämningsställen för rusdrycker, där spritrekvirenterna i trakten särskilt före större helger komma att samlas. Det lär icke kunna undvikas att vid sådana tillfällen omgivningarna komma att bliva osäkra. I det tätt befolkade Skåne med dess synnerligen små kommuner äro 30 procent av landskommunerna utan postanstalt inom respektive områden, men i norra Sverige med dess stora kommuner äro förhållandena annorlunda. Lycksele socken hade år 1930 21 postanstalter, Vilhelmina 18. Då Vilhelmina socken är till arealen lika stor som Skaraborgs län, lär det icke bliva möjligt att utan en betydande ökning av ordningsmakten upprätthålla ordningen. Revisionen synes icke alls ha beaktat dylika synpunkter. Skall emellertid rudsryckshandeln göras likformig över hela landet, uppkomma därav konsekvenser för staten, som måste tagas. Att pålägga fattiga kommuner

en avsevärt ökad börda för polisväsendet synes icke rimligen kunna ifrågasättas, då det icke är kommunerna som uttryckt någon önskan om den reform, som av revisionen föreslås. Även vid de utlämningsställen, som spritbolagen kunna komma att anordna, torde åtgärder för ordningens trygghet visa sig behövliga.

Nyktherhetsfolkets landsmöte har uttalat, att enär omnibustrafikens utveckling i betydande grad onödiggör försändning med posten samt postanstalterna på flera håll äro inrymda i skolhus, postverket alltså bör vara befriat från att taga befattning med försändning av spritdrycker.

Liknande erinringar ha framställts jämväl i några andra yttranden.

Generalpoststyrelsen uttalar, att ur postväxlingens synpunkt hinder icke möter mot upphävande av 1904 års kungörelse. I anledning av vad herrar Johanson och Ljunggren i revisionens betänkande (sid. 551) anfört angående poststationerna såsom »utlämningsställen för rusdrycker» m. m. erinrar styrelsen, att därmed icke torde ha åsyftats att utlämnande av spritdrycksförsändelser skulle verka hinderligt på postarbetet. Styrelsen säger sig icke heller ha försport, att några olägenheter i förevarande hänseende förekommit vid järnvägsstationerna.

*Departements-
chefen.*

I fråga om villkoren för utminuterings handhavande vill jag till en början framhålla, att de regler, som härutinnan kunna finnas erforderliga — de må intagas i försäljningsförordningen, meddelas av kontrollstyrelsen eller uppställas av systembolagen — enligt min åsikt företrädesvis böra uppfattas såsom direktiv för handhavande av försäljningen i enlighet med försäljningslagstiftningens syfte. De böra med andra ord anses såsom föreskrifter, vilka det åligger bolagen att tillämpa, däremot icke i första hand såsom stadganden, varigenom allmänheten i större eller mindre omfattning betages möjligheten att efter gottfinnande inköpa rusdrycker. Med denna reservation, som knappast i sak innebär någon avvikelse från den uppfattning, varåt revisionen givit uttryck, vill jag ansluta mig till revisionens förslag i 4 kap. 1 §, enligt vilket stadgande systembolag bör kunna utminutera rusdrycker allenast till den, som erhållit tillstånd av hemortsbolaget att inköpa sådana drycker.

Jag vill även tillstyrka förslaget i 4 kap. 3 §, att inköp må förvägras eller inskränkningar i inköpen stadgas, där det av särskild anledning kan befaras, att inköp skall lända till skada för köparen eller annan. Såsom en förbättring i förhållande till gällande ordning torde få anses, att systembolagen enligt förslaget erhålla möjlighet att vidtaga allenast begränsning i inköpen jämväl i fall, som enligt 34 § punkterna 2) — 8) rusdrycksförsäljningsförordningen ovillkorligen skola medföra avstängning från inköp. De erinringar, som Systembolagens personalförening framställt mot förslaget härutinnan, torde så mycket mindre förtjäna avseende som bolagen redan nu i mycket vidsträckt omfattning besluta om avstängning eller inskränkningar utan att härvid ha någon ledning av föreskrifter i författningen. Det må också framhållas, att de förändringar i avseende å bolagens organisation, som jag i det

följande ämnar föreslå, torde innebära ökade förutsättningar för bolagen att väl fylla på dem ankommande uppgifter i förevarande hänseende.

Jag förutsätter, att bolagen vid sin tillämpning av stadgandet i förslagets 4 kap. 3 § skola iakttaga tillbörlig varsamhet; beslut om avstängning eller inskränkningar böra sålunda icke fattas utan stöd av en verkligt tillförlitlig utredning. Vid handläggning av hithörande frågor böra bolagen samarbeta med nykterhetsnämnderna. I den mån något fog kan finnas för ett påstående, att dylikt samarbete icke alltid upprätthållits i nödig omfattning, bör tillses att rättelse härutinnan åvägbringas.

De i andra stycket av 4 kap. 3 § angivna exemplen å fall, då restriktiva åtgärder särskilt böra övervägas, synas icke giva anledning till några befogade erinringar. Vad angår de fall, då det av särskild anledning kan befaras, att inköp av rusdrycker skall lända till skada av ekonomisk natur, vill jag i anslutning till vissa anmärkningar i yttrandena framhålla, att fara för dylika skadeverkningar i och för sig endast utgör en anledning för bolaget att *överväga*, huruvida särskilda åtgärder äro påkallade. Det måste förväntas, att bolagen även i dylika fall förvägra inköp eller stadga inskränkningar i inköpsrätten endast i den mån så kan anses skäligt och förnuftigt. I detta sammanhang må framhållas, att jag tillfullo delar revisionens åsikt att det får anses ur nykterhetssynpunkt förkastligt att använda generella avstängningsbestämmelser såsom ett medel för indrivning av skatt.

Revisionen har föreslagit, att det skall kunna ankomma på länsnykterhetsnämnd att förordna om förbud mot utminutering till viss person. Då förslaget om inrättande av länsnykterhetsnämnder icke för närvarande avses skola genomföras, torde ifrågavarande befogenhet böra anförtros åt de kommunala nykterhetsnämnderna. Till de bestämmelser, som i anledning härav bli va erforderliga, torde jag senare få återkomma.

Kontrollstyrelsen bör såsom hittills äga meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för utminuteringens handhavande. Utan att ingå på en granskning av de anvisningar, som härutinnan utfärdats i anslutning till den nu gällande förordningen, vill jag framhålla, att styrelsen vid utarbetande av de nya föreskrifter, som bli va erforderliga i händelse den föreslagna försäljningslagstiftningen kommer till stånd, självfallet bör finna det angeläget att undvika bestämmelser, som kunna väcka onödig irritation eller som eljest icke äro påkallade av omständigheterna.

Under förväntan, att nu gällande praxis jämväl i fråga om inköpsbestämmelser för anmärkningsfria konsumenter kommer att bli va föremål för omprövning från kontrollstyrelsens sida, finner jag mig kunna tillstyrka de grunder, som härutinnan upptagits i förslagets 4 kap. 4 § första stycket. Mot den föreslagna maximikvantiteten för tilldelning av spritdrycker har jag intet att erinra.

Vad angår möjligheten till s. k. efterhandsköp finner jag lika med revisionen anledning antaga, att denna anordning skall visa sig vara till icke obetydligt gagn ur nykterhetssynpunkt. Jag vill därför tillstyrka förslaget i denna del. I fråga om utsträckningen av den tid, varunder efterhandsköp skulle

få ske, ha olika meningar uttalats. Om den åsyftade verkan skall åstadkommas, synes denna tid knappast kunna göras kortare än sex månader, såsom revisionen föreslagit.

Revisionen har i sitt betänkande (sid. 165—167) framhållit, att bestämmelsen om efterhandsköp kan giva olika resultat allteftersom verkställda inköp i första hand skola avräknas å den löpande månadstilldelningen och icke uttagen kvantitet från föregående månader få tagas i anspråk först sedan den löpande tilldelningen utnyttjats till fullo, eller om i stället inköpen i första hand skola avräknas å icke uttagna kvantiteter från föregående månader och endast i den mån dessa icke skulle förslå belasta den löpande månadstilldelningen. Revisionen har för sin del förordat det senare alternativet. Kontrollstyrelsen, som finner att detta alternativ skulle ställa den expedierande personalen inför svårigheter som knappast skulle kunna bemästras, uttalar, att man i praktiken endast lär ha att räkna med det förstnämnda alternativet. Samma uppfattning har framförts av Systembolagsföreningarnas förtroendekommitté. I anledning av vad sålunda förekommit finner jag, i likhet med vad kontrollstyrelsen jämväl förutsatt, det böra ankomma på styrelsen att jämlikt förslaget 4 kap. 16 § utfärda de närmare tillämpningsföreskrifter, som i förevarande hänseende erfordras.

Såsom revisionen framhållit böra systembolagen uppenbarligen ha att föranstalta om indragning eller inskränkning i fråga om möjligheten till efterhandsköp, därest det av särskild anledning kan befaras, att denna möjlighet skall lända till skada för köparen eller annan. Kontrollstyrelsen har anfört, att bolagen böra anses ha befogenhet och skyldighet att redan vid meddelande av inköpstillstånd pröva, huruvida detta bör omfatta jämväl rätt till efterhandsköp eller begränsas till viss myckenhet för kortare tilldelningsperiod utan dylik rätt. I anledning härav vill jag framhålla, att det naturligtvis kan föreligga skäl att vidtaga inskränkning i förevarande hänseende redan vid meddelande av inköpstillstånd, men att såvitt angår övriga fall omedelbart av stadgandet i 4 kap. 4 § följer, att efterhandsköp kan ske, varför någon särskild föreskrift härutinnan icke torde böra meddelas.

Revisionen har anmärkt, att möjligheten till efterhandsköp i någon mån kan anses motsvara ett av systembolaget i Stockholm på sin tid praktiserat förfarande att icke medgiva inköp av större kvantitet än en liter för den, som verkställde inköp redan under månadens första vecka, och att låta möjligheten att på en gång inköpa fyra liter vara beroende av att vederbörande antingen dröjde med detta inköp till senare hälften av månaden eller ock underlåtit att tillfullo utnyttja föregående månads tilldelning. Enligt revisionens åsikt ha erfarenheterna av denna anordning varit övervägande goda, och hinder böra därför icke möta att för framtiden tillämpa dylika bestämmelser. Genom en kombination av sådana bestämmelser samt anordningen med efterhandsköp skulle, enligt vad revisionen vidare anför, köparna komma att uppdelas i olika kategorier på ett sätt, som skulle göra det lättare för bolagen att lära känna kundkretsen. Anordningen kunde även väntas medföra en jämnare fördelning av inköpen samt därmed lättnad i expeditionen.

Utan att för egen del vilja taga ståndpunkt till frågan, huruvida någon mera avsevärd fördel verkligen skulle stå att vinna genom en anordning av nyss angiven art, vill jag här endast framhålla angelägenheten av, att inköpsbestämmelserna göras så enkla som möjligt samt att anordningar, ägnade att framkalla onödigt irritation undvikas.

Mot bestämmelsen i förslaget 4 kap. 4 § andra stycket angående s. k. extra tilldelning har jag ej funnit anledning till erinran.

Vad angår den i 4 kap. 2 § stadgade åldersgränsen vill jag, i anslutning till vad som föreslagits av vissa reservanter inom revisionen ävensom i ett stort antal yttranden, förorda att ifrågavarande gräns bestämmas till 25 år, dock med rätt för systembolagen att, om särskilda skäl därtill äro, meddela inköpstillstånd för den, som fyllt 21 år, men ej 25 år.

På skäl, som revisionen anfört, finner jag mig böra tillstyrka, att systembolagen medgives verkställa s. k. kostnadsfri försändning i enlighet med vad som angivits i förslaget 4 kap. 7 §. Det är att förvänta, att en dylik möjlighet skall verksamt bidra till en nedgång i fråga om lönnbränning och annan olaga spritdryckshantering. Kostnaderna för ifrågavarande försändning böra täckas på det sätt, att bolagen äga uttaga visst pristillägg å samtliga utminuterade spritdrycker. Detta pristillägg bör vara detsamma över hela landet samt lika stort för samtliga slag av utminuterade spritdrycker. Då det för statsverkets del får anses tillräckligt, att pristillägget beräknas så, att det täcker kostnaderna för nu berörda försändning i dess helhet, kan jag ej finna fog för den av kontrollstyrelsen framställda invändningen, att ifrågavarande anordning på sina håll möjligen kan tänkas medföra kostnader, vilka överstiga utminuteringsvinsten.

I fråga om detaljerna i förslaget och den närmare tillämpningen av bestämmelserna härutinnan kan jag i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter, som anförts av revisionen. Jag tillstyrker alltså även, att det nu gällande förbudet mot försändning av spritdrycker med posten skall upphävas.

Jämväl förslaget om rätt för systembolagen att inrätta särskilda utlämningsställen finner jag mig kunna biträda. Det bör ankomma på kontrollstyrelsen att, med iakttagande av vad jag nu anfört, utfärda erforderliga föreskrifter rörande försändningsverksamheten.

Huvudgrunder för utskänkningen m. m.

Revisionens förslag.

Såsom tidigare antytts har under nuvarande ordning kunnat upprätthållas en relativt stark begränsning av antalet utskänkningsställen. Detta förhållande torde väsentligen ha betingats av det sätt, varpå tillståndsprövningen hittills varit anordnad. Bortsett från trafikutskänkning och tillfällig vinutskänkning skall enligt rusdrycksförsäljningsförordningen tillstånd till ut-

skänkning avse rätt att inom viss kommun bedriva utskänkning å ett bestämt antal försäljningsställen. En garanti för att detta antal skall hållas inom tämligen snäva gränser utgör redan den omständigheten, att tillstånd kan sökas endast av systembolag. Härtill kommer, att vederbörande kommun skall höras över systembolagets ansökan och därvid äger med för länsstyrelsen bindande verkan avstyrka ansökningen eller föreslå begränsning i fråga om antalet utskänkningsställen. Slutligen kan i sista hand länsstyrelsen vid tillståndsfrågornas bedömande finna skäligt ytterligare begränsa försäljningsställes antal. Enligt vad revisionen uppgiver torde det numera endast relativt sällan inträffa, att kommunerna göra bruk av sin befogenhet att bestämma antalet utskänkningsställen lägre än systembolagen föreslagit, men detta säges väsentligen bero på att systembolagen sökt anpassa sig efter kommunernas önskemål. Systembolagen ha i övrigt av kontrollstyrelsen anmanats att vid ansökningar om utskänkingsrätt särskilt beakta i vad mån behov av utskänkning verkligen kan anses föreligga.

Enligt revisionens åsikt är det ur nykterhetssynpunkt erforderligt att allttjämt sörja för en begränsning av antalet utskänkningsställen. Då den nuvarande anordningen synes revisionen i stort sett ha erbjudit tillräcklig garanti härutinnan, förordar revisionen, att i förevarande hänseende jämväl för framtiden bibehålles en tillståndsprövning av ungefärligen samma innebörd som den nu gällande.

Vad särskilt angår kommunernas bestämmanderätt erinrar revisionen, att de skäl, som funnits tala för att denna rätt beträffande utminuteringen skall upphöra, icke äga samma giltighet i fråga om utskänkningen. I regel är sålunda utskänkningen huvudsakligen lokalt betonad, och redan detta utgör enligt revisionens mening ett vägande skäl för att tillerkänna vederbörande kommun rätten att avgöra, huruvida utskänkning må äga rum inom dess område eller ej. I vida högre grad än som gäller beträffande utminuteringen finner revisionen vidare inrättandet av ett nytt utskänkningsställe vara ägnat att påverka konsumtionen av spritdrycker och vin inom vederbörande kommun. Kommunernas rätt att förhindra utskänkning bör därför enligt revisionens åsikt allttjämt i huvudsak lämnas orubbad. Ej heller anser revisionen tillräcklig anledning föreligga att beröva kommunerna befogenheten att bestämma högsta antalet utskänkningsställen inom kommunen.

I enlighet med vad nu angivits skiljer sig förslaget såvitt angår förutsättningarna för rätt att bedriva utskänkning i allmänhet endast i detaljerna från den nu gällande ordningen. Rätt till utskänkning skall sålunda allttjämt såsom regel tillkomma endast systembolag (3 kap. 2 §). Liksom för närvarande skall för utskänkning erfordras särskilt tillstånd, och tillståndsprövningen skall, med visst undantag, ankomma på länsstyrelsen (3 kap. 6 § 1 mom.). Befogenhet att söka tillstånd skall allttjämt i första hand tillkomma systembolagen; i förslaget har emellertid viss initiativrätt tillagts jämväl kommunerna (3 kap. 7 och 11 §§). I allmänhet skall varje kommun allttjämt kunna förhindra, att utskänkningsställe förlägges inom kommunen,

och antalet utskänkingsställen må icke sättas högre än kommunen föreslagit (3 kap. 10 och 11 §§).

Vad angår de närmare detaljerna kan förslaget — om tillsvidare bortses från de särskilda slag av utskänkning, som av revisionen betecknats såsom turistutskänkning och trafikutskänkning — sägas avvika från den nu gällande ordningen huvudsakligen i följande avseenden.

Förslaget upptager två olika typer av utskänkningstillstånd, nämligen sådana som avse *årsutskänkning* och sådana som avse *tillfällig utskänkning*. Tillstånd av det förra slaget skall komma till användning i fråga om utskänkning av mera stadigvarande natur eller, närmare bestämt, i fråga om utskänkning, som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod. Tillstånd till tillfällig utskänkning skall meddelas, då fråga är om utskänkning, som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (3 kap. 6 § 2 mom.).

Rörande behovet av en dylik uppdelning erinrar revisionen, hurusom tillstånd till annan utskänkning än tillfällig vinutskänkning och trafikutskänkning för närvarande meddelas för längre perioder, omfattande i regel tre år. Då enligt rusdrycksförsäljningsförordningen samtliga inom ett län meddelade tillstånd av detta slag skola utlöpa vid utgången av vart tredje kalenderår, kunna ansökningar i allmänhet göras endast med långa mellanrum. Sådant behov av utskänkning, som icke kunnat förutses i samband med den periodiskt återkommande tillståndsprövningen, har hittills stundom pläгат tillgodoses på det sätt, att tillstånd meddelats för ett större antal utskänkingsställen än som i verkligheten förelegat, varefter tillgängliga »reservrättigheter» kunnat tagas i anspråk vid förekommande behov. Enligt revisionens åsikt bör emellertid tillstånd till utskänkning meddelas endast i den omfattning, som betingas av ett visst bestämt behov, och revisionen har därför sökt finna en utväg, som skulle göra dylika »reservrättigheter» för framtiden obehöfliga. En sådan utväg avser revisionen att erbjuda genom reglerna om tillfällig utskänkning. Under det att tillstånd till årsutskänkning skall meddelas för en tid av fyra år (oktrojperiod) och ansökningar om dylikt tillstånd sålunda kunna göras endast med långa mellanrum, skall tillstånd till tillfällig utskänkning kunna sökas när som helst. Ansökningsförfarandet underlättas i sistnämnda fall ytterligare därigenom, att kommunernas fullmäktige föreslagits kunna delegera sin befogenhet att avgiva yttrande i frågor, som kunna väntas uppkomma om anordnande av tillfällig utskänkning (3 kap. 11 §).

Revisionen anger följande exempel på fall, då tillstånd till tillfällig utskänkning skall kunna meddelas, nämligen att utskänkning finnes böra anordnas under en eller flera dagar i samband med en jubileumshögtid, ett sammanträde eller en kapplöpning, eller att utskänkning anses böra äga rum under en enstaka säsong, såsom under en utställning.

Om åter ett mera stadigvarande behov av utskänkning framträder under löpande oktrojperiod, skall enligt revisionens mening tillstånd till tillfällig utskänkning icke kunna meddelas. I stället anvisar revisionen för sådant

fall en annan utväg, i det att tillstånd till årsutskänkning skall kunna beviljas för återstående del av oktrojperiod, om särskild anledning därtill föreligger på grund av förhållande, som icke skäligen bort kunna beaktas före utgången av eljest gällande ansökningstid (3 kap. 7 § 1 mom.). Jag skall i det följande återkomma till den närmare innebörden av denna undantagsbestämmelse.

Med hänsyn till förslaget om tillstånd till tillfällig utskänkning har revisionen ansett obehövt bibehålla ett stadgande om sådan rätt till tillfällig vinutskänkning, som för närvarande kan meddelas jämlikt 22 § rusdrycksförsäljningsförfordningen.

Att årsutskänkning föreslagits skola avse en tid av fyra år, i stället för såsom nu tre, motiveras av revisionen med, att innehavare av sådant tillstånd synes böra beredas en något tryggare ställning än för närvarande. Revisionen har vidare funnit angeläget att så långt som möjligt i tiden skilja den kommunala tillståndsprövningen från de kommunala valen och av sådan anledning föreslagit, att samtliga tillstånd till årsutskänkning skola utlöpa samtidigt å sådan tid, att kommunernas prövning i avseende å nya ansökningar alltid kommer att infalla ungefär två år efter de senaste kommunala valen (3 kap. 7 § 1 mom.).

Såsom nyss antyddes har revisionen föreslagit, att viss initiativrätt i fråga om sökande av utskänkningstillstånd skall tillkomma jämväl kommunerna. I sådant hänseende stadgar förslaget, att tillstånd till årsutskänkning skall kunna sökas av kommunen, om systembolaget underlåtit göra ansökan före ansökningstidens utgång, samt att tillstånd till tillfällig utskänkning må sökas av kommun såväl som av systembolag. Såvitt angår tillfällig utskänkning avses kommunen jämväl skola kunna delegera sin ansökningsrätt i enahanda ordning som föreslagits beträffande kommunernas yttranderätt (3 kap. 7 § 2 mom. och 11 §).

Revisionen anmärker till motivering av förslaget härutinnan, hurusom den nu gällande regeln om initiativrätt endast för bolagen upptagits från det av nykterhetskommittén på sin tid avgivna förslaget till försäljningslagstiftning. Kommittén hade därvid utgått från den uppfattningen, att systembolagen vore att betrakta såsom organ speciellt för konsumentintresset. Genom rusdrycksförsäljningsförfordningen överläts emellertid å systembolagen den uppgift att vara det allmännas organ för övervakning av försäljningen, som enligt nykterhetskommitténs förslag tänkts skola ankomma på de s. k. kontrollnämnderna. Med hänsyn härtill och då utvecklingen gått därhän, att systembolagen huvudsakligen blivit organ för det allmänna, finner revisionen tillräckliga skäl icke föreligga för den ordningen, att bolagen ensamma skola äga initiativrätt i fråga om tillstånd till utskänkning. Ett sådant förhållande kan enligt revisionens uppfattning icke heller sägas stå väl samman med det inflytande, som eljest tillkommer kommunerna vid utskänkingsfrågornas avgörande.

För att den kommunala initiativrätten icke skall kunna göras om intet därigenom att ett systembolag uraktlåter att taga i anspråk det utskänkningstill-

stånd, som kan ha meddelats på kommunens initiativ, har revisionen vidare i fråga om årsutskänkning föreslagit ett stadgande av innebörd, att kontrollstyrelsen i dylikt fall skall kunna ålägga systembolaget att anordna utskänkning i kommunen (3 kap. 18 §).

I samband med reglerna om initiativrätt för kommunerna har revisionen funnit lämpligt föreslå ytterligare en avvikelse från nu gällande bestämmelser. Det har sålunda syns revisionen mindre tillfredsställande att systembolag, då fråga är om anordnande av utskänkning inom kommun där utskänkning tidigare icke förekommit, överhuvud tillerkännes initiativrätt utan att en bestämd önskan om inrättande av utskänkning kommit till uttryck från kommunens sida. Revisionen föreslår av sådan anledning — enligt vad revisionen uppgiver, i anslutning till nu tillämpad praxis — att systembolag icke utan att kommunen gjort framställning därom må söka tillstånd till årsutskänkning i kommun, där sådant tillstånd icke funnits för tiden närmast före den, som ansökningen skall avse (3 kap. 7 § 2 mom.). En motsvarande föreskrift har föreslagits jämväl i fråga om tillfällig utskänkning; för att ansökan därom skall kunna göras av systembolag förutsättes sålunda antingen att inom kommunen funnits tillstånd till utskänkning under pågående eller närmast föregående oktrojperiod eller ock att kommunen gjort framställning därom hos bolaget (3 kap. 11 § 1 mom.).

Revisionens förslag om *t u r i s t u t s k ä n k n i n g* innebär, att årsutskänkning i undantagsfall skall kunna anordnas utan hinder av kommunens avstyrkande. Tillstånd meddelas i dylikt fall av Kungl. Maj:t och må ifrågakomma endast å hotell eller pensionat vid »hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort» samt under förutsättning tillika, att det finnes vara av »allmän betydelse», att utskänkningen kommer till stånd. Tillstånd, som skall kunna sökas av systembolag eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft, kan meddelas endast för systembolaget och må ej avse utskänkning till »annan än gäst, med vilken avtal om bispisning träffats för minst tre dagar». Tillstånd skall vidare meddelas för oktrojperiod eller del därav, och Kungl. Maj:t äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen, som provas erforderliga. (3 kap. 12 §.)

Revisionen anför i anslutning till detta stadgande bland annat följande:

Det kan förekomma, att frågan om inrättande av utskänkning icke väsentligen är en angelägenhet av lokal beskaffenhet utan äger den allmänna betydelse, att man icke kan stanna vid ett beslut av de kommunala myndigheterna om avstyrkande av dylik utskänkning. Revisionen åsyftar härmed sådan utskänkning, som bedrives å vissa turists hotell av större betydelse och därmed likställda etablissemang, vilka vända sig till en publik från hela landet — och jämväl från utlandet — men däremot i regel icke alls frekventeras av hemortens befolkning.

Till revisionen ha inkommit framställningar från Svenska trafikförbundet, Svenska kurortföreningen, Sveriges centrala hotell- och restaurangförening samt Svenska turisthotellens riksförbund, däri bland annat framhållits, att med kommunikationsväsendets utveckling följt ett starkt uppsving av turisttrafiken, som torde vara av ganska stor ekonomisk betydelse för vårt land.

Med hänsyn till att förefintligheten av utskänkning har en uppenbar inverkan på denna trafik liksom på möjligheten att driva hotell eller pensionat å turist- och kurorter samt därmed likartade platser har yrkats, att den kommunala vetorätten beträffande utskänkning i hithörande fall måtte upphävas.

Enligt revisionens mening är det möjligt att i behörig utsträckning tillgodoses dessa önskemål utan att samtidigt skapa några olägenheter ur nykterhetssynpunkt. Om prövningen av dessa frågor ordnas på ett ändamålsenligt sätt, torde tvärtom kunna undanröjas en fara för överträdelser och därmed sammanhängande risker i nykterhetshänseende, som lätt uppstår vid en alltför sträng tillämpning av den kommunala vetorätten å utskänkning, varom nu är fråga.

Det har härvid för revisionen framstått såsom en första förutsättning, att undantag från den kommunala bestämmanderätten endast bör göras i sådana fall, då det lokala intresset icke är det väsentliga, utan, såsom förslaget har formulerats, det finnes »vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort bedrives utskänkning å hotell eller pensionat». Revisionen har vidare utgått från att den omprövning, som skulle kunna ske sedan den kommunala myndigheten avstyrkt en ansökan om dylik utskänkning, måste omhänderhas av en högre myndighet, som kan anses i erfoderlig grad företräda allmänna synpunkter. Genom förslaget till prövningen skall ankomma på Kungl. Maj:t har revisionen velat skapa betryggande garanti för att tillstånd skall meddelas med största urskiljning. Dessutom har revisionen kringgärdat undantagsbestämmelserna om turistutskänkning med flera viktiga inskränkningar. Tillstånd skall sålunda kunna meddelas endast vederbörande systembolag, som icke äger överlåta detsamma. Härigenom avvisas sådana intressen, som äro inriktade på direkt vinst av själva utskänkningen, från att söka anlita denna väg. Med bestämmelsen att tillstånd ej må avse utskänkning till »annan än gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar», åsyftas att förhindra icke blott att turistutskänkning tages i anspråk av ortens befolkning utan även att den utnyttjas till icke önskvärd spritkonsumtion av resenärer, som — kanske under förande av motorfordon — rent tillfälligt besöka utskänkingsstället. Turistutskänkningen blir med andra ord i möjligaste mån förbehållen en publik av turister, badgäster och med dem jämförda, som äro inackorderade på det hotell eller pensionat, för vilket tillståndet upplåtits. I detta hänseende blir alltså turistutskänkningen anordnad efter ungefär samma principer som den utskänkning av pilsnerdricka, vilken utan särskilt tillstånd må utövas av »den, som i sitt hem emot betalning mottager gäster till bespisning vid slutet bord, dock endast vid måltider till gäster, med vilka avtal om bespisning träffats för en tid av minst en vecka».

Förslagets bestämmelser om tillstånd till trafikutskänkning (3 kap. 13 §), d. v. s. utskänkning å fartyg och järnvägståg, skilja sig huvudsakligen endast i formellt hänseende från motsvarande föreskrifter i rusdrycksförsäljningsförordningen. Såsom en ändring i sak framstår emellertid, att tillstånd av ifrågavarande slag skall kunna upplåtas ej blott såsom nu åt enskild fysisk person, utan jämväl åt juridisk person. Revisionen avser härmed, att tillstånd skall kunna meddelas såväl rederi- eller järnvägsbolag som även systembolag.

Revisionens förslag förutsätter, att överlåtelse av tillstånd till utskänkning alltjämt skall äga rum i betydande omfattning. Innan

jag närmare ingår på förslagets bestämmelser härutinnan, skall jag emeller tid angiva, huru revisionen tänkt sig utskänkningsrörelsens uppdelning mellan systembolag och enskilda restauratörer.

Revisionen omnämner i sitt betänkande (sid. 201—204), hurusom vitt skilda uppfattningar härutinnan kommit till synes i vissa till revisionen inkomna yttranden. Sålunda hade Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd föreslagit, att det nu gällande förbudet mot överlåtelse av utminuteringsrätt borde kompletteras med ett förbud jämväl mot överlåtelse av utskänkningsrätt. All utskänkning av spritdrycker och vin borde i enlighet härmed anföras åt systembolagen. Emellertid åsyftades med detta förslag icke någon monopolisering av *restaurangverksamheten*; även efter genomförandet av nyssnämnda förbud borde finnas två huvudtyper av restauranger. I bägge fallen skulle systembolagen visserligen direkt handha utskänkningen och tillgodogöra sig utskänkningsvinsten. Men medan rörelsen i övrigt inom den ena gruppen skulle drivas antingen direkt av systembolagen eller genom företag, nära anslutna till systembolagen, skulle denna rörelse inom den andra gruppen alltså drivas och ägas av privata restauratörer. Å andra sidan hade Sveriges centrala hotell- och restaurangförening påyrkat, att systembolagen måtte helt avkopplas från varje restaurangverksamhet, att sådan restaurangrörelse, som hade socialt eller allmännyttigt ändamål, måtte omhändertagas av särskilda socialt betonade bolag under kommunalt överinseende samt att restaurangrörelsen i övrigt blev förbehållen de enskilda restauratörerna med rätt för dessa att själva handha den i samband med rörelsen förekommande utskänkningen.

För egen del anser revisionen, att utvecklingen bör fortgå efter i huvudsak samma linjer som hittills. Utsänkningen av spritdrycker bedrives redan nu av systembolagen å praktiskt taget samtliga fristående restauranger av den typ, som plägar betecknas såsom folkrestauranger. Det torde enligt revisionen ha ingått i det allmänna medvetandet, att denna utskänkning bör vara anförtrödd åt enskilda näringsidkare utan helt bör ankomma på allmännyttiga organ. Att frånhända systembolagen ifrågavarande utskänkning synes revisionen så mycket mindre påkallat som systembolagen handhaft denna rörelse till allmänt gagn och ett godtagande av det av restaurangföreningen härutinnan framställda förslaget skulle innebära, att verksamheten överlämnades till nya organ av principiellt samma struktur som systembolagen men utan den erfarenhet och insikt, som dessa förvärvat. Enligt revisionens åsikt bör alltså på systembolagen ankomma att handha utskänkningen å folkrestauranger, i den mån denna utskänkning omfattar spritdrycker. Den nu angivna regeln bör enligt revisionens uppfattning vinna tillämpning jämväl i de fall, då en enskild restauratör i samband med utskänkning å restaurang av högre klass bedriver spritutskänkning å s. k. bakfickor eller annex, försåvitt dylik restaurangavdelning kan sägas ha karaktären av folkrestaurang.

I likhet med vad för närvarande plägat ske finner revisionen vidare, att sy-

systembolagen böra själva övertaga till enskilda restauratörer överlåten utskänkning — av spritdrycker såväl som vin — så snart en dylik åtgärd kan anses påkallad till främjande av nykterhet eller ordning. De restauranger, som härvid närmast ifrågakomma, äro enligt vad revisionen uppgiver sådana, som i vissa hänseenden stå folkrestaurangerna nära men som i ett eller annat avseende avvika från denna typ. Ett annat exempel erbjuder en restaurang, som befinner sig i sådan utveckling, att den tenderar till att bliva en folkrestaurang. Om denna förskjutning enbart är att tillskriva innehavarens sätt att sköta rörelsen, bör emellertid enligt revisionens mening utskänkningen icke övertagas av systembolaget, utan andra motåtgärder vidtagas, i sista hand överlåtelse av utskänkningen till annan lämpligare person.

I de nu nämnda fallen, då systembolagen sålunda förutsättas skola ha skyldighet att själva handha utskänkningen, angives syftet därmed vara att ernå en fullständig avveckling av det enskilda vinstintresset. Revisionen erinrar emellertid, att ett indirekt enskilt vinstintresse alltjämt kommer att förefinnes, så länge systembolagen i dessa fall ej omhändertaga jämväl själva restaurangrörelsen. Fördenskull säger sig revisionen förutsätta, att systembolagen — antingen direkt eller genom särskilda restaurangbolag — skola, såsom ock nu i allmänhet är fallet, driva hela restaurangrörelsen beträffande folkrestaurangerna. Revisionen har dock icke ansett lämpligt föreslå en uttrycklig föreskrift härutinnan, enär särskilda omständigheter kunna påkalla undantag från huvudregeln.

I vissa fall ha systembolagen omhändertagit restauranger av högre klass utan att därvid kunnat åberopas sådana skäl som hittills angivits. En dylik utvidgning av systembolagens verksamhet har stundom motiverats med att bolagen därigenom erhöile möjlighet att motverka en alltför hög prissättning å de enskilda restaurangerna. Såsom ett annat skäl har anförts, att systembolagen, som vid överlåtelse av utskänkingsrätt ha att fastställa villkor för utskänkningens handhavande, böra äga möjlighet att genom egen verksamhet på området förskaffa sig erfarenhet om de ekonomiska betingelserna för drivande av restaurangrörelse av högre klass och om möjligheten att upprätthålla olika utskänkingsrestriktioner med avseende å sådan rörelse.

Revisionen, som finner dylika skäl jämväl i framtiden kunna föranleda att systembolagen övertaga eller inrätta restaurangrörelse av nu angivet slag, uttalar, att det enligt dess mening icke bör komma i fråga att genom lagstiftningen lägga hinder i vägen för en ordning, enligt vilken systembolagen må kunna handha, förutom utskänkningen, jämväl restaurangrörelsen i övrigt å en del restauranger av högre klass. Revisionen räknar emellertid med, att behovet av sådan restaurangrörelse alltjämt kommer att i huvudsak tillgodoses genom den enskilda näringsutövningen. För det fall, då ett systembolag avser att driva dylik rörelse, förutsätter revisionen, att skälen härför noggrant övervägas under särskilt beaktande av såväl nyttan av en dylik utvidgning ur nykterhetssynpunkt som ock de ekonomiska betingelserna för rörelsens bedrivande. För att i dessa avseenden trygga en omsorgsfull prövning föreslår revisionen ett stadgande (6 kap. 2 §) om skyldig-

het för systembolag att inhämta medgivande av kontrollstyrelsen för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet ävensom en bestämmelse (6 kap. 10 § första punkten), enligt vilken systembolag icke må kunna inrätta restaurang utan kontrollstyrelsens samtycke.

I detta sammanhang må slutligen erinras, hurusom revisionen på skäl, som förut angivits, ansett turistutskänkning böra handhas av systembolagen.

I enlighet med nu angivna grunder stadgas i revisionens förslag förbud mot överlåtelse av utskänkningstillstånd i de fall, då systembolagen ansetts skola ha skyldighet att själva handha utskänkningen (3 kap. 15 § 1 mom.), samt föreskrives, att systembolag i övrigt må överlåta utskänkningstillstånd i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar (3 kap. 16 § 1 mom.).

Vad angår förbudet mot överlåtelse i fråga om folkrestauranger anmärker revisionen, att det knappast torde vara möjligt att giva en klar och uttömmande definition av begreppet folkrestaurang. Revisionen finner emellertid, att det i allmänhet icke torde erbjuda svårighet för sakkunniga personer inom restaurangbranschen att i varje enskilt fall med ledning av restaurangens allmänna beskaffenhet, varupris och kundkrets avgöra, huruvida densamma är att beteckna såsom folkrestaurang eller restaurang av högre klass. Med anledning härav har revisionen ansett det böra ankomma på en särskild nämnd — vilken skall utses av Kungl. Maj:t och vari systembolagen och de enskilda restauratörerna skola vara företrädade — att avgöra, huruvida en restaurang med hänsyn till nyssnämnda omständigheter är att anse såsom folkrestaurang.

Denna nämnd har av revisionen tillagts jämväl en annan uppgift, nämligen att bestämma ersättning, som enligt förslaget i vissa fall avsetts skola utgå i händelse förnyad överlåtelse av utskänkningstillstånd icke medgives. I sådant avseende anför revisionen bland annat följande:

Utskänningsrätt upplåtes för närvarande till systembolagen för en tid av högst tre kalenderår. Härav följer att icke heller avtal om överlåtelse av sådan rätt kan avse längre tid än tre år. Överlåtelseavtalen ha sålunda karaktären av ganska snävt tidsbegränsade uppdragsavtal, vilka icke i något avseende binda parterna utöver den löpande avtalstiden. Om förnyelse av sådant avtal icke medgives av systembolaget, kan restauratören icke rättsligen göra anspråk på ersättning för det han går miste om fördelar, som avtalet tilläventyrs medfört. Det är härvid likgiltigt, om anledningen till att bolaget icke förnyat avtalet är den, att bolaget icke längre förfogar över rättigheten eller att bolaget haft andra skäl för sitt förfarande.

I verkligheten äger emellertid förnyelse i regel rum av överlåtelseavtalen, försåvitt bolagen själva erhålla fortsatt utskänningsrätt. En viktig orsak härtill är den, att antalet restauranger, där utskänkning lämpligen kan tillåtas förekomma, på många orter är så begränsat, att bolagen egentligen icke ha något val. Men även på sådana håll, där detta motiv för att förnya överlåtelseavtalen icke är för handen, förfara bolagen i allmänhet på samma sätt. Flera skäl härför föreligga. Från systembolagens synpunkt är det en fördel, att vederbörande utövare av en överlåten utskänningsrörelse har erfarenhet

härom från tidigare år, och den restaurangbesökande allmänheten har berättigade krav på att det icke sker onödiga omkastningar i fråga om restaurangernas utskänkingsförhållanden. Den säkerligen mest avgörande synpunkten är emellertid, att billighetsskäl mycket starkt tala för att en restaurangidkare, som under en följd av år på ett anmärkningsfritt sätt handhaft såväl utskänkningen som rörelsen i övrigt å sin restaurang, får behålla utskänkingsrättigheten. Innehavet av en överlåten utskänkingsrörelse utgör nämligen för en restaurang en betydande ekonomisk förmån, vars förlust kan innebära, att förutsättningarna för restaurangens bestånd bliva väsentligt rubbade.

I första hand härrör denna förmån därav, att antalet utskänkingsrättigheter är begränsat. Den är sålunda en följd av den allmänna regeln, att knappheten på en vara, nytthet eller rättighet giver denna ett ekonomiskt värde i och för sig. När denna knapphet avser rätten att tillhandahålla så begärliga varor som spritdrycker och vin, kan den giva upphov till stora värden. En restaurang med spritdrycksutskänkning har nämligen redan i det avseendet ett betydande försteg i konkurrensavseende framför en restaurang utan utskänkning, att spritdryckernas allmänna begärlighet medför, att en stor del av den restaurangbesökande allmänheten föredrar att — under i övrigt lika förhållanden — frekventera den förstnämnda restaurangen. Även om denna restaurang icke har någon direkt vinst på utskänkningen, erhåller den till följd av nämnda förhållande ökad omsättning på andra varor, som ingå i rörelsen. Förekomsten av spritdrycker och, i mindre grad, viner på en restaurang är sålunda ägnad att i och för sig stegra besöksfrekvensen och tillföra innehavaren en ökad vinst på övriga varor. Denna synpunkt äger särskilt berättigande i vårt land med hänsyn till det här rådande måltidstvänet. Ett belysande exempel på det nu anförda är, att innehavaren av en restaurang i en kommun utan utskänkingsrätt erbjuder sig att betala kommunen en flera tusen kronor högre hyra, därest han komme i åtnjutande av fullständig utskänkingsrätt utan någon direkt vinst å utskänkningen.

Att innehavet av utskänkingsrätt är ägnat att göra en restaurang mera frekventerad, giver ännu en möjlighet att ekonomiskt utnyttja densamma, nämligen den att hålla högre priser än de utskänkingsfria restaurangerna utan risk att publiken skall övergå till dessa senare. Detta vinstmoment torde dock endast i mindre grad kunna utnyttjas på sådana orter, där det finnes ett flertal inbördes konkurrerande restauranger med utskänkingsrätt.

Vad nu sagts avser den del av det ekonomiska värdet hos en utskänkingsrättighet, som plägar betecknas såsom utskänkingsinnehavarens *indirekta vinst* av utskänkningen. Skarpt skild härifrån är den *direkta vinst* å utskänkningen, som en restauratör tillgodogör sig, om hans försäljningspris å de försålda spritdryckerna och vinerna överstiga hans inköpspris. Då dessa varor äro synnerligen goda försäljningsobjekt, kunna de direkta vinsterna uppgå till mycket stora belopp. Dessa vinster ha visserligen begränsats avsevärt genom det s. k. vinstkvantitetssystemet, men det direkta vinstintresset inom utskänkningen har alltjämt stor omfattning.

Med avseende å de olika slagen av utskänkingsvinst bör emellertid framhållas, att dessa ingalunda oavkortade komma de enskilda näringsutövarna till del. Själva handhavandet av utskänkningen medför kostnader — t. ex. för serveringspersonal, kontroll, glas, viss del av lokalhyran — vilka kostnader visserligen äro svåra att exakt fastställa men otvivelaktigt kunna medföra en icke obetydlig reduktion av bruttovinsten. Storleken av dessa kostnader i förhållande till den sammanlagda vinsten torde för närvarande växla mycket starkt från den ena restaurangen till den andra. Men icke heller därefter återstående nettovinst av utskänkningen tillfaller utan vidare

restaurangens innehavare. De beräknade framtida vinsterna bliva nämligen i viss utsträckning redan på förhand diskonterade och överförda till andra händer. Lokalhyran för en restaurang är utan tvivel högre, därest denna har utskänkingsrätt än om den saknar sådan. En större eller mindre del av den beräknade framtida ekonomiska fördelen av denna rätt kommer sålunda hyresvärden — eventuellt en föregående ägare av fastigheten — och icke restauratören till godo. Om en restaurang övergår till ny ägare, betingar den högre pris i det förra fallet än i det senare; en del av den framtida vinsten stannar härigenom hos den föregående ägaren. För restaurangens innehavare bliva på detta och likartade sätt kostnaderna för restaurangens drift större än de eljest skulle vara. Om restaurangen förlorar sin utskänkingsrätt, kommer den sålunda i sämre läge i förhållande till såväl de restauranger, vilka fått behålla sådan rätt, som restauranger utan utskänkning.

I anslutning till vad sålunda anförts, har revisionen funnit sig böra överväga, om icke ersättning bör utgå i fall, då förnyad överlåtelse av utskänkingsrätt icke medgives. Revisionen uppgiver, att systembolagen av billighetsskäl redan nu såsom regel lämnat vederbörande restauratör ersättning i en eller annan form, i händelse dylik förnyelse på grund av särskilda förhållanden icke kommer till stånd. Sådan ersättning har exempelvis kunnat utgå på det sätt, att bolaget övertagit restauranginventarier till pris, som innefattat gottgörelse för mistad utskänkingsrätt. Enligt revisionens mening tala emellertid icke endast billighetsskäl utan även lämplighetsskäl för att det allmänna iakttagar dylik hänsyn jämväl i framtiden samt att bestämt direktiv i detta avseende lämnas i författningen. Under erinran att revisionens förslag om skyldighet för systembolagen att i vissa fall själva omhändertaga överlåten utskänkning syftar till att vinna en förbättring ur nykterhetssynpunkt, uttalar revisionen, att detta syfte icke bör äventyras genom att bestämmelserna i övrigt gestaltas på ett för de därav berörda intressenterna ogynnsamt sätt.

Revisionens förslag upptager i enlighet härmed ett stadgande av innehåll, att där beträffande viss restaurang förnyad överlåtelse av tillstånd till utskänkning av spritdrycker icke meddelas, den som innehaft tillståndet skall vara berättigad till ersättning av systembolaget, såframt ej överlåtelse vägrats på grund av förseelse mot försäljningsförfordningen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, överträdelse av det tidigare avtalet eller vanskötsel av rörelsen. Beloppet av ersättningen skall jämlikt de grunder Kungl. Maj:t bestämmer fastställas av den förut omförmälda nämnden (3 kap. 15 § 2 mom.).

Angående grunderna för ersättningen erinrar revisionen, att man har att skilja mellan fall, då systembolag övertager både utskänkningen och restaurangrörelsen och då övertagandet avser endast utskänkingsrörelsen. I det förra fallet böra enligt revisionens mening villkoren för övertagandet — efter värdering genom särskilda sakkunniga — fastställas sålunda, att restauratören beredes skälig gottgörelse med hänsyn tagen till rörelsens avkastning i dess helhet. I det senare fallet, då restauratören alltså kan beräknas ha indirekt fördel av utskänkningen, bör ersättningsbeloppet hänföra sig endast till den vinst, som han direkt går förlustig. Om

slutligen utskänkningen avses skola helt bortfalla, bör ersättningen beräknas efter sakkunnig värdering, avseende restaurangrörelsens avkastning före och efter utskänkningen bortfallande.

Ersättning bör enligt revisionens mening kunna utgå antingen med ett engångsbelopp eller i form av annuiteter. I fråga om engångsersättning erinrar revisionen, att denna kan komma att uppgå till ett högre belopp än som kan gäldas av bolagets driftsinkomster. Revisionen förordar för sådant fall att, där bolaget driver restaurangrörelse genom särskilt restaurangbolag, ersättningen fastställas att utgå i form av preferensaktier i detta bolag.

Beträffande ersättningsskyldighetens omfattning anmärker revisionen, utöver vad som direkt angivits i författningstexten, att ersättning icke bör ifrågakomma, om förnyad överlåtelse omöjliggöres på den grund, att kommunen eller länsstyrelsen vägrat tillstånd till utskänkning.

Rörande överlåtelse av utskänkningen upprättas för närvarande skriftligt avtal, som enligt 25 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen skall av systembolaget överlämnas till länsstyrelsen för prövning och fastställelse. Från denna ordning har revisionen föreslagit en avvikelse såtillvida, att det skulle ankomma på kontrollstyrelsen att efter verkställd prövning meddela fastställelse å avtal om överlåtelse av utskänkningstillstånd. Revisionen anför till motivering av förslaget härutinnan, att kontrollstyrelsen utfärdat ingående föreskrifter rörande överlåtelse av utskänkningen och att länsstyrelsens prövning fördenskull blivit delvis av formell art och närmast inriktad på frågan om den tillämnade utskänkningsinnehavarens lämplighet. Då kontrollstyrelsen enligt förslaget alljämt skall ha att meddela föreskrifter till ledning för bolagen vid upprättande av överlåtelseavtal samt styrelsen måste anses äga kännedom om restauratörerna över hela landet, anser revisionen riktigtast, att fastställelseprövningen för framtiden överlämnas åt kontrollstyrelsen.

I samband med det nu anförda torde jag få beröra jämväl stadgandet i 3 kap. 19 § 2 mom. av revisionens förslag. Enligt detta stadgande skall kontrollstyrelsen, där innehavare av överlåten utskänkningen bryter mot bestämmelserna i överlåtelseavtalet och rättelse på annat sätt ej vinnes, kunna förklara, att avtalet skall upphöra att gälla.

Revisionen anmärker beträffande förslaget härutinnan, att frågan om en innehavare av överlåtet utskänkningstillstånd gjort sig skyldig till sådan överträdelse av överlåtelseavtalet, att detta må hävas, knappast bör prövas av systembolaget, som är medkontrahent i avtalet, utan hellre av en överordnad myndighet. Med hänsyn till de befogenheter, som enligt förslaget skola tillkomma kontrollstyrelsen vid överlåtelse av utskänkningstillstånd, finner revisionen naturligt, att denna prövning anförtros kontrollstyrelsen. Därest kontrollstyrelsen tillerkännes en dylik befogenhet, får styrelsen stora möjligheter att endast genom föreställningar framkalla efterlevnad av bestämmelserna i ett överlåtelseavtal, och där detta ej lyckas, kan styrelsen i sista hand förordna om avtalets hävande. Detta bör enligt revisionens mening kunna ske

såväl efter framställning från vederbörande systembolag eller annan som på kontrollstyrelsens eget initiativ. Revisionen anmärker, att systembolaget, då ett överlåtelseavtal sålunda upphört att gälla, kan efter omständigheterna söka åvägabringa ett nytt avtal med en lämpligare utövare av utskänknings-tillståndet, för egen räkning utnyttja detta tillstånd eller helt och hållet underlåta att vidare taga detsamma i anspråk.

Ett spörsmål, som särskilt uppmärksammats i de för revisionens utredning lämnade direktiven och som lämpligen torde kunna behandlas i detta sammanhang, är frågan om de enskilda restauratörernas rätt till vinst å överlåten utskänkning.

Rusdrycksförsäljningsförordningen stadgar i sådant hänseende (25 § 2 mom. tredje stycket), att det skall åligga utskänkningsrättens innehavare att hos systembolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker samt att bolaget skall, i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter, stadga sådana villkor för inköpen, att rättighetsinnehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten utskänkta rusdrycker.

Revisionen har i betänkandet (sid. 217 ff.) lämnat en redogörelse för tillkomsten av detta stadgande ävensom för kontrollstyrelsens föreskrifter i ämnet. Till denna redogörelse torde jag få hänvisa. Angående de grunder, som i tillämpningen gälla i fråga om de enskilda restauratörernas rätt till direkt vinst å överlåten utskänkning, må emellertid här i korthet framhållas följande.

Huvudprincipen är, att restauratören får tillgodogöra sig vinst å all försäljning av svaga och mousserande viner men att han äger tillgodonjuta vinst å försäljning av starka viner och spritdrycker endast i den mån försäljningen icke överstiger vissa i varje fall på förhand fastställda kvantiteter (*vinstkvantiteter*), särskilda för starka viner och för spritdrycker. I enlighet härmed stadgas i avtal om överlåtelse, att restauratören vid inköp av svaga och mousserande viner samt, i den mån vinstkvantiteterna icke överskridas, jämväl starka viner och spritdrycker har att till systembolaget erlagga ett pris, det s. k. grundpriset, som är lägre än utskänkingspriset. Vid försäljning av viner och spritdrycker, inköpta på sådana villkor, uppbär restauratören alltså ett vinstbelopp, motsvarande skillnaden mellan utskänkingspriset och grundpriset. En mindre del av detta vinstbelopp — 15 procent för svaga viner och 25 procent för övriga viner och spritdrycker — har restauratören att inbetala till systembolaget såsom ett slags partihandelsvinst å dess försäljning. Återstående 85 procent, respektive 75 procent utgöra restauratörens direkta bruttovinst å utskänkningen. I den mån restauratören inköper starka viner och spritdrycker till större myckenhet än vinstkvantiteterna, har han att erlagga ett pris, motsvarande utskänkingspriset, och försäljningen medför alltså i sådant fall icke någon som helst direkt utskänkingsvinst för restauratören.

Vinstkvantiteterna bestämmas av systembolagen med iakttagande av kon-

trollstyrelsens anvisningar. I undantagsfall kunna vinstkvantiteter jämväl fastställas av kontrollstyrelsen.

Revisionen erinrar, att syftet med vinstkvantitetsystemet kan vinnas endast under förutsättning, att varje vinstkvantitet är så avpassad, att den regelmässigt ligger avsevärt under den normala försäljningen. I betänkandet (sid. 224 och 225) påvisas emellertid, att vinstkvantiteterna i betydande utsträckning varit så bestämda, att restauratören haft direkt vinst å all utskänkning av starka viner och spritdrycker och kunnat bereda sig ökad vinst genom ytterligare försäljning av dylika drycker. Detta förhållande har enligt vad revisionen uppgiver sin förklaring däri, att vinstkvantiteterna ursprungligen fastställdes i förhållande till restauratörernas inköp år 1919 och försäljning år 1920 — alltså under en tid med synnerligen höga försäljningssiffror — samt att vinstkvantiteterna därefter icke reducerats i sådan grad, att de i väsentlig utsträckning kommit att understiga försäljningskvantiteterna. För nya restauranger ha i stort sett tillämpats samma regler som beträffande äldre.

Såsom framgår av redogörelsen för de till ledning för revisionen lämnade direktiven hade kontrollstyrelsen hos Kungl. Maj:t hemställt om besked från statsmakternas sida beträffande slutmålet för avvecklingen av det privat-ekonomiska intresset i utskänkingsrörelsen och takten i avvecklingsarbetet, och hade denna fråga ansetts böra bliva föremål för särskild uppmärksamhet vid revisionens utredningar.

Revisionen har också ägnat hithörande spörsmål en ingående behandling. Till en början ingår revisionen på frågan i vad mån det överhuvud kan anses befogat, att innehavare av överlåten utskänkingsrätt medgives tillgodogöra sig direkt vinst å utskänkningen. Revisionen anför i sådant hänseende i huvudsak följande:

Då antalet restauranger med utskänkning av spritdrycker och vin är begränsat, utgör det förhållandet att utskänkning får bedrivas på en restaurang i och för sig en ekonomisk förmån för restaurangens innehavare, även om han icke åtnjuter någon direkt ersättning för utskänkningen utan själv har att bestrida de därmed förbundna kostnaderna. Den monopolställning, som dylika restauranger intaga, giver dem därför i skilda avseenden ett försteg framför restauranger utan utskänkning. Den direkta utskänkingsvinsten har i betraktande härav stundom förmenats vara ägnad att ytterligare skärpa motsättningen i fråga om existensvillkoren för de båda slagen av restauranger. Med hänsyn härtill och då begränsningen av antalet utskänkingsställen kommit till stånd genom den av det allmänna skapade ordningen på förevarande område, har det gjorts gällande, att de direkta vinsterna icke borde komma ett fåtal enskilda till godo utan samhället i dess helhet, såsom eljest gäller inom försäljningen av spritdrycker och vin.

Till förmån för bibehållande av det system, enligt vilket de enskilda restauratörerna med utskänkingsrätt må tillgodogöra sig vinst å utskänkningen av spritdrycker och vin, kan emellertid till en början anföras, att dessa näringsutövare, i likhet med vad som gäller för enskilda företagare i allmänhet, sedan ålder åtnjuta handelsvinst å sådana drycker, som utskänkas i samband med rörelsen. En följd härav är, att denna del av restaurangrörelsen i grunden är anpassad efter en sådan ordning och att en förändring härut-

innan skulle innebära en synnerligen vittgående omgestaltning av de ekonomiska förutsättningarna för denna näring. Det förhållandet att utskänkningsvinst under lång tid utgått till en restaurang har också medfört, att denna vinst mången gång icke obeskuren får uppbäras av restauranginnehavaren utan tvärtom i viss utsträckning diskonteras och kommer andra till godo i form av högre hyra, större ränteutgifter o. d. På grund härav har en sådan restauranginnehavare i verkligheten icke så stort försteg rent ekonomiskt framför restauranger utan utskänkning som storleken av utskänkningsvinstens bruttolobopp i och för sig antyder. Av samma anledning kan det också befaras, att ett stort antal av de enskilda restaurangerna med sådan vinst icke skulle kunna drivas under nuvarande förhållanden eller i varje fall upprätthållas å hittillsvarande nivå, därest de icke ägde åtnjuta ersättning i någon form för utskänkningen. Vid bedömande av frågan, huruvida ersättning för handhavande av utskänkningen bör utgå eller ej, måste vidare beaktas, att det icke är likgiltigt från allmän synpunkt, om ifrågasvarande del av restaurangnäringen arbetar under goda eller dåliga ekonomiska betingelser. Enligt revisionens åsikt tyder utvecklingen i det nutida samhället på ett ökat behov av en högtstående restaurangrörelse. Men även från speciell nykterhetssynpunkt är det av betydelse, att restaurangerna med utskänkingsrätt icke ha en svag ekonomi. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att det ingalunda är lyckligt med hänsyn till en god tillämpning av de för utskänkningen gällande bestämmelserna, att restauranginnehavarna ha att kämpa med ekonomiska svårigheter. Även de av systembolagen och restaurangbolagen drivna restaurangerna av högre klass erfordra för övrigt i allmänhet ekonomiskt bidrag för utskänkningens handhavande. Vidare må framhållas, att de allmänna omkostnaderna för en restaurang med utskänkingsrätt äro högre än motsvarande kostnader för en restaurang utan sådan rätt. Detta förhållande är visserligen en följd av att utskänkningsvinst hittills utgått men kan dock icke förutsättas försvinna, om utskänkningsvinsten bortfölle. Dessa omkostnader äro nämligen i betydande omfattning bundna för framtiden, såsom exempelvis är fallet, då en restaurang med utskänkingsrätt övergått till ny ägare och försäljningspriset med hänsyn till den beräknade utskänkningsvinsten varit högre än om sådan vinst ej varit att påräkna. En avskrivning av utskänkningsvinsterna för de enskilda restaurangerna med utskänkingsrätt kan därför icke undgå att för de nuvarande innehavarna av dessa mången gång få karaktären av en konfiskationsåtgärd.

Revisionen ingår härefter på frågan, huruvida och på vad sätt det med utskänkningen förbundna privatekonomiska intresset kan vara ägnat att i ogynnsam riktning påverka den enskilde restauratören vid hans handhavande av rörelsen. Härutinnan anför revisionen bland annat följande:

I ett fall, då restauratören åtnjuter endast indirekt vinst å utskänkningen, är det visserligen så, att en ökning av utskänkningen icke direkt medför stegring av vinsten utan snarare är ägnad att höja kostnaderna, eftersom själva handhavandet av utskänkningen är förbundet med vissa utgifter. Det vore emellertid förhastat att därav sluta, att det där icke skulle förefinnas något intresse av att driva upp utskänkningens omfattning. Särskilt i betraktande av måltidstvånget, varigenom utskänkningen är sammankopplad med försäljning av varor, på vilka restauratören kan påräkna direkt vinst, har denne nämligen en fördel av att utskänkningen erhåller större omfattning på hans restaurang. I motsats mot en utskänkningssinnehavare med direkt vinst har han dock intresse av en stegring av utskänkningen allenast i den

mån denna utgör ett medel att höja omsättningen på andra varor. Då kostnaderna för utskänkningens handhavande utgöra utlägg, som minska den behållna vinsten å den övriga omsättningen, bör utskänkningsinnehavaren vara angelägen att hålla dessa kostnader relativt låga. Han måste också finna varje åtgärd, som skjuter fram utskänkningens på bekostnad av omsättningen i övrigt, t. ex. åsidosättande av måltidstvänget, ofördelaktig från vinstsynpunkt och tvärtom vara benägen för åtgärder, som öka den vinstgivande försäljningens relativa omfattning.

Det nu sagda har även tillämplighet för det fallet, att utskänkningsinnehavaren, förutom den indirekta vinsten på utskänkning, åtnjuter en på förhand fastställd, årligen utgående ersättning för de med utskänkning förbundna kostnaderna. En förutsättning härför är dock, att denna ersättning icke växlar med utskänkningens omfattning. I sådant fall är det från nu behandlade synpunkt av mindre betydelse, om ersättningen också motsvarar dessa i och för sig svårberäkneliga kostnader. Därest kostnadsersättningen tillåtes växla med utskänkning, så att den stiger om utskänkningens erhåller ökad omfattning och minskar i motsatt händelse, är denna ordning däremot principiellt att likställa med ett system, som medger de enskilda utskänkningsinnehavarna vanlig handelsvinst å utskänkning utan någon på förhand fastställd begränsning.

Vad därefter angår sistnämnda system är det utan vidare tydligt, att den enskilde restauratören har direkt intresse av att öka utskänkningens omfattning liksom han har fördel av att rörelsen i övrigt utvidgas. Då spritdrycker och vin kunna betecknas såsom mycket goda försäljningsobjekt, kan det rent ekonomiskt vara en fördel för honom att utskänkningens stiger, även om detta sker på bekostnad av den övriga rörelsen. Det torde kunna sägas, att ett ekonomiskt läge, som inrymmer sådana utvecklingsmöjligheter, i varje fallet icke är gynnsamt för den enskilde näringsidkarens inställning till bemyntelser, som äsyfta en inskränkning av utskänkningens omfattning, utan tvärtom är ägnat att göra honom benägen att medvetet eller omedvetet efterätta lagstiftningens krav, att utskänkningens skall handhavas så, att därmed åstadkommes så ringa skada som möjligt.

Beträffande verkningarna av den nu tillämpade ordningen erinrar revisionen till en början, hurusom vinstkvantitetssystemet på sätt förut anmärkts varit ofullständigt såtillvida, att vinstkvantiteterna för ett stort antal restauranger överstigit den faktiska omsättningen. Revisionen fortsätter:

Såvitt revisionen kan finna synes den omständigheten, att en restauratör med överlåten utskänkningsrätt fått sin vinstkvantitet begränsad så att han icke längre åtnjuter vinst å hela försäljningen, i allmänhet icke omedelbart ha medfört några större verkningar. Restauratören har visserligen härigenom erhållit ett motiv att söka på sådant sätt påverka allmänhetens efterfrågan, att konsumtionen till en del måtte gå över till annan, för honom direkt vinstgivande försäljning. Hans möjligheter i detta avseende torde också vara ganska betydande men förutsätta säkerligen en omläggning av rörelsen i olika hänseenden, vilken tager viss tid i anspråk. Hans benägenhet att företaga dessa åtgärder torde även röna inflytande av huruvida en minskning av den faktiska konsumtionen av spritdrycker och starka viner å hans restaurang skall komma att medföra ytterligare nedsättning av vinstkvantiteten. Om han löper risk att förlora en större eller mindre del av den säkra vinsten å utskänkning genom sina strävanden att inrikta konsumtionen på andra varor, måste detta givetvis vara ägnat att hämma dessa strävanden. Att sådana synpunkter kunnat göra sig gällande under de

sista tio åren framgår därav, att under denna tid genomförts betydande inskränkningar i vinstkvantiteternas storlek, nämligen från 2 054 000 liter år 1923 till 1 448 000 liter år 1932, motsvarande en minskning med omkring 30 procent. Härigenom har vinstkvantitetssystemet visserligen blivit effektivare, i det att vinstkvantiteten för ett större antal restauranger kommit att understiga den faktiska utskänkningen, men systemet är dock alltså ofullständigt och har därför icke kunnat visa, huru det skulle verka, om dess grundprinciper varit genomförda.

Enligt dessa överväganden böra vinstkvantitetssystemets verkningar framträda först så småningom och yttra sig i en omgestaltning av rörelsen å de utskänkingsberättigade restaurangerna. I själva verket har utvecklingen också gått i denna riktning. Medan å ett stort antal av dessa restauranger utskänkningen tidigare var den dominerande försäljningsgrenen och matserveringen ofta ansågs mindre betydelsefull från vinstsynpunkt, betraktas denna senare gren av restaurangrörelsen numera i allmänhet såsom den viktigaste. Även restauranger med utskänkingsrätt uppfattas numera i regel i första hand såsom företag för tillgodoseende av behovet av matservering, medan utskänkningen är en mera sekundär, om också i privatekonomiskt avseende mycket viktig gren. Säkerligen har ett flertal omständigheter samverkat för att åstadkomma denna utveckling, däribland icke minst måltidstvånget och bestämmelserna om maximering av utskänkingskvantiteterna. Enligt revisionens mening har en av de härvid bidragande faktorerna dock varit, att dessa restauranger icke längre ha obegränsad vinst på utskänkningen.

Vinstkvantitetssystemet har enligt denna uppfattning utövat ett gagnande inflytande å restaurangväsendets utveckling trots att det som nämnts ingalunda blivit fullständigt genomfört. Den mest påtagliga betydelsen av begränsningen av de direkta enskilda vinsterna å utskänkningen torde dock ligga däri, att härigenom skapats en viktig förutsättning för utskänkingsbestämmelsernas upprätthållande i fråga om de överlåtna utskänkingsrättigheterna. Den enskilde restauranginnehavarens privatekonomiska intresse såsom enskild företagare låter sig icke alltid förena med hans plikt att bedriva utskänkningen enligt lagstiftningens allmänna syfte. Vinstkvantitetssystemet har otvivelaktigt starkt bidragit till att utjämna detta motsatsförhållande och därigenom möjliggjort tillämpningen av måltidstvånget och begränsningen av utskänkingskvantiteterna. Det råder sålunda ett mycket intimt samband mellan utskänkingsrestriktionerna och begränsningen av de enskilda utskänkingsinnehavarnas vinster.

Revisionen erinrar härefter, hurusom densamma — på sätt här tidigare blivit anmärkt — förordat, att systembolagen skola handha såväl utskänkningen som restaurangrörelsen å folkrestaurangerna ävensom utskänkningen i fall, där sådant eljest kan finnas ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt påkallat. Härigenom skulle enligt revisionens mening det enskilda vinstintresset utestängas från just det område inom utskänkingsrörelsen, där detta intresse främst bör hindras att göra sig gällande. Beträffande utskänkningen i övrigt kunna enligt revisionens åsikt förhållandena däremot icke anses påkalla ett uppgivande av vinstkvantitetssystemet. Den minskning i beroendet av enskilt vinstintresse, som kunde vinnas genom avskrivning av den direkta utskänkingsvinsten i dess helhet för de enskilda företagen, skulle sålunda, såvitt revisionen kunnat finna, icke medföra så

stora fördelar ur nykterhetssynpunkt, att därigenom uppvägdes de mycket betydande olägenheter, som revisionen ansett förenade med en sådan ordning. Revisionen tillägger, att efter en sådan omgestaltning — vilken enligt revisionens uppfattning måste taga en lång tid i anspråk — i allt fall komme att kvarstå ett indirekt vinstintresse för de enskilda restauratörerna. En avveckling därav finner revisionen förutsätta en så genomgripande förändring av restaurangrörelsen, att den alls icke synes stå i rimlig proportion till de fördelar, som kunde vinnas därmed.

Efter att (sid. 236—239) ha närmare berört vissa av Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd och Sveriges centrala hotell- och restaurangförening framställda förslag rörande de enskilda restauratörernas vinst å utskänkningsen, övergår revisionen till att angiva sin ståndpunkt till frågan om vinstkvantitetssystemets framtida gestaltning. Revisionen anför härutinnan bland annat:

Förtroendenämnden har framhållit, att den nuvarande ordningen på grund av vinstkvantiteternas bristfälliga avvägning icke utgör en rättvis reglering av de olika restaurangernas ersättningar. Revisionen underskattar icke betydelsen av denna synpunkt men finner det påkallat framhålla, att ifrågavarande ojämnheter mellan restaurangerna har en tendens att så småningom utjämna sig till följd av samma ekonomiska faktorer, som enligt vad förut angivits äro ägnade att åstadkomma en utjämning mellan restauranger med och utan utskänkningsrätt. De olika restaurangernas nettovinster å utskänkningsen — d. v. s. skillnaden mellan den direkta vinsten å försäljningen inom vinstkvantiteten och de omedelbara kostnaderna för utskänkningsens handhavande — kunna därför icke betraktas såsom mått på restaurangernas verkliga direkta fördel av utskänkningsen. Med hänsyn härtill är det vanskligt att genom lagstiftningen vidtaga särskilda åtgärder i utjämnande syfte, sedan den rådande ordningen ägt bestånd under en lång följd av år. I den mån dylika åtgärder medföra omkastningar i de rådande förhållandena, kunna de nämligen innebära nya orättvisor i stället för, såsom åsyftats, en rättvisare reglering. Från denna synpunkt bör man enligt revisionens mening söka ernå en sådan ordning för framtiden, vilken medför så ringa inbördes förskjutningar som möjligt i de särskilda restaurangernas ersättningsförhållanden.

Tidigare har framhållits, att vinstkvantitetssystemet innebär, att vinstkvantiteten för en restaurang bör ligga icke oväsentligt under den faktiska utskänkningsen. Det bör därför i första hand undersökas, huruvida det icke är möjligt att genomföra sådana förbättringar i vinstkvantitetssystemet att det åtminstone bringas i överensstämmelse med sina egna principer. En sådan förbättring bör i första rummet söka undanröja det förhållandet, att en stor del av restaurangerna ha vinstkvantiteter, som överstiga den faktiska utskänkningsen. Härvid är det viktigt, att övergången till den framtida ordningen icke i och för sig kommer att innebära nya störningar i de olika restaurangernas inbördes ställning genom att gynna vissa restauranger framför andra. Med hänsyn härtill vill revisionen förorda, att restaurangernas vinstkvantiteter under den nya ordningen regleras med utgångspunkt från varje restaurangs genomsnittliga utskänkning med direkt utskänkningsvinst under en bestämd följd av år. Om utskänkningsen under något år överstigit vinstkvantiteten, tagas den överskjutande myckenheten sålunda icke i betraktande. Dessa utgångsår böra väljas så att de omfatta både goda och då-

liga ekonomiska konjunkturer. De böra vidare icke ligga alltför långt tillbaka i tiden. Förslagsvis kan femårsperioden 1929—1933 komma i fråga. Om den på detta sätt fastställda genomsnittliga utskänkningsvinst finge utgöra de olika restaurangernas vinstkvantitet, förverkligades emellertid icke önskemålet, att vinstkvantiteterna skola ligga avsevärt under den sannolika utskänkningsvinst. Med hänsyn härtill bör därför en reduktion äga rum. Detta kan ske utan att restaurangernas direkta vinst å utskänkningsvinst minskas, om nämligen systembolagens andel av de olika restaurangernas bruttovinst å utskänkningsvinst inom vinstkvantiteten (vinstandelen) — för närvarande 15 procent beträffande lätta viner och 25 procent beträffande andra viner samt spritdrycker — minskas i motsvarande mån genom en för alla restauranger lika nedsättning av denna procentsats.

Revisionen hänför sig i detta sammanhang till följande tablå, avseende en restaurang, vars genomsnittliga försäljning av spritdrycker med direkt vinst under åren 1929—1933 utgjorde 1 000 liter:

Likvärdiga alternativ från den enskilde restauranginnehavarens vinstsynpunkt:

	Framtida vinstkvantitet, liter	Framtida vinstandelar den enskilde restauratören	(%) system- bolaget	Minskning i % av vinstkvantiteten enligt alternativ 1
Alternativ 1	1,000.0	75	25	—
» 2	937.5	80	20	6 $\frac{1}{4}$
» 3	882.3	85	15	11 $\frac{3}{4}$
» 4	833.3	90	10	16 $\frac{2}{3}$
» 5	789.5	95	5	21.0
» 6	750.0	100	0	25.0

I anslutning härtill anför revisionen:

Enligt alternativ 4, vilket förslagsvis synes böra ifrågakomma i främsta rummet, skulle den enskilde restauratörens vinstandel inom vinstkvantiteten höjas från 75 procent till 90 procent eller i proportionen 5 till 6, samtidigt som vinstkvantiteten i förhållande till alternativ 1 minskades i motsvarande mån, nämligen med $16\frac{2}{3}$ procent eller i proportionen 6 till 5. Ytterlighetsfallet är, att restauratörens vinstandel inom vinstkvantiteten höjes från 75 procent till 100 procent eller i proportionen 3 till 4, medan vinstkvantiteten minskas med 25 procent eller i proportionen 4 till 3. I detta fall försvinner systembolagets andel av bruttovinsten å utskänkningsvinst inom vinstkvantiteten, men å andra sidan är vinstkvantiteten lägre enligt detta alternativ än vid något annat.

En ordning med vinstkvantiteterna bestämda i enlighet med något av de senare alternativen tillgodoser tydligen såväl önskemålet att dessa kvantiteter skola ligga under den sannolika utskänkningsvinst som kravet att övergången icke skall bereda restaurangerna svårigheter. I själva verket ansluter sig denna ordning mycket nära till de rådande förhållandena — eller riktigare, till förhållandena under nämnda femårsperiod — och innebär därför icke någon försämring för restaurangerna. I stället torde den medföra fördelar från den enskilde utskänkningsinnehavarens synpunkt, eftersom han får taga in sin maximivinst på en lägre försäljningskvantitet än tidigare och därför är mindre beroende av en nedgång av utskänkningsvinstens omfattning.

Detta är emellertid tydligen även en fördel från allmän synpunkt, enär det innebär att restauratören förlorar det direkta intresset av utskänkningens omfattning på ett tidigare skede av försäljningen än nu är fallet.

Revisionen berör härafter frågan om de övergångsbestämmelser m. m., som kunna bli erforderliga, ävensom spörsmålet, huruvida och i vad mån direkt utskänkningstvinst efter den nya ordningens genomförande bör tillerkännas nytillkommande restauranger. Härutinnan yttrade revisionen:

Vissa övergångssvårigheter torde kunna inträda. Om en restaurang för närvarande har en vinstkvantitet, som är högre än den verkliga utskänkningsen, så medför en ökning av utskänkningsen inom denna gräns också en motsvarande stegring av den direkta vinsten. Har en sådan ökning ägt rum under de år, som ligga mellan den ovannämnda femårsperioden och den nya lagstiftningens ikraftträdande, så att utskänkningsen vid sistnämnda tidpunkt betydligt överstiger den genomsnittliga utskänkningsen under nämnda fem år, skulle den nya ordningen tydligen för denna restaurang innebära en motsvarande minskning av den direkta utskänkningstvinsten. För dylika och därmed likartade fall torde särskilda övergångsbestämmelser böra ifrågakomma.

Av vad tidigare anförts framgår att åtskilliga av de skäl, som tala för bibehållande av direkt utskänkningstvinst för redan befintliga utskänkningställen, sakna giltighet beträffande nytillkomna ställen. Enligt revisionens mening bör man, icke minst av statsfinansiella skäl, eftersträva att summan av vinstkvantiteterna för hela landet icke ökas utan om möjligt reduceras i den mån rörelsen å restauranger med vinstkvantitet upphör. Revisionen har emellertid icke upptagit någon uttrycklig regel om förbud mot meddelande av vinstkvantitet till ny restaurang. Sålunda synes det exempelvis ej föreligga tillräcklig anledning att lägga hinder i vägen för det förfarandet, som understundom praktiserats under gällande ordning, att en ny restaurang övertager ett äldre utskänkningställes vinstkvantitet eller del därav efter särskild uppgörelse med ägaren härav och under förutsättning av systembolagets godkännande.

Självfallet kunna jämkningar beträffande de olika restaurangernas vinstkvantiteter framdeles bli nödvändiga. Detta synes emellertid böra ske endast om särskilda skäl sådant påkalla, såsom att en restaurang undergår en kraftig utveckling eller rörelsen å en restaurang stagnerar eller går tillbaka.

Slutligen må framhållas, att det tydligen är möjligt att bestämma en mot vinstkvantiteten enligt revisionens förslag svarande ersättning i penningar, att utgå med fast årligt belopp. Härigenom skulle sambandet mellan den direkta utskänkningstvinstens storlek och utskänkningens myckenhet ytterligare försvagas. Revisionen har emellertid icke upptagit förslag i denna riktning, helst som denna ordning torde kunna genomföras efter den blivande lagstiftningens ikraftträdande, om så befinnes lämpligt, utan att härför erfordras någon ny lagstiftningsåtgärd.

I enlighet med det nu anförda har revisionen i fråga om de enskilda restauratörernas rätt till vinst å överlåten utskänkning upptagit ett stadgande (3 kap. 16 § 2 mom.) av i huvudsak samma innebörd som de härutinnan gällande föreskrifterna i 25 § 2 mom. tredje stycket rusdrycksförsäljningsförordningen. En ändring i sak har emellertid föreslagits, i det att stadgandet uttryckligen angivits äga tillämpning endast i fråga om spritdrycker och starkare viner. Såsom framgår av den föregående framställningen innebär denna ändring dock allenast ett godtagande av nu rådande praxis. Någon an-

ledning att frånga denna praxis har icke synts revisionen föreligga, då konsumtionsförhållandena i vårt land befunnits vara sådana, att någon reglering i förevarande hänseende icke ansetts erforderlig beträffande svaga och mousserande viner. Någon ändring har icke heller ansetts behövlig i fråga om de vinstandelar, som för dylika viner uttagas av systembolagen.

Beträffande övriga föreskrifter att iakttagas vid överlåtelse av tillstånd till utskänkning erinrar revisionen, att kontrollstyrelsen i sådant hänseende meddelat anvisning om regler angående inköp av spritdrycker och vin, prissättning å dylika drycker, kontrollåtgärder m. m., vilka ansetts böra inflyta i överlåtelseavtalen. Enligt revisionens mening bör en dylik reglering genom kontrollstyrelsen alltså äga rum, och revisionen har därför från 25 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen upptagit en bestämmelse härom (3 kap. 16 § 1 mom.).

I 3 kap. 17 § av förslaget upptagas bestämmelser angående klagan i fråga om överlåtelse av utskänkningstillstånd m. m. Har systembolag avslagit framställning om överlåtelse, skall klagan däröver kunna föras hos kontrollstyrelsen. Den som fått tillstånd till utskänkning på sig överlåtet skall vidare, om systembolaget vid fastställandet av villkor för överlåtsen eller vid tillämpning av överlåtelseavtalet finnes ha åsidosatt hans enkilda rätt eller eljest förfarit olämpligt, kunna hos kontrollstyrelsen begära rättelse.

Revisionen anför i anslutning till dessa bestämmelser:

Enligt vad 1928 års bevillningsutskott uttalade borde vid revisionens utredning övervägas lämpligheten av att införa besvärsmätt över systembolagens beslut angående överlåtelse av utskänkingsrättighet. I 19 § 10 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen stadgas bland annat, att om någon förmenar att bolag beträffande ämne, varom det tillkommer kontrollstyrelsen att meddela föreskrift, vidtagit åtgärd, som kränker hans enskilda rätt eller strider mot förordningens syfte, han må hos kontrollstyrelsen göra framställning om åvågabringande av rättelse i det överklagade förhållandet. Omfattningen av denna bestämmelse synes ej vara fullt klar, men den torde ej lämna möjlighet för en restauranginnehavare att klaga över att bolag avslagit en framställning om överlåtelse av rätt till utskänkning, vare sig detta avslag har sin grund i att bolaget på annat sätt önskar disponera rättigheten eller det beror på att bolaget anser ifrågavarande person olämplig att utöva densamma. I flera fall har missnöje förports över dylika beslut av systembolag och över bristen på möjlighet att erhålla omprövning i en högre instans. Även om det enligt revisionens förmenande icke har anförts några sådana förhållanden, som nödvändiggöra införandet av en dylik klagorätt, synes det dock vara lämpligt — icke minst med hänsyn till bolagens egen ställning — att de skäl, som varit bestämmande för avslag å ansökan om överlåtelse, må kunna allsidigt prövas av statlig myndighet. Revisionen föreslår därför, att om systembolag avslagit framställning om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, klagan däröver må föras hos kontrollstyrelsen.

Den nyss återgivna bestämmelsen om klagorätt i 19 § 10 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen har i viss mån förtydligats genom en av kontrollstyrelsen utfärdad bestämmelse att bolag, som å enskild restauratör överlåter rätt till utskänkning, bland villkoren för överlåtsen skall angiva, att restau-

ratör, som menar, att bolaget vid fastställande av vinstkvantiteterna eller vid tillämpandet av annan bestämmelse i avtalet eller eljest i sitt förhållande till honom förfarit partiskt eller på annat sätt olämpligt, äger göra framställning om rättelse hos kontrollstyrelsen. Enligt revisionens mening bör en dylik klagorätt bibehållas för framtiden, och det synes också revisionen önskvärt, att bestämmelsen härom i förordningen erhåller en tydligare avfattning än i rusdrycksförsäljningsförordningen. Revisionen föreslår därför ett stadgande i huvudsaklig anslutning till kontrollstyrelsens ovannämnda föreskrift. Dock bör enligt revisionens åsikt systembolagens fastställande av överlåtelseavtal kunna göras till föremål för omprövning icke blott beträffande vinstkvantiteterna utan även i fråga om övriga villkor för överlåtelsen.

I de fall, som avses i förevarande paragraf av förslaget, har revisionen ansett, att kontrollstyrelsens beslut böra få överklagas hos Kungl. Maj:t, varför något förbud mot fullföljd av talan icke stadgats.

I fråga om de närmare grunderna för utskänkningens anordnande och handhavande skiljer sig förslaget från gällande försäljningsförordning särskilt därutinnan, att stadganden om måltidstvång och kvantitetsbegränsning upptagits i författningen samt att kommunernas bestämmanderätt på visst sätt begränsats.

Förslagets bestämmelser om måltidstvång och begränsning av utskänkingskvantiteterna återfinnas i 5 kap. 1 och 2 §§.

Såvitt angår måltidstvånget skall enligt förslaget gälla, att spritdrycker må utskänkas endast i samband med verklig måltid, bestående av lagad mat, dock att spritdryck, som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt, skall kunna utskänkas utan samband med måltid. Kontrollstyrelsen skall äga utfärda föreskrifter om lägsta pris å måltid samt om sådan spritutskänkning, som skall kunna ske utan samband med måltid. För de fall, då vin på grund av hög alkoholhalt eller av annan anledning finnes uppenbarligen ägnat att tjäna såsom ersättningsmedel för spritdrycker, skall kontrollstyrelsen jämväl äga föreskriva, att sådant vin må utskänkas endast i samband med måltid. Från 59 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen har i övrigt upptagits en föreskrift, att lagad mat alltid skall finnas att tillgå vid utskänkning av vin, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror.

Beträffande kvantitetsbegränsning stadgar förslaget, att kontrollstyrelsen må föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker. Enahanda föreskrifter skola av kontrollstyrelsen kunna utfärdas jämväl i fråga om vin, vilket på grund av hög alkoholhalt eller av annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker.

Ifrågavarande stadganden ansluta sig nära till de föreskrifter i ämnet, som utfärdats av kontrollstyrelsen.¹ Revisionen anför, att det måste anses påkallat, att regeln om måltidstvånget nu kommer till tydligt uttryck i författningen. Vissa därmed sammanhängande frågor — om utskänkning av s. k.

¹ Jämför härutinnan betänkandet sid. 246 och 247.

långgroggar, om måltidspris samt om måltidstvång vid vinutskänkning — finner revisionen dock vara av den art, att de lämpligen även för framtiden böra regleras genom föreskrifter av kontrollstyrelsen. Revisionen erinrar i sådant hänseende bland annat, hurusom variationer i fråga om måltidspriserna kunna bliva erforderliga med hänsyn dels till olika restaurangklasser, dels till förändringar i varuprisnivå, samt att måltidstvång vid vinutskänkning kan finnas erforderligt ej blott såsom nu i fråga om starka viner utan även i fråga om andra slags viner. En fördel med den av revisionen föreslagna anordningen angives också vara, att jämkning i de av kontrollstyrelsen utfärdade bestämmelserna lätt låter sig genomföra med ledning av vunnit erfarenhet.

Av liknande skäl som de nu berörda finner revisionen förslaget i fråga om begränsning av utskänkingskvantiteterna allenast böra innefatta bemyndigande för kontrollstyrelsen att avgöra, huruvida och i vilken utsträckning en sådan begränsning skall gälla. Revisionen anmärker, att härvid utan fara för en försämring av nykterhetstillståndet kunde ifrågasättas vissa förenklingar och lättnader i förhållande till de nu tillämpade bestämmelserna i ämnet. Sålunda kunde exempelvis tänkas, att spritdrycker av viss beskaffenhet eller till visst pris finge utskänkas utan kvantitetsbegränsning efter viss tidpunkt på dagen. Å andra sidan framhåller revisionen, att det måste noga övervägas, om värdet av dylika förändringar kan anses motivera ett upphävande av regler som, i likhet med de nu tillämpade, bestått orubbade under en avsevärd tid.

Beträffande den kommunala bestämmanderätten gäller för närvarande i de avseenden, varom nu är fråga, att länsstyrelsen skall vid upplåtande av rätt till utskänkning föreskriva de inskränkningar med hänsyn till utskänkingsställets förläggning och rörelsens bedrivande, som föreslagits av kommunen, såvida kommunens beslut ej finnes strida mot allmän lag eller författning eller innebära ett överskridande av vederbörandes befogenhet (17 § 5 mom. och 18 § rusdrycksförsäljningsförfordningen).

Enligt revisionens förslag i denna del (3 kap. 10 § 2 mom.) skall vid meddelande av utskänkningstillstånd iakttagas, att utskänkingsställe ej förläggas i del av kommun, där sådan förläggning enligt kommunens beslut ej bör ske. Av fullmäktige föreslagna inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande skola vidare av länsstyrelsen fastställas endast under förutsättning dels att de icke angå måltidstvång eller kvantitetsbegränsning, dels att de icke innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, dels ock att de ej stå i strid med allmän lag eller författning eller med stadgandet i 1 kap. 3 § av revisionens förslag. — Sistnämnda författningsrum föreskriver, i enlighet med det av revisionen angivna syftet med försäljningslagstiftningen, att all försäljning av spritdrycker och vin skall ordnas och handhas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

Revisionen anför till motivering av de sålunda föreslagna begränsningarna i kommunernas bestämmanderätt:

Otvivelaktigt ligger en riktig tanke bakom den nuvarande anordningen, att en kommun då den har att yttra sig i frågan, huruvida utskänkning må äga rum eller ej, skall kunna med säkerhet utgå från att utskänkingsställen icke bliva förlagda på olämpliga platser inom kommunen. Denna tanke har i gällande förordning kommit till uttryck i stadgandet, att de av kommunen föreslagna inskränkningarna med hänsyn till försäljningsställets förläggning skola fastställas av länsstyrelsen. Den häri liggande kommunala befogenheten har emellertid, enligt vad erfarenheten visat, kunnat brukas för att tillgodose kommunalekonomiska synpunkter i stället för att användas till nykterhetsfrämjande åtgärder och har sålunda tillämpats i strid mot grundsatsen om kommunernas oberoende av det ekonomiska intresse, som är knutet till handeln med spritdrycker och vin. Att sådana missförhållanden kunnat förekomma visar tydligt, att kommunernas befogenhet varit alltför vidsträckt. För att tillgodose berättigade önskemål skulle det vara tillfyllest, att kommunen kunde förhindra, att utskänkingsställe förlades till vissa angivna delar av kommunen. Om kommunen däremot, såsom nu är fallet, äger uppställa villkor, som i realiteten innebära att utskänkingsställe måste förläggas till viss fastighet, har man kommit utöver vad skälig hänsyn till kommunens lojala intressen kräver och lämnat utrymme för beslut av nyss antydd art. Revisionen föreslår därför ett stadgande av den begränsade innebörd, att utskänkingsställe icke får förläggas i del av kommun, där den kommunala myndigheten ansett sådan förläggning ej böra äga rum.

Med hänsyn till utskänkningens lokala karaktär kan det anses berättigat att lämna utrymme för en kommunal medbestämmanderätt jämväl i fråga om de närmare villkoren för rörelsens bedrivande. Härvid har man emellertid även att taga hänsyn till det från åtskilliga håll framförda önskemålet, att lagstiftningen och lagtillämpningen må bliva i möjligaste mån enhetliga över hela landet. Detta önskemål har under det sista årtiondet fått ökad vikt, särskilt genom kommunikationsväsendets utveckling, och dess betydelse ligger icke minst däri, att olikartade kommunala särbestämmelser, som icke motsvaras av skilda yttre förutsättningar, lätt kunna te sig godtyckliga och däri genom bidra till att undergräva aktningen för lagstiftningen. En granskning från dessa synpunkter giver vid handen, att en begränsning av den kommunala bestämmanderätten är påkallad även beträffande de närmare villkoren för utskänkningens bedrivande.

I fråga om en viktig hithörande detalj, nämligen måltidstvånget vid utskänkning, föreslår revisionen, att principen härom inskrives i författningstexten samt att den centrala uppsiktsmyndigheten, kontrollstyrelsen, erhåller uttrycklig befogenhet att meddela regler angående den närmare tillämpningen härav med bestämmelser om lägsta priset på måltid och om utskänkingskvantitetens storlek under olika tider på dygnet. Om detta förslag genomföres, bör i denna del utrymme ej lämnas för kommunala specialregler.

Den i 59 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen stadgade åldersgränsen av 18 år för person, till vilken utskänkning må äga rum, har i vissa kommuner höjts till 20, 21, 23 eller 25 år. Revisionen håller före, att värdet från nykterhetssynpunkt av dylika skärpningar icke är synnerligen stort, enär reglerna äro lätta att kringgå och svåra att tillämpa. Som de ej heller stå väl samman med önskemålet om lagstiftningens enhetlighet, har revisionen icke velat bibehålla de kommunala myndigheternas befogenhet i förevarande hänseende.

Revisionens förslag på denna punkt har emellertid erhållit en större räckvidd än som framgår av det sist anförda, i det att kommunerna enligt förslaget överhuvud taget icke skola äga att med bindande verkan föreskriva »grunder för förbud mot utskänkning till viss person». Härmed åsyftas, för-

utom berörda åldersbestämmelse, även sådana av vissa kommuner meddelade föreskrifter, som avse generell avstängning från utskänkning av dem, som åtnjuta understöd av allmänna medel, eller av sådana, som icke fullgjort laga försörjningsplikt eller kommunal skattskyldighet eller restera för obetalda pensionsavgifter m. m. När revisionen icke vill medgiva kommunerna befogenhet att uppställa dylika utskänkingsförbud, är huvudgrunden här till, att bestämmelser av denna art enligt vad erfarenheten givit vid handen icke kunna tillämpas på ett nöjaktigt sätt. Ett bidragande skäl är ock, att även på detta område böra gälla enhetliga regler för hela landet.

Såsom en sammanfattning må framhållas, att den kommunala bestämmanderätten i fråga om de närmare villkoren för bedrivande av utskänkning enligt revisionens förslag har följande innebörd. Om en kommun föreslagit sådana inskränkningar i fråga om utskänkningens bedrivande, som ej röra måltidstvänet och vad därmed sammanhänger och ej heller innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, skola dessa fastställas av länsstyrelsen. Från denna skyldighet för länsstyrelsen att fastställa de kommunala villkoren böra dock enligt revisionens åsikt vissa undantag göras. Först och främst måste länsstyrelsen, såsom redan nu är fallet, äga rätt och skyldighet att pröva villkorens överensstämmelse med allmän lag och författning. Däremot har revisionen efter de föreslagna begränsningarna i kommunernas rätt att uppställa villkor icke ansett det nödvändigt att bibehålla den nu gällande bestämmelsen, att länsstyrelsen icke skall fastställa sådana beslut, som överskrida deras befogenhet, vilka fattat desamma. I stället har revisionen gjort ett annat förbehåll. Den allmänna regeln att all försäljning av spritdrycker och vin skall ordnas så, att därav uppkommer så ringa skada som möjligt, har tillämpning även i fråga om de kommunala särbestämmelserna. Emellertid har stadgandet om den kommunala bestämmanderätten i dess nuvarande avfattning medfört, att den tillståndsbeviljande myndigheten icke ingått i prövning av frågan, huruvida ett av behörig kommunal myndighet framställt förslag till inskränkningar i fråga om bedrivande av utskänkning står i överensstämmelse med eller i varje fall icke i strid mot lagstiftningens allmänna syftemål. Detta utgör orsaken till att kommunala förslag till inskränkningar, som endast eller huvudsakligen taga sikte på att gagna rent kommunala önskemål, såsom uthyrning av kommunal fastighet till försäljningslokal, kunnat bli fastställda, ehuru deras främsta syfte uppenbarligen icke varit att gagna nykterhetstillståndet och de i vissa fall varit så beskaffade, att de rent av kunnat lända till skada. Denna ordning kan icke anses nöjaktig, och revisionen föreslår därför, att länsstyrelsen skall äga pröva de kommunala förslagen med hänsyn till deras samstämmighet med berörda grundsats. Med hänsyn till att de områden, där missbruk av nu berörda slag väsentligen gjort sig gällande, enligt revisionens förslag skulle helt undandragas från kommunernas bestämmanderätt, torde jämkningen i fråga om länsstyrelsens prövningsrätt dock icke erhålla alltför stor betydelse. I de fall, där prövning av kommunala villkor från den nu behandlade synpunkten kommer i fråga, bör denna rätt enligt revisionens mening också begagnas med varsamhet och föranleda förkastande av de föreslagna villkoren endast om dessa med stor sannolikhet kunna antagas få olämpliga verkningar.

Den omständigheten, att kommunerna ansetts icke vidare böra äga möjlighet att föreskriva generella avstängningsregler, behöver enligt revisionens mening icke utesluta, att avstängning jämväl framdeles kan finnas böra ske av sådana skäl, som kunnat ligga bakom dylika kommunala särbestämmelser. I så fall bör emellertid enligt revisionens åsikt endast ifrågakomma av-

stängning genom beslut, som avse viss bestämd person, och sådant beslut bör lämpligen meddelas av den av revisionen föreslagna länsnykterhetsnämnden. Revisionens förslag till lag om nykterhetsvård upptager i enlighet härmed i 13 § ett stadgande av innebörd, att där länsnykterhetsnämnd finner någon bruka alkoholhaltiga drycker till skada för sig eller annan, nämnden skall äga förordna, att under viss tid, högst ett år i sänder, sådana drycker icke må av försäljare utlämnas till honom. Mot detta stadgande svarar en föreskrift i försäljningsförfordningen — 5 kap. 8 § andra stycket — enligt vilken utskänkning ej må äga rum till den, beträffande vilken länsnykterhetsnämnd meddelat förbud mot utskänkning.

Sistnämnda paragraf innehåller jämväl i övrigt regler om förbud i vissa fall mot utskänkning. Sålunda stadgas, att utskänkning ej må äga rum till den, som kan antagas ej ha fyllt 18 år. Och utskänkning må icke heller ské till den, som veterligen missbrukar starka drycker eller därav synbarligen är berörd. Förslaget ansluter sig härutinnan till motsvarande föreskrifter i 59 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförfordningen.

Jag skall i detta sammanhang även behandla ett par detaljspörsmål, som särskilt uppmärksamrats i yttrandena. Jag avser härmed bland annat frågan om rätt att i samband med utskänkning anordna dans, s. k. *restaurangdans*.

Enligt 55 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförfordningen gäller i sådant hänseende, att utskänkning av rusdrycker är förbjuden dels vid »offentligt skådespel eller varieté-, cirkus- eller annan dylik föreställning» ävensom »med undantag av konsert, vid vilken uteslutande utföres instrumentalmusik, varje annan föreställning, till vilken allmänheten har tillträde», dels ock vid »offentlig danstillställning». Förbudet avser såväl lokal eller plats, där föreställningen eller tillställningen äger rum, som även annan, därmed i »inre förbindelse» stående lokal. Undantag från förbudet må emellertid »för särskilt tillfälle» medgivas av länsstyrelsen efter hörande av magistraten eller kommunalnämnden.

Angående tillkomsten av detta stadgande och motiven för detsamma torde jag få hänvisa till den framställning därutinnan, som återfinnes å sid. 367 i betänkandet.

Revisionen erinrar, att en verkställd utredning givit vid handen, att tillstånd till utskänkning vid offentlig dans meddelats på de flesta orter i landet, där härför lämpade utskänkningslokaler överhuvud funnits att tillgå. Tillstånden, som lämnats i ett stort antal fall, ha avsett icke blott enstaka festligheter utan i avsevärd utsträckning jämväl regelbundet återkommande tillfällen. Enligt revisionens mening kan det knappast anses försvarligt att bibehålla en föreskrift med karaktär av undantagsbestämmelse, sedan den sålunda i tillämpningen förvandlats till en allmän regel. Antingen borde länsstyrelsernas rätt att medgiva undantag från förbudet upphävas, eller möjligen begränsas till att avse alldeles speciella fall, eller också borde direkt medgivande lämnas att bedriva utskänkning i samband med danstillställningar.

Revisionen har för sin del funnit anledning föreslå, att särskilt medgivande icke längre skall erfordras för att bedriva utskänkning i samband med offentlig danstillställning å lokal, som huvudsakligen är avsedd för restaurangrörelse (5 kap. 3 §).

Till motivering av sin ståndpunkt härutinnan anför revisionen:

Vid tillkomsten av det nuvarande förbudet mot utskänkning i samband med dans riktade sig stadgandena härom väsentligen mot s. k. danssalonger, å vilka vid nämnda tid osedlighet och missförhållanden i nykterhetshänseende synas ha framträtt i ganska stor utsträckning. Däremot förekom då knappast någon dans på egentliga restauranger, vilket för närvarande, sedan danssalonger numera icke bruka erhålla utskänkningstillstånd, så gott som uteslutande utgör ifrågavarande stadgandes tillämpningsområde. De nuvarande dansrestaurangerna stå såväl i sedligt avseende som i nykterhetshänseende i regel på en så mycket högre nivå än de danssalonger med utskänkningrättigheter, som närmast föranledde nu ifrågavarande förbud, att de förhållanden, vilka åberopades såsom grund för förbudets införande, icke gärna kunna anföras till stöd för dess bibehållande eller utvidgande. Av de omständigheter, vilka däremot kunna andragas såsom skäl för att inskränka eller förbjuda utskänkning i samband med dans å restauranger, torde den viktigaste utgöras av faran för att danstillställningarna kunna locka allmänheten och särskilt ungdomar till restaurangerna och att de därigenom kunna vänjas vid bruk av spritdrycker och vin. Därjämte må också erinras om de mera direkta verkningarna av alkohol, vilka särskilt vid dylika tillfällen kunna medföra vådor i sedligt hänseende. De nu anförda synpunkterna äro givetvis i hög grad värda beaktande, även om antalet danstillställningar i samband med utskänkning å restauranger knappast läser ha medfört någon egentlig ökning av spritdryckskonsumtionen därstädes. Å andra sidan synes ett borttagande av möjligheten att anordna dans å restauranger kunna medföra allvarliga vådor. Av revisionens utredning om meddelade tillstånd till utskänkning torde framgå, att det förefinnes ett mycket starkt intresse bland allmänheten för dans å restauranger. Skulle bestämmelser införas, som omöjliggöra anordnandet härav — ty det är otvivelaktigt, att ett förbud av ifrågavarande art skulle omintetgöra dansen, icke utskänkningen — kan man med säkerhet antaga, att allmänhetens dansintresse söker sig utlopp på andra vägar. De möjligheter, som därvid stå till buds, torde närmast utgöras av tillställningar dels å offentliga danssalonger, dels i mer eller mindre privata föreningslokaler. Det kommer visserligen icke i någotdera fallet att finnas någon större möjlighet till legal utskänkning, men enligt revisionens mening skulle uppenbarligen riskerna för olaglig utskänkning och förtäring av medhavd sprit vid dylika danstillställningar bliva högst betydande. En uppblomstring av danssalongerna, kanske i många fall förbunden med olaglig spritthantering å dessa, skulle säkerligen medföra ett ännu sämre tillstånd än det som rådde vid införandet av det nu ifrågavarande förbudet. Och vad föreningssammanskomster beträffar har det som bekant under de senaste åren berett lagstiftningen och rättstillämpningen stora svårigheter att på ett effektivt sätt reglera sådana sammanslutningar, som formellt utgöras av föreningar men i verkligheten äro öppna för allmänheten och som just avse att i form av s. k. nattklubbar eller eljest anordna dans. Dessa svårigheter skulle säkerligen i hög grad ökas, liksom ock de skadliga verkningarna av dylika tillställningar, därest man genom ett absolut förbud gjorde slut på den nu i så hög grad anlitade möjligheten att anordna dans å restauranger, där utskänkning pågår. Enligt revisionens åsikt skulle således ett dylikt förbud överhuvud taget medföra risker för samhällsskadliga företeelser av betyd-

ligt svårare art än de faror, som enligt vad förut anförts kunna vara förenade med restaurangdansen i dess nuvarande form. De farhågor, som revisionen sålunda hyser beträffande verkningarna av ett fullständigt förbud, gälla även i fråga om en anordning med så starka inskränkningar för tillståndsbewilljandet, att dansen väsentligen förhindrades. Däremot skulle man visserligen kunna bibehålla kravet på tillstånd från länsstyrelsens sida men låta detta tillstånd erhålla en mera generell karaktär, huvudsakligen innebärande en prövning av restaurangens allmänna beskaffenhet. Betydelsen härav bleve emellertid ringa. Även om tillstånd för anordnande av utskänkning i samband med dans icke längre skulle erfordras, komma nämligen danstillställningar å restauranger med utskänkning att i dubbla hänseenden vara beroende av myndigheternas medgivande och underkastade deras övervakning. Dels är rätten att bedriva utskänkning beroende på prövning av såväl länsstyrelse som kommunal myndighet och dels får enligt ordningsstadgan offentlig danstillställning endast anordnas efter tillstånd av polismyndighet. Revisionen förutsätter, att sådana tillstånd endast lämnas efter noggrann prövning. Då vidare dispensmöjligheten utnyttjats i sådan grad, att det nu stadgade förbudet sedan ett flertal år tillbaka praktiskt taget är försatt ur kraft, torde ett borttagande av detsamma enligt revisionens förmenande ej medföra ökade faror i avseende å sedlighet eller nykterhet.

Revisionen erinrar vidare, att i den mån utskänkningstillstånd överhuvud meddelas för andra lokaler än egentliga restauranger, skulle alltså danssalonger, konditorier och andra etablissemang, vilka icke i främsta rummet äro att anses såsom restauranger, alltjämt bliva underkastade sådant förbud, som för närvarande gäller. Länsstyrelsens rätt att medgiva undantag från förbudet härutinnan skulle enligt revisionens mening säkerligen komma att tillämpas allenast i sällsynta fall, enär i regel behov av att anordna dans å sådana lokaler icke kan anses föreligga.

Förbudet mot utskänkning å varietéer och vid andra liknande föreställningar bör enligt revisionens mening alltjämt upprätthållas. Revisionen finner emellertid, att exempelvis sång till luta eller kvartettsång å restauranglokaler knappast kan hänföras till sådan föreställning, under vilken restriktioner av förevarande art böra ifrågakomma. På grund härav föreslår revisionen, att utskänkingsförbudet icke skall avse något slag av »konsert» och att alltså utskänkning skall kunna bedrivas å restauranglokaler icke blott i samband med utförande av instrumentalmusik utan även vid »konsert» med sångnummer (5 kap. 3 §). En föreställning, som har karaktär av varieté, skulle däremot alltjämt medföra, att utskänkningen vore förbjuden.

Även i ett annat avseende har revisionen förordat en jämkning i de bestämmelser, varom nu är fråga. Såsom förut omnämnts är länsstyrelsens rätt att medgiva undantag från förbudet begränsad till att avse »särskilt tillfälle». Revisionen anmärker, att härmed tydligen avses, att tillstånd icke skall få lämnas för viss tidsperiod. Mera tveksamt finner revisionen vara, om en tillståndsresolution må kunna omfatta ett flertal särskilda tillfällen och om tillstånd överhuvud må meddelas regelbundet eller blott för särskilda undantagsfall. Vid verkställd utredning har befunnits att — bortsett från danstillställningar och vad som kan inbegripas under konsert — antalet med-

delade tillstånd ej är särskilt stort. Dessa tillstånd ha avsett exempelvis kabareter, ofta för välgörande ändamål, trolleriföreställningar och andra artist-uppträdanden. Det har tämligen ofta förekommit, att samma tillståndsresolution omfattat flera tillfällen.

Enligt revisionens mening kan denna praxis icke sägas ha medfört några skadliga verkningar, och den tyder enligt revisionens uppfattning på, att det föreligger ett praktiskt behov av en något mindre snäv formulering av den nuvarande undantagsbestämmelsen. Revisionen föreslår därför till förtydligande av stadgandet, att tillstånd till utskänkning vid föreställningar, varom nu är fråga, skall kunna lämnas »för särskilda fall». Härmed har revisionen avsett, att en tillståndsresolution skall kunna omfatta flera bestämda tillfällen, och det har icke ansetts påkallat att lägga hinder i vägen för att dylika tillstånd regelbundet meddelas för samma restaurang. Där emot har revisionen icke ansett lämpligt, att tillstånd skulle kunna meddelas för en tidsperiod utan angivande av de särskilda fall, då föreställningar skola äga rum.

Ett annat stadgande i revisionens förslag, som tilldragit sig livlig uppmärksamhet i yttrandena, innefattar undantag från regeln att spritdrycker ej må förtäras å lokal för utskänkning av vin.

Enligt 58 § rusdrycksförsäljningsförordningen gäller för närvarande i fall, då tillstånd erhållits att utskänka endast vin, att det är förbjudet att låta spritdrycker förtäras å utskänkingsstället ävensom att ha spritdrycker förvarade därstädes eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det är även förbjudet för gäst, att förtära spritdrycker å sådant utskänkingsställe. Liknande föreskrifter återfinnas i 22 § 4 mom. förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka samt i 13 § förordningen den 8 maj 1925 angående försäljning av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

I revisionens förslag har en motsvarande bestämmelse upptagits i 5 kap. 5 § 1 mom. Ett undantag från ifrågavarande förbud föreslås emellertid i 2 mom. av samma paragraf. Enligt vad där stadgas skall sålunda, om tillstånd till utskänkning av vin meddelats beträffande hotell eller pensionat vid hälsobrunn, å badort eller å annan plats, där kurortsrörelse eller därmed likartad verksamhet bedrives, länsstyrelsen, därest utskänkning av spritdrycker ej äger rum å orten, kunna efter magistratens eller kommunalnämndens hörande medgiva, att gäst med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar må tillåtas att å utskänkingsstället förtära spritdrycker, som av honom medförts. Medgivande av förevarande slag skall kunna meddelas för högst ett år i sänder.

Till motivering av ifrågavarande stadgande anför revisionen följande:

Nu gällande regler om förbud mot förtäring av spritdrycker å lokaler, där det endast ansetts lämpligt medgiva utskänkning av svagare drycker, synas vara nödvändiga, enär eljest i vissa fall kunna uppstå allvarliga faror i nykterhetshänseende. På dåligt skötta kaféer med utskänkningstillstånd av nyss-

nämnda slag förekommer det sålunda, att gästerna i samförstånd med kafévärdarna uppblanda de på kaféerna utskänkta dryckerna med spritdrycker, som de antingen medfört själva eller på kaféerna erhållit genom olaglig försäljning. Att möjlighet bör finnas till ett verksamt ingripande mot dylika företeelser är ganska uppenbart. I andra fall, som jämväl omfattas av berörda bestämmelser, är det emellertid fråga om förfaranden av annan art. Det torde ganska ofta förekomma, att ett sällskap, som ämnar intaga måltid med spritdrycker å restaurang, icke förlägger sitt besök till ett utskänkningsställe för dylika drycker utan till en lokal, där endast svagare drycker få serveras, och därstädes förtär medförda spritdrycker, som inköpts utminuteringsvis och således betydligt billigare än om de erhållits till utskänkningspriser. Detta kan givetvis alls ej betraktas såsom lika samhällsskadligt som de först angivna fallen, men revisionen har dock icke trots det vara lämpligt att legalisera förfaranden av detta slag. Slutligen finnas ytterligare fall, som drabbas av det nu behandlade förbudet, men där det synes föreligga ännu mindre skäl för dess bibehållande. Då en person för vila eller rekreation under någon tid uppehåller sig å ett pensionat eller annat dylikt ställe med utskänkningstillstånd endast för svagare drycker, kan han anse sig böra få förtära sina lagligen i utminuteringsväg inköpta spritdrycker liksom i sitt egentliga hem. Det torde få anses ganska säkert, att detta också sker i ett mycket stort antal fall och att en utbredd opinion anser, att bärande skäl saknas för det gällande förbudet häremot. Då man härvid ofta torde underlåta att göra en sådan åtskillnad mellan olika fall, som av revisionen antytts, kan lätt betydelsen av de ifrågavarande bestämmelserna överhuvud förringas i den allmänna uppfattningen och därigenom svårigheter uppkomma för deras upprätthållande i mera betydelsefulla hänseenden. Revisionen har ansett det vara att föredraga, om dessa bestämmelser kunde givas en något mindre räckvidd, så att de icke omfattade de sist omnämnda fallen, för den händelse de härigenom skulle kunna tillämpas mera effektivt, där deras åsidosättande verkligen kan medföra påtagliga faror i nykterhetskänseende.

Till närmare belysande av den föreslagna undantagsbestämmelsens innebörd anför revisionen:

De platser, där behov av ifrågavarande anordning närmast föreligger, äro givetvis sådana, som bruka besökas av semesterresande, samt överhuvud taget vilo- och rekreationsorter. Revisionen har därför begränsat undantagsbestämmelsen till att avse hotell och pensionat vid hälsobrunn, å badort eller å annan plats där kurortsrörelse eller därmed likartad verksamhet bedrives. För att ytterligare inskränka bestämmelsens tillämpning till enbart sådana fall, där ett särskilt behov kan anses föreligga, föreslår revisionen, att tillstånd endast skall kunna meddelas för sådan ort, där utskänkning av spritdrycker ej äger rum. Härigenom har revisionen också velat förhindra uppkomsten av en opåkallad konkurrens med spritdrycksutskänkningsn. Vid denna begränsning har revisionen valt uttrycket »ort», i stället för det mera vidsträckta begreppet »kommun», med tanke särskilt på förhållandena i Norrland, där flera rekreationsorter inom samma kommun kunna ligga på långt avstånd från varandra och där det således icke vore motiverat, att en utskänkingsrörelse å den ena orten förhindrade tillämpning av förevarande stadgande å den andra. Med den tillståndsprövning av länsstyrelsen och kommunal myndighet, som skall äga rum, avser revisionen att i görligaste mån skapa garantier för att tillstånd endast lämnas för hotell och pensionat, där värden med säkerhet kan antagas öva tillsyn över att endast sådana gäster mottagas, som icke kunna tänkas utnyttja tillståndet till förtäring av olagligen inköpta spritdrycker. I anslutning till de föreslagna reglerna om turist-

utskänkning har revisionen också här sökt en garanti mot missbruk av bestämmelserna genom föreskriften, att tillstånd av ifrågavarande slag endast skall avse gäst med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar. För att lämpligheten av medgivanden, som lämnats enligt detta moment, tämligen ofta skall komma under omprövning, föreslår revisionen, att dylika medgivanden ej få meddelas för längre tid än ett år för varje gång.

Revisionen anmärker slutligen, att därest ifrågavarande undantagsbestämelse kommer till stånd, det också torde böra övervägas, huruvida motsvarande ändringar böra vidtagas i förordningarna angående försäljning av pilsnerdricka samt av vissa alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

Reservationer.

Herr Ljungdahl (sid. 532—535 samt sid. 539) anför bland annat, att den dubbelställning, som systembolagen enligt gällande ordning intaga i förhållande till de enskilda restauratörerna såsom dels deras överordnade, dels ock konkurrenter, föranlett många kontroverser och mycken bitterhet. På grund härav samt då en dylik anordning är något i svenskt samhällsliv tämligen enastående och måste förefalla mången opartisk betraktare anstötlig, frågar sig reservanten, om en dylik dubbelställning verkligen är påkallad av nykterhetshänsyn. För egen del finner reservanten, att det ej skulle innebära någon förlust att göra slut på gällande ordning med överlåtelse av rätt till utskänkning. Sådan rätt bör i stället — närmast såvitt angår årsutskänkning — av länsstyrelsen kunna upplåtas direkt åt den, som skall driva rörelsen, det må vara fråga om systembolag eller enskild person. På samma myndighet, som meddelat utskänkingsrätt, bör också ankomma att besluta om dess indragning. Systembolagen böra såsom hittills äga utöva kontroll över all utskänkning och under kontrollstyrelsens överinseende uppställa erforderliga villkor. Då bolagen därjämte böra ha rätt att appellera till den myndighet, som beslutar om upplåtande av utskänkingsrätt, finner reservanten deras ställning gentemot de enskilda restauratörerna icke komma att försvagas under den sålunda föreslagna ordningen. Reservanten finner det vidare otillfredsställande, att det i första hand skall ankomma på systembolagen — som böra ha till uppgift att verka för en nedgång i alkoholkonsumtionen — att taga initiativ i fråga om rätt till utskänkning. I stället bör det tillkomma den, som skall driva dylik rörelse, att själv genom motion eller på annat sätt till fullmäktige i vederbörande kommun ingiva ansökan om rätt till utskänkning, varefter ansökningen bör behandlas i enlighet med vad som angivits i revisionens förslag. Jämväl i sistnämnda hänseende säger sig reservanten närmast åsyfta rätt till årsutskänkning.

Herr Ljunggren förklarar sig icke kunna biträda förslaget, att kommun skall äga söka tillstånd till utskänkning i händelse systembolag underlåter göra ansökning (sid. 582), liksom icke heller förslaget, att systembolag i vissa fall skall kunna göra ansökning först sedan kommunen gjort framställning därom hos bolaget (sid. 585 och 586). I övrigt böra enligt reservantens åsikt

i fråga om tillstånd till årsutskänkning gälla enahanda regler som av honom föreslagits beträffande utminuteri (sid. 582—586). Jag tillåter mig härutinnan att hänvisa till min tidigare redogörelse för reservantens förslag rörande tillstånd till utminuteri.

Herr Johanson (sid. 587) ansluter sig till herr *Ljunggrens* reservation med samma avvikelser såvitt angår tillståndsförfarandet i fråga om årsutskänkning, som av honom förordats beträffande utminuteringen. Jämväl härutinnan torde jag få hänvisa till min tidigare redogörelse.

Förslaget om turistutskänkning avstyrkes av *herrar Englund, Johanson och Ljunggren* under uttalande, att de förmenta olägenheter som funnits påkalla ett genombrytande av kommunernas vetorätt i förevarande hänseende i allt fall icke kunna anses tillräckligt betydande, att förslaget icke lär kunna effektivt förhindra att ifrågavarande utskänkning kommer att beröra jämväl bygdens befolkning, samt att erforderlig fasthet i prövningen av tillståndsfrågor av förevarande slag icke är att förvänta, därest denna prövning skall ankomma på Kungl. Maj:t (sid. 590 och 591).

Herrar Bernström och Beskow (sid. 595) anmärka, att stadgandet om turistutskänkning erhållit en alltför snäv avfattning. De hotell eller pensionat, varom här är fråga, torde enligt deras åsikt till väsentlig del vara sådana, som äro avsedda uteslutande för turister eller andra mera långväga resande, vilka under längre eller kortare tid äro boende å hotellet eller pensionatet och där intaga sina måltider. Att för dylika fall uppställa krav på att avtal om bespisning träffats för minst tre dagar skulle enligt reservanterna föranleda svårigheter i tillämpningen och medföra, att det med stadgandet avsedda syftet endast ofullständigt vunnos. Reservanterna föreslå fördenskull, att tillstånd till turistutskänkning i stället skall förklaras avse den, som är å hotellet eller pensionatet boende eller med vilken avtal av nyss angivet slag träffats.

I fråga om överlåtelse av tillstånd till utskänkning och övriga därmed sammanhängande spörsmål ha till en början *herrar Bernström och Beskow* uttalat, att tillräckliga skäl ej torde föreligga att härutinnan uppställa andra regler för turistutskänkning än för vanlig utskänkning (sid. 595).

Herr Bernström anför härutöver (sid. 543), att då folkrestaurangrörelsen enligt förslaget förbehållits systembolagen, bestämt förbud bör stadgas mot att systembolag driver annan restaurangrörelse, såvida undantag ej oavvisligen påkallas av sociala skäl.

Utan att vilja föreslå någon ändring i revisionens författningstext säger sig även *herr Ljungdahl* (sid. 529) önska ha kraftigare betonat, att endast mycket starka nykterhetsskäl böra få utgöra motiv för systembolagen att driva egen restaurangrörelse.

Herrar Beskow och Gräslund framhålla (sid. 596), att då länsstyrelsen enligt förslaget skall ha att bevilja tillstånd till utskänkning, skäl ej synes föreligga att frånga den nu gällande ordningen att länsstyrelsen är den myndighet, som har att meddela fastställelse å avtal om överlåtelse. I enlighet med

denna uppfattning anse nämnda reservanter, att kontrollstyrelsen ej heller bör erhålla den befogenhet, som avses i förslagets 3 kap. 19 § 2 mom. Påföljderna av överlåtelseavtalets överträdande torde enligt deras åsikt i tillräcklig mån kunna regleras genom detta avtal, och ifrågavarande stadgande bör sålunda kunna utgå ur förslaget.

I fråga om vinstkvantitetssystemet göra *nyssnämnda reservanter* (sid. 596) gällande, att vinstkvantitet även i andra fall än som berörts i majoritetens yttrande bör kunna utmätas för nytillkommande restaurang.

Herrar Bärge, Johanson och Ljunggren (sid. 552—564) föreslå en avveckling av de enskilda restauratörernas direkta vinst å utskänkningen av spritdrycker och starka viner, d. v. s. sådana drycker, som omfattas av vinstkvantitetssystemet. Ifrågavarande vinst bör enligt reservanternas mening för framtiden tillkomma statsverket. Då revisionen icke föreslagit någon ändring i gällande ordning, såvitt angår viner, som icke omfattas av vinstkvantitetssystemet, ha reservanterna däremot ansett sig sakna anledning ingå på denna fråga.

Den av reservanterna förordade avvecklingen anses emellertid böra ske på ett för de enskilda företagen så litet kännbart sätt som möjligt. Reservanterna påpeka, att Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd framhållit, att därest en avveckling av ifrågavarande slag skedde successivt under så lång tid som 50 år, en årlig höjning av matpriset å de av avvecklingen berörda restaurangerna med 1½ öre för en måltid, som nu betingar ett pris av tre kronor, skulle vara tillräcklig för att tillförsäkra restaurangernas innehavare samma ekonomiska resultat som vid bibehållen utskänkningsvinst. Detta exempel visar enligt reservanternas mening, att en så lång avvecklingstid som 50 år icke kan anses påkallad. Om man i detta fall, liksom på sin tid skedde vid indragningen av kommunernas och landstingens brännvinsförsäljningsmedel, låter avvecklingen äga rum under en tid av 25 år, anse reservanterna tillräckligt rådrum vara givet för anpassning till den nya ordningen. Reservanterna förorda fördenskull övergångsföreskrifter av innebörd, att vid lagens ikraftträdande medgiven vinstkvantitet för varje år skall minskas med en tjugufemtedel.

Till motivering av det sålunda framställda förslaget anföra reservanterna närmare i huvudsak följande:

Sedan gammalt har det privatekonomiska vinstintresset i rusdryckshanteringen ansetts vara ett hinder för en gämlig utveckling i nykterhetsavseende i vårt land. Redan tidigt ha också åtgärder vidtagits för en avveckling av detta intresse. Principen att ingen privatekonomisk vinst bör utgå har genomförts beträffande utminuteringen. Samma skäl, som varit vägledande vid utvecklingen härutinnan, böra anses äga giltighet även i fråga om utskänkningen.

Svårigheten att förena det privatekonomiska intresset med grundprincipen om rusdryckshandelns handhavande så att därav uppkommer minsta möjliga skada har allmänt framhållits i samband med verkställda utredningar. I syfte att lösa den sålunda påvisade motsättningen ha åtskilliga systembolag själva eller genom dotterbolag övertagit och drivit en avsevärd del av den restaurangrörelse, som är förenad med utskänkningsrätt, och i andra fall

omhändertagit själva utskänkningen å enskilda restauranger. Erfarenheter-
na av systembolagens ifrågavarande verksamhet ha ur nykterhetssynpunkt
 varit goda. Då denna ordning innebär, att utskänkningstvinsten helt stannar
 hos systembolagen, är den även ur statsekonomisk synpunkt att föredraga
 framför systemet med enskilda utskänkningssinnehavare, som åtnjuta direkt
 utskänkningstvinst.

Revisionen har framhållit, hurusom de vinstbelopp som för närvarande
 uppbäras av de enskilda restauratörerna icke komma dem oavkortade till
 godo. Detta förhållande, förutom annat, synes starkt tala mot bibehållande
 av det nuvarande systemet. Det kan sålunda icke vara ändmålsenligt, att
 statsverket avstår från en avsevärd tillgång med påföljd att möjlighet bered-
 es kommuner eller enskilda att exempelvis erhålla högre hyresersättning
 för restauranglokaler än som kunnat påräknas, därest utskänkningstvinst icke
 utginge till restauranginnehavaren, eller att ägaren av ett restaurangföretag
 med utskänkningssrätt vid företagets försäljning kan tillgodogöra sig det fram-
 tidiga värdet av denna rätt, vilken i själva verket tillhör, icke honom, utan det
 allmänna. Om dylika, och andra av revisionen framhållna omständigheter
 göra sig gällande, framgår härav, att den till enskild restauranginnehavare
 utgående utskänkningstvinsten åtminstone icke till hela sitt belopp är nöd-
 vändig för restaurangrörelsens upprätthållande.

Att vinstkvantitetssystemet i dess hittillsvarande utformning ej kunnat fö-
 rebygga lockelsen för restauratörerna att söka höja omsättningen av vinst-
 givande rusdrycker är tämligen uppenbart. Icke heller de förbättringar, som
 revisionen föreslagit, kunna i detta hänseende anses tillfyllest. Man måste
 nämligen förutse, att även om detta förslag genomföres, detsamma måste
 någorlunda anpassas efter framdeles inträffande växlingar i omsättningsför-
 hållandena, så att en ökning av vinstkvantiteten kan äga rum för en restau-
 rang, som är stadd i framåtgående, och på motsvarande sätt en minskning
 komma till stånd för en restaurang, som går tillbaka. Där så är fallet, är
 emellertid tydligt, att en restauratör alltså har kvar intresset av att om-
 sättningen av rusdrycker å hans restaurang icke minskas utan i stället ökas.

Olika anmärkningar kunna riktas mot såväl grunden för vinstkvantitet-
 systemet som detsamma allmänna karaktär. Den nuvarande beräkningsmetoden
 för vinstkvantiteterna har sålunda underkänts av såväl Systembolagsförenin-
 garnas förtroendenämnd som restaurangföreningen, icke minst med hänsyn
 till förhållandena restauratörerna emellan. En undersökning för år 1933 har
 utvisat, att vissa restauranger hade en vinstkvantitet, som icke utgjorde ens
 40 procent av hela försäljningen, under det ett flertal restauranger åtnjoto en
 vinstkvantitet, som betydligt översteg försäljningen. Även vinstkvantiteter-
 nas absoluta storlek varierade i hög grad, i det att den minsta omfattade en-
 dast 150 liter och den högsta utgjorde 30,000 liter. Svårigheten att i allt fall
 åstadkomma en bättre metod framgår därav, att revisionen nödgats väsent-
 ligen bygga på den nuvarande ordningens grund.

Vad angår nytillkommande restauranger har revisionen icke upptagit nå-
 gon uttrycklig regel om förbud mot meddelande av vinstkvantitet beträf-
 fande dylika restauranger. Det borde sålunda enligt vad revisionen uttalat
 icke läggas hinder i vägen för det stundom praktiserade förfarandet, att en
 ny restaurang övertager ett äldre utskänkningssälles vinstkvantitet eller del
 därav efter särskild uppgörelse med ägaren härav och under förutsättning
 av systembolagets godkännande. Det måste emellertid enligt reservanternas
 åsikt bestämt avrådas från att legalisera ett system, som inbjuder företagarna
 att inbördes förvärva vinstkvantiteter av varandra.

Beträffande övriga fall, då vinstkvantiteter skulle kunna meddelas nytill-
 kommande restauranger, har revisionen icke lämnat någon anvisning. Re-

visionens direktiv för förfarandet vid avvecklingen av vinstintresset för sådana restauranger synas alltså icke giva större klarhet än de nu gällande.

Enligt nuvarande ordning tillföres utskänkningstvinsten å vissa restauranger helt statsverket, medan å andra restauranger en större eller mindre del därav tillkommer den privata innehavaren. De förra restaurangerna utgöras väsentligen av folkrestauranger och dessa närstående, medan restauranger av högre klass och särskilt lyxrestaurangerna få åtnjuta avsevärda belopp av vinsten. Såsom motivering för denna olikhet framhålles, att den högre standard i olika avseenden, som restaurangerna av högre klass erbjuda sin publik, kräver större driftkostnader och därför motiverar större ekonomiska förmåner än som påkallas för de enklare restaurangernas del. Dessa omständigheter leda sålunda hän till den skillnaden dessa restaurangtyper emellan, att vinsten å utskänkningen till kundkretsen å de enklare ställena helt går till statsverket, medan motsvarande vinst såvitt angår de finare restaurangerna delvis kommer dessas kundkrets till godo genom högre standard i fråga om lokal, betjäning, servis m. m. Om folkrestaurangerna och med dem jämställda restauranger komme i åtnjutande av samma vinstförmåner som restaurangerna av högre klass, skulle de härigenom kunna bereda sin publik värdefulla förmåner såsom bättre och billigare mat, trevligare lokaler m. m. Nu påvisade olikheter måste anses föga tilltalande och böra så mycket mindre sanktioneras som statsverket bör ha lika rätt till utskänkningstvinsten, oavsett om den härrör från kundkretsen å en folkrestaurang eller å en lyxrestaurang. Om i konsekvens med denna uppfattning all på rusdrycksutskänkningen uppstående vinst tillfördes statsverket, men restauranger av högre klass erhöles kontant subvention av sålunda inflytande medel — ett förfarande som otvivelaktigt vore riktigare i så måtto att det åtminstone möjliggjorde avvägning på ett mera rationellt sätt än det av revisionen föreslagna — så framstode berörda ojämnheter i en klarare dager än vid tillämpningen av vinstkvantitetssystemet, där dessa förhållanden förbliva mera undanskymda.

Revisionen har påvisat, hurusom rätten till utskänkning i och för sig, oavsett om handelsvinst utgår eller ej, giver innehavaren av sådan rätt ett försteg i konkurrensen med restauranger utan utskänkningssrätt. Det får anses icke blott opåkallat utan från allmän synpunkt direkt skadligt att öka detta försprång genom att medgiva de förra restaurangerna handelsvinst å utskänkningen.

De för revisionen viktigaste skälen till bibehållande av vinstkvantitetssystemet torde vara dels farhågor för att en försämring av restaurangernas ekonomi skulle kunna leda till försämring i efterlevnaden av gällande restriktionsföreskrifter, dels det förhållandet, att den nuvarande ordningen ägt bestånd under långa tider, dels att en sänkning av restaurangernas nivå icke är önskvärd samt slutligen att »en avskrivning av utskänkningstvinsterna för de enskilda restaurangerna med utskänkningssrätt icke kan undgå att för de nuvarande innehavarna av dessa mången gång få karaktären av en konfiskationsåtgärd».

Vad angår det sistnämnda skälet avses väl i allmänhet med uttrycket konfiskation en åtgärd, medelst vilken någon genom ett lagligt förfarande av visst slag fränhändes honom tillhörig egendom utan vederlag. För att det överhuvud skall vara berättigat att tala om konfiskation i detta sammanhang måste, med sagda betydelse av detta begrepp, en restauratörs möjlighet till framtida vinst å utskänkningen betraktas såsom en honom tillhörig egendom, vilken berövades honom genom ändrad lagstiftning. Att anlägga en sådan syn på dessa förhållanden måste emellertid anses oriktigt. Ett utskänkningstillstånd har nämligen enligt gällande lagstiftning alldeles icke en sådan karak-

tär, att det kan betraktas såsom restauratörens egendom. Så mycket mindre kunna då de av detta tillstånd härrörande vinsterna anses vara honom tillförsäkrade för framtiden, så att de utgöra en del av hans förmögenhet. Lagstiftningen har tvärtom utformats så, att utskänkningstillstånden *icke* skola framstå såsom personliga tillhörigheter. Tillstånd att medgiva utskänkning ligger ju — med några få undantag — helt i vederbörande kommuns makt, tillståndet meddelas icke heller den enskilde restauratören personligen utan systembolaget, vilket å sin sida kan med länsstyrelsens medgivande överlåta det på den enskilde. Bolaget har vidare full rätt att icke förnya överlåtelsen, och det står kommunen och länsstyrelsen fritt att överhuvud vägra utskänkning, liksom att vid tillstånds medgivande föreskriva, att detta icke får överlåtas. Vidare föreskriver förordningen, att tillstånd icke får meddelas för längre tid än tre år, bland annat för att giva de tillståndsprövande myndigheterna tillfälle att med korta mellanrum överväga, huruvida meddelat utskänkningstillstånd skall upphöra eller förnyas. Förordningen eller gällande lag i övrigt giver icke stöd för den uppfattningen att den enskilde restauratören skulle vara berättigad till ersättning, för den händelse överlåtelse av tillstånd icke förnyas. Såsom revisionen anför lära bolagen icke heller anse sig ha rätt att utgiva dylik ersättning utan ha i stället i sådana fall, då förnyelse av överlåtelse uteblivit på grund av åtgärd från deras sida, sökt genom inköp av inventarier o. d. lämna den förre innehavaren viss ersättning för verkningarna av denna åtgärd. Framhållas bör i detta sammanhang, att revisionen förordar bibehållande av nu gällande ordning, att ersättning icke utgår, om en enskild innehavare icke erhåller förnyelse av tillståndet på grund av kommunens vägran att överhuvud medgiva utskänkning. Ehuru i sådant fall restauratören går miste om icke blott den direkta handelsvinsten, utan även den indirekta vinst, som själva utskänkningen utgör, har revisionen icke ansett skäl föreligga att föreslå ersättning för denna större förlust. Detta synes tyda på, att man icke heller från revisionens utgångspunkter kan med någon större grad av styrka giva en enskild restauratörs innehav av utskänkningstillstånd sådan karaktär, att förlusten av de av detta tillstånd härflytande framtida vinsterna rimligen kan betecknas såsom en konfiskation.

Om man emellertid ställde sig på den ståndpunkten, att en restauratör med utskänkningrättighet ägde någon slags rätt att även för framtiden åtnjuta de vinster, som knnde vara förenade därmed, är det tydligt att det sedan flera år tillbaka praktiserade vinstkvantitetssystemet utgör en partiell konfiskation av utskänkningvinst. I de förut berörda fall, där vinstkvantiteten för år 1933 utgjorde mindre än 40 procent av den faktiska försäljningen, skulle sålunda, i jämförelse med en ordning med fri handelsvinst, innehavarna av dessa restauranger genom det nuvarande systemet ha berövats mer än 60 procent av sin utskänkningvinst, vartill kommer att de haft att till systembolagen avstå jämväl 25 procent av den inom vinstkvantiteten uppkommande vinsten å spritdrycker. Motsvarande synpunkter skulle kunna anläggas beträffande varje jämkning nedåt av vinstkvantiteterna. Önskemålet om en fullständig avskrivning av de enskilda restauratörernas direkta vinstmöjligheter kan sålunda icke principiellt sägas skilja sig från den nuvarande ordningen utan innebär allenast ett fortskridande på de vägar, som lagstiftningen och tillämpningen sedan länge beträtt.

Med avseende å det skälet mot en dylik avskrivning, att densamma sannolikt skulle medföra en sänkning av ifrågavarande restaurangers allmänna standard, kan en sådan sänkning alldeles icke anses i och för sig eftersträfvansvärd. Å andra sidan kunna de högklassiga restaurangerna icke anses äga en sådan betydelse, att särskilda förmåner böra tillerkännas dem på det

allmännas bekostnad; även denna näringsgren bör ha att leva på sina egna naturliga förutsättningar.

Att den nuvarande ordningen ägt giltighet en längre tid synes icke böra tillmätas större betydelse. Om systemet i och för sig är oriktigt och har ogynnsamma verkningar, bör det avvecklas.

Den invändningen mot en sådan avveckling, att man genom den därav vållade försämringen av restaurangernas ekonomi riskerar en oförmånlig inverkan på efterlevnaden av gällande restriktioner, bör ingalunda underskattas. Denna risk torde dock mångfaldigt uppvägas därav, att det privat-ekonomiska intresse, som har fördel av att omsättningen av rusdrycker å restaurangerna ökas eller i varje fall ej minskas, för framtiden utestänges.

Reservanterna, som jämväl framhålla betydelsen ur statsekonomisk synpunkt av den föreslagna avvecklingen (sid. 558), erinra, att denna avveckling måste beaktas vid bestämmande av sådan ersättning, som av revisionen föreslagits skola utgå till restauratörer i vissa fall, då överlåtelse av utskänkningstillstånd icke förnyas. Reservanterna — vilka säga sig såvitt angår den föreslagna tiden för avveckling av utskänkningensvinsten vilja biträda detta förslag för att därigenom underlätta indragningen av utskänkningstillstånd eller deras överförande i bolagens händer, under samma tid — anföra härutinnan:

Revisionens förslag innebär, att vid ett bolags uraktlåtenhet att förnya överlåtelse av tillstånd restauratören skall av statsverket eljest tillkommande medel ersättas för mistande av ett framtida värde, grundat på förmåner, som statsverket avstått ifrån under överlåtelseiden. Ju större dessa av statsverket avstådda förmåner varit, desto högre blir lösesumman och ju mindre en restauratör fått förtjäna på utskänkningen, desto mindre blir vederlaget vid avträdet. Vid kapitalisering av framtidsvärdet å omfattande vinstkvantiteter kan förvisso enligt revisionens förslag så avsevärda ersättningsbelopp uppstå, att detta tvingar till förnyad överlåtelse, även om starka skäl tala däremot, eller ock orsakar det allmänna oskälig kostnad. Avvecklas däremot enligt vårt förslag successivt utskänkningensvinsten, minskas ersättningsbeloppen i förhållande härtill för att vid avvecklingstidens slut alldeles bortfalla. Någon ersättning därefter vid indragning av tillstånd anse vi nämligen icke böra utgå.

Reservanterna föreslå i anslutning härtill, att bestämmelserna om ersättning av ifrågavarande slag skola utgå ur 3 kap. 15 § 2 mom. av revisionens förslag samt att i den särskilda promulgationsförordningen intages ett stadgande av innebörd, att där beträffande viss restaurang icke meddelas förnyad överlåtelse av tillstånd till utskänkning av spritdrycker, avseende tid mellan dagen för förordningens ikraftträdande och motsvarande dag 25 år därefter, ersättning skall utgå under av revisionen i övrigt angivna förutsättningar.

Reservanterna anmärka beträffande den av dem föreslagna avvecklingen av utskänkningensvinst, att någon annan utgångspunkt för denna avveckling än nu gällande metod och nu tillerkända vinstkvantiteter icke torde vara behövlig. Har systemet med alla sina brister fått fungera så länge som skett utan att något egentligt nytt och bättre kunnat åstadkommas, lär det sålunda kunna anses försvarligt att låta det gälla även under avvecklingstiden.

Med hänsyn till att denna tid föreslagits så lång som 25 år kan enligt reservanterna möjligen föreligga behov av särbestämmelser för nytillkommande restauranger. Dessa kunde eljest under övergångstiden ställas i sämre läge än restauranger med vinsträtt. En sådan ordning bör alltså kunna tänkas, att nytillkommen restaurang, som med tillämpning av nu gällande vinstkvantitetsystem skulle tillerkännas vinsträtt, må kunna tilldelas sådan, dock med en ingångskvantitet som reducerats i samma proportion som de äldre restaurangernas vinstkvantiteter reducerats vid detta tillfälle.

Reservanterna framhålla, att vad som från deras sida anförts angående indragning av vinst har avseende å utskänkingsrättigheter, innehavda av såväl enskilda som systembolag eller restaurangbolag, samt att däri innefattas icke allenast enligt vinstkvantitetsystemet medgiven vinst utan även andra former av gottgörelse till restauranginnehavare vid utskänkning, såsom ersättning för havda kostnader och besvär, avlöning o. s. v.

Reservanterna uttala, att ett stadgande, varigenom — i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna i 25 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen — föreskrives, att vid överlåtelse av utskänkningstillstånd skola stadgas sådana villkor, att tillståndsinnehavarens ekonomiska fördel *så långt ske kan* ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner, synes kunna giva stöd icke blott för en beskärning av restauratörernas utskänkingsvinster utan även för en fullständig avveckling av desamma. Det synes reservanterna därför knappast påkallat att förorda annan lydelse av hithörande bestämmelser än revisionen föreslagit. För den händelse nyss angivna tolkning emellertid ej skulle anses äga giltighet, föreslås ett stadgande i 3 kap. 16 § därom, att vid överlåtelse av utskänkningstillstånd sådana villkor skola föreskrivas, att innehavaren icke erhåller någon vinst å utskänkningen av spritdrycker och starkare viner. Denna bestämmelse kompletteras av en föreskrift i promulgationsförordningen om rätt till utskänkingsvinst med ett för varje år minskat belopp under en tid av 25 år, räknat från och med dagen för försäljningsförordningens ikraftträdande.

Enär ifrågavarande bestämmelser avse endast den överlåtna utskänkingen, förutsätta reservanterna, att kontrollstyrelsen utövar tillsyn över den utskänkning, som systembolagen bedriva å egna eller enskilda restauranger, så att icke någon utskänkingsvinst överföres till restaurangrörelsen. Även i detta fall förutsättes emellertid den nuvarande ordningen böra avvecklas successivt i överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande den överlåtna utskänkingen.

Herr Englund uttalar (sid. 508 och 509) i avseende å det monopolvärde, som får anses förenat med en rätt till utskänkning, att detta värde endast sällan torde sammanfalla med kostnaderna för utskänkingen. Ofta torde monopolvärdet vara avsevärt större, och det är då tillbörligt, att restauratören — som bör ha att försälja spritdrycker till inköpspris — åläggas utgiva viss ersättning för utskänkingsrätten. I andra fall torde monopolvärdet icke uppgå till ett belopp, svarande mot kostnaderna för utskänkingen, och

visst bidrag bör i sådant fall lämnas till täckande av omkostnaderna. I enlighet härmed borde anbud få avgivas å övertagandet av rätt till utskänkning med angivande av det vederlag, som kunde betingas eller bjudas. Även med en anordning av nu angivet slag skulle emellertid, enligt vad reservanten vidare anför, restauratörernas möjlighet att tillgodogöra sig indirekt utskänkningsvinst lämnas obesuren. Ett önskemål att helt utestänga möjligheten till dylik vinst skulle kunna uppfyllas endast under förutsättning, att systembolagen själva handha all restaurangrörelse. För egen del skulle reservanten ha önskat en starkare begränsning av restaurangantalet och ett överförande av restauranger från enskild drift till systembolagen i större omfattning än revisionen föreslagit. I sådant syfte förordar reservanten, att i författningen införes en föreskrift av innebörd, att bolag, därest det överhuvud driver restaurangrörelse på viss ort, om icke synnerliga skäl för undantag föreligga, skall vara skyldigt att driva i varje fall någon restaurang på orten. I övrigt finner reservanten fördelar stå att vinna genom en inlösen av restauranger och ett nedläggande av det överflödiga antalet inlösta restauranger.

Herr Ljungdahl (sid. 530—532) yttrar bland annat, att han icke delar majoritetens åsikt att vinstkvantitetssystemet skulle i nämnvärd grad ha underlättat genomförandet av måltidstvang och vissa andra restriktioner. Den enda verkliga effekten av detta system synes reservanten ha varit, att det minskat restauratörernas inkomster, ett resultat som förefaller reservanten tvivelaktigt ur nykterhetssynpunkt. Ehuru reservanten sålunda icke funnit något mera giltigt skäl att fasthålla vid vinstkvantitetssystemet, anser han den bakomliggande principen vara så viktig, att man ej gärna bör frångå densamma. Då de av revisionen föreslagna förbättringarna ingiva förhoppningar om att man skall kunna få ut ur vinstkvantitetssystemet vad man från början velat ernå, säger sig reservanten därför vilja biträda förslaget. Därest dessa förhoppningar emellertid ej skulle infrias, bör systemet slopas, ju förr desto hellre. Eventuellt inträdande olägenheter böra i så fall förebyggas genom prisförhöjningar.

Beträffande den i förslagets 5 kap. 8 § stadgade åldersgränsen för utskänkning föreslås av *herrar Johanson och Ljunggren* en ändring av innebörd, att utskänkning ej må äga rum till den, som kan antagas ej ha fyllt 21 år (sid. 549).

I fråga om stadgandet i förslagets 5 kap. 3 § angående utskänkning i samband med offentliga tillställningar av skilda slag uttalar *herr Bernström* (sid. 543), att bestämmelser härutinnan icke vidare torde vara erforderliga i betraktande av att ordningsmaktens och de nykterhetsvårdande organens skyldigheter och befogenheter numera äro så vidsträckta och noggrant reglerade, att sådant missbruk, som stadgandet avser att förebygga, knappast längre kan tänkas förekomma.

Herrar Englund, Johanson och Ljunggren föreslå (sid. 588—590) sådan ändring av berörda stadgande, att medgivande av rätt till utskänkning i sam-

band med offentlig danstillställning ej må lämnas med mindre omständigheterna äro sådana, att synnerliga skäl föreligga, varjämte medgivandet bör kunna avse utskänkning endast vid enstaka danstillställning. Beträffande de skäl, som åberopas till stöd för en sådan skärpning, torde jag få hänvisa till betänkandet.

Vad angår stadgandet i 5 kap. 5 § 2 mom. angående tillåtelse att i vissa fall förtära spritdrycker å lokaler för utskänkning av vin föreslås av *herrar Bärq, Johanson och Ljunggren* (sid. 564 och 565), att detta stadgande skall utgå ur förslaget. Reservanterna anföra härutinnan:

Att efterlevnaden av gällande bestämmelser i detta ämne ingalunda är tillfredsställande är känt. Dock hålla vi före, att de överträdelser, som ske, endast i mindre mån härröra från personer, som för längre tid äro inackorderade å hotell och pensionat utan spritutskänkning. De flesta fall förekomma säkerligen i samband med tillfälliga besök å sådana ställen av sällskap, där någon enligt överenskommelse är försedd med spritdrycker. Ofta torde sådant förfarande äga rum vid festtillställningar, bröllop, begravningar o. d. Från restauranghåll har också påtalats, att denna form för »utskänkning» praktiseras även å vissa lokaler, där icke ens vinutskänkning är tillåten, i en för den legala utskänkingsrörelsen menlig omfattning. Härvid bör även den omständigheten beaktas, att utminuterade spritdrycker på detta sätt realiter utskänkingsvis konsumeras utan att för sådan konsumtion fastställd skatt utgår.

Vi betvivla starkt, att den föreslagna möjligheten till dispens i vissa fall från det allmänna förbudet mot dylik spritförtäring kommer att medföra goda verkningar i fråga om respekt för det kvarstående förbudet mot dylik förtäring. Tvärtom synes det ligga nära tillhands att antaga, att den uppmjukning som förbudsbestämmelsen skulle få genom undantagsstadgandet, kommer att leda till ytterligare minskad aktning för denna bestämmelse och därigenom underhålla en ordning, som kan leda till dess fullständiga upphävande. Ett frigivande av »fickflasksystemet» å allmänna serveringslokaler såsom kaféer o. d. skulle dock innebära sådana vådor för nykterhet och ordning, att detta icke bör riskeras. Vi föreställa oss också, att om medgivanden av föreslagen art börja givas för vissa hotell och pensionat, det i praktiken knappast låter sig göra att begränsa detta till enstaka undantagsfall, utan att sådana medgivanden måste bli ganska allmänna. Det bör även uppmärksammas, att den föreslagna bestämmelsen endast kräver *hörande* av magistrat eller kommunalnämnd — icke medgivande — och varken hörande eller medgivande av de myndigheter, som äga avgörande inflytande vid beviljande av tillstånd till utskänkning.

Herr Bernström uttalar (sid. 543), att det i förevarande stadgande upptagna villkoret, att utskänkning av spritdrycker ej äger rum å orten, är obilligt samt ägnat att väsentligen motverka syftet med undantagsbestämmelsen. Detta villkor föreslås följaktligen skola uteslutas ur författningstexten.

Yttrandena.

Mot förslaget om bibehållande i princip av den kommunala veto-rätten i fråga om utskänkningen ha erinringar framställts blott i ett fåtal yttranden.

Länsstyrelsen i Blekinge län uttalar, att förslaget härutinnan måste anses orimligt när det gäller större och medelstora samhällen samt att, om konsekvenserna av förslaget dragas fullt ut, det skulle kunna hända, att ett helt län blir »torrlagt». Länsstyrelsen förordar fördenskull en viss inskränkning i vektorätten, exempelvis i stil med bestämmelserna om turistutskänkning.

Landsföreningen för folknykterhet utan förbud anser, att rätten att avgöra, huruvida restaurang får inrättas i ett samhälle, bör ankomma på länsstyrelsen efter hörande av kommunal myndighet m. fl.

Sveriges centrala hotell- och restaurangförening förordar, att den kommunala bestämmanderätten skall helt upphöra jämväl i fråga om utskänknings- och kommunernas befogenhet inskränkas till att avgiva yttranden. Föreningen gör gällande, att företag med kombinerad hotell- och restaurangrörelse — vilka äro flera än företag med enbart restaurangrörelse — söka sin publik endast undantagsvis från hemtrakten samt att detsamma oftast gäller även företag av sistnämnda slag. Samma skäl, som föranlett revisionen att föreslå ett avsteg från principen om kommunernas vektorätt beträffande turistorter, kunna alltså enligt föreningens åsikt åberopas till stöd för den kommunala vektorättens upphörande beträffande utskänkningen överhuvud.

Jämväl *länsstyrelsen i Östergötlands län* samt *några polismyndigheter* framställa vissa erinringar i anledning av förslaget i denna del.

I fråga om tillståndsförfarandet ansluter sig *länsstyrelsen i Blekinge län* till herr Ljungdahls reservation samt uttalar, att revisionens förslag synas vara alldeles onödigt tillkrånglade och omständliga.

Länsstyrelsen i Stockholms län gör gällande, att anledning ej föreligger, att på sätt revisionen föreslagit, bestämma vissa tider, inom vilka ansökan om årsutskänkning skall göras för att kunna upptagas till prövning. Dylika rent formella och av behovet icke påkallade föreskrifter äro, enligt vad länsstyrelsen finner erfarenheten ha visat, endast ägnade att väcka irritation, därest något förbiseende skulle ifrågakomma vid deras iakttagande. Anmärkning mot bestämmelserna om ansökningstider framställas jämväl av *Sveriges centrala hotell- och restaurangförening*.

Av *kontrollstyrelsen* ävensom i några andra fall framhålles, att det icke kan anses erforderligt att, på sätt föreslagits, systembolagens initiativrätt i fråga om tillstånd till utskänkning i vissa fall skall vara beroende av framställning från de kommunala myndigheterna, enär dessa i allt fall äga begagna sin vektorätt.

Till vissa av de erinringar, som i övrigt framställts mot förslaget i förevarande delar, skall jag senare återkomma.

Förslaget om turistutskänkning har i stort sett hälsats med tillfredsställelse i yttrandena. Förslaget avstyrkes helt endast av länsstyrelsen i Västerbottens län, landstingets förvaltningsutskott i samma län, stadsfullmäktige i Eksjö, Kristianstad, Kungälv, Strömstad och Örnsköldsvik, kommunfullmäktige i Rättvik, Nykterhetsfolkets landsmöte, nykterhetsnämnder-

nas centralkommitté och ett 10-tal andra nykterhetsnämndssammanslutningar ävensom i ytterligare ett eller annat fall.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför:

Det avsteg från likformigheten, som revisionen föreslår genom undantagsbestämmelsen rörande turisthotellen, kan icke anses lämpligt. Visserligen har revisionen icke kunnat undgå att finna, att överträdelser kunna ifrågakomma, och den har därför sökt skapa garantier mot missbruk. Länsstyrelsen måste beteckna dessa garantier såsom ohållbara. Det kan för övrigt icke vara lämpligt att göra landsbygdens vägar osäkrare än de redan äro genom att bereda turistande bilsällskap de ökade tillfällen till berusning, som enligt förslaget böra kunna inrättas till och med mot ortsrepresentationens och ortsmyndigheternas uttalade mening.

Nykterhetsfolkets landsmöte har uttalat liknande synpunkter med tillägg, att turisternas dryckesvanor icke rimligen kunna tillmätas större hänsyn än den bofasta befolkningens önskan att undanröja rusdrycksbruket från det offentliga livet på hemorten.

Länsstyrelsen i Jönköpings län giver uttryck åt en viss tvekan om förslagets lämplighet såvitt angår annan ort än hälsobrunn och kurort; enligt länsstyrelsens uppfattning vore önskvärt antingen att begreppet »allmän betydelse» närmare beskrevs eller ock att i lagtexten angäves, att turistutskänkning endast undantagsvis må meddelas.

Å andra sidan finner *länsstyrelsen i Älvsborgs län* villkoret att utskänkningsansordnande skall anses vara av allmän betydelse böra bortfalla.

Av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser ävensom i ett stort antal andra yttranden framställas vidare anmärkningar mot det i förslaget upptagna villkoret, att turistutskänkning skall kunna avse allenast gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar. Sagda villkor finnes allmänt bliva svårt att upprätthålla, samt vara ägnat att väcka irritation. I några fall framhålles också, att villkoret måste anses så mycket mindre berättigat som motsvarande restriktioner ej avses skola förekomma å turistorter, där utskänkingsrätt upplåtits med kommunens samtycke.

Av skäl, som nu berörts, tillstyrkes en jämkning i överensstämmelse med vad som förordats av herrar Bernström och Beskow av bland andra *sju länsstyrelser, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, Landsföreningen för folknkyrkerhet utan förbud och Svenska kurortföreningen*.

Nio länsstyrelser, Sveriges centrala hotell- och restaurantförening, Svenska trafikförbundet, Systembolagens personalförening m. fl. anse, att ifrågavarande bestämmelse helt bör utgå ur förslaget; i vissa av dessa yttranden framhålles därvid, att Kungl. Maj:t i allt fall skall äga bestämma erforderliga villkor.

Kontrollstyrelsen uttalar, att bestämmelsen antingen bör utgå ur författningen — i vilket fall det överlämnas åt Kungl. Maj:t att vid meddelande av tillstånd stadga nödiga villkor — eller ock ersättas med en smidigare och mera allmänt hållen bestämmelse. Därest det senare alternativet anses vara att föredraga, finner styrelsen det vara tillfyllest att begränsa utskänkingsrätten

att avse »utskänkning till fasta gäster i samband med servering av verklig måltid» samt att i författningen eller motiven definiera begreppet fast gäst såsom, förslagsvis, »sådan från annan ort ankommen gäst, som genom avtal om bespisning och nattlogi får anses vara boende å etablissemanget eller i av ledningen för detsamma förhyrda bostäder».

Länsstyrelsen i Södermanlands län föreslår, att utskänkningen skall förklaras avse »gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar eller som äger hemvist utom kommunen — eventuellt område som i tillståndsbeviset angivits — samt antingen haft härbärge å hotellet eller pensionatet under nästföregående natt eller ock där beställt härbärge för nästföljande natt under sådana omständigheter, att det kan antagas som visst, att detsamma kommer att av gästen utnyttjas».

Länsstyrelsen i Västmanlands län tillstyrker, att utskänkningen förklaras skola avse »resande och av dem inbjudna gäster».

Polischefen i Sala anser, att avtal om bespisning för två dagar bör kunna godtagas i förevarande hänseende.

Svenska trafikförbundet som på sätt förut anmärkts föreslagit, att ifrågasvarande villkor skall utgå ur författningstexten, anför bland annat:

Det må till att börja med beaktas, att särskilt avtal om bespisning i regel icke göres med en hotellgäst. Gästen tager in på hotellet eller pensionatet, antingen efter förut gjord beställning, som väl i allmänhet beträffande de avsedda etablissemanen innefattar »full pension», d. v. s. logi och mat, varvid antalet uppehållsdagar någon gång — men ofta ej — uppgives, eller också anländer gästen till etablissemanget utan förut given beställning, vilket förfaringssätt med ökad användning av motorfordon torde bliva allt vanligare. Särskilt bespisningsavtal kan naturligtvis förekomma, därest gästen bor privat men inackorderar sig i maten å någon restaurang. Beträffande utlåningar torde detta dock höra till undantagen.

Förbundet anser sig jämväl böra erinra om, att utländska resebyråföretag i betydande utsträckning anordna dels sällskapsresor till Sverige och dels s. k. pauschalresor, där resenärernas uppehåll (rum, mat och utfärder m. m.) likvideras genom till resebyrån förutbetalda kuponger. Upphållstiden å varje plats, som besökes under åsyftade resor, är i regel kort. Den varierar från några timmar till ett par, tre dagar. Dylika resenärer utgöra ett betydande antal av de utländska turister, som särskilt under sommarsäsongen besöka vårt land. Missnöje hos resenärerna med därav följande reklamationer och klagomål hos resebyråerna är ej ägnat att främja denna mycket vanliga form av det internationella reselivet, och gästens missnöje mot det sätt, på vilket han ansett sig ha blivit bemött, drabbar slutligen Sverige.

Även det fallet torde kunna inträffa, att en grupp utländska gäster, med vilka bespisningsavtal upprättats, under uppehållet å orten anlitat där boende personer som sakkunniga vägledare i vetenskapligt, kulturellt eller turistiskt avseende och i anledning därav vilja avtacka sina svenska vänner vid ett samkväm å hotellet. Utskänkning finge då äga rum till främlingarna enligt tredagarsavtalet men icke till deras svenska gäster. Detta torde knappast vare sig för främlingarna eller för vederbörande svenskar framstå såsom en berättigad restriktion.

Mot förslaget framställes i övrigt av *länsstyrelsen i Malmöhus län* den anmärkningen, att det ej kan anses tillfredsställande att tillstånd till turist-

utskänkning ej skall kunna lämnas med mindre kommunens avstyrkande beslut vunnit laga kraft. Enligt länsstyrelsens mening bör åt Kungl. Maj:t kunna överlämnas jämväl att interimistiskt bevilja tillstånd till utskänkningen.

I fråga om restaurangrörelsens uppdelning mellan systembolag och enskilda restauratörer framställas i några utlåtanden erinringar mot den ståndpunkt, som revisionen härutinnan intagit.

Länsstyrelsen i Kalmar län finner med hänsyn till den dubbelställning systembolagen intaga såsom dels konkurrenter i förhållande till de enskilda restauratörerna, dels ock bestämmande och kontrollerande organ, att det bör förbjudas bolagen att driva restaurangrörelse av s. k. första och andra klass.

En liknande ståndpunkt intager jämväl *länsstyrelsen i Blekinge län*, som uttalar sin anslutning till herr Bernströms reservation i förevarande avseende.

Länsstyrelsen i Hallands län finner det i vissa fall betänkligt, att systembolagen få engagera sig i restaurangrörelse av högre klass.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför:

Systembolagens nuvarande befogenhet att driva restaurangrörelse av högre klass bör inskränkas. Kan denna begränsning endast åstadkommas genom ett förbud för bolagen att driva sådan rörelse, bör ett sådant förbud utfärdas. Emellertid torde denna utväg, såvitt möjligt, böra undvikas. Systembolagen synas nämligen genom att driva kombinerad hotell- och restaurangrörelse på vissa platser kunna verksamt bidra till förbättrade förhållanden för de resande, vilket ju ogärna bör hindras. Vad som bör förhindras är att goda eller tillfredsställande hotellförhållanden på en plats ekonomiskt undermineras genom restaurangkonnkurrens från bolagens sida.

Länsstyrelsen i Norrbottens län uttalar:

Det får väl icke anses utan vidare klart att förbehållande åt systembolagen att driva rörelsen på restaurangernas billigare avdelningar skall vara nödvändigt för säkrande av dessas rätta utveckling. En dylik monopolism synes tvärtom vara av tvivelaktigt värde. Såvitt känt är har icke de enskilda restauratörernas handhavande av dessa enklare näringsställen berättigat till annan förmodan än att den fria konkurrensen på detta område skulle verka till godo för rörelsen i fråga.

Samma uppfattning uttalas jämväl av *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Sveriges centrala hotell- och restaurantförening vidhåller sin inför revisionen framförda mening, att restaurangrörelse av högre klass bör helt förbehållas de enskilda restauratörerna. Vad särskilt angår s. k. bakfickor och andra annex till restauranger av högre klass hävdar föreningen, att dessa annex ha en stor uppgift att fylla, att de icke i något fall äro att hänföra till folkrestauranger samt att de alltjämt böra förbehållas de enskilda restauratörerna.

Även *landsföreningen för folknykterhet utan förbud* framställer erinran mot att rörelsen å s. k. bakfickor skulle omhändertagas av systembolagen.

Styrelsen för *Sveriges motboksinnehavares riksorganisation* säger sig, om än med tvekan, vilja avstå från att framställa invändningar beträffande med-

givandet för systembolagen att driva folkrestauranger av tredje klass. Där-
emot avråder styrelsen bestämt från förslaget att systembolagen även eljest
skulle få bedriva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksam-
het. Styrelsen finner det kunna befaras, att allt enskilt initiativ och all en-
skild verksamhet på förevarande område skulle efterhand förkvävas, samt
gör gällande, att erfarenheten visat att systembolagen icke äro kompetenta
att handha restaurangrörelse av högre klass.

Liknande erinringar som de nu berörda ha framställts jämväl i några
andra yttranden.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd uttalar, att förslaget tydligt
bör giva uttryck åt den av revisionen framförda meningen, att restauranger
av högre klass i allmänhet böra drivas av enskilda näringsidkare och att
systembolagens restaurangrörelse i första hand bör avse folkrestaurangerna.
Nämnden finner det vidare vara obehövt, att systembolag skall ha att in-
hämta kontrollstyrelsens samtycke till drivande av annan restaurangrörelse
än sådan av högre klass.

Nykterhetsfolkets landsmöte har funnit det angeläget, att hela rusdrycks-
utskänkningsrätten efterhand överföres till företag, i vilka enskild vinst är ute-
sluten.

I likhet med herrar Bernström och Beskow ha vidare, bland andra, åtta
länsstyrelser funnit hinder ej böra möta mot överlåtelse av tillstånd till turist-
utskänkning. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anför i sådant hänseende:

Då, såvitt länsstyrelsen förstår bedöma, det ur olika synpunkter torde vara
bäst och riktigast, att hotell- och pensionatrörelsen å turist- och kurorter
fortfarande såsom hittills överlåtes åt den enskilda företagsamheten, synes
stadgandet, att ifrågavarande utskänkingsrörelse uteslutande skall förbe-
hållas systembolag, icke böra lagfästas. Varken nykterhetsintresset eller nå-
got annat allmänt intresse torde ha något att vinna därpå. Då för övrigt
även länsstyrelse skall äga bevilja tillstånd till utskänkning jämväl å turist-
eller kurort, nämligen för det fall att vederbörande kommunalfullmäktige till-
styrkt ansökningsdärom, samt förslaget icke innehåller förbud mot över-
låtelse av sådan utskänkingsrätt, synes följden bliva att en del turisthotell
med utskänkingsrätt komma att drivas av enskilda under det att vid andra
dylika hotell rörelsen uteslutande skall tillkomma vederbörande systembolag.
En sådan olikhet på förevarande område är emellertid enligt länsstyrelsens
förmenande icke lämplig. Syftet med det ifrågasatta stadgandet, nämligen
avvisande av sådana intressen, som äro inriktade på direkt vinst av utskänk-
ningsrörelsen, synes bättre och enklare kunna nås genom en bestämmelse
om borttagande för den s. k. turistutskänkningen av »vinstkvantitet» för ve-
derbörande restauratör.

Å andra sidan uttalar *kontrollstyrelsen*, att det ifrågasatta förbudet mot
överlåtelse av tillstånd till turistutskänkning måste anses välbetänkt och att
detsamma för styrelsens del utgjort en förutsättning för dess tillstyrkan av
bestämmelser om turistutskänkning.

Vad angår förslaget om inrättande av en särskild riksnämnd för pröv-
ning av frågor, som avses i 3 kap. 15 § av revisionens förslag, framhåller

överståthållarämbetet att det får anses tveksamt, om en dylik nämnd verkliga skall behöva tillskapas. Det synes ämbetet kunna antagas, att frågor i vad mån en restaurang skall anses såsom folkrestaurang eller icke böra kunna avgöras med ledning av den praxis härutinnan, som redan utbildats. I fall, där tvekan eventuellt uppkommer, synes det ligga närmast tillhands, att överlåtelse icke äger rum.

Jämväl *länsstyrelsen i Blekinge län* anser den föreslagna riksnämnden obehörlig samt uttalar, att dess funktioner säkerligen kunna anförtros åt redan befintliga organisationer eller myndigheter.

Sveriges centrala hotell- och restaurantförening framhåller, att det visserligen icke bör vara förenat med någon svårighet att avgöra, huruvida en restaurang är att beteckna såsom folkrestaurang eller icke, men att föreningen ej har något att invända mot inrättande av en riksnämnd för prövning av dylika frågor, förutsatt att den enskilda restaurangnäringen blir tillräckligt representerad i en sådan nämnd.

I fråga om den ersättning, som enligt förslagets 3 kap. 15 § 2 mom. skulle kunna utgå i händelse överlåtelse av utskänkningsrätt icke förnyas, anför *Sveriges centrala hotell- och restaurantförening*, att rättvisa och billighet torde kräva att en var, som utan eget förvållande vägras förnyad överlåtelse, bör tillerkännas skälig ersättning, vilken icke i något fall bör understiga den direkta förlusten. Dylika ersättningsfrågor böra behandlas efter objektiva grunder och under beaktande av vad som i det särskilda fallet kan anses skäligt. Då en restauratör under ifrågavarande omständigheter i de flesta fall torde vara i behov av kontant likvid, finner föreningen det vidare icke vara lämpligt, att ersättning såsom föreslagits skulle kunna utgå i form av preferensaktier i restaurangbolag.

Kontrollstyrelsen framhåller, att ersättningsskyldigheten aktualiseras endast i de fall, då överlåtelse vägrats av systembolaget, men däremot icke kan ifrågakomma vare sig då restauratören frivilligt frånträder en utskänkningsrätt eller då hinder för fortsatt utövande av dylik rätt inträder på grund av något förhållande, varöver bolaget icke kunnat råda. För den händelse den föreslagna författningstexten skulle giva anledning till tvekan härutinnan, finner styrelsen, att orden »icke meddelas» kunde utbytas mot ordet »vägras» eller mot orden »icke medgives».

Stadsfullmäktige i Uddevalla finna det överhuvud betänkligt, att systembolag skall kunna åläggas utgiva ersättning i förevarande hänseende.

I åtskilliga yttranden, bland annat av kontrollstyrelsen, överståthållarämbetet och 13 länsstyrelser, förordas i anslutning till förut omförmälda reservation av herrar Beskow och Gräslund, att fastställelse å avtal om överlåtelse av utskänkningstillstånd skall meddelas av länsstyrelsen. Som motiv ha härvid, utöver vad reservanterna i saken anfört, åberopats, bland annat, länsstyrelsernas större ortskännedom, deras skyldighet att öva kontroll över utskänkningens behöriga och lämpliga bedrivande samt risken för opåkallad dubbelbehandling av frågan med därav följande

omgång och tidsutdräkt vid fastställelseprövningens överlämnande åt ett centralt ämbetsverk.

Kontrollstyrelsen anför:

Styrelsen finner visserligen revisionens hänvisning till styrelsens större möjligheter att lära känna landets restauratörkår välgrundad. Å andra sidan vill emellertid styrelsen, inför den från flera håll framförda oppositionen mot revisionens förslag på förevarande punkt, framhålla, att styrelsen, som finner fördelar och nackdelar av den nuvarande ordningen väga tämligen jämnt med fördelar och nackdelar av revisionens förslag, för sin del intet har att invända mot, att fastställelse å överlåtelseavtal även i fortsättningen meddelas av länsstyrelserna. Styrelsen erinrar om att fråga om överlåtelse i första hand kommer upp till handläggning inom vederbörande systembolag, och håller för sannolikt, att i de fall, då tvekan kan råda rörande ifrågasatt utskänkningsinnehavares lämplighet, kontrollstyrelsen genom bolagets försorg kommer att bli satta i tillfälle att, innan överlåtelseavtal träffas, pröva denna fråga. Kontrollstyrelsen förutsätter emellertid, att därest länsstyrelserna sålunda bibehållas vid befogenheten att fastställa överlåtelseavtal, skyldighet stadgas att lämna kontrollstyrelsen underrättelse om varje av sådan myndighet träffat avgörande i dylik fråga.

I åtskilliga yttranden uttalas vidare, att därest på länsstyrelsen skall ankomma att meddela fastställelse å avtal om överlåtelse, det också bör tillkomma länsstyrelsen att förordna om upphörande av sådant avtal i fall, som avses i 3 kap. 19 § 2 mom. revisionens förslag.

Kontrollstyrelsen säger sig ej ha någon erinran mot en dylik ändring, förutsatt att fastställelse å avtalen skall meddelas av länsstyrelsen samt att länsstyrelsen ålägges lämna kontrollstyrelsen meddelande om beslut av ifrågavarande slag.

Revisionens förslag rörande de enskilda restauratörernas direkta vinst å utskänkningen tillstyrktes — i flertalet fall dock med den modifikation, som förordats av herrar Beskow och Gräslund — av bland andra kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Gotlands och Gävleborgs län, Systembolagens personalförening, landsföreningen för folknykterhet utan förbud samt, med vissa erinringar, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd. En successiv avveckling i enlighet med vad som föreslagits av herrar Bärge, Johanson och Ljunggren förordas av länsstyrelsen i Kopparbergs län, stadsfullmäktige i fyra städer, Nykterhetsfolkets landsmöte, nykterhetsnämndernas centralkommitté och åtta sammanslutningar av nykterhetsnämnder samt jämväl eljest i några yttranden. Rätt för restauratörerna att tillgodonjuta vinst enligt andra grunder än vinstkvantitetssystemet förordas slutligen av länsstyrelserna i Blekinge och Västernorrlands län ävensom Sveriges centrala hotell- och restaurangförening, Svenska trafikförbundet, styrelsen för Sveriges motboksinnehavares riksorganisation och några polismyndigheter.

Några andra synpunkter än de av revisionen och förenämnda reservanter berörda ha i stort sett icke framkommit i de yttranden, som innefatta ett tillstyrkande av revisionens eller reservanternas förslag i förevarande hänse-

ende. På sätt nyss anmärkts ha emellertid vissa erinringar framställts av *Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd*. Nämnden anför sålunda bland annat:

Nämnden är väl medveten om huru svårlöst frågan rörande det privatekonomiska intresset i utskänkingsrörelsen är. Man skulle till och med måhända kunna våga det påståendet, att en logiskt hållbar lösning endast kan vinnas på endera av tvenne vägar, nämligen antingen därigenom, att restauratörerna tillerkännas vinst på all försäljning av spritdrycker och viner eller ock därigenom, att det privatekonomiska intresset inom utskänkingsrörelsen helt avvecklas. Enighet torde emellertid icke kunna uppnås om något av dessa alternativ. Med hänsyn härtill och då nämnden även för sin del måste medgiva, att de invändningar, som resas mot de här antydda bägge alternativen, i och för sig måste tillerkännas ett ganska stort berättigande, har nämnden, om än med beklagande och trots att nämnden är väl medveten om de brister av olika slag, som vidlåda vinstkvantitetssystemet i dess nuvarande utformning, principiellt funnit sig böra tillstyrka revisionens förslag sådant detta närmare utvecklas i revisionens motivering.

Revisionen har förutsatt, att vid övergången till den nya ordningen en generell reglering av restaurangernas vinstkvantiteter skall äga rum. Som grund har revisionen härvid ansett böra läggas för varje enskild restaurang dess genomsnittliga utskänkning med direkt utskänkingsvinst under ett visst antal år. Nämnden har icke kunnat finna denna anordning fullt lämplig. Vid de vinstkvantitetsregleringar, som under senare år ägt rum, har hänsyn i stor utsträckning tagits till förhållandet mellan restaurangernas omsättning av mat och liknande varor och den egentliga utskänkningen. Vidare ha restaurangernas prisklass, deras storleksordning, deras löneutgifter o. s. v. tagits i beaktande. Även om nämnden icke ansett, att man direkt i förordningen bör hänvisa till dessa förhållanden, då det otvivelaktigt alltid kan påvisas, att olägenheter måste vara förbundna med ett alltför stort hänsynstagande till dessa faktorer, har nämnden dock ansett, att vid den generella omprövningen dessa faktorer borde tagas med i beräkningen och ej blott den faktor, nämligen omfattningen av försäljningen med direkt utskänkingsvinst, till vilken revisionen hänvisat.

I fråga om ordningen för den generella omprövningen har förtroendenämnden ansett sig kunna ansluta sig till ett av aktiebolaget Stockholmssystemet framställt förslag. Enligt detta skulle vinstkvantiteterna, innan de slutligt fastställas av kontrollstyrelsen, förberedande behandlas inom den riksnämnd, som revisionen ansett böra inrättas för handläggningen av vissa andra frågor. I denna riksnämnd äro, enligt revisionens förslag, såväl systembolagen som restauratörerna representerade. Härigenom skulle enligt förtroendenämndens mening garantier vinnas för beaktande av alla de synpunkter, som lämpligen böra tagas med i bedömandet vid fastställande av vinstkvantiteterna. Förtroendenämnden har också ansett, likaledes i överensstämmelse med vad aktiebolaget Stockholmssystemet föreslagit, att framdeles uppkommande frågor om jämkningar av olika restaurangers vinstkvantiteter av kontrollstyrelsen för förberedande utredning böra hänskjutas till denna riksnämnd. Förtroendenämnden har härvid förutsatt, att vinstkvantitetsregleringarna under inga omständigheter böra ifrågakomma oftare än en gång årligen.

I fråga om vinstkvantiteterna för nya restauranger har revisionen icke i själva lagförslaget intagit några direkta bestämmelser. Av motiveringen att döma synes revisionen emellertid anse, att en ny restaurang icke borde kunna erhålla vinstkvantitet annat än genom övertagande av en äldre restaurangs vinstkvantitet eller viss del av sådan kvantitet.

Nämnden är för sin del av den meningen, att den av revisionen företrädade uppfattningen på denna punkt, om förhållandena ses på längre sikt, icke är hållbar. Så småningom skulle genom denna bestämmelses tillämpning olikheter uppkomma mellan olika restauranger, som skulle innebära, att den ena restaurangen försattes i ett i konkurrensavseende väsentligt sämre läge än den andra. Den good-will, som innehavare av äldre restauranger fått betala vid övertagandet av dessa restauranger, har säkerligen icke i något fall varit av sådan omfattning, att den icke efter ett visst antal år måste anses amorterad genom den direkta utskänkingsvinst, som dessa restauratörer erhållit. När så skett, föreligger uppenbarligen icke längre något motiv för att dessa restauranger försättas i en annan ställning än helt nya restauranger. Nämnden har därför funnit sig böra ansluta sig till den av herrar Beskow och Gräslund avgivna reservationen och anser sålunda, att man visserligen bör tillmäta vinstkvantiteterna för nytillkommande restauranger med stor försiktighet och att höjningar av vinstkvantiteterna i sådana fall böra företagas allenast successivt och med stor återhållsamhet, men att de dock ej helt böra uteslutas från möjligheten att erhålla vinstkvantitet för sig fastställda.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför:

Avsikten med vinstkvantitetssystemet är ju, att restauratören icke skall ha särskilt intresse av att utskänkningen blir så omfattande som möjligt. Det bästa sättet att nå detta syfte samtidigt som restauratören får skälig ersättning för sitt besvär torde vara att, på sätt ifrågasättes i den av herr Englund avgivna reservationen, utbyta vinstsystemet mot en med hänsyn till alla inverkan omständigheter till siffran fastställd gottgörelse för år. I detta sammanhang tillåter sig länsstyrelsen förklara, att den har svårt att förstå att det från nykterhetssynpunkt skall kunna framföras någon anmärkning mot det av revisionen påtalade förhållandet av vinstkvantiteterna för en del restauranger varit fastställda så, att de icke understigit den faktiska omsättningen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län uttalar:

Länsstyrelsen anser sig böra ifrågasätta, huruvida vinstkvantitetssystemet vidare bör bibehållas, då enligt länsstyrelsens förmenande en restaurangägare icke torde äga möjlighet påverka gästernas spritförtäring. Då härtill kommer, att restaurangnäringen fullgör en uppgift, vilken synes erhålla allt större betydelse i det moderna samhället, och det fördenskuli är ett önskemål ur allmän synpunkt, att den höjning av restaurangväsendet i skilda hänseenden, som pågått sedan lång tid tillbaka, må fortgå och att strävandena i denna riktning sålunda böra främjas av lagstiftningen, synes det jämväl rimligt att låta restaurangerna intaga samma ställning som övriga affärsföretag och fördensskull låta dem få vanlig affärsvinst på allt vad de sälja. Någon risk för att spritkonsumtionen härigenom skulle komma att ökas till men för det allmänna nykterhetstillståndet, synes enligt länsstyrelsens förmenande icke föreligga.

Sveriges centrala hotell- och restaurantförening anför bland annat:

Erfarenheten giver klart vid handen, att en mångfald enskilda restaurangföretag, vilka icke försålt hela sin vinstkvantitet och vilkas vinstintresse sålunda skulle ha gagnats av en ökning i utskänkningens omfattning, skötts på ett ur nykterhetssynpunkt tillfredsställande sätt. Föreningen nödgas alltså bestrida vad revisionen anför till stöd för sin uppfattning, att det vinstintresse, som gagnas av ökad utskänkning, bör erhålla minskad betydelse.

Föreningen, som i skrivelse till revisionen bestämt avstyrkt en fortsatt tillämpning av systemet med i stort sett godtyckligt avvägda vinstkvantiteter, vidhåller sin i nämnda skrivelse gjorda framställning, att den enskilde restaura-

tören måtte erhålla skälig handelsvinst på samtliga utskänkta myckenheter spritdrycker och vin. En sådan ordning kan icke — med ett lagstadgat och effektivt kontrollerat måltidstvång i samband med utskänkingsmaximering — på något sätt bliva av nykterhetsskadlig natur. Skulle denna föreningens framställning icke vinna beaktande, vill föreningen bestämt protestera mot att revisionens förslag om vinstkvantitetsberäkning antages i oförändrat skick, enär genomförandet av detta förslag skulle medföra stora ekonomiska besvärigheter för den enskilda restaurangnäringen. Föreningen tillåter sig hemställa, att, därest vinstkvantitetssystemet bibehålles, frågorna om vinstkvantitetens storlek för restaurangerna underkastas en omsorgsfull skälighetsprövning med hänsynstagande till alla de förhållanden, som föreligga för varje särskild restaurang. Föreningen, som är väl medveten om de svårigheter en dylik skälighetsprövning erbjuder, hemställer, att dessa ärenden — för erhållande av så sakkunnig utredning som möjligt — före avgörandet hänskjutas till den riksnämnd, revisionen avsett skall inrättas.

Svenska trafikförbundet framhåller, att den viktiga uppgift — bland annat för det internationella turistlivets befrämjande — som åvilar det svenska hotell- och restaurangväsendet, kräver att förvärvsmöjligheterna för dessa företag icke för hårt beskäras. Enligt förbundets mening utgör vinstkvantitetssystemet en av de till sina verkningar mest betydelsefulla inskränkningarna i detta hänseende. Förbundet finner det önskvärt, att hotell- och restaurangföretagen komma i åtnjutande av skälig handelsvinst å alla försålda varor, alltså jämväl sprit och starkviner, då härigenom större möjligheter skulle förefinnas att med låga priser å mat, hotellrum och dylika nyttigheter hålla en tillfredsställande hög standard, ett förhållande som uppenbarligen är ägnat att befrämja turistfrekvensen. Förbundet vill därför förslagsvis hemställa, om ej denna fråga praktiskt kunde lösas så, att ett visst procentuellt tillägg, eventuellt med fallande skala, medgäves å inköpspriset å alla drycker, som nu drabbas av ifrågavarande begränsning. Förbundet anmärker, att olägenheter ur nykterhetssynpunkt ej torde vara att befara vid en sådan lindring, enär måltidstvång och andra restriktioner förutsättas skola bibehållas.

Styrelsen för *Sveriges motboksinnehavares riksorganisation* uttalar, att det är en oundgänglig förutsättning för upprätthållandet och utvecklingen av vår restaurangkultur att näringens utöfvare medgivas erhålla skälig vinst å försäljningen av spritdrycker och vin. Styrelsen anser, att den enskilda restaurangdriften i vår tid knappast giver anledning till berättigade anmärkningar i nykterhetshänseende, i varje fall i vida mindre grad än den av systembolagen bedrivna restaurangrörelsen. I den mån det privata vinstintresset anses böra begränsas, finner styrelsen detta kunna ske på ett betydligt enklare och mera rättvist sätt än genom vinstkvantitetssystemet, exempelvis genom progressiv beskattning av restauratörernas förtjänst å spritdrycker och vin.

Mot bestämmelsen i 3 kap. 17 § av revisionens förslag angående k l a g a n i f r å g o r o m ö v e r l å t e l s e a v u t s k ä n k n i n g s t i l l s t å n d m. m. erinrar *länsstyrelsen i Blekinge län*, att klagan synes böra föras hos länsstyrelsen, ej såsom föreslagits, hos kontrollstyrelsen.

De viktigaste erinringar, som i yttrandena anförts beträffande förslagets bestämmelser om måltidstväanget, ha omnämnts i annat sammanhang. Härutöver må anmärkas, att i vissa utlåtanden framställts önskemål om att i varje fall mindre kvantiteter oblandade spritdrycker, såsom punsch eller likör, finge serveras utan samband med måltid. På några håll föreslås härvid, att kontrollstyrelsen skall äga medgiva sådant undantag från måltidstväanget, i andra fall förordas, att den ifrågasatta lättningen skall gälla beträffande restauranger av s. k. första klass eller efter viss tidpunkt på dagen. Yrkanden i nu angiven riktning ha framställts av bland andra *överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kristianstads län, stadsfullmäktige i Stockholm, Strängnäs och Kristianstad samt landsfogden i Blekinge län.*

Länsstyrelsen i Gotlands län finner det icke erforderligt att upprätthålla måltidstväanget beträffande starka viner samt framhåller såsom ett allmänt önskemål beträffande utskänkningsbegränsningen, att av kontrollstyrelsen eller eljest utfärdade detaljbestämmelser om möjligt göras enhetliga och ej för tillkrånglade samt att man ej går längre än som ur nykterhetssynpunkt är oavvisligen nödvändigt.

Å andra sidan uttalar *Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd*, att lättnader av nu antytt slag allenast skulle ytterligare försvåra den redan nu besvärliga och delvis bristfälliga kontrollen över utskänkningsbestämmelsernas handhavande.

Landsföreningen för folknykterhet utan förbud, som tillstyrker måltidstväangets bibehållande, finner det olämpligt, att konditorivaror i vissa fall skola få ersätta lagad mat vid utskänkning av vin.

Polischefen i Östersund anser det otillfredsställande att detaljbestämmelser om måltidspris m. m. alltjämt skola utfärdas av kontrollstyrelsen, enär allmänheten med en sådan ordning fortfarande kommer att i stort sett vara hänvisad till hotellbetjäningens uppfattning om vad som skall anses vara tillåtet eller ej. Föreskrifter av förevarande slag föreslås därför skola intagas i förordningen eller ock efter kontrollstyrelsens hörande, utfärdas av Kungl. Maj:t.

Jämväl *länsstyrelsen i Gävleborgs län* framställer erinringar av liknande innebörd.

Vad angår förslaget om begränsning av utskänkningskvantiteterna uttalar *länsstyrelsen i Blekinge län*, att bestämmanderätt härutinnan icke bör tillkomma kontrollstyrelsen utan en fullständigare regelgivning ske i författningstexten. Jämväl *Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund* giver uttryck åt samma uppfattning.

Sveriges centrala hotell- och restaurangförening finner, att de nuvarande utskänkningskvantiteterna blivit för knappt tillmätta samt att detta förhållande bör beaktas i samband med genomförandet av en ny försäljningslagstiftning.

De föreslagna inskränkningarna i kommunernas befogenhet att föreslå villkor i avseende å utskänkningens anord-

nande och handhavande ha föranlett särskilda uttalanden endast i ett fåtal fall.

Stadsfullmäktige i Örnsköldsvik samt *landstingets förvaltningsutskott i Jämtlands län* avstyrka varje inskränkning i förevarande hänseende.

Stadsfullmäktige i Trollhättan finna förslaget otillfredsställande i vad kommunernas befogenhet att inverka bestämmande på utskänkingsställenas förläggning begränsats. Enligt fullmäktiges åsikt böra kommunerna erhålla möjlighet att föreskriva såsom villkor, att utskänkingsrätt skall idkas i samband med viss restaurangrörelse och att denna rörelse bedrives så att den blir att hänföra till viss bestämd klass.

Stadsfullmäktige i Trosa förorda, att kommunerna alltjämt skola erhålla möjlighet att tillse att för utskänkingsrörelse i första hand användas byggnader, tillhörande kommunerna.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län finner den föreslagna författningstexten icke kunna förebygga, att kommunerna erhålla tillfälle att bestämma om utskänkingsställenas förläggning i enlighet med vad som ur kommunalekonomisk synpunkt kan anses förmånligt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län ifrågasätter ett förtydligande av lagtexten såttillvida, att förslag om inskränkningar skola betraktas såsom en nullitet i händelse de ej bliva godkända, enär det kan tänkas inträffa att kommunerna tillstyrkt upplåtande av utskänkingsrätt under förutsättning att inskränkningarna skulle bliva gällande.

Landsföreningen för folknykterhet utan förbud säger sig vilja erkänna, att »skattesolkning» och möjlighet att erhålla tilldelning formellt ej ha med varandra att göra, men uttalar likväl tvekan beträffande förslaget, att kommunerna ej vidare skola äga besluta om grunder för förbud mot utskänkning till viss person.

Slutligen må erinras, att de myndigheter och sammanslutningar, som ställt sig avvisande mot förslaget om turistutskänkning, i allmänhet torde få anses ha avsett att avråda från en begränsning av den kommunala bestämmanderätten jämväl i nu förevarande hänseende.

I fråga om åldersgränsen för utskänkning förordas av stadsfullmäktige i ett 30-tal städer, kommunalfullmäktige i fyra kommuner, landstingens förvaltningsutskott i två län ävensom Nykterhetsfolkets landsmöte, nykterhetsnämndernas centralkommitté och ungefär halva antalet nykterhetsnämndssammanslutningar en höjning till 21 år. I ett och annat fall framställes också yrkande om högre åldersgräns än 21 år, respektive utslutande ur författningen av särskild åldersgräns beträffande utskänknigen. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* säger sig sålunda — utan att förorda någon av de tänkbara åldersgränserna — vilja erinra om svårigheten att i praktiken upprätthålla den av revisionen föreslagna bestämmelsen.

Förslaget om ändring av gällande ordning i fråga om s. k. restaurangdans tillstyrkes uttryckligen av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Västernorrlands och Norrbottens län,

stadsfullmäktige i Jönköping, polismästaren i Stockholm jämte vissa andra polismyndigheter, Sveriges centrala hotell- och restaurangförening ävensom två nykterhetsnämndssammanslutningar. Länsstyrelserna i Blekinge och Jämtlands län, stadsfullmäktige i Östersund och några polismyndigheter anse, att ett förbud mot utskänkning vid offentliga föreställningar överhuvud får anses obehövt. Ett bibehållande av nu gällande ordning förordas av länsstyrelserna i Gotlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, stadsfullmäktige i Visby, Kristianstad, Kungälv, Uddevalla och Sollefteå samt en nykterhetsnämndssammanslutning. Länsstyrelsen i Jönköpings län anser, att nu gällande förbud ej helt bör slopas men att dans i samband med utskänkning skall kunna anordnas vissa bestämda veckodagar med undantag för större helger. En skärpning av gällande ordning förordas slutligen av stadsfullmäktige i Vaxholm, Eksjö, Växjö, Vimmerby, Karlskrona, Mölndal, Sala och Piteå ävensom av Nykterhetsfolkets landsmöte, landsföreningen för folknkyrkerhet utan förbud, Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund samt fem nykterhetsnämndssammanslutningar m. fl.

Kontrollstyrelsen anför:

Kontrollstyrelsen kan i viss mån underskriva den kritik, som reservanterna inom revisionen ägnat restaurangdansen. Den kan i vissa fall grundlägga skadliga restaurang- och alkoholvanor. Den verkar attraherande på ungdomen, säkerligen delvis på hemmets bekostnad. Det torde ej heller kunna bestridas, att den är en börda för personalen, där den förekommer. Mot förslaget om en effektivisering av förbudet mot restaurangdans har invänts, att man därigenom kunde riskera, att danslusten sökte sig utlopp på mera svårkontrollerbara och moraliskt mera vådliga vägar. Såsom reservanterna framhållit, torde farhågorna i detta hänseende kunna åtskilligt reduceras. Vad som på lagstiftningens väg åtgjorts mot de s. k. nattklubbarna är i detta sammanhang av intresse. Kontrollstyrelsen har dock icke kunnat undgå att fästa en ej ringa vikt vid den invändning.

Kontrollstyrelsen har vid övervägande av de olika synpunkter, som framförts beträffande revisionens förslag i fråga om restaurangdansen, trots den vägande karaktären hos vissa av de invändningar, som rests mot förslaget, ansett sig böra stanna vid att förordas detta. Det nuvarande stadgandet i 55 § rusdrycksförsäljningsförfordningen om restaurangdansen har i betydande omfattning stannat på papperet. En skärpning av stadgandet på sätt reservanterna föreslagit skulle med all sannolikhet röna samma öde. Det kommer säkerligen icke att möta några svårigheter att i de olika fallen förete »synnerliga skäl» av ganska mångskiftande natur för det sökta tillståndet. Ett genomförande av revisionens förslag kommer å andra sidan säkerligen icke att leda till en så betydande ökning av restaurangdansen, som man på vissa håll befarat. Redan nu finnes det ju många restauranger, som icke finna med sin fördel förenligt att begära tillstånd till dans. I verkligheten torde restaurangpublikens önskemål i det långa loppet bliva i stort sett bestämmande för den omfattning, i vilken restaurangerna komma att anordna dans, vare sig lagrummet bibehålles i sin nuvarande avfattning eller ändras på sätt reservanterna eller revisionen föreslagit. Härtill kommer, att förekomsten av offentlig dans å restauranger alltjämt förblir underkastad den reglering, som består däri, att polismyndighetens tillstånd enligt ordningsstadgan erfordras.

Socialstyrelsen framhåller, att övervägande skäl synas tala för ett upphävande av det skäligen meningslösa och ineffektiva förbudet mot s. k. restaurangdans.

Polischefen i Västerås anmärker, att enär länsstyrelsen redan nu inhämtar yttrande från de lokala myndigheterna och tydligen måste fästa avseende därvid, förslaget ej kan väntas medföra någon försämring i fråga om kontrollen. Polischefen erinrar i övrigt, att länsstyrelsens tillstånd allttjämt blir erforderligt, där utskänkningsrätten skall pågå efter vanlig stängningstid.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför:

Förslaget giver anledning till betänkligheter. Genom dessa danstillställningar lockas ungdomen till restaurangerna och den fara, som därigenom uppstår för att de unga vänjas vid bruk av rusdrycker, bör icke underskattas. Därtill kommer en annan omständighet, som är värd beaktande. I mindre städer och andra samhällen med endast en eller två restauranger som ha utskänkningsrätt skulle ett upphävande av dansförbudet kunna komma att medföra, att dans i regel anordnades varje lördags- och söndagskväll och måhända även under flera av veckans övriga dagar. Därigenom komme att uppstå otrevnad för restaurangbesökare, som icke önska besöka lokaler, där dans utövas. Vid beviljande av tillstånd att få anordna dans å de båda hotellrestauranger i Falun, som ha utskänkningsrätt, har länsstyrelsen endast i undantagsfall medgivit att dans finge anordnas å båda hotellen samtidigt. Då länsstyrelsen icke kan finna att någon annan olägenhet är förenad med den nuvarande ordningen på detta område än den, att restauranginnehavarna kunna vara missnöjda med att de icke erhålla tillstånd att anordna dans i den omfattning de önska, förordar länsstyrelsen, att nu gällande bestämmelser bibehållas.

Liknande erinringar ha framställts jämväl av *länsstyrelserna i Gotlands och Gävleborgs län*.

Nykterhetsfolkets landsmöte har uttalat, att restaurangdansen i hög grad medverkat till dryckessedens popularisering, varför såsom regel dans i samband med alkoholförtäring bör förhindras.

Landsföreningen för folknykterhet utan förbud anför:

Sammankopplandet av utskänkning och dans på för allmänheten tillgängliga lokaler är en osund företeelse och endast för det fall, att det möter oöverstigliga svårigheter att hindra ur nykterhets- och sedlighetssynpunkt *betänkligare* företeelser, anse vi, att servering må tillåtas i anslutning till restaurangdans. I sak synes oss dylik servering i samband med varietéföreställning icke mer betänklig än vid restaurangdans, och dock råder väl endast en mening om, att den förre bör förbjudas.

Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund anför bland annat:

Dansens uppgift å restaurangerna är för närvarande att avtrubba restriktionssystemets lamsläende verkningar för restaurangernas ekonomi. Den kväll en restaurang har dans är publiktillströmningen stor, och restauratören höjer avsevärt priset på den supé som serveras. En gäst som icke vill betala detta pris betraktas som en mycket kitslig sådan. Dansen skapar vidare ett synnerligen onormalt förhållande. Danskvällen är det fullt med folk, övriga kvällar, då dans icke förekommer, äro lokalerna i stort sett utan gäster. Denna ojämnhet är till stort men i mångahanda hänseenden. Dansen

bland matborden måste anses ohygienisk; icke dansande anmäla oftast sitt missnöje med att de måste intaga sin måltid liksom i ett dammoln.

Anmärkningar ha i några fall framställts jämväl mot innehållet i övrigt i förslaget 5 kap. 3 §.

Polismästaren i Stockholm anser önskvärt, att skillnaden mellan »konsert» och »varieté» klarare angives; uppträdande av särskilt engagerade dansartister bör enligt polismästarens mening hänföras till varietéuppträdande.

Liknande anmärkningar framställas jämväl av *poliskammaren i Malmö*, *polischefen i Alingsås* och *landsföreningen för folknykterhet utan förbud*.

Polischefen i Halmstad framhåller, att orden »inre förbindelse» kunna vålla olägenhet i fall, där teaterlokal är inrymd i hotellfastighet, samt finner att ifrågakommande föreskrift får anses ha förlorat sin betydelse med hänsyn till måltidstvänget.

I ett stort antal yttranden förekomma uttalanden beträffande det i 5 kap. 5 § 2 mom. av revisionens förslag stadgade undantaget från eljest gällande förbud mot förtäring av spritdrycker å lokal för utskänkning av vin.

Utom såvitt angår de närmare villkoren för dylikt undantag tillstyrkes förslaget i denna del i princip av överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Värmlands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, stadsfullmäktige i fem städer, ett 30-tal polismyndigheter, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd m. fl. Förslaget avstyrkes — ofta dock med viss tvekan — av kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs och Kopparbergs län, stadsfullmäktige i åtta städer, Nykterhetsfolkets landsmöte, landsföreningen för folknykterhet utan förbud, nykterhetsnämndernas centralkommitté och ungefär halva antalet nykterhetsnämndssammanslutningar m. fl. Slutligen föreslås viss utvidgning av undantagsbestämmelsen av länsstyrelserna i Gotlands och Blekinge län samt några polismyndigheter m. fl.

Kontrollstyrelsen anför:

Det är oomtvistligt, att det nuvarande förbudet mot förtäring å ett utskänkingsställe av alkoholstarkare slag av drycker än de till utskänkning å stället medgivna i stor utsträckning överträdes. Det för ställningstagandet till revisionens förslag avgörande måste emellertid vara, huruvida detsamma kan anses ägnat att bidra till ett bättre sakernas tillstånd. Enligt kontrollstyrelsens mening kan det icke utan vidare förutsättas, att så skall bliva fallet. Till stöd för denna sin uppfattning vill kontrollstyrelsen framhålla följande. Här avsett tillstånd kan av nära tillhands liggande skäl endast ifrågakomma för ställen, som äro synnerligen väl skötta, och vilkas innehavare kunna förväntas komma att handha tillståndet — som alltid kommer att ställa stora krav på restauranginnehavaren — på ett klanderfritt sätt. Syftet att förebygga olagligheter av för närvarande förekommande slag kan den föreslagna bestämmelsen således endast i blygsam omfattning väntas komma att tillgodose, eftersom den icke kan bringas i tillämpning i ett stort antal av de fall, där behovet av åtgärder i angivna syfte är störst. Till detta uteblivande av den påräknade gynnsamma effekten torde emellertid bestäm-

melsens verkan icke inskränka sig. Det torde i stället kunna befaras, att den på grund av åtminstone två omständigheter torde komma att verka stegrande på frekvensen av det slags överträdelser, vilka man avser att tränga tillbaka. Den ena av dessa omständigheter utgöres av konkurrensens tryck i de fall, då av flera utskänkningsrörelser på en ort någon men icke samtliga erhållit sådant tillstånd, som i förslaget avses: det blir i dessa fall förenat med ökade svårigheter för innehavarna å de ställen, vilka icke erhållit dylikt tillstånd, att förhindra överträdelser. Den andra av kontrollstyrelsen åsyftade omständigheten sammanhänger med exemplets smittande makt, vilken på pensionat och andra ställen med »fickflaskrättigheter» kommer att visa sig däri, att den förtäring, vilken enligt revisionens förslag förbehållits vissa kategorier av gäster, också kan befaras komma att få ökad utbredning bland övriga, av tillståndet icke omfattade, gäster. Revisionsförslaget synes emellertid härutöver innebära fara för utbredning av en betydligt svårare olaglighetstyp än den lagstridiga förtäringens. Under det att denna förtäring för närvarande regelmässigt endast avser gästens egen spirituosa, medan värdens medverkan i det olovliga förfarandet består i exempelvis tillhandahållande av glas eller dylikt, ligger det nämligen nära tillhands, att gästerna under den nya friare ordningen vid förefallande behov göra hänvändelser till andra gäster eller — och framför allt — till värderna om erhållande av spirituosa till låns eller på annat sätt. Den om sina gästers trevnad angelägne värderna kommer härigenom att försättas i en svår situation, och faran för uppkomsten av olovlig utskänkning eller olovlig överlåtelse inställer sig.

Kontrollstyrelsen vill därjämte framhålla, att det med hänsyn till statens fiskaliska intressen måste anses betänkligt att genom lagändring befordra spritförtäring å utskänkningsställen, där den konsumerade spriten är undantagen från utskänkningsskatt.

En bestämmelse sådan som den av revisionen i 5 kap. 5 § 2 mom. föreslagna synes desto mindre påkallad som ett bifall till revisionens förslag beträffande turistutskänkning och tillfälliga rättigheter kan förutses medföra en avsevärd reduktion av de olagligheter, man med fickflaskbestämmelsen velat begränsa. Denna reduktion kan väntas komma till stånd utan uppammande av nya olagligheter och utan eftersättande av statens fiskaliska intressen.

Länsstyrelsen i Jönköpings län ifrågasätter lämpligheten ur praktisk synpunkt av ifrågavarande undantagsbestämmelse. Länsstyrelsen finner svårigheten att under föreliggande förhållanden upprätthålla stadgandet vara uppenbar samt säger sig ha anledning antaga, att stadgandet kommer att föranleda större skada än nytta.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför:

Länsstyrelsen förbiser ingalunda, att efterlevnaden av nuvarande förbudsbestämmelser lämnar åtskilligt övrigt att önska. Genom den föreslagna uppmjukningen komma lagöverträdelserna på hotell och pensionat, som erhålla dispens, att försvinna, men det ligger nära tillhands att befara, att därigenom framskapas minskad aktning för förbudet även å restauranger och kaféer i allmänhet, varför länsstyrelsen är tveksam om lämpligheten av revisionens förslag i förevarande hänseende.

Nykterhetsfolkets landsmöte har såsom skäl för avstyrkande av förslaget åberopat, att detsamma ingalunda skulle underlätta utan tvärtom komplicera kontrollen över gällande lag.

Landsföreningen för folknkyrkerhet utan förbud finner ifrågavarande stadgande böra ersättas av andra bestämmelser. Föreningen anför sålunda:

Det synes vida bättre, att förbudet mot — genom maximering begränsad — servering å i förslaget avsedda restauranger generellt upphäves. Fickflaskupning kan i fråga om de förtärda kvantiteterna ej kontrolleras eller begränsas och bör därför ej tolereras. Ingen vana är farligare för nykterheten än den, att ständigt ha sprit inom armlängds avstånd. Ett direkt stöd i lag för denna vana vore särskilt oförsvarligt i tider, då alkoholbruket genom trafikväsendets ombildning innebär ökad allmänfara. Det är, trots allt, dock vida mindre betänkligt att underlätta tillgången till en begränsad och kontrollerbar mängd spirituosa på restaurangerna utmed vägen och därigenom söka förekomma ovanan att medföra fickflaska, än att upprätthålla så rigorösa restaurangregler, att man därmed bringas att icke blott tolerera utan rent av legalisera nämnda flaska.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd yttrar:

Nämnden anser det föreliggande spørsmålet vara synnerligen komplicerat. Den delar revisionens uppfattning därutinnan, att förbudet mot spritförtäring å restauranger, som sakna spriträttigheter, av den allmänna opinionen uppfattas på ett helt olika sätt i olika fall. Medan å ena sidan exempelvis fullständig enighet torde råda om att ett sådant förbud måste finnas för de egentliga pilsnerdrickskaféerna, torde man i allmänhet icke reagera mot överträdelse av förbudet på ställen av den typ, som revisionens undantagsbestämmelse närmast åsyftar. Nämnden befara icke heller, att ett medgivande av undantag från förbudet för dessa ställen skall komma att medföra några nämnvärda olägenheter ur nykterhetssynpunkt. Ur dessa synpunkter måste sålunda revisionens förslag anses fullt motiverat. Nämnden betvivlar emellertid, att genomförandet av undantagsbestämmelsen kommer att mera väsentligt underlätta förbudets upprätthållande i övrigt. I en mycket betydande utsträckning förläggas exempelvis festligheter på olika platser till restauranger utan spritutskänkningsrättigheter, bland annat därför att detta ställer sig billigare för anordnarna. Icke heller mot dessa överträdelser torde någon mera utbredd opinion reagera. Tvärtom torde tillvägagångssättet av flertalet anses klanderfritt. Även om det blir tillåtet att å vissa turisthotell och liknande platser förtära spirituosa, kommer säkerligen denna trafik, om ej åtgärder av annat slag vidtagas, att fortbestå.

Skall den av revisionen föreslagna undantagsbestämmelsen genomföras, vilket nämnden för sin del med hänsyn till den allmänna opinionens inställning närmast är benägen att förorda, synes det ur kontrollsynpunkt ändamålsenligast att föreskriva exempelvis, att rätt att förtära spritdrycker skall tillkomma, förutom gäster med vilka avtal om bespisning träffats för minst tre dagar, även alla övriga gäster, som äro boende å hotellet eller pensionatet.

Vad angår den av herr Bernström föreslagna modifikationen, att undantagsbestämmelsen skall äga tillämpning, oavsett huruvida utskänkning av spritdrycker äger rum å orten eller ej, har nämnden, om än med tvekan, ansett sig böra avstyrka densamma, då den skulle kunna skapa förutsättningar för en icke önskvärd konkurrens från de restaurangers sida, för vilka undantagsbestämmelsen komme att tillämpas, med de restauranger, vilka ha tillstånd till utskänkning av spritdrycker. För de sistnämnda, men icke för de förstnämnda, skulle nämligen komma att gälla måltidstväng, kvantitetsbegränsningar och särskilda prisföreskrifter.

Redan förut har framhållits, att överträdelserna av det i 5 § 1 mom omförmälda förbudet äro mycket omfattande. Nämnden anser med hänsyn

här till, att ytterligare åtgärder måste vidtagas för stävjande av dessa överträdelser. Detta är av väsentlig betydelse ej blott ur sociala synpunkter, utan även med hänsyn till restaurangnäringens legitima intressen. En särskild utredning för undersökning av vilka åtgärder, som lämpligen kunna vidtagas i sådant syfte, bör enligt nämndens mening komma till stånd. Nämnden vill för närvarande allenast fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att man, om den här åsyftade oäga trafiken skall kunna förhindras, eller i vart fall starkt begränsas, uppenbarligen måste vidtaga åtgärder för att minska de för närvarande högst betydande differenserna mellan priserna å spritdrycker, som försäljas utminuteringsvis, och de spritdrycker, som tillhandahållas å restaurangerna. Detta torde bland annat nödvändiggöra den nu utgående särskilda utskänkningsskattens borttagande.

Anmärkningar beträffande de särskilda villkoren för undantagsbestämmelsens tillämpning framställas i övrigt i praktiskt taget samtliga yttranden, vilka innefatta ett tillstyrkande i princip av eftergifter i förevarande hänseende.

Överståthållarämbetet anför:

Det lär vara oomtvistligt, att det nuvarande förbudet öppet överträdes å flertalet turistorter utan möjlighet för myndigheterna att ingripa effektivt däremot. Med hänsyn här till skulle ämbetet närmast vilja förorda, att allmänt tillstånd gäves att å turistorterna förtära medhavda spritdrycker, samt att således denna möjlighet icke gjordes beroende av särskilt medgivande av länsstyrelsen. Vill man emellertid ej sträcka sig så långt, synes i allt fall erforderligt, att av länsstyrelsen meddelat tillstånd icke till sin verkan begränsas att avse allenast sådana gäster, med vilka avtal om bespisning träffats för minst tre dagar. Än vidare synes den omständigheten, att å turistort finnes en lokal, varest spritutskänkning äger rum, icke böra medföra, att tillstånd till förtärande av medhavd sprit icke skall kunna lämnas beträffande annan lokal å samma ort.

Länsstyrelsen i Blekinge län yttrar:

Villkoret att utskänkning av spritdrycker ej äger rum å orten synes obilligt och bör utgå. En pensionatgäst skulle bliva tvingad, om han ville ha en sup till maten eller eljest förtära någon spritdryck att begiva sig över till en annan restaurang, än där han bor, och den avsedda bekvämligheten för pensionatgäster skulle härigenom bliva omintetgjord. Det synes vidare länsstyrelsen, som om det i denna paragraf lämnade medgivandet borde utsträckas att gälla även hotell och pensionat å andra orter än de i paragrafen angivna. Jämväl å dessa matställen inackorderade kunna ha berättigade anspråk på att få till maten förtära spritdryck av medhaft förråd. Sådana omständigheter förekomma ofta exempelvis inom större industriorter, där tjänstemännen äro inackorderade å pensionat.

Länsstyrelsen i Värmlands län uttalar, att undantagsbestämmelsen bör förklaras gälla i fråga om »rekreationsorter», oavsett om spritdrycker utskänkas å orten eller ej, samt att i förevarande försäljningsförordning böra meddelas bestämmelser om motsvarande lättnader jämväl såvitt angår hotell och pensionat med tillstånd till utskänkning av allenast pilsnerdricka samt alkoholfria och därmed jämförliga drycker. Rätt till förtäring av spritdrycker bör enligt länsstyrelsens mening vidare gälla alla å hotellet eller pensionatet boende.

Invändningar av innebörd, att alla å hotellet eller pensionatet boende skola äga förtära medförda spritdrycker eller att särskilda villkor i sådant hänseende ej alls skola gälla ävensom att undantaget bör gälla jämväl i fråga om orter med spritutskänkning, framställas även i åtskilliga andra yttranden. I några fall förordas härutöver, att undantagsbestämmelsen skall utvidgas till att avse andra orter än turistorter och med dem likställda orter.

Länsstyrelsen i Jämtlands län, som finner ett av vissa polismyndigheter inom länet framställt förslag av sist angiven innebörd ha åtskilligt fog för sig, uttalar emellertid, att eftergifter härutinnan kunna tänkas medföra mindre goda verkningar för nykterhetstillståndet i landet och att denna fråga därför bör avgöras först efter verkställd omsorgsfull utredning.

Länsstyrelsen i Gotlands län föreslår, att bestämmelser införas om rätt för länsstyrelse att, efter hörande av kommunalnämnd och polismyndighet, meddela tillstånd för större slutet sällskap att vid enstaka tillfälle vid gemensam måltid å hotell eller pensionat, där utskänkning av spritdrycker ej är tillåten, medföra sådana drycker.

Liknande förslag ha framkommit jämväl i vissa yttranden från polismyndigheter m. fl.

Sveriges centrala hotell- och restaurangförening påtalar det förekommande bruket att utminuterade spritdrycker förtäras vid festligheter å näringsställen utan utskänkingsrätt. Till förebyggande av dylika för den legala restaurangnäringen besvärande missförhållanden föreslår föreningen, att i försäljningsförrordningen stadgas förbud för systembolag att utminutera spritdrycker till den, som kan antagas ha för avsikt att använda dessa i samband med festligheter av nyss angivet slag.

Revisionens förslag, att särskilt tillstånd allttjämt skall erfordras för rätt Departementets
chefen. till utskänkning, vill jag tillstyrka. Likaså finner jag det riktigt och befoget, att utskänkningstillstånd såsom regel ej skall kunna beviljas utan medgivande av den kommun, där utskänkningen skall bedrivas, samt att antalet utskänkingsställen ej må sättas högre än kommunen förordat. Någon olägenhet av att kommunernas vetorätt sålunda i princip lämnas orubbad i fråga om utskänkningen torde knappast vara att förvänta, därest såsom revisionen föreslagit och även jag vill tillstyrka möjlighet till undantag i vissa fall medges beträffande turistorter och därmed jämslällda orter.

Jag finner mig vidare böra biträda förslaget att tillstånd till utskänkning allttjämt såsom regel skall kunna meddelas endast för systembolag. Denna anordning, som förutsätter att systembolagen i viss utsträckning skola äga överlåta tillstånd till utskänkning å enskilda restauratörer, har av en reservant inom revisionen liksom i vissa yttranden betecknats såsom olämplig med hänsyn till den dubbelställning, som systembolagen skulle komma att intaga i förhållande till de enskilda restauratörerna såsom på en gång konkurrenter samt kontrollerande och bestämmande organ. Häremot kan emellertid göras gällande, att i den mån några olägenheter härutinnan givit sig till känna under den nu rådande ordningen, dessa för framtiden torde

kunna undvikas därigenom att restauratörerna erhålla besvärsmätt i frågor angående överlåtelse. Det föreliggande förslaget upptager också i 3 kap. 17 § ett stadgande av sådan innebörd.

Även vad beträffar de närmare reglerna för tillståndsförfarandet kan jag i stort sett ansluta mig till revisionens förslag. Vissa förenklingar torde dock utan olägenhet kunna genomföras, och jämväl i övrigt torde några smärre jämkningar i de föreslagna bestämmelserna bli erforderliga.

Till en början delar jag kontrollstyrelsens uppfattning, att det med hänsyn till kommunernas vetorätt får anses obehövt att systembolagens rätt att söka tillstånd till utskänkning i vissa fall göres beroende därav, att vederbörande kommun i sådant syfte gjort framställning hos bolaget. De föreskrifter, som i sådant hänseende intagits i förslagets 3 kap. 7 § 2 mom. och 11 § 1 mom., torde följaktligen böra utgå.

Enligt förslagets 3 kap. 7 § skall tillstånd till årsutskänkning avse en tid av fyra år, som räknas från och med den 1 oktober 1937 och därefter från och med samma dag vart fjärde följande år, dock att tillstånd undantagsvis må meddelas för återstående del av oktrojperiod med början den 1 oktober. Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall av systembolag göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Om tillstånd ej sökes av bolaget, äger kommunen göra ansökan senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början. Dessa ansökningstider skola gälla vare sig fråga är om tillstånd för hel oktrojperiod eller del därav.

Revisionen har utgått från antagandet, att förslaget om ny försäljningslagstiftning skulle komma att föreläggas 1936 års riksdag och att lagstiftningen därefter skulle träda i kraft den 1 oktober 1937. För den händelse ikraftträdandet skulle äga rum först ett senare år, har revisionen avsett, att den första oktrojperioden skulle i motsvarande mån förkortas. Att oktrojperiod föreslagits skola löpa från och med den 1 oktober och ej såsom nu från och med ingången av kalenderår motiveras av revisionen med att förhyrandet av utskänkingslokaler i allmänhet sker med tillträde den 1 oktober.

I några yttranden har anmärkts, att enär systembolags räkenskapsår enligt förslagets 6 kap. 6 § skall vara kalenderår, oktrojperiod alltså bör löpa från och med ingången av visst kalenderår. I det stora flertalet yttranden lämnas förslaget härutinnan emellertid utan anmärkning; bland annat har kontrollstyrelsen godtagit bestämmelserna i denna del. Med hänsyn härtill och då den nya lagstiftningen synes böra träda i kraft den 1 oktober 1938, finner jag mig böra, i väsentlig överensstämmelse med revisionens förslag, förordna, att oktrojperioderna skola omfatta första gången tiden den 1 oktober 1938—den 30 september 1941 och därefter en tid av fyra år, räknat från och med den 1 oktober 1941, respektive från och med samma dag vart fjärde följande år.

Enligt förslaget skall tillstånd, avseende återstående del av oktrojperiod, kunna meddelas endast när särskild anledning därtill föreligger på grund av förhållande, som icke skäligen bort kunna beaktas före det år, under vil-

ket oktrojperioden börjar. Revisionen anför såsom exempel å fall, då tillstånd sålunda skall kunna meddelas, att behov av årsutskänkning inträder i samband med att ett nytt företag med stor personal förlagts till kommunen eller att en ny trafikled dragits fram genom densamma. Däremot bör enligt revisionens åsikt ett undantag från eljest gällande regler ej vara motiverat av en omsvängning i den nykterhetspolitiska uppfattningen inom kommunen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför gentemot den sistnämnda begränsningen, att anledning ej kan föreligga att hindra en kommun att så snart ske kan erhålla årsutskänkning, då kommunen själv önskar sådan. Till denna uppfattning vill även jag ansluta mig. Ifrågavarande bestämmelse synes emellertid böra göras tillämplig även i vissa andra fall, vilka jag nu skall beröra.

Kontrollstyrelsen ävensom Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd ha påvisat, hurusom de i förslaget stadgade ansökningstiderna kunna föranleda olägenheter i fråga om sådan utskänkning, som visserligen avses skola bli av stadigvarande natur och sålunda enligt förslaget är att hänföra till årsutskänkning men som skall utövas endast säsongmässigt. Om utskänkning å en viss ort sålunda finnes böra anordnas årligen under sommartid med början sommaren 1942, skall enligt förslaget tillstånd sökas antingen av systembolaget senast i december 1940 eller också av kommunen senast i mars 1941. Det lär emellertid ej alltid vara möjligt att i tillräckligt god tid förutse behovet av dylik utskänkning.

Kontrollstyrelsen föreslår av sådan anledning införande av särskilda bestämmelser i fråga om säsongutskänkning. Ansökan om tillstånd till dylik utskänkning skulle kunna göras när som helst, i likhet med vad revisionen föreslagit beträffande tillfällig utskänkning, och utskänkningen borde kunna tagas i bruk vid den tidpunkt, som av vederbörande myndighet fastställdes. I övrigt skulle i fråga om säsongutskänkning gälla samma regler som beträffande årsutskänkning. Härav följer bland annat, att kommunerna icke skulle kunna, såsom i fråga om tillfällig utskänkning, genom särskilda delegerade avgiva yttrande rörande ansökan om säsongutskänkning.

För egen del finner jag det icke behövt att införa särskilda regler i fråga om säsongutskänkning. För att tillmötesgå de av kontrollstyrelsen och förtroendenämnden framställda önskemålen härutinnan skulle man måhända kunna tänka sig en vidgad användning av reglerna om tillfällig utskänkning. Begreppet tillfällig utskänkning skulle emellertid härigenom erhålla en annan innebörd än revisionen åsyftat, vartill kommer att kommunernas befogenhet att delegera sin yttranderätt icke är avsedd att omfatta utskänkningen av mera stadigvarande natur. I stället synes möjligheten att bevilja tillstånd till årsutskänkning under återstående del av oktrojperiod böra komma till användning jämväl i nu avsedda fall.

Denna lösning torde få anses fullt tillfredsställande därest, på sätt jag även vill förorda, ansökning om tillstånd för återstående del av oktrojperiod må

kunna göras när som helst och åt länsstyrelsen överlämnas att bestämma den tid, från och med vilken tillståndet skall gälla.

I huvudsaklig överensstämmelse med det nu anförda torde ifrågavarande undantagsbestämmelse böra ändras sålunda, att tillstånd till årsutskänkning, om särskilda skäl därtill äro, skall kunna meddelas för återstående del av oktrojperiod. Ansökan bör i sådant fall kunna göras utan iakttagande av eljest stadgad ansökningstid, och initiativrätt synes böra tillkomma såväl systembolaget som kommunen. Jag vill emellertid framhålla, att tillstånd i nu angiven ordning bör meddelas endast om särskilda skäl därtill föreligga, och att sålunda huvudregeln alltså bör vara, att ärenden om årsutskänkning komma under behandling endast med vissa mellantider och såvitt möjligt i ett sammanhang.

Kontrollstyrelsen och förtroendenämnden ha funnit det önskvärt, att jämväl för framtiden måtte, såsom stundom hittills skett, kunna meddelas s. k. reservrättigheter, avsedda att tagas i anspråk, där behov av utskänkning inträder under löpande oktrojperiod. För egen del finner jag lika med revisionen olämpligt, att rätt till utskänkning meddelas i annan omfattning än som svarar mot ett direkt föreliggande behov. Då tillstånd till tillfällig utskänkning och, enligt vad jag nyss föreslagit, i vissa fall även årsutskänkning skall kunna sökas när som helst, torde för övrigt tillräckliga möjligheter föreligga att anordna utskänkning utan anlitande av dylika reservrättigheter.

Stadgandet i förslagets 3 kap. 18 § om viss befogenhet för kontrollstyrelsen att ålägga systembolag att anordna årsutskänkning, vartill tillstånd erhållits på initiativ av kommunen, har av kontrollstyrelsen befunnits ägnat att framkalla irritation och motsättningar, som helst borde undvikas. Styrelsen finner det dessutom olämpligt, att ett systembolag skulle kunna påbörjas en utskänkingsrörelse, för vilken bolaget varken socialt eller ekonomiskt kan göras ansvarigt.

Då ifrågavarande stadgande emellertid icke kan fränkännas en viss betydelse, har jag icke ansett mig böra föreslå någon ändring i detta avseende. Med hänsyn till den särskilda prövning, som måste föregå ett beslut om åläggande för systembolag att anordna utskänkning, har jag ej funnit mig böra biträda ett av länsstyrelsen i Kristianstads län framställt yrkande, att ifrågavarande befogenhet skall tillkomma länsstyrelsen i stället för kontrollstyrelsen.

Jag har redan antytt, att jag anser undantag från principen, att varje kommun skall äga förhindra att utskänkning anordnas inom dess område, böra medgivas i vissa fall i fråga om turistorter och andra i förslaget om turistutskänkning avsedda orter. Dylika undantag böra emellertid förekomma endast i begränsad omfattning. I huvudsaklig överensstämmelse med vad revisionen uttalat finner jag till en början ett stadgande av förevarande slag böra vinna tillämpning endast beträffande sådana hotell eller pensionat, vilka redan förvärvat eller med visshet kunna väntas påräkna en publik

från hela landet — eventuellt från utlandet — men som däremot i regel icke alls äro avsedda för hemortens befolkning. Såsom en ytterligare förutsättning för undantagsbestämmelsens tillämpning bör gälla, att omständigheterna skola vara sådana, att det med hänsyn till företagets omfattning och befogade anspråk från gästernas sida framstår såsom en uppenbar brist, att utskänkning icke äger rum å hotellet eller pensionatet.

I förslaget ha de sålunda angivna begränsningarna kommit till uttryck på det sätt, att såsom förutsättning för meddelande av ifrågavarande utskänkingsrätt uppställts att det skall vara »av allmän betydelse», att vid hälso-brunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort utskänkning bedrivs å hotell eller pensionat. Ehuru uttrycket »allmän betydelse» väl icke kan anses fullt tillfredsställande, har jag med hänsyn till svårigheten att finna en lämpligare formulering, ansett mig böra stanna vid att ej föreslå någon ändring på denna punkt.

Det i förslaget upptagna villkoret, att tillstånd av förevarande slag ej må avse utskänkning till »annan än gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar», finner jag mig däremot icke kunna godtaga. På sätt i ett stort antal yttranden anmärkts torde en dylik begränsning komma att föranleda svårigheter i tillämpningen samt dessutom vara ägnad att väcka onödig irritation. Det av vissa reservanter inom revisionen föreslagna tillägget, enligt vilket utskänkning må äga rum även till gäster, som äro boende å hotellet eller pensionatet, torde innebära en tydlig förbättring. För egen del anser jag emellertid obehövt, att villkor av nu angiven innebörd upptagas i själva författningen. Tillstånd till turistutskänkning skall meddelas av Kungl. Maj:t, som enligt förslaget härvid skall äga utfärda de särskilda föreskrifter, som prövas erforderliga i avseende å utskänkningen. Det torde i enlighet härmed kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som överhuvud erfordras för att utskänkningen skall bedrivas på ett sätt, som överensstämmer med stadgandets syfte. I samband med tillstånds beviljande torde i förevarande hänseende lämpligen kunna förslagsvis föreskrivas, att utskänkning må äga rum endast till gäst, som är boende å hotellet eller pensionatet eller å rum, som eljest anvisats av ledningen för hotellet eller pensionatet, eller med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar. I undantagsfall kunna förhållandena emellertid tänkas påkalla, att utskänkningen medgives avse även den, som eljest tillfälligt uppehåller sig på orten för vila eller rekreation.

Beträffande förslaget om turistutskänkning har jag i övrigt i detta sammanhang ej annat att erinra än att, på sätt anmärkts i ett av yttrandena, det icke bör ifrågakomma, att tillstånd till turistutskänkning meddelas utan samtycke av hotellets eller pensionatets innehavare.

Revisionens förslag om trafikutskänkning föranleder från min sida ej annan erinran än att förslaget i viss utsträckning synes böra göras tillämpligt även å lufttrafik. Till de närmare bestämmelserna härutinnan skall jag senare återkomma.

Mot revisionens förslag rörande utskänkningsrörelsens uppdelning mellan systembolagen och de enskilda restauratörerna har jag i stort sett intet att erinra. I likhet med revisionen finner jag sålunda, att utskänkningen å folkrestauranger, i den mån denna utskänkning omfattar spritdrycker, bör handhas av systembolagen samt att utskänkningen av rusdrycker jämväl eljest skall ankomma på bolagen, när sådant finnes påkallat till främjande av nykterhet eller ordning. Jag ansluter mig även till revisionens uppfattning, att systembolagen såsom regel böra driva själva restaurangrörelsen å sådana folkrestauranger, där utskänkningen utövas av bolagen. Systembolagen böra ha möjlighet att driva utskänknings- och restaurangrörelse även av högre klass. I likhet med revisionen förutsätter jag emellertid, att behovet av dylik restaurangrörelse även för framtiden kommer att i huvudsak tillgodoses genom enskilda näringsidkare.

I enlighet härmed kan jag i stort sett biträda revisionens förslag i 3 kap. 15 § 1 mom., i vad därigenom stadgats förbud i vissa fall mot överlåtelse av tillstånd till utskänkning. Dylikt förbud synes emellertid icke böra gälla i fråga om turistutskänkning; vad revisionen velat ernå med förslaget härutinnan, nämligen avvisande av sådana intressen, som äro inriktade på direkt vinst av utskänkningsrörelsen, lär kunna vinnas enbart därigenom, att någon direkt vinst å utskänkningen i dessa fall icke medgives tillkomma utövaren av utskänkningsrätten. Till övriga i nämnda paragraf upptagna föreskrifter skall jag senare återkomma.

Vad angår de i 3 kap. 16 § 1 mom stadgade grunder för överlåtelse vill jag, i likhet med vad som förordats i åtskilliga yttranden, tillstyrka, att fastställelse å avtal om överlåtelse, såsom hittills, meddelas av länsstyrelsen. Såsom en följd härav torde den i förslagets 3 kap. 19 § 2 mom. omnämnda befogenheten att förordna om upphörande av överlåtelseavtal jämväl böra tilläggas länsstyrelsen. Med den sålunda föreslagna ordningen torde vidare bäst överensstämma, att klagan i fall, som avses i 3 kap. 17 §, må föras hos länsstyrelsen i stället för, såsom revisionen förordat, hos kontrollstyrelsen. Jämväl i sistnämnda avseende torde alltså ändring i förslaget böra ske.

I 3 kap. 16 § 2 mom. har revisionen föreslagit en bestämmelse, enligt vilken vid överlåtelse skola stadgas sådana villkor för inköp av rusdrycker, att restauratörens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner. Med stöd av detta stadgande, vilket i stort sett överensstämmer med motsvarande föreskrifter i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, har revisionen förordat bibehållande i princip av det nu tillämpade vinstkvantitetssystemet, dock med vissa jämkningar, vilka skulle innebära att de nuvarande vinstkvantiteterna avsevärt reducerades, samtidigt som restauratörerna skulle erhålla kompensation genom rätt att uppbära ökad andel av utskänkningsvinsten å rusdrycker, fallande inom de nya vinstkvantiteterna. Vissa reservanter inom revisionen ha däremot föreslagit en successiv avveckling av vinstkvantitetssystemet, innebärande att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande med-

givna vinstkvantiteterna för varje år skola minskas med en tjugufemtedel. I enlighet härmed skulle efter en tid av tjugufem år icke vidare till restauratorerna utgå någon direkt vinst å sådana drycker — spritdrycker och starkare viner — som omfattas av vinstkvantitetssystemet. I fråga om andra viner än starka viner ha reservanterna däremot ej föreslagit någon ändring i nu gällande ordning, enligt vilken restauratorerna åtnjuta vinst å all utskänkning av dylika drycker.

För egen del finner jag övervägande skäl tala för, att en avveckling av den direkta utskänkningstvinsten nu kommer till stånd i den omfattning, som reservanterna föreslagit. Alltsedan i början av 1850-talet särskilda organ inrättades för handhavande av rusdrycksförsäljning har det ansetts såsom en förutsättning för ernående av försäljningslagstiftningens syfte, att från försäljningen utestänges sådant vinstintresse, som kan antagas vara beroende av omsättningens storlek. Såväl i fråga om partihandeln som utminuteringen har lagstiftningen bringats i överensstämmelse med denna uppfattning. På sätt reservanterna uttalat torde de skäl, som varit vägledande vid utvecklingen härutinnan, äga sin fulla giltighet även i fråga om utskänkningen.

Om alltså principiella skäl få anses tala för att direkt utskänkningstvinst ej vidare skall utgå, kommer härtill, att den nuvarande ordningen på förevarande område visat sig i skilda avseenden förenad med uppenbara brister och olägenheter. Jag vill i sådant hänseende i väsentliga delar ansluta mig till den kritik, som reservanterna ägnat hithörande spörsmål. Även ur statsekonomisk synpunkt torde den gällande ordningen få anses otillfredsställande. Vad angår den uppfattningen, att en avveckling av utskänkningstvinsten icke borde ifrågakomma med hänsyn till den förlust, som härigenom skulle tillskyndas restauratorerna, torde dylika synpunkter icke kunna tillmätas någon avgörande betydelse, därest avvecklingen i enlighet med reservanternas förslag genomföres under en så lång tid som 25 år samt därjämte utskänkningstvinst medgives kunna utgå å andra viner än som omfattas av vinstkvantiteterna.

Jag vill alltså, i anslutning till reservanternas förslag, tillstyrka en avveckling av vinstkvantitetssystemet på det sätt, att de vid den nya lagstiftningens ikraftträdande medgivna vinstkvantiteterna under tiden från och med den 1 oktober 1938 till och med den 30 september 1963 minskas med en tjugufemtedel för varje år. För tiden därefter bör direkt vinst icke vidare utgå å spritdrycker och starkare viner. Någon ändring i fråga om utskänkningstvinsten å övriga viner torde tillsvidare icke böra genomföras.

Lika med reservanterna finner jag någon särskild omreglering av de nuvarande vinstkvantiteterna icke böra ske i samband med den nya ordningens införande.

Med hänsyn till avfattningen av hithörande stadgande i 3 kap. 16 § 2° mom. torde den nu berörda avvecklingen icke behöva föranleda någon ändring i den av revisionen föreslagna författningstexten, utan lär det kunna ankomma på kontrollstyrelsen att utfärda erforderliga föreskrifter i enlighet med nu angivna direktiv.

I likhet med reservanterna vill jag icke motsätta mig, att under övergångstiden, om skäl därtill föreligga, vinstkvantiteter må tilldelas nytillkommande restauranger. Dessa kvantiteter böra emellertid från början ha reducerats i samma proportion som de äldre restaurangernas vinstkvantiteter samt böra uppenbarligen avvecklas med iakttagande i tillämpliga delar av de regler, som gälla beträffande de äldre restaurangerna. På sätt jag tidigare anmärkt böra vinstkvantiteter emellertid icke ifrågakomma, där tillstånd meddelats till turistutskänkning. Även i dessa avseenden lär kontrollstyrelsen ha att utfärda erforderliga bestämmelser.

Det torde slutligen, såsom reservanterna jämväl förutsatt, böra ankomma på kontrollstyrelsen att i fråga om den utskänkning, som utövas av systembolagen å egna eller enskilda restauranger, tillse, att där i sådant fall utskänkningstvinst i en eller annan form överföres till restaurangrörelsen, en avveckling av denna ordning kommer till stånd efter enahanda grunder, som skola gälla beträffande de enskilda restauratörerna.

I 3 kap. 15 § 2 mom. har revisionen föreslagit, att den, som på grund av överlåtet tillstånd driver utskänkning av spritdrycker, skall under närmare angivna villkor vara berättigad till ersättning av systembolaget i händelse förnyad överlåtelse av tillståndet icke meddelas. Genom dessa bestämmelser avses bland annat att underlätta ett överförande på systembolagen av sådana restauranger eller restaurangavdelningar, som äro att anse såsom folkrestauranger eller beträffande vilka eljest gäller, att det ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt får anses påkallat att utskänkningen handhas av systembolag.

Ehuru förslaget härutinnan synes ägnat att ingiva vissa betänkligheter, vill jag likväl icke motsätta mig en ordning, enligt vilken en restauratör under nyss antydda omständigheter må erhålla ersättning av systembolaget. I anslutning till den uppfattning, som uttalats av de reservanter, vilka förordat en successiv avveckling av vinstkvantitetssystemet, finner jag emellertid, att sådan ersättning skäligen bör ifrågakomma endast såvitt angår tillstånd, som avser tid, fallande inom den av mig för vinstkvantitetssystemets avveckling föreslagna perioden den 1 oktober 1938—den 30 september 1963.

Revisionen har avsett, att ersättning av nu ifrågavarande slag skulle fastställas av en särskild, av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd, vilken jämväl skulle ha till uppgift att angiva i vad mån en restaurang är att anse såsom folkrestaurang eller ej.

Förslaget härom anser jag mig dock icke böra biträda. Till en början må erinras, att de fall, då under nu avsedda omständigheter förnyelse av överlåtelse kan antagas bli va vägrad, torde komma att bli va relativt få. Det torde vidare kunna antagas, att de uppgifter, som skulle ankomma på nämnden, i allt väsentligt skulle vara slutförda inom en icke alltför lång tid efter den nya förordningens genomförande. Behovet av den föreslagna nämnden torde alltså i och för sig kunna ifrågasättas. För min del anser jag, att liksom uppgörelse i liknande fall redan nu plägar träffas mellan kontrahenterna inbör-

des, det jämväl för framtiden bör kunna överlämnas åt systembolagen att efter förhandling med vederbörande restauratör bestämma ersättningsbelopp. Med stöd av den befogenhet att meddela föreskrifter i avseende å bolagens verksamhet, som jämlikt förslaget 6 kap. 12 § tillkommer kontrollstyrelsen, torde det böra åligga styrelsen att utfärda erforderliga direktiv för bolagen i hithörande hänseenden samt jämväl eljest tillse, att enhetliga grunder vinna tillämpning. De av revisionen lämnade anvisningarna torde härvid i sin mån kunna tjäna till ledning. På sätt uttalats av nyssnämnda reserveranter inom revisionen bör emellertid vid beräkning av ersättningsbeloppen jämväl tagas hänsyn till den minskning i den direkta utskänkningsvinsten, som skulle bli en följd av vinstkvantitetssystemets successiva avveckling.

Vad angår prövningen av frågor i vad mån en restaurang skall anses såsom folkrestaurang eller icke finner jag, i likhet med överståthållarämbetet, dylika spörsmål kunna avgöras på det sätt, att systembolaget i tveksamma fall vägrar överlåtelse. Enligt vad förut angivits bör klagan därefter i händelse av missnöje kunna föras hos länsstyrelsen.

I överensstämmelse med det nu anförda torde jämkning böra ske i 3 kap. 15 § 1 mom. av förslaget, och torde bestämmelserna i 2 mom. av samma paragraf böra utgå. De förenämnda reserveranterna ha funnit erforderligt att föreslå upptagande i den särskilda promulgationsförordningen av ett stadgande om rätt till ersättning för restauratör i fall, varom nu är fråga. För min del anser jag emellertid det vara obehövt att överhuvud meddela någon författningsbestämmelse i förevarande hänseende. Utbetalandet av ersättning i här avsedda fall torde sålunda kunna anses såsom en förvaltningskostnad, som vederbörande systembolag äger ikläda sig omedelbart på grund av de direktiv, som meddelas i samband med den nya lagstiftningens antagande. På sätt jag nyss uttalat böra emellertid bolagen härvid ha att ställa sig till efterrättelse av kontrollstyrelsen utfärdade närmare anvisningar.

Såsom jag förut haft tillfälle framhålla torde klagan i frågor angående överlåtelse böra föras hos länsstyrelsen i stället för, såsom i 3 kap. 17 § föreslagits, hos kontrollstyrelsen. I övrigt har jag ej anledning till anmärkning mot förslaget i denna del.

I fråga om de bestämmelser, som i detta sammanhang återstå att behandla, torde endast erfordras några korta erinringar. Vad först angår föreskrifterna i 5 kap. 1 och 2 §§ angående måltidstväng och begränsning av utskänkningskvantiteterna finner jag lika med revisionen lämpligt, att åt kontrollstyrelsen överlämnas att meddela närmare detaljföreskrifter i dessa hänseenden. I författningen böra följaktligen endast angivas vissa allmänna riktlinjer. Mot de av revisionen härutinnan föreslagna bestämmelserna har jag ej funnit anledning till erinran. Jag finner mig sålunda icke böra biträda de i vissa yttranden framställda önskemålen, att mindre kvantiteter oblandad sprit skulle få serveras utan samband med måltid.

Icke heller såvitt angår de i 3 kap. 10 § 2 mom. stadgade grunderna för

kommunernas befogenhet att föreskriva inskränkningar i avseende å utskänkingsställenas förläggning eller utskänkingsrörelsens bedrivande finner jag mig böra föreslå någon avvikelse från förslaget.

Föreskrifterna i 5 kap. 8 § angående förbud mot utskänkning till minderåriga m. fl. föranleder endast i ett avseende erinran från min sida. Såsom förut anmärkts har revisionen ansett, att länsnykterhetsnämnd bör äga meddela förbud mot utskänkning till viss person, och har i andra stycket av förevarande paragraf intagit en föreskrift, att utskänkning ej må äga rum till den, som avses med sådant förbud. Någon motsvarande befogenhet att meddela förbud mot utskänkning har enligt gällande ordning icke tillagts de kommunala nykterhetsnämnderna, och ändring härutinnan torde i allt fall för närvarande icke böra ske. I anledning härav läser nyssnämnda föreskrift i förslaget till försäljningsförordning böra helt utgå.

Vad angår bestämmelserna i 5 kap. 3 § angående förbud mot utskänkning i samband med vissa offentliga föreställningar m. m. finner jag lika med revisionen övervägande skäl tala för, att i denna ordning icke vidare bör läggas hinder i vägen för anordnande av dans å restaurang i samband med utskänkning. Såsom revisionen påpekar skall i dylika fall enligt ordningsstadgan alltjämt erfordras tillstånd av polismyndighet, och det torde kunna förutsättas, att dylikt tillstånd meddelas först efter noggrann prövning. Då vidare enligt 5 kap. 4 § i det föreliggande förslaget alltjämt skall erfordras tillstånd av länsstyrelsen, därest för särskilt tillfälle anses behöfligt att utskänkningen fortgår efter eljest fastställd tid, läser det icke behöva antagas, att olägenheter skola uppkomma på grund av den lättnad, som förslaget i förevarande avseende innebär i förhållande till den nu gällande ordningen.

I likhet med revisionen finner jag däremot förbudet mot utskänkning i samband med varietéföreställningar m. m. alltjämt böra upprätthållas. De smärre jämkningar, som revisionen härutinnan förordat, torde icke böra föranleda någon erinran. I några yttranden har uttalats, att skillnaden mellan »varietéföreställning» och »konsert» borde klarare än som skett angivas i författningstexten. Detta torde emellertid knappast låta sig göra på annat sätt än att ordet »konsert» ersättes med en närmare beskrivning och betecknas exempelvis såsom sådan musikalisk underhållning, som icke är att hänföra till varietéföreställning. Den väsentliga svårigheten, nämligen att avgöra vad som skall anses såsom varietéföreställning, skulle därmed emellertid kvarstå. Med hänsyn härtill har jag ej funnit skäl att föreslå någon ändring i den föreliggande författningstexten, utan torde tveksamma fall få lösas i tillämpningen.

Vad slutligen beträffar det i 5 kap. 5 § 2 mom. föreslagna stadgandet, enligt vilket länsstyrelsen skulle kunna medgiva undantag i vissa fall från det eljest gällande förbudet mot förtäring av spritdrycker å sådana lokaler, där utskänkning av vin men icke spritdrycker är medgiven, finner jag mig icke kunna tillstyrka en bestämmelse av angiven innebörd. Jag erinrar, att såväl inom revisionen som bland de hörda myndigheterna och sammanslutningarna meningarna varit delade om lämpligheten av förslaget härutinnan. Under

det att på vissa håll ansetts, att förslaget skulle vara ägnat att underlätta ett upprätthållande av förbudet till den del detsamma alltjämt skulle kvarstå, har i andra fall antagits, att den föreslagna eftergiften skulle komma att leda till ett helt motsatt resultat. I vissa yttranden har också framhållits, att anledning saknas att begränsa möjligheterna till undantag så snävt som revisionen föreslagit, och har i anslutning härtill framställts förslag om mer eller mindre vittgående utvidgningar i sådant hänseende.

För egen del är jag av den uppfattningen, att rådande missförhållanden icke böra föranleda lättnader i förbudet. En författningsbestämmelse, enligt vilken gästerna å hotell och pensionat skulle tillåtas förtära medförda spritdrycker måste i och för sig anses allt annat än tilltalande. I den mån en dylik ordning kunnat vinna insteg såsom en följd av att det kommunala vetot utgjort hinder mot anordnande av spritdrycksutskänkning även å vissa orter, där ett obestridligt behov av dylik utskänkning må ha gjort sig gällande, synes det riktiga förfarandet vara att medgiva undantag från principen om kommunernas vetorätt; det föreliggande förslaget erbjuder också möjlighet härtill genom bestämmelserna om turistutskänkning. Härutöver bör man enligt min mening icke sträcka sig. Det nu ifrågavarande stadgandet skulle väl i och för sig icke behöva medföra några nämnvärda olägenheter vare sig ur ordnings- eller nykterhetssynpunkt. Å andra sidan kan det icke anses uteslutet, att en eftergift i förevarande hänseende kan inverka menligt på upprätthållandet av förbudet till den del det alltjämt skulle bibehållas. Stadgandet torde dessutom komma att erhålla en mycket begränsad tillämpning och alltså endast i obetydlig mån kunna medverka till en nedgång i överträdelserna mot förbudet. Därest man ville genom lättnader bringa överträdelserna att upphöra, skulle det vara erforderligt att gå vida längre än revisionen ansett lämpligt, något som ur nykterhetssynpunkt icke kan anses tillrådligt. Icke heller finner jag mig kunna biträda de på vissa håll framställda yrkandena, att tillstånd skulle kunna meddelas att vid festligheter å hotell eller pensionat, där utskänkning av spritdrycker icke är medgiven, förtära medförda spritdrycker. Mot ett dylikt undantag kan, förutom annat, invändas, att härigenom skulle beredas möjlighet att undgå erläggande av stadgad utskänkningsskatt. I dessa fall torde böra anlitas den utväg, som förslaget anvisar genom bestämmelserna om tillstånd till tillfällig utskänkning. Att anordnandet av dylik utskänkning på sina håll måhända kan anses uteslutet med hänsyn till den kommunala bestämmanderätten synes mig icke utgöra tillräcklig anledning vare sig för en ytterligare inskränkning i kommunernas vetorätt eller för en undantagsbestämmelse av ifrågasatt slag. Jag vill alltså i enlighet med det nu anförda tillstyrka, att stadgandet i 5 kap. 5 § 2 mom. må utgå ur förslaget.

Antalet systembolag m. m.

Revisionens förslag.

Bortsett från reglerna om den kommunala vetorätten m. m. upptog rusdrycksförsäljningsförordningen ursprungligen icke något stadgande, som direkt åsyftade en begränsning av antalet systembolag. En avsevärd ökning av bolagens antal under åren närmast efter förordningens ikraftträdande föranledde emellertid år 1922 införande i förordningens 17 § 5 mom. av bestämmelser med nyss angiven innebörd. I enlighet härmed må sålunda rätt till detaljhandel icke inom något län upplåtas till flera bolag än som under år 1918 inom länet utövade rätt till detaljhandel med brännvin och icke heller till större antal bolag än som motsvarar ett bolag för varje påbörjat 50,000-tal av länets folkmängd vid utgången av året näst före det, under vilket ansökan om rättighet senast bort ingivas. Den sistnämnda begränsningen skall emellertid icke gälla beträffande län, där rätt till detaljhandel ej upplåtes inom andra kommuner än dem, varest såväl 1918 som 1924 och hela tiden därefter utövats rätt till detaljhandel.

Till följd av dessa bestämmelser nedgick antalet bolag från omkring 150 till 122. För närvarande finnas 121 bolag, varav två emellertid bedriva endast utskänkning.¹

Den indelning i kontrollområden, som upprätthålles enligt gällande ordning, har genomförts med stöd av 36 § rusdrycksförsäljningsförordningen; enligt denna paragraf anses varje bolag såsom hemortsbolag för de kommuner, där bolaget bedriver utminutering av spritdrycker, och skall kontrollstyrelsen anvisa hemortsbolag för kommuner, där sådan rörelse ej bedrives.

Revisionen meddelar å sid. 283—290 i betänkandet vissa sifferuppgifter till belysande av bolagens fördelning inom olika län samt rörelsens omfattning vid de särskilda bolagen m. m. Dessa uppgifter hänföra sig till år 1932 men giva i stort sett uttryck för samma variationer, som kunna utläsas ur ett motsvarande siffermaterial för senare år.

Av uppgifterna framgår, att bolagen äro mycket ojämnt fördelade på de olika länen. Största antalet bolag — såväl absolut som i förhållande till folkmängd och ytvidd — finnes i Malmöhus län. Även inom Stockholms, Södermanlands, Hallands och Skaraborgs län är antalet bolag relativt stort. De nordligaste länen ha däremot ett jämförelsevis ringa antal bolag.

Jämväl omfattningen av de olika bolagens rörelse är mycket växlande. Utöver de uppgifter, som därutinnan lämnats i betänkandet, må här omnämnas, hurusom av kontrollstyrelsens berättelse angående rusdrycksförsäljningen m. m. år 1935 framgår, att invånarantalet i kontrollområdena sagda år

¹ Bolagen i Lidingö och Saltsjöbaden.

uppgick beträffande 14 bolag till mer än 100,000, beträffande 16 bolag till mindre än 10,000 samt beträffande 21 bolag till mellan 10,000 och 20,000.

Rörande motboksantalet vid de olika bolagen kan jag hänvisa till en inom kontrollstyrelsen upprättad tablå, avseende förhållandena den 31 december 1936. Av denna tablå, vilken torde få fogas såsom bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga B*), framgår, att motboksantalet uppgick i ett bolag till endast omkring 500, i ytterligare sju bolag till mindre än 2,000, i 14 bolag till mellan 2,000 och 3,000, i 18 bolag till mellan 3,000 och 5,000, i 46 bolag till mellan 5,000 och 10,000, i 11 bolag till mellan 10,000 och 15,000, i 12 bolag till mellan 15,000 och 20,000 samt i sju bolag till mellan 20,000 och omkring 30,000. En särställning intaga bolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö med respektive omkring 230,000, 100,000 och 50,000 motböcker.

Vad angår nettovinstens storlek och beloppet av till statsverket inlevererade medel kan av kontrollstyrelsens berättelse rörande rusdrycksförsäljningen för år 1935 inhämtas, att *nettovinsten* för sagda år uppgick för 19 bolag till mindre än 25,000 kronor, för 22 bolag till mellan 25,000 och 50,000 kronor, för 32 bolag till mellan 50,000 och 100,000 kronor, för 26 bolag till mellan 100,000 och 200,000 kronor, för 16 bolag till mellan 200,000 och 500,000 kronor, för två bolag till mellan 500,000 och en miljon kronor samt för tre bolag till mer än en miljon kronor, ävensom att *inleveransen till statsverket* för samma år uppgick för 26 bolag till mindre än 25,000 kronor, för likaledes 26 bolag till mellan 25,000 och 50,000 kronor, för 30 bolag till mellan 50,000 och 100,000 kronor, för 22 bolag till mellan 100,000 och 200,000 kronor, för 13 bolag till mellan 200,000 och 500,000 kronor, för ett bolag till mellan 500,000 och en miljon kronor samt för tre bolag till mer än en miljon kronor.

Revisionen framhåller (sid. 290), hurusom den omständigheten, att det alltför jämt finnes ett stort antal bolag med obetydlig omfattning, föranlett yrkanden från skilda håll om en ytterligare begränsning av bolagens antal. Sålunda hade såväl 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning som Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd — beredningen i en den 12 november 1928 till chefen för finansdepartementet överlämnad promemoria och förtroendenämnden i en till revisionen avgiven framställning — uttalat sig för en minskning av antalet bolag till i stort sett ett bolag för varje län.

För egen del anmärker revisionen, att de uppgifter, som åvila systembolagen, äro så skiftande och tillika så krävande, att det måste förutsättas hög duglighet hos ledningen samt möjlighet att i erforderlig utsträckning specialisera personalens arbetsuppgifter. Revisionen finner uppenbart, att ett litet bolag icke äger lika goda förutsättningar att fylla dessa krav som ett stort bolag. Enligt vad revisionen uppgiver råder också på sakkunnigt håll enighet om, att många av de nuvarande bolagen äro alltför små ur denna synpunkt och att en sammanslagning av bolag fördenskull är påkallad. Däremot bryta sig meningarna, när det gäller att avgöra, huru långt denna koncentration bör drivas.

I sådant hänseende erinrar revisionen, att man till en början frågat sig, huruvida det numera kan finnas anledning att överhuvud bibehålla mer än en förvaltningsenhet, *ett bolag för hela riket*. En koncentration i sådan utsträckning finner revisionen likväl icke kunna förordas. Häre mot tala enligt revisionens mening, att särskilda svårigheter under en dylik ordning måste antagas möta med avseende å såväl den av systembolagen bedrivna utskänkingen och restaurangverksamheten som ock utövandet av den individuella kontrollen. Revisionen anför härutinnan:

Varje utskänkings- och restaurangrörelse kräver en ledning, vilken dels äger stor rörelsefrihet i fråga om verksamhetens handhavande och dels är bosatt i orten eller i varje fall i sådan närhet därav att mycket täta besök kunna göras därstädes. Dessa krav kunde måhända tillgodoses även med en centraliserad förvaltning, nämligen därigenom att den av det allmänna bedrivna restaurangrörelsen fördelades på ett erforderligt antal dotterbolag eller helt självständiga utskänkingsbolag, medan övriga förvaltningsuppgifter skulle ankomma på själva monopolorganet. Den centraliserade förvaltningen möter emellertid svårigheter jämväl med hänsyn till den individuella kontrollen. Med avseende härå kan centraliseringen visserligen väntas utöva en gynnsam inverkan såtillvida som lokala särregler av omstritt värde därigenom lättare kunde undanröjas. I ett annat viktigt hänseende, nämligen i förmågan till anpassning efter de lokala förhållandena, torde emellertid ett riksbolag med förvaltningscentral i huvudstaden vara avgjort underlägset den nuvarande försäljningsorganisationen med dess starka lokala förankring. En i sin ledning starkt centraliserad försäljningsorganisation torde i stället komma att sträva till stor uniformitet. Betänkligheterna mot nya uppslag i fråga om åtgärder till nykterhetstillståndets höjande komme därför säkerligen att bli större än vad de äro inom bolag med mindre omfattande verksamhetsområden och därmed mera begränsat ansvar. Det kan därför icke vara att förvänta, att en sådan riksorganisation skulle ha den initiativkraft i fråga om åtgärder av nämnda slag, som det nuvarande bolagssystemet visat sig äga.

Även om de sålunda framförda erinringarna mot centraliseringen tilläventyrs skulle i någon mån försvagas genom att man inom riksbolaget bevarade lokala förvaltningsorgan med stor självständighet, har revisionen dock tillmätt dessa invändningar så stor betydelse, att den icke funnit sig böra förordas en så stark koncentration som bildandet av ett riksbolag skulle innebära.

Revisionen, som alltså ansett sig böra stanna vid en mindre genomgripande omläggning, omnämner härefter, hurusom från vissa håll gjorts gällande, att man åtminstone tillsvidare borde nöja sig med en *indragning av de verkligt små bolagen*, exempelvis bolag med ett motboksantal understigande 5,000. Enligt revisionens mening bör man emellertid ej stanna härvid utan redan nu syfta till att bolagens antal ej sättes högre än som ur olika synpunkter kan anses mest ändamålsenligt. En prövning efter dessa grunder föranleder enligt revisionens åsikt, att de förenämnda förslagen om en organisation med *ett bolag för varje län* i princip böra godtagas.

Revisionen, såväl som 1926 års beredning och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, ha funnit, att i huvudsak följande skäl kunna anföras till stöd för en sådan uppfattning. Kravet på enhetlighet i lagtillämpningen skulle med ifrågavarande organisation bli tillgodosett. Förutsättnin-

garna för en effektiv tillämpning av lagstiftningen skulle vidare ökas i och med att bolagen för framtiden kunde förvärva verkligt kompetenta arbetskrafter samt komme att stå mera obundna gentemot obehöriga lokala inflytelser. Slutligen skulle besparingar i förvaltningskostnaderna komma till stånd varigenom statsverkets vinst av försäljningen skulle ökas.

Revisionen uttalar, att en med biträde av särskilt sakkunniga personer företagen undersökning av den nuvarande bolagsorganisationen — därvid beaktats bland annat motboksstockens storlek, kontrollområdenas omfattning, utskänkningsförhållandena, samt kommunikationerna och de vanliga handelsvägarna — givit vid handen, att länsindelningen i stort sett skulle vara ändamålsenlig och möjlig att genomföra.

Beträffande några län har revisionen emellertid funnit, att modifikationer kunna vara påkallade med hänsyn till länets utsträckning och folkmängd, rådande utskänkningsförhållanden, uppdelningen på flera landstingsområden m. m. Enligt revisionens mening borde sålunda i Malmöhus län inrättas tre bolag, förlagda förslagsvis till Malmö, Hälsingborg och Ystad, samt i ett vart av Östergötlands, Kalmar, Älvsborgs och Västernorrlands län två bolag, förlagda förslagsvis till respektive Norrköping, Linköping, Kalmar, Väster-
vik, Vänersborg, Borås, Härnösand och Sundsvall. I övrigt skulle finnas endast ett bolag i varje län. Då revisionen tillika förutsätter, att för Stockholms stad och län skall finnas ett gemensamt bolag, skulle hela antalet bolag alltså komma att uppgå till 30.

I enlighet med vad nu angivits stadgar revisionens förslag till försäljningsförrättning, att riket skall vara indelat i detaljhandelsområden med ett systembolag inom varje detaljhandelsområde. Stockholms stad och län skola utgöra ett sådant område. I övrigt skall varje län utgöra ett detaljhandelsområde, dock att Kungl. Maj:t skall äga bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där det av särskild anledning, såsom länets utsträckning eller folkmängd, finnes nödigt. Slutligen skall kontrollstyrelsen, där det med hänsyn till kommunikationsförhållanden eller andra omständigheter finnes lämpligt, kunna förordna, att kommun skall hänföras till detaljhandelsområde utom det län, dit kommunen hör. Om huvudort för detaljhandelsbolag skall Kungl. Maj:t förordna. (3 kap. 1 och 2 §§.)

Huru den nya bolagsorganisationen i detalj skulle komma att te sig framgår av en å sid. 296—299 i betänkandet intagen uppställning.¹ Denna uppställning torde lämpligen böra kompletteras med en inom kontrollstyrelsen upprättad tablå, utvisande antalet motböcker i de föreslagna nya bolagen, beräknat med hänsyn till förhållandena vid utgången av år 1936. Denna tablå lärer få fogas såsom bilaga till statsrådsprotokollet i förevarande ärende (*Bilaga C*).

¹ Det må anmärkas, att antalet motböcker för det föreslagna bolaget i Borås enligt denna uppställning bör vara 32,193, ej såsom i betänkandet angivits 22,193; antalet motböcker för bolaget i Örebro bör likaså vara 33,933, ej 23,933.

Revisionen anmärker, att nedskärningen av antalet bolag icke i och för sig skulle innebära någon minskning av antalet försäljningsställen, då nämligen de hittillsvarande utminuteringsställena enligt revisionens förslag med några få undantag skulle komma att bibehållas. Sålunda skulle den mera regelmässiga förbindelse mellan allmänheten och bolagen, som äger rum vid utminuteringsställena, icke komma att påverkas. Endast de förbindelser mellan allmänheten och bolagen komme att beröras, där särskilda beslut ifrågakomma från bolagens sida, såsom angående inköpstillstånd eller indragning härav samt förändring av inköpstillståndens omfattning, d. v. s. i regel beslut, som träffas en gång för alla eller i varje fall för lång tid framåt och förekomma endast ett fåtal gånger för en och samma motboksinnnehavare. Revisionen framhåller vidare, att proceduren vid prövningen av sådana ärenden redan med nuvarande organisation är i stor utsträckning skriftlig och att denna prövning under alla omständigheter måste taga en viss tid på grund av nödvändigheten för bolagen att inhämta upplysningar från nykterhetsnämnder och andra lämpliga informationskällor i och för kontroll av sökandenas uppgifter.

Beträffande förslagets inverkan på skatteinkomsterna för de kommuner, där bolag ej vidare skola finnas, erinrar revisionen, att enligt kommunalskattelagen 30 § 4 mom. och 57 § 1 mom. ett systembolags nettointäkt av utminutering av rusdrycker skall anses utgöra högst sju procent å försäljningssumman för de under beskattningsåret utminuterade rusdryckerna samt att skatt för inkomst av rörelse skall utgöras till kommun, där rörelsen utövats från fast driftställe. Då bolagsindragningen icke i och för sig innebär ändring i fråga om utminuteringsställenas förläggning och sålunda icke betager de hittillsvarande utminuteringsställena deras karaktär av fasta driftställen samt icke heller kan föranleda någon ändring av försäljningssummorna å dessa ställen, finner revisionen, att förslaget icke direkt kan påverka de därav berörda kommunerna i skattehänseende.

De ekonomiska förutsättningarna i övrigt för den föreslagna omorganisationen ha icke blivit föremål för någon närmare undersökning i revisionens betänkande. Revisionen anför i detta hänseende, bland annat, att det vid en detaljerad genomgång av den nuvarande bolagsorganisationen framstått såsom ovedersägligt att en kraftig beskärning av antalet självständiga bolag inrymmer möjligheter till avsevärda utgiftsminskningar. Med avseende å arten och omfattningen av dessa besparingsmöjligheter hänvisar revisionen till vissa uttalanden av 1926 års rusdryckslagstiftningsberedning och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd; enligt dessa uttalanden skulle utgiftsminskningen genom en ändamålsenlig koncentration av systembolagen kunna beräknas till drygt en miljon kronor om året. För egen del konstaterar revisionen endast, att den vid sin kontrollgranskning av dessa beräkningar funnit att besparingsmöjligheterna icke överskattats. Revisionen uttalar dock, att vissa besparingsåtgärder, som under senare tid företagits av systembolagen själva inom den nuvarande organisationens ram, möjligen påkalla någon jämkning i beräkningarna. Slutligen framhåller revisionen, att över-

gången från den nuvarade till den blivande organisationsplanen bör genomföras på ett sätt, som tillgodoser alla rimliga krav på hänsynsfull behandling av personalen i de indragna bolagen, samt att detta tydligen föranleder att de ekonomiska vinsterna av omgestaltningen icke framträda till fullo under viss övergångstid.

Såsom förut omnämnts uppdrogs emellertid i december 1935 åt särskilda sakkunniga att verkställa en närmare utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för genomförande av den av revisionen föreslagna omorganisationen av systembolagen. Till statsrådsprotokollet för samma dag anförde jag bland annat, att de av 1926 års beredning samt av systembolagsföreningarnas förtroendenämnd verkställda beräkningarna knappast syntes vara av den art, att därav kunde utvinnas tillförlitlig upplysning rörande möjligheten till besparingar i samband med den föreslagna koncentrationen; värdet av dessa beräkningar minskades även därav att, på sätt revisionen erinrat, betydande utgiftsminskningar under senare tid blivit genomförda inom den nuvarande organisationens ram. Det måste också anses angeläget att vinna närmare kännedom om arten och storleken av de ekonomiska förpliktelser, som kunde anses böra drabba det allmänna på grund av personalindragningar i samband med en koncentration av försäljningsverksamheten.

Jag torde nu i korthet få redogöra för de undersökningar, som i dessa hänseenden verkställts av 1935 års sakkunniga.

Utredning genom 1935 års sakkunniga.

Vad först angår besparingsmöjligheterna erinra de sakkunniga, att systembolagens omkostnader med hänsyn till bolagens olika verksamhetsgrenar kunna, frånsatt utskylder, uppdelas i å ena sidan kostnader, som vila på rörelsen i dess helhet, de s. k. centrala administrationskostnaderna, samt å andra sidan kostnader, som enbart sammanhånga med bedrivandet av någon viss rörelsegren, exempelvis utgifter för utskänkning och restaurangrörelse i egen regi, utgifter för förbrukningsartiklar i utminuteringsrörelsen o. s. v. Enligt de sakkunnigas mening torde endast de centrala administrationskostnaderna vara av beskaffenhet att omedelbart i någon större omfattning påverkas av den ifrågasatta koncentrationen av försäljningsverksamheten. De sakkunniga ha därför vid sin utredning ansett sig kunna helt bortse från övriga slag av omkostnader.

För bedömande av möjligheten till besparingar i fråga om centrala administrationskostnader ha de sakkunniga ansett erforderligt verkställa en uppskattning av dessa kostnader för de föreslagna systembolagen. De sakkunniga framhålla härvid, att de icke funnit anledning till erinran mot förslaget om en försäljningsorganisation, omfattande i stort sett endast ett bolag för varje län men att de ansett sig för egen del icke ha att taga ståndpunkt vare sig till frågan i vad mån det kan bli erforderligt att i vissa län inrätta mer än ett bolag, eller till det i rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande upptagna förslaget angående förläggningsorter för de nya bolagen. Den uppskatt-

ning, som de sakkunniga verkställt, har fördenskull i första hand avsett en organisation, omfattande 30 systembolag, inrättade i enlighet med rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag och förlagda till följande städer, nämligen Stockholm, Uppsala, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Malmö, Hälsingborg, Ystad, Halmstad, Göteborg, Vänersborg, Borås, Skövde, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå. Då det emellertid ansetts vara av intresse att tillika vinna en föreställning om verkningarna ur kostnadssynpunkt av att antalet bolag tilläventyrs finnes böra uppgå till något mer eller något mindre än 30, ha de sakkunniga ytterligare i sådant syfte verkställt vissa alternativa beräkningar, avseende en organisation med respektive 34, 35 och 29 bolag. Den förenämnda indelningen med 30 bolag har av de sakkunniga betecknats såsom alternativ I, de övriga indelningarna såsom alternativen II, III och IV. Enligt alternativ II skulle särskilda bolag inrättas även i Hudiksvall, Örnsköldsvik, Skellefteå och Haparanda, under det att alternativ I förutsätter att i dessa städer endast skulle finnas filialer under bolagen i Gävle, Härnösand, Umeå och Luleå. Alternativ III överensstämmer med alternativ II utom såtillvida, att ett bolag förutsatts skola inrättas även i Nyköping, vilken stad enligt alternativ I skulle tillhöra Eskilstunabolagets detaljhandelsområde. Alternativ IV slutligen innefattar den avvikelser från alternativ I, att till bolaget i Malmö antagits skola läggas jämväl vad som eljest förutsatts skola utgöra ett särskilt bolagsområde med Ystad som huvudort.

Genom att jämföra de vid ifrågavarande beräkningar framkomna utgiftsbeloppen med de nuvarande bolagens motsvarande kostnader för år 1935 ha de sakkunniga funnit möjligt att uppskatta utgiftsminskningen vid en koncentration av systembolagen i den omfattning, som i de olika fallen varit förutsatt.

Den verkställda jämförelsen har givit vid handen, att genom en omorganisation i enlighet med alternativ I kunde vinnas en årlig besparing å, i avrundade tal, sammanlagt högst 1,764,000 kronor och lägst 1,048,000 kronor. Den högre siffran förutsätter en besparing i lönekostnader å omkring 1,175,000 kronor — i vilket fall lönerna beräknats efter lägsta löneklass — den lägre en besparing i sådant hänseende å ungefär 459,000 kronor — i detta fall ha lönerna beräknats efter högsta löneklass. Av besparingen skulle i övrigt — alltså i avrundade tal — i bägge fallen belöpa på styrelsearvoden 178,000 kronor, på kontorsomkostnader 130,000 kronor, på hyror 77,000 kronor, på »övriga omkostnader» 57,000 kronor, på revisionskostnader 54,000 kronor, på utdelning till bolagsmännen 44,000 kronor, på underhåll och reparationer 22,000 kronor, på bränsle och lyse 19,000 kronor och på försäkringspremier 6,000 kronor.

De sakkunniga framhålla, att därest den verkliga lönekostnaden i de nya bolagen finge antagas motsvara medeltalet av den beräknade lägsta och högsta lönekostnaden, besparingen i lönekostnader skulle uppgå till omkring 817,000 kronor och den totala besparingen i centrala administrationskost-

nader utgöra ungefärligen 1,406,000 kronor. Emellertid erinra de sakkunniga, att besparingen i lönekostnader måste antagas i verkligheten bliva något mindre än nyss angivna belopp, enär befattningshavarna vid bolagen efter ett i förhållande till deras totala tjänstetid relativt mindre antal år nå högsta löneklass.

Såsom en sammanfattning uttala de sakkunniga, att en uppskattning av kostnaderna för de nya bolagen i åtskilliga hänseenden måste framstå såsom mer eller mindre approximativ och att de angivna besparingssiffrorna därför endast inom vissa, tämligen vida gränser kunna anses tillförlitliga. Undersökningen anses dock ha givit vid handen, att en omorganisation i enlighet med alternativ I sannolikt kan antagas komma att medföra en årlig besparing i fråga om centrala administrationskostnader av omkring en miljon kronor.

Vad angår de övriga alternativen framgår av de sakkunnigas utlåtande, att inrättandet i enlighet med alternativ II av ytterligare fyra bolag i Norrland ansetts komma att medföra en merkostnad på omkring 48,000 kronor för år, att därest jämlikt alternativ III härutöver inrättades ytterligare ett bolag i Södermanlands län merkostnaden beräknats stiga till över 52,000 kronor, samt att en minskning i överensstämmelse med alternativ IV av bolagen i Malmöhus län ansetts kunna medföra en besparing i omkostnaderna på i runt tal 26,000 kronor om året.

I fråga om den närmare innebörden av nu omförmälda beräkningar må följande framhållas.

Enär ökad omsättning såsom regel medför stegrade omkostnader och å andra sidan nedgång i omsättningen regelmässigt föranleder minskning i omkostnaderna, ha de sakkunniga vid uppskattandet av kostnaderna för de nya bolagen funnit sig böra räkna med en årsomsättning, vilken vid varje sådant bolag ungefärligen svarar mot den sammanlagda omsättningen år 1935 vid den grupp av bolag, som i varje särskilt fall skall ersättas av ett nytt bolag. De sakkunniga ha vidare vid sin berörda uppskattning ansett sig böra utgå från antagandet, att antalet utminuteringsställen och utskänkingsrättigheter ävensom förhållandena i avseende å utminuteringsställenas förläggning och sättet för utskänkingsrättigheternas utövande jämväl efter omorganisationen skola förbliva i stort sett oförändrade. Enligt de sakkunnigas åsikt torde man nämligen vid en kalkyl, som avser att med utgångspunkt från det nuvarande standardläget visa möjligheten till besparingar genom en koncentration av bolagsverksamheten, helt böra bortse från exempelvis den ökning, respektive minskning av de centrala administrationskostnaderna som — oberoende av nämnda koncentration — kan uppkomma enbart på den grund, att den nya lagstiftningen medger möjlighet till inrättande av nya utminuteringsställen, respektive föranleder nedläggande av vissa nu befintliga sådana. Av motsvarande skäl ha de sakkunniga likaledes ansett sig böra bortse från möjligheten av en kommande utvidgning av restaurangbolagsverksamheten. Slutligen ha de sakkunniga i förevarande sammanhang ej heller tagit hänsyn till de övergångskostnader som, enligt vad ut-

redningen givit vid handen, torde vara att emotse i samband med ett genomförande av den nya ordningen.

Angående sättet för beräkning av lönekostnaderna för de nya bolagen anför de sakkunniga bland annat följande:

Ehuru omorganisationen i stort sett är ägnad att åstadkomma en minskning av befattningshavarnas antal, torde densamma å andra sidan föranleda inrättandet av åtskilliga nya befattningar. Omorganisationen synes vidare i viss utsträckning komma att medföra befattningshavares uppflyttande i högre tjänsteställning, liksom ock förändringar i avseende å tjänstgöringsort. Under dessa förhållanden och då en nyorganisation, som avser att sätta ett relativt ringa antal stora bolag i de nuvarande bolagens ställe, redan i och för sig torde medföra behov av mera enhetliga lönebestämmelser än som nu tillämpas vid olika bolag, ha de sakkunniga vid sin uppskattning av lönekostnaden för de nya bolagen icke funnit sig böra direkt utgå från de nuvarande lönerna. Såsom regel ha lönerna i stället beräknats med hjälp av en för ändamålet upprättad enhetlig löneplan, upptagande flertalet befattningar vid de nya bolagen. De sakkunniga ha därvid sökt sålunda avpassa lönerna att såväl en genomgående löneförhöjning som en allmän lönesänkning undvikits. Endast under denna förutsättning torde den jämförelse av kostnaderna för organisationen av systembolagens verksamhet enligt olika alternativ, som uppdragits åt de sakkunniga, kunna bli någorlunda rättvisande. I vissa fall — huvudsakligen i fråga om mera kvalificerade befattningar — ha emellertid lönerna bestämts individuellt för varje särskild befattningshavare.

De sakkunniga ha förutsatt, att löneplanen — vilken såsom nyss framhållits såvitt möjligt ansluter sig till de nuvarande lönerna — skall utan att vara för kontrollstyrelsen bindande kunna tjäna till ledning vid den prövning i avseende å avlöningsfrågor, som enligt rusedryckslagstiftningsrevisionens förslag skall åligga styrelsen.¹

Här må emellertid anmärkas, att de sakkunniga vid uppskattandet av kostnaderna för personal i Stockholm och Göteborg icke funnit erforderligt att utgå från den för personal å övriga orter tillämpade löneplanen. Enär personalbehovet i Stockholm och Göteborg ansetts allenast i ringa grad komma att påverkas av den ifrågasatta omorganisationen och någon besparing på lönekontot vid företagen därstädes ej ansetts stå att vinna, ha de sakkunniga sålunda i vad angår nämnda orter begränsat sin uppgift till att beräkna den förstärkning av arbetskraften, som syntes bli erforderlig i följd av omorganisationen, ävensom den därigenom uppkommande ökningen i lönekostnader. I fråga om samtliga övriga orter, där utminuterung nu bedrives, ha de sakkunniga däremot i detalj beräknat, huru stor personal som å varje sådan ort kan bli erforderlig efter genomförd omorganisation, samt, med ledning av löneplanen m. m., uppskattat kostnaderna för den sålunda beräknade personalstyrkan, liksom även kostnaderna för extra arbetskraft i den mån sådan ansetts erforderlig.

Besparingen i centrala administrationskostnader skulle enligt de sakkunnigas utredning till en början komma att väsentligt reduceras med hänsyn till de ö v e r g å n g s k o s t n a d e r, som ansetts bli förenade med den nya

¹ Jfr 6 kap. 10 § 9 mom. av revisionens förslag till försäljningsförrättning.

ordningens genomförande. Den största utgiftsposten härutinnan skulle avse gottgörelse åt övertalig personal.

De sakkunniga anföra i sådant hänseende bland annat följande:

Till en början må framhållas, att allmänna rättsregler ej kunna åberopas till stöd för ett yrkande om gottgörelse åt dem, som genom omorganisationen förlora sin anställning. Befattningshavarna vid systembolagen äro sålunda — vare sig anställningen betecknats såsom ordinarie eller ej — att betrakta såsom anställda allenast tillsvidare, och ett dylikt anställningsförhållande lärrer av arbetsgivaren efter gottfinnande kunna bringas att upphöra antingen omedelbart på tillsägelse eller, i den mån omständigheterna därtill föranleda, efter uppsägning med iakttagande av den i varje fall tillämpliga uppsägnings-tiden.¹ Har anställningsförhållandet sålunda upplösts, kan i vanliga fall uppenbarligen ej bliva fråga om ersättningsskyldighet för arbetsgivaren eller annan som, exempelvis i samband med företagets överlåtelse, kan ha inträtt i dennes rättigheter och skyldigheter. Den omständigheten, att uppsägningar företagas i större skala i samband med omläggning av ett företags organisation, torde härvidlag, därest enbart juridiska synpunkter anläggas, icke böra tillmätas någon betydelse.

Uppenbart är emellertid, att billighetsskäl i föreliggande fall göra det påkallat, att omorganisationen, såsom rusdryckslagstiftningsrevisionen förut-satt, genomföres på ett sätt, som tillgodoser alla rimliga krav på hänsynsfull behandling av den personal, som stadigvarande erfordrats för den nuvarande organisationen.

Då flertalet befattningshavare vid systembolagen torde kunna räkna med att i vanlig ordning få behålla sin anställning, därest rörelsen alltså kom-me att bedrivas under samma former som hittills, kunde ur nyss angivna synpunkter rent av ifrågasättas skyldighet för de nya bolagen att för sin rörelse övertaga samtliga dessa befattningshavare. De nya bolagen skulle väl härigenom till en början bliva överorganiserade, men i mån av befattningshavarnas avgång i vanlig ordning skulle personalstyrkan efterhand kunna nedbringas till den i varje fall behövliga. De sakkunniga ha emellertid funnit en dylik anordning icke vara att tillråda. En alltför riklig personaltillgång vid de nya bolagens tillblivelse kan sålunda väntas medföra att bolagen även i fortsättningen hålla större personal än organisationen oundgängligen kräver.

Om de sakkunniga alltså utgått från, att omorganisationen skall komma att medföra förlust av anställning för ett antal befattningshavare i de nuvarande bolagen, ha de sakkunniga å andra sidan ansett sig kunna räkna med, att detta antal ej skall bliva större än som är nödvändigt och att sålunda personalen vid de nya bolagen, såvitt möjligt, skall rekryteras i första hand bland de nuvarande bolagens personal. De sakkunniga ha härvid tillika förutsatt, att befattningshavare, som erbjudes anställning å annan ort än den nuvarande anställningsorten, skall vara skyldig underkasta sig härav betingad förflyttning. Vägrar befattningshavare mottaga honom vid systembolag å annan ort erbjuden anställning, vilken kan anses ungefär likvärdig med eller förmånligare än den han innehar, bör han i regel icke därefter kunna göra anspråk på att tillerkännas ersättning på grund av den anställning han till följd av bolagskoncentrationen gått förlustig.

Vad angår den personal i övrigt, som kan tänkas icke bliva anställd vid de nya bolagen, ha de sakkunniga, i enlighet med nyss angivna uppfattning att verkningarna av omorganisationen ej böra över hövan drabba den personal,

¹ Jfr sid. 40—41 i betänkande med förslag till lag om arbetsavtal (Statens offentliga utredningar 1935:18). Anm. i utlåtandet.

som stadigvarande erfordrats för de nuvarande bolagen, principiellt ansett särskild gottgörelse böra utgå för mistad anställning.

De sakkunniga framhålla härafter, hurusom olika utvägar kunna tänkas beträffande det närmare anordnandet av ett dylikt ersättningsförfarande. I sådant hänseende erinras om de ersättningsbestämmelser, som utfärdades i samband med tobaksmonopolets införande, samt om det förslag till reglering av ersättningsfrågor i samband med genomförande av ett statligt kaffemonopol, som under år 1936 framlagts av särskilda sakkunniga.¹ De sakkunniga ha emellertid i föreliggande fall icke funnit sig böra förordna en tillämpning av något av dessa ersättningssystem. Förhållandena ha i avseende å systembolagspersonalen synts medgiva en lösning efter väsentligt enklare linjer. De sakkunniga anföra härutinnan närmare:

För systembolagspersonalen har i allmänhet den regeln tillämpats, att anställningen skolat upphöra vid en uppnådd ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna med rätt för vederbörande att efter avgång ur tjänsten uppbära årligt understöd. Dylikt understöd — som är att jämföras med pensionsersättning men som ej till någon del gäldas genom avdrag å befattningshavarens lön — utgår, därest vederbörande kan tillgodoräkna sig full tjänstetid, d. v. s. 35 år för man och 30 år för kvinna, med belopp, som i regel motsvarar 60 procent av senaste årslön, därvid i årslönen inbegripes dyrtidstillägg, beräknat efter de vid varje tidpunkt gällande grunder. För den, som icke uppnått full tjänstetid, utgår understöd med belopp, som avkortats i förhållande till det mindre antalet tjänstår.

En av de sakkunniga verkställd undersökning har emellertid givit vid handen, att vid systembolagen för närvarande finnas åtskilliga befattningshavare, vilka fått kvarstå i tjänst, oaktat de uppnått den ålder, som enligt nyss angivna regler skolat medföra deras avgång. Då kontrollstyrelsen med tanke på den förestående omorganisationen av systembolagen för bolagen framhållit angelägenheten av att nyanställning av personal icke äger rum i annan mån än som för rörelsens bedrivande kan anses oundgängligen erforderlig, torde man kunna utgå från antagandet, att nyssnämnda personer i allmänhet komma att tillsvidare behållas i tjänst. I samband med genomförandet av den nya ordningen — vilket kan beräknas ske tidigast den 1 januari 1938 — borde denna personal, i den mån densamma alltjämt fått kvarstå i tjänst, däremot kunna omedelbart entledigas med rätt att för framtiden uppbära understöd enligt hittills gängse grunder.²

Redan härigenom skulle ernås en viss minskning av antalet befattningshavare, som böra placeras i de nya bolagen eller beredas kompensation för i förtid mistad anställning. Detta antal skulle emellertid än ytterligare kunna reduceras, därest på samma sätt entledigades även de befattningshavare, som enligt nyss anmärkta regler stå i tur att avgå under återstoden av år 1936 samt under år 1937. Hela antalet befattningshavare, som på detta sätt skulle kunna avföras på grund av uppnådd pensionsålder,³ uppgår till ej

¹ Se härutinnan sid. 108 och ff. samt sid. 46 och ff. i betänkande angående statligt kaffemonopol (Statens offentliga utredningar 1936: 10).

² De sakkunniga framhålla i detta sammanhang, att anställningen i några av dessa fall synes vara att karaktärisera såsom bisyssla; i den mån rätt till understöd ej ansetts vara förenad därmed, bör enligt de sakkunnigas mening understöd tydligen ej heller utgå efter avgång i samband med omorganisationen.

³ I likhet med vad som skett i de sakkunnigas utlåtande begagnas i det följande uttrycken pensionsålder, pensionering och förtidspensionering i avsaknad av lämpliga beteckningar, svarande mot dessa uttryck och tillämpliga å de i fråga om systembolagen säregna förhållandena.

mindre än 53, vilket utgör omkring en tredjedel av det tal, 149, vartill de sakkunniga beräknat minskningen för hela landet av antalet befattningar i samband med en nyorganisation, enligt vilken antalet systembolag skulle utgöra allenast 30.

Av det nu sagda skulle den slutsatsen kunna dragas, att förtidsavskedande behövde tillgripas endast beträffande 96 personer (skillnaden mellan 149 och 53). I själva verket torde man emellertid få räkna med ett något större antal dylika fall, enär det måste förutsättas, att de nya bolagen i viss, om också obetydlig, utsträckning kunna se sig nödsakade att förvärva personal från annat håll än från de nuvarande systembolagen. Huru därmed än kommer att förhålla sig, synes frågan angående ersättning för i förtid mistad anställning i enlighet med vad nu angivits kunna i fortsättningen anses begränsad till att avse allenast ett hundratal personer.

Såväl ur billighetssynpunkt som eljest har det syntes de sakkunniga önskvärt, att den ytterligare nedskärning av personalstyrkan, som måste bliva erforderlig, måtte kunna åvägabringas enbart genom förtidspensionering av befattningshavare vilka, därest de vunne anställning i de nya bolagen, enligt förut berörda regler skulle avgå under åren närmast efter omorganisationens genomförande. De sakkunniga ha fördenskull undersökt möjligheterna för en dylik lösning. Det har härvid befunnits, att följande antal befattningshavare skulle stå i tur att avgå under vart och ett av åren 1938—1942, nämligen 29 år 1938, 22 år 1939, 28 år 1940, 30 år 1941 och 39 år 1942. Genom en förtidspensionering av ifrågavarande befattningshavare i samband med de nuvarande bolagens upplösning skulle alltså den tillgängliga personalstyrkan kunna nedbringas med ytterligare 148 personer.

De sakkunniga uttala, att en förtidspensionering inom nämnda gränser torde vara fullt tillräcklig för att bereda samtliga återstående befattningshavare möjlighet att erhålla anställning i de nya bolagen. Härutinnan stödjä sig de sakkunniga på en verkställd jämförelse mellan dels antalet befattningshavare inom olika yrkesgrupper, som skulle ha att lämna sin anställning i systembolagens tjänst, därest pensionering eller förtidspensionering företoges i enlighet med nyss angivna riktlinjer, dels ock antalet befattningshavare som, därest dylika åtgärder ej vidtoges, beräknats bli övertaliga vid en omorganisation, varigenom systembolagens antal nedbringades till 30.

Under hänvisning till det anförda och förutsatt, att den nya ordningen beräknas träda i kraft vid något tillfälle under tiden 1938—1942, förorda de sakkunniga, att den erforderliga nedskärningen av personalstyrkan genomföres sålunda att i samband med de nuvarande bolagens upplösning verkställles dels *pensionering* av samtliga befattningshavare, som vid tiden för ikraftträdandet uppnått en ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna, dels ock *förtidspensionering*, i den omfattning som finnes erforderlig, av befattningshavare, vilka senast under år 1942 skulle uppnå den ålder, som nyss angivits.

Till befattningshavare som avgått i sålunda förutsatt ordning bör enligt de sakkunnigas mening utgå understöd enligt de regler, som skolat tillämpas, därest de nuvarande bolagen allttjämt ägde bestånd, dock att i fråga om förtidspensionerad befattningshavare, som icke vid avgången uppnått full tjänstetid, skäligen bör medgivas rätt att beräkna tjänstetid såsom om avgången skett först

vid en uppnådd ålder av 65 år för man och 60 år för kvinna. De sakkunniga framhålla vidare, att där i något fall anställningen är av den art, att densamma jämlikt hittills vedertagna regler icke ansetts vara förenad med rätt till understöd, sådant ej heller bör utgå i anledning av avgång, varom nu är fråga. De sakkunniga anse det också vara tydligt, att ersättning ej bör tillkomma den, som vägrar mottaga erbjuden befattning i något av de nya bolagen och som därvid ej uppnått sådan ålder att pensionering eller förtidspensionering kan ifrågakomma.

Skyldigheten att utgiva understöd bör enligt vad de sakkunniga uttala uppenbarligen åläggas de nya bolagen, därvid varje bolag bör ha att svara för vad som skall utgå till personer, vilka vid tiden för avgången haft sin verksamhet förlagd till ort inom bolagets detaljhandelsområde.

Enligt rusedryckslagstiftningsrevisionens förslag¹ skall på kontrollstyrelsen ankomma att meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de nuvarande bolagen samt angående rörelsens övetagande av de nya bolagen. Med stöd av ett dylikt stadgande bör enligt de sakkunnigas uppfattning kontrollstyrelsen kunna utfärda erforderliga föreskrifter för genomförande av samtliga av de sakkunniga i förevarande del föreslagna åtgärder.

Vad angår innebörden av ifrågavarande förslag ur kostnadssynpunkt uttala de sakkunniga, att årsomkostnaden för pensionering och förtidspensionering i föreslagen omfattning sannolikt icke komme att överstiga ett belopp av omkring 375,000 kronor.

De sakkunniga anmärka, att förhållandet mellan utgifter för pensionering, å ena, samt förtidspensionering, å andra sidan, uppenbarligen icke kommer att förbliva konstant; utgifterna för pensionering komma sålunda att ökas och kostnaderna för förtidspensionering att minskas allteftersom de understödsberättigade uppnå full pensionsålder. Senast vid ingången av år 1943 skulle de extraordinära utgifterna för personalstyrkans nedskärning genom förtidspensionering vara helt avvecklade.

Rörande storleken av i sådant hänseende erforderliga utgifter under första året efter den nya ordningens ikraftträdande omnämna de sakkunniga, att av förenämnda summa å 375,000 kronor ett belopp av 114,000 kronor avser personer, som redan före den 1 januari 1938 skulle ha uppnått full pensionsålder. Därest ikraftträdandet antages komma att ske sagda dag, skulle utgifterna för förtidspensionering under år 1938 alltså icke överstiga 261,000 kronor; i själva verket måste de bliva lägre, enär 29 av de till entledigande ifrågasatta befattningshavarna redan under loppet av nämnda år uppnå full pensionsålder.

De nu meddelade siffrorna ha närmast avsett kostnaderna för pensionering och förtidspensionering i den utsträckning, som ansetts bliva erforderlig vid en nyorganisation, varigenom systembolagens antal bestämmes till 30. Någon nämnvärd skillnad beträffande utgifter för ifrågavarande ändamål torde emellertid enligt vad de sakkunniga uttala icke kunna beräknas uppkomma,

¹ Jämför 8 § förslaget till promulgationsförrordning.

därest bolagens antal jämlikt de förenämnda alternativen II, III och IV i stället skulle uppgå till respektive 34, 35 och 29.

Beträffande de övergångskostnader, som eljest skulle vara att emotse, framhålla de sakkunniga, att en tillämpning av den upprättade löneplanen i vissa fall komme att medföra en försämring i lönevillkoren för befattningshavare, som efter omorganisationen skulle ha att förrätta samma tjänstgöring som tidigare hos något av de nuvarande bolagen. För sådant fall ha de sakkunniga ansett med billigheten överensstämmande, att avlöning även efter omorganisationen utgår enligt förut gällande grunder. De sakkunniga ha vidare funnit det böra förutsättas, att disponenter och föreståndare i åtskilliga av de nuvarande bolagen efter omorganisationen få åtnöjas med befattningar såsom filialföreståndare i de nya bolagen. Då de löner, som ansetts böra tillkomma blivande filialföreståndare, i regel betydligt understiga vad som nu utgår till bolagens chefer å motsvarande orter, ha de sakkunniga ansett påkallat, att jämväl ifrågavarande befattningshavare bibehållas vid förutvarande löneförmåner.

Nu berörda förhållanden skulle föranleda en icke oväsentlig ökning av den förut beräknade lönekostnaden för de nya bolagen. En av de sakkunniga verkställd överslagsberäkning uppgives sålunda ha givit till resultat, att sagda merkostnad för de närmaste åren efter omorganisationens genomförande skulle uppgå till årligen omkring 185,000 kronor, förutsatt att bolagens antal bestämmes till 30. Merkostnaden skulle bli ungefär densamma, därest bolagens antal jämlikt förut omnämnda alternativ IV bestämmes till 29, samt obetydligt lägre, därest antalet bolag jämlikt alternativen II och III bestämmes till 34 respektive 35. De sakkunniga erinra emellertid, att ifrågavarande kostnad i den mån vederbörande befattningshavare avgå ur tjänst eller vinna befordran till högre avlönad anställning kommer att efterhand nedgå samt slutligen helt försvinna.

Till övergångskostnader äro i övrigt att hänföra de utgifter, som kunna vara förenade med de nya bolagens bildande och de nuvarande bolagens avveckling. De sakkunniga ha funnit det knappast vara möjligt att nu verkställa en fullständig uppskattning av dessa kostnader; en dylik beräkning har icke heller synts de sakkunniga erforderlig med hänsyn till de jämförelsevis obetydliga belopp, varom här i regel ansetts bli va fråga. En betydande utgiftspost uppgives emellertid vara att emotse, därest de nuvarande bolagens fastigheter genom stämpelpfiktiga fång överlätas å de nya bolagen. Enär värdet av dessa fastigheter torde uppgå till över 20 miljoner kronor och då de nya bolagen avses skola bli aktiebolag, skulle sålunda i lagfartsstämpel komma att uttagas ett belopp av omkring 450,000 kronor.

Reservationer mot revisionens förslag.

Herr Thulin anför:

Ända sedan rusdrycksförsäljningsförrordningens tillkomst har krävts en minskning i bolagens antal. Ett sådant krav är enligt min mening befogat, i vad det är fråga om de minsta bolagen, i synnerhet på Skånes landsbygd. Men det är enligt min mening att taga ett alltför stort steg, om man såsom revisionen gjort, föreslår införande av länsbolag. Bolagen voro ursprungligen jämförelsevis fria enskilda lokala sammanslutningar till nykterhetens befrämjande. Såsom sådana ha bolagen på många platser utfört ett aktningsvärt arbete, även om anmärkningar kunde riktas mot åtskilliga bolags verksamhet. Bolagen ha haft en icke ringa betydelse på grund av sin lokala förankring. De bolag, som revisionen föreslår skola komma till stånd, komma att helt förlora den lokala anknytningen och den relativa självständighet, som bolagen ännu i viss mån äga; de nya bolagen bliva väsentligen expeditiönsmyndigheter för och verkställare av lagens föreskrifter och tillsynsmyndighetens direktiv. Det är möjligt, att man på grund av den allmänna tidsinriktningen icke kan komma ifrån den byråkratisering av bolagssystemet, som förslaget innebär, men då den i ämnet verkställda utredningen liksom den erfarenhet jag haft icke synes med nödvändighet påkalla det framställda förslaget, har jag ansett allenast en mindre inskränkning i bolagens nuvarande antal ha bort äga rum. Om emellertid länsbolag anses böra komma till stånd, torde de böra konstrueras på sätt revisionen föreslagit.

Herrar Beskow och *Johanson* framhålla, att de i likhet med revisionen ansett en avsevärd reduktion böra ske av antalet systembolag. Härför talar enligt deras åsikt framför allt önskvärdheten att ernå en mera enhetlig tillämpning av lagstiftningen samt rent statsekonomiska skäl. Det förslag till indelning av bolagsområden, som revisionen framlagt i motiveringen, går emellertid enligt reservanternas uppfattning längre än som ur angivna synpunkter kan anses betingat. I några län med större befolkning skulle sålunda motboksantalet för de föreslagna bolagen bliva så mycket större än för bolagen i allmänhet, att en uppdelning av bolagsområdena synes reservanterna böra ske. Beträffande de norrländska länen med deras stora utsträckning synes reservanterna vidare tveksamt, om antalet bolag bör inskränkas så kraftigt som enligt förslaget skulle bliva fallet. De jämkningar i revisionens förslag, som i nu ifrågakommande avseende kunde erfordras, torde emellertid enligt reservanternas åsikt vid ärendets fortsatta behandling kunna ske även med bibehållande av stadgandet i förslagets 3 kap. 1 § i oförändrad lydelse.

Slutligen må framhållas, att *herr Gräslund* ansett sig såsom systembolagstjänsteman icke böra delta i revisionens beslut om förslag till begränsning av systembolagens antal.

Yttranden i anledning av revisionens förslag och de sakkunnigas utlåtande.

Erinringar mot revisionens förslag angående nedbringande av systembolagens antal ha framställts i ett stort antal yttranden. En minskning i överensstämmelse med vad som föreslagits av revisionen eller herrar Beskow och Johanson tillstyrkes emellertid av bland andra kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Uppsala, Hallands, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands län, landstingens förvaltningsutskott i tre län, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd och fyra nykterhetsnämndssammanslutningar. Länsstyrelserna i Östergötlands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus samt Västmanlands län, uttala en viss tvekan i fråga om behovet av en så stark koncentration som den föreslagna. En minskning i enlighet med vad som förordats av herr Thulin tillstyrkes, mer eller mindre bestämt, av länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Blekinge, Malmöhus, Skaraborgs och Älvsborgs län, landstingens förvaltningsutskott i tre län, stadsfullmäktige i ett 20-tal städer, kommunalfullmäktige i några kommuner samt tre nykterhetsnämndssammanslutningar. I huvudsakligen avstyrkande riktning uttala sig landstingens förvaltningsutskott i två län, stadsfullmäktige i ett 20-tal städer, kommunalfullmäktige i ett 10-tal kommuner ävensom Svenska stadsförbundets styrelse och två nykterhetsnämndssammanslutningar. Länsstyrelserna i Kronobergs och Jönköpings län yttra sig närmare endast såvitt angår länet; återstående sju länsstyrelser ha i denna del ej avgivit något uttalande. I yttranden till Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd ha de olika systembolagsföreningarna antingen ställt sig avvisande mot förslaget eller också tillstyrkt en mindre koncentration i likhet med herr Thulin. Aktiebolaget Vin- & spritcentralen och Sveriges centrala hotell- och restaurantförening ha uttalat sig för en anordning med ett bolag för hela riket. Systembolagens personalförening — som i yttrande över förslaget anförde betänkligheter mot länsbolagsindelningen, särskilt med avseende å de norrländska bolagen, men samtidigt förklarade det vara synnerligen önskvärt, att tanken på en fullständig centralisering till ett riksbolag hölles vid liv — har sedermera uttalat sig för en organisation med ett bolag.

Invändningarna mot förslaget grundas stundom, helt eller delvis, på lokala hänsyn och önskemål, såsom farhågor för minskat skatteunderlag eller minskad handelsomsättning i orter med systembolag, vilka kunde bli föremål för avveckling. I vissa fall uttalas emellertid farhågor av mera allmän innebörd. Sålunda anføres, att de föreslagna länsbolagen i fråga om handhavandet av den individuella utminuteringskontrollen skulle vara mindre lämpade än de nuvarande bolagen, att den nya organisationen skulle leda till en icke önskvärd byråkratisering av försäljningen samt att revisionens antaganden i fråga om möjligheten till besparingar vore alltför optimistiska.

Kontrollstyrelsen anför:

Det väsentliga, som skulle vinnas genom den föreslagna länsbolagsorganisationen, är enligt styrelsens mening icke att söka i den betydande ekonomiska besparing, som kan väntas uppkomma, utan däri, att genom ett bifall till förslaget skulle skapas en vederhäftigare och mera auktoritativ försäljningsorganisation under enhetligare och mera kvalificerad ledning. De större bolagsenheterna skulle både socialt och merkantilt vara bättre rustade för sina uppgifter, och de skulle med större självständighet utan eftersättande av tillbörliga hänsyn kunna vid fullgörandet av dessa uppgifter möta skiftande lokala opinioner. Invändningen att härmed skulle följa en för allmänhetens betjänande hinderlig byråkratisering av försäljningsorganen har enligt kontrollstyrelsens mening redan av revisionen själv bemötts på ett sätt, som icke blivit vederlagt. Icke heller kan kontrollstyrelsen dela farhågorna för att den individuella kontrollen skulle äventyras genom länsbolagsorganisationen. Ifrågavarande kontroll måste redan vid de nuvarande bolagen i väsentlig utsträckning vila på ett samarbete mellan å ena sidan bolagen och å andra sidan nykterhetsnämnder, andra kommunala institutioner eller enskilda personer, som äro väl förtrogna med förhållandena inom de olika delarna av bolagens kontrollområden. Det kommer icke att möta större svårigheter att i erforderlig utsträckning upprätthålla detta samarbete efter den föreslagna omorganisationens genomförande än för närvarande. Därtill kommer att den större organisationsenheten erbjuder större möjligheter för en rationell arbetsfördelning och för en längre driven differentiering av arbetsuppgifterna. Att den specialisering, som snart sagt på alla områden av arbetslivet visat sig gynnsam för arbetsresultatet, skulle ha ett motsatt verkningssätt på detta särskilda område, där den icke utan en övergång till större organisationsenheter kan tillfullo utvecklas, synes kontrollstyrelsen ha all sannolikhet emot sig. Kontrollstyrelsen tillåter sig i detta sammanhang även erinra därom, att systembolag av den storleksordning och den regionala omfattning, som de föreslagna länsbolagen skulle erhålla, icke är något alldeles oprövat, och att alltså stödet av redan vunnen erfarenhet icke helt saknas. Av revisionens sammanställning å sid. 296—299 framgår, att intet av de tänkta länsbolagen ens tillnärmelsevis skulle uppnå det motboksantal, varmed aktiebolaget Stockholmssystemet sedan länge arbetat. Icke heller skulle något av de föreslagna bolagen omfatta så stor folkmängd, som Stockholmssystemet för närvarande gör. Detta bolag har dock icke veterligen i större utsträckning än övriga systembolag givit anledning till berättigad kritik vare sig för byråkratism eller för eftersättande av sina sociala uppgifter. Tvärtom har det i mångt och mycket tjänat som mönster för övriga systembolag i landet. Skulle häremot invändas, att förhållandena i huvudstaden äro särartade och att erfarenheterna därifrån fördenskull icke utan vidare kunna överflyttas till landet i övrigt, vill kontrollstyrelsen erinra dels därom, att Stockholmssystemets kontrollområde omfattar icke mindre än 61 kommuner utanför huvudstaden, dels därom att systembolaget i Östersund, under hela den tid nuvarande rusdryckslagstiftning gällt fungerat som länsbolag för Jämtlands län utan att några olägenheter därav försports.

Kontrollstyrelsen önskar därjämte särskilt framhålla, att möjligheterna till en effektiv ekonomisk kontroll bliva väsentligen utökade, genom att rörelsen koncentreras på ett mera begränsat antal bolagsenheter.

På grund av vad sålunda anförts, ansluter sig kontrollstyrelsen till principen om länsbolag. Den utformning revisionen givit författningstexten på denna punkt finner kontrollstyrelsen ändamålsenlig.

I fråga om den närmare gränsdragningen för de olika bolagsområdena på

grundval av nu förevarande stadganden vill emellertid kontrollstyrelsen redan nu framhålla, att styrelsen finner vissa modifikationer i det av revisionen uppgjorda bolagsschemat påkallade. Detta gäller särskilt Norrland. Revisionen har förordat ett sammanförande av de nuvarande tretton norrlandsbolagen i sex bolag. Med hänsyn till de särskilda förhållandena, som råda i Norrland, finner kontrollstyrelsen denna reduktion av antalet bolag i denna landsända väl långtgående. Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd åter har i sitt yttrande över revisionens förslag närmast uttalat sig för ett bibehållande av samtliga nuvarande systembolag i Norrland. Detta finner kontrollstyrelsen å andra sidan icke påkallat. Vid sina överväganden i detta hänseende har kontrollstyrelsen stannat för att förorda ett tiotal bolag i Norrland, nämligen i Haparanda — på grund av det betydande avståndet från Luleå samt de särskilda förhållandena vid finska gränsen — Luleå, Skellefteå, Umeå, Östersund, Örnsköldsvik, Härnösand, Sundsvall, Hudiksvall och Gävle. I fråga om kontrollområdesindelningen i mellersta och södra Sverige ansluter sig kontrollstyrelsen i huvudsak till revisionen, dock att styrelsen finner en uppdelning av Södermanlands län på tvenne bolag med säte i Nyköping och Eskilstuna motiverad med hänsyn till dessa båda städers i skilda hänseenden ledande ställning inom länet och läge inom detsamma. Uppdelning på flera detaljhandelsområden har påyrkats för ett flertal andra län. I intet av dessa fall finner kontrollstyrelsen en sådan uppdelning påkallad. Det närmast efter bolaget för Stockholms stad och län största bolaget, vad beträffar motboksantal och folkmängd, skulle göteborgsbolaget bli. Även här har en uppdelning ifrågasatts. Härtill vill kontrollstyrelsen anmärka, att göteborgsbolagets organisatoriska utrustning redan nu är sådan, att hela länet utan olägenhet kan hänföras till detsamma. Ett jämförelsevis omfattande bolagsområde kommer även Skaraborgs län att utgöra. Några skäl för uppdelning av detta län, liknande dem som föreligga beträffande exempelvis Södermanlands, Östergötlands och Kalmar län, kunna emellertid enligt kontrollstyrelsens mening icke anföras, och länet synes utan olägenhet kunna utgöra ett detaljhandelsområde. Som säte för länsbolaget vill kontrollstyrelsen obetingat förorda Skövde såsom länets största och mest centralt belägna stad, vilken även erhållit länsstyrelsens förord i nu förevarande hänseende. En av de geografiska förhållandena betingad modifikation i länsgränsernas användande som bolagsgränser synes vara, att Båstadsområdet hänföres till bolaget i Halmstad i stället för till bolaget i Hålsingborg. De övriga avvikelser från revisionens förslag, som förordats i däröver avgivna yttranden, synas övervägande grundade på lokala hänsyn och synas i vart fall icke vara av beskaffenhet att böra föranleda ett frångående av förslaget.

Kontrollstyrelsen stannar alltså för att förorda landets uppdelning i 35 detaljhandelsområden. Någon ändring av den föreslagna författningstexten erfordras icke på grund härav, och kontrollstyrelsen vill liksom Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd framhålla, att den föreslagna lydelsen av förevarande stadgande möjliggör hänsynstagande till framdeles vunnen erfarenhet utan ändring av författningen.

Socialstyrelsen anför, att en mera enhetlig lagtillämpning säkerligen skulle underlättas genom den av revisionen föreslagna inskränkningen av antalet bolag.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd erinrar om de invändningar av förut antydd art, som på vissa håll framställts mot en mera genomgripande minskning av systembolagens antal, samt säger sig icke vilja från-

känna dessa anmärkningar ett visst berättigande. Nämnden anser emellertid alltför, att betydande fördelar skulle stå att vinna ur såväl sociala som ekonomiska synpunkter, därest en stark begränsning av bolagens antal komme till stånd. Med hänsyn till de framkomna invändningarna förordar nämnden en avvikelse från länsbolagsindelningen såtillvida, att samtliga nuvarande bolag i Norrland bibehållas, två bolag inrättas i Södermanlands och möjligen Skaraborgs län samt jämväl i övrigt tilläventyrs vidtages någon modifikation, i den mån omständigheterna sådant påkalla. Nämnden anser det kunna ifrågasättas, om icke fastställandet av detaljhandelsområdena helt borde läggas i Kungl. Maj:ts hand.

Systembolagens personalförening anför, utöver vad förut angivits:

Den av revisionen föreslagna länsbolagsindelningen synes knappast vara så väl övertänkt, att man på grundval av densamma kan utbygga den nya organisationen. Ett noggrannare studium av de lokala förhållandena på varje ort kommer helt säkert att medföra andra resultat. Särskilt gäller detta övre Norrland med dess glesa befolkning och stora avstånd. Hänsyn bör också tagas icke endast till antalet motboksinnnehavare utan även till omfattningen av vederbörande bolags egna eller överlåtna utskänkingsrörelse.

Länsstyrelsen i Kristianstads län finner, att med de ingående tillämpningsföreskrifter, som meddelas av kontrollstyrelsen, någon fara för olikartad tillämpning av lagstiftningen knappt torde föreligga. Å andra sidan synes det länsstyrelsen, att kontakten mellan bolaget och allmänheten och i följd därav den individuella kontrollen skulle komma att försvåras genom alltför stora områden.

Länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar bland annat:

Den individuella kontrollen beträffande spritdrycksförsäljningen förutsätter, att bolagen ha så nära kontakt som möjligt med kundkretsen. Avsett är att hädanefter denna kontakt skall i väsentligt större omfattning än nu förmedlas genom nykterhetsnämnderna. För mindre kommuner kan en sådan anordning anses tillfredsställande, med hänsyn till den mera ingående personkännedom nykterhetsnämnderna där ha, men när fråga är om mycket stora kommuner ökas svårigheterna i detta avseende. Enligt länsstyrelsens mening kan det bli synnerligen betungande för nykterhetsnämnder i stora kommuner, särskilt städerna, att övertaga någon mera avsevärd del av de uppgifter, som för närvarande påligga bolagen i fråga om den individuella kontrollen.

Stadsfullmäktige i Eskilstuna erinra, att de lokala nykterhetsnämndernas sammansättning kan vara mycket olika på skilda orter samt att härav följer, att då förslaget torde medföra att systembolagen nödgas godtaga nykterhetsnämndernas till- eller avstyrkande yttranden, lagtillämpningen framdeles kommer att bli allt annat än enhetlig.

Stadsfullmäktige i Örnsköldsvik anför:

Till grund för uppdelningen bör icke såsom i förslaget läggas enbart motboks- och befolkningsstatistik utan även de geografiska förhållandena. Västernorrlands län, som för närvarande är uppdelat i fyra detaljhandelsområden, skulle enligt förslaget indelas i allenast tvänne områden, ett för vardera landskapet Medelpad och Ångermanland. Denna indelning kan icke, med

hänsyn till de geografiska förhållandena och andra omständigheter, anses ändamålsenlig.

Stadsfullmäktige i Sollefteå framhålla, att förslaget skulle medföra, att en del av befolkningen i nordvästra Ångermanland skulle få ett avstånd av omkring 30 mil till den plats, där systembolagsstyrelsen hade sitt säte; och *stadsfullmäktige i Haparanda* erinra, hurusom de exceptionella förhållanden, som råda vid gränsen mot Finland, torde påkalla en avvikelse från förslaget.

Svenska stadsförbundets styrelse anför:

De skäl, som anföras för en minskning av antalet bolag, kunna visserligen icke fränkännas ett visst principiellt berättigande. Men strävanden att åstadkomma likformighet, förenklingar och besparingar få enligt styrelsens mening icke drivas så långt, att försäljningsorganens sociala uppgifter omöjliggöras eller i vart fall försvåras. Den föreslagna, liksom den nuvarande, lagstiftningens effektivitet i nykterhetsavseende vilar på möjligheterna till en ingående individuell kontroll i samarbete med de lokala nykterhetsnämnderna. Denna prövning måste ovillkorligen bli lidande på en utökning av distriktens områden i den utsträckning, revisionens majoritet föreslår. Det kan icke undvikas, att de stora bolagen med sina, både till yttinnehåll och kundkrets, omfattande verksamhetsområden måste bli väsentligt sämre rustade att handhava en individuell kontroll. Kontakten med kundkretsen och de lokala nykterhetsnämnderna torde för kontrollen vara av större betydelse än »den enhetliga tillämpningen», som för övrigt i åtskilliga fall måhända snarast leder till stela och byråkratiska former. Det är en av själva grundförutsättningarna för det tillämpade försäljningssystemet, man här vill rubba. Skulle tendenser till ett »beroende av växlande lokala opinioner» framträda, torde kontrollstyrelsen icke sakna möjligheter att stävja dessa.

Även med hänsyn till andra omständigheter måste omläggningen för städerna få mindre tilltalande konsekvenser. I och med förflyttningen av tjänstemännen vid de nedlagda bolagen mista de berörda städerna vissa icke föraktliga skatteobjekt. Detta är så mycket mindre tilltalande, som ett genomförande av revisionens förslag på en annan punkt säkerligen komme att beröva städernas skattebetalande affärsmän en betydande del av deras inkomster. Då lantbefolkningen i städerna hämta sina spritransoner, inköpas säkerligen i betydlig omfattning också andra varor. Försändningen av sprit till landsbygdens kunder kommer därför oundvikligt att väsentligt minska affärsomsättningen i städerna. Ett avgörande avseende måste givetvis dock främst tillmätas de nu anförda synpunkterna av direkt social natur.

Styrelsen för *aktiebolaget Vin- & spritcentralen* yttrar bland annat:

Steget mellan den av revisionen föreslagna centraliseringen från de nuvarande lokala systembolagen till de 30 länsbolagen förefaller i sina konsekvenser icke vara alltför långt skilt från det läge, som skulle bli en följd av en fullständig koncentration till ett enda riksbolag. De olägenheter — särskilt svårigheten för lokal anpassning — som befaras av ett genomförande av den sistnämnda åtgärden, men vilka i praktiken sannolikt skola visa sig överkomliga, framträda, såsom också revisionen anmärkt, även inom en organisation med länsbolag. Det torde däremot vara ostridigt, att det syfte, som revisionen främst velat vinna med sitt organisationsförslag, nämligen en enhetlig lagtillämpning, säkrare kan tillgodoses inom ett enda bolag, som omsluter hela riket, än inom en på 30 sinsemellan relativt självständiga enheter splittad förvaltning.

Styrelsen vill i detta avseende för egen del allenast uttala, att revisionens förslag i denna punkt i varje fall synes innebära en utveckling i rätt riktning, såtillvida som det för spritcentralen skulle medföra den betydande fördelen att antalet av de företag, som äro köpare av spritcentralens varor, komme att avsevärt minskas.

Sveriges centrala hotell- och restaurangförening finner, att den enda invändning revisionen kunnat framställa mot en organisation med ett enda bolag vore den, att hinder för en sådan anordning mötte med hänsyn till den av systembolagen bedrivna utskänknings- och restaurangrörelsen. Detta hinder skulle emellertid bortfalla, i händelse det riksbolag, som föreningen finner sig böra förordna, förbjödes driva utskänknings- och restaurangrörelse.

Förutom erinringar av samma innebörd som de i det föregående angivna framställas i vissa yttranden önskemål av direkt lokal natur, såsom förslag om uppdelning av särskilda län, om förläggningsorter för de nya bolagen o. s. v. På dessa förslag anser jag mig här icke böra ingå.

En anmärkning mot stadgandet i förslagets 3 kap. 1 § i annat avseende än hittills berörts göres av *länsstyrelsen i Västerbottens län*, som finner det med hänsyn till de förbättrade kommunikationsförhållandena icke vara erforderligt, att kontrollstyrelsen medgives befogenhet att förordna om hänförande av viss kommun till detaljhandelsområde utom det län, dit kommunen hör. Länsstyrelsen anför härom närmare:

Inom Västerbottens län äro vissa lappmarkskommuner förlagda under Östersunds kontrollområde. Det är för länsstyrelsen icke känt, vilka skäl som numera kunna motivera en fortsatt sådan anordning. För länsstyrelsen framstår den ifrågavarande undantagsbestämmelsen såsom olämplig icke minst därför att de fördelar, som enligt förslaget skulle vinnas genom de nya bolagsstyrelsernas sammansättning, helt bortfalla inom de områden, som kontrollstyrelsen kan finna skäl att utbryta. Inom sistnämnda områden blir det representanter, som utsetts av ett annat läns landsting och av ett annat läns nykterhetsnämnd med flera personer utan kännedom om förhållandena inom grannlandet, som skola handha bestämmanderätten.

Jag torde härefter få ingå jämväl på de yttranden, som avgivits över den av 1935 års *sakkunniga* verkställda utredningen.

I dessa yttranden beröres frågan om *bolagsorganisationen* av statskontoret och Systembolagens personalförening. *Statskontoret* anför sålunda:

Statskontoret kan för sin del icke anse, att en besparing genom den föreslagna bolagskoncentrationen av omkring en miljon kronor är särdeles betydande, om hänsyn toges till den stora affärsomslutning, varom här är fråga, och den starka koncentration av försäljningsorganisationen, som kännetecknar revisionens omorganisationsförslag. Med all sannolikhet skulle en avsevärt större besparing kunna vinnas, därest vid den blivande omorganisationen steget toges fullt ut och detaljhandeln med rusdrycker i sin helhet överlämnades åt ett enda systembolag, på sätt redan skett beträffande partihandeln. En enda förvaltningsenhet, organiserad med filialer i de olika länen, skulle givetvis draga mindre administrationskostnader än en organisation med försälj-

ningsrörelsen uppdelad på ett 30-tal förvaltningsenheter med var sin styrelse och var sin särskilda administration.

Därest fördenskull förevarande omorganisationsfråga finge betraktas enbart ur statsfinansiell synpunkt, skulle enligt statskontorets uppfattning övervägande skäl tala för en centralisering av detaljhandeln till ett enda bolag. Frågan om införande av en sådan organisationsform har ock förehafts till prövning av rusedryckslagstiftningsrevisionen, som emellertid funnit vissa omständigheter försvåra en centralisering av försäljningsverksamheten.

Det undandraget sig i viss mån statskontorets bedömande, huruvida de härutinnan framförda erinringarna kunna tillmätas avgörande betydelse vid ett ståndpunktstagande till frågan, huru detaljhandelsorganisationen lämpligast bör utformas. Möjligen kan emellertid befaras, att ett sammanförande av de nuvarande systembolagen till ett enda riksbolag skulle utgöra hinder för en tillräckligt smidig handläggning av förekommande ärenden, varvid statskontoret särskilt syftar på den ömtåliga individuella kontrollen. Ehuru statskontoret vid sitt bedömande i första hand har att anlägga statsekonomiska synpunkter, har ämbetsverket fördenskull i betraktande av nu anförda omständigheter ansett sig icke ha tillräckliga skäl att påyrka en längre driven koncentration av försäljningsorganisationen än den av rusedryckslagstiftningsrevisionen föreslagna.

Systembolagens personalförening framhåller, att betänkligheter mot genomförandet av länsbolagsorganisationen kunna anföras jämväl med hänsyn till, att en förläggning av kontrollavdelningarna jämte centralregister till residensstäderna måste försvåra allmänhetens förbindelser med kontrollorganen, varjämte betydande tekniska svårigheter skulle uppkomma för personalen vid den ständiga kommunikation, som måste upprätthållas mellan försäljningsställena och kontrollavdelningen.

Vad angår utredningen rörande besparingsmöjligheterna uttalar *kontrollstyrelsen*:

Vad de sakkunniga anført beträffande möjligheten till besparingar i samband med den föreslagna bolagskoncentrationen är i allt väsentligt grundat på vissa inom kontrollstyrelsen verkställda beräkningar och gjorda bedömanden. Kontrollstyrelsen är därför i tillfälle vitsorda, att de besparingsresultat, som av de sakkunniga angivits, bära sannolikhetens prägel. Det ligger emellertid i sakens natur, att, såsom de sakkunniga själva framhållit, varje uppskattning av de nya systembolagens omkostnader måste bli mer eller mindre approximativ. Kontrollstyrelsen håller jämväl för sannolikt, att de beräkningar, de sakkunniga anført beträffande övergångskostnaderna i samband med den ifrågasatta omorganisationen, skola i stort sett vara riktiga.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd anför:

Ifrågavarande beräkningar bygga på uppskattning av de genom den föreslagna omläggningen uppkommande förändringarna i bolagens driftkostnader. Det är här fråga om ett mycket stort antal detaljposter, och det ligger därför i sakens natur, att allenast vissa slutresultat kunnat angivas i utlåtandet. En följd härav är, att det icke är möjligt att genom en granskning av utlåtandet bilda sig en mening om bärigheten av de sakkunnigas beräkningar i varje särskilt fall och sålunda icke heller om säkerheten hos de framlagda slutresultaten. Om förtroendenämnden dock vågar giva uttryck åt den uppfattningen, att de sakkunnigas beräkningar i stort sett torde komma att visa

sig hållbara, beror detta på, att de sakkunnigas slutresultat i allt väsentligt överensstämmer med de resultat, till vilka nämnden själv kom vid sina överslagsberäkningar i samband med en framställning till rusdryckslagstiftningsrevisionen. Förtroendenämnden anser sig emellertid böra framhålla angelägenheten av att de till grund för beräkningarna liggande premisserna i varje särskilt fall, exempelvis med avseende å personalbehovet vid ett länsbolag, allttjämt betraktas såsom preliminära och därför kunna justeras i den ena eller andra riktningen, om nya synpunkter föranleda därtill.

Jämväl *statskontoret* samt *Systembolagens personalförening* framhålla, att de i utlåtandet intagna uppgifterna icke medgivit någon granskning rörande hållbarheten av de sakkunnigas kalkyler i förevarande avseende. Vad angår lönekostnaderna uttalar statskontoret emellertid, att ämbetsverket vid granskningen av den upprättade löneplanen för sin del icke funnit de för de olika befattningshavargrupperna föreslagna lönebeloppen för högt tilltagna. Personalföreningen framställer i detta avseende den anmärkningen, att löneförmånerna i fråga om vissa befattningshavare skulle vara för lågt beräknade.

I fråga om ö v e r g å n g s k o s t n a d e r n a erinrar *statskontoret*, hurusom vid vissa tidigare tillfällen, då till följd av åtgärder från statsmakternas sida i enskild tjänst varande personer gått förlustiga sin anställning, ersättning ansetts av billighetsskäl böra beredas vederbörande för den förlorade anställningen. Ämbetsverket framhåller vidare, att jämväl vid genomförande av organisatoriska förändringar inom statsförvaltningen ersättningar i vissa fall av billighetsskäl tillerkänts sådan genom omorganisationen övertalig vorden personal, vilken innehaft allenast icke-ordinarie statsanställning och följaktligen kunnat omedelbart entledigas från anställningen. Efter att ha närmare angivit härutinnan avsedda fall anför ämbetsverket följande:

I betraktande av att på sätt nu angivits såväl inom som utom statsförvaltningen personer, vilka på grund av genom statlig tillskyndan vidtagna organisatoriska förändringar gått förlustiga innehavd anställning, tillerkänts ersättning, finner statskontoret billigt och skäligt, att även de anställningshavare vid de nuvarande systembolagen, som bliva entledigade på grund av den föreslagna omorganisationen, erhålla gottgörelse för förlorad anställning. Mot den av de sakkunniga förordade utvägen att bereda ersättning i form av förtidspension åt dem av ifrågavarande personal, som icke vid tidpunkten för omorganisationens genomförande uppnått för erhållande av understöd föreskriven ålder, synes ej heller någon erinran vara att framställa. Vad särskilt angår den föreslagna regeln för förtidspensionens bestämmande skulle visserligen kunna ifrågasättas, huruvida icke understödet borde på ett eller annat sätt avkortas med hänsyn till avgången i förtid, på sätt exempelvis skett i fråga om viss personal vid domänverket. Då emellertid det i förevarande ärende är fråga om befattningshavare, som samtliga befinna sig nära pensionsåldern och därför i allt fall skulle inom en nära tidpunkt blivit berättigade till understöd enligt de allmänna reglerna, därest de nuvarande bolagen ägde bestånd, vill ämbetsverket icke motsätta sig förslaget jämväl i denna del.

Statskontoret finner det även rimligt, att de befattningshavare, som med oförändrad tjänstgöring övergå i de nya bolagens tjänst och vid en blivande tillämpning av den av de sakkunniga upprättade löneplanen skulle komma att få vidkännas löneminskning, bibehållas vid dem nu tillkommande löne-

förmåner. Däremot måste statskontoret ställa sig tveksamt inför de sakkunnigas förslag, att jämväl de befattningshavare, som efter omorganiseringen överflyttas till befattningar med lägre löneförmåner än de tidigare åtnjutit, skulle bibehållas i sin förut innehavda löneställning. Ämbetsverket har dock icke något att erinra emot att dylika befattningshavare medges rätt till oförminskad löneinkomst under en viss kortare övergångsperiod, förslagsvis två år, försåvitt ej gällande anställningsavtal skulle stadga gynnsammare förmåner i förevarande hänseende.

Systembolagens personalförening uttalar sig till en början om systembolagspersonalens rättsliga ställning samt gör i sådant hänseende gällande bland annat, att bolagsformen vid systembolagen helt berövats sitt innehåll och att bolagen i själva verket äro att betrakta såsom statliga institutioner. Beträffande den föreslagna förtidspensioneringen finner föreningen rättvisa och billighet kräva, att vederbörande befattningshavare tilldelas viss övergångslön eller betydligt höjd pension, intill dess de uppnått 60 respektive 65 års ålder. Kontrollstyrelsen bör enligt föreningens mening äga rätt att i särskilt ömmande fall medgiva undantag från de utfärdade bestämmelserna. Föreningen finner likaledes billighetsskäl tala för att befattningshavare, som tvångsförflyttas, må tillerkännas flyttningsbidrag ävensom i vissa fall ersättning av annat slag.

Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd finner likaledes, att de förtidspensionerade befattningshavarna böra i vissa hänseenden bättre tillgodoses än enligt de sakkunnigas förslag. Förtroendenämnden ifrågasätter, att till förtidspensionerad personal må under en övergångstid av intill två år utgå icke blott pension utan även, eventuellt efter prövning i varje särskilt fall av kontrollstyrelsen, bidrag till utskylderna — nämligen i den mån dessa överstiga de utskylder, som skulle ha belöpt på vederbörandes inkomster efter förtidspensioneringen — samt hyresbidrag i skälig omfattning.

Kontrollstyrelsen uttalar, att styrelsen finner de av nyssnämnda organisationer framställda erinringarna förtjänta att beaktas, samt anför härutinnan vidare:

Statsanställda, vilkas befattningar i samband med vidtagen omorganisation indragits, plåga också beredas förmåner i form av lön å indragningsstat eller å övergångsstat, medförande högre ersättning än den vanliga pensionen. Kontrollstyrelsen finner därför rimligt, att jämväl den förtidspensionerade systembolagspersonalen intill den tidpunkt, då den normala pensionsåldern inträder, beredes skälig ersättning, vilken icke bör utmätas efter tillfälliga eller individuella behov utan givas generell karaktär, exempelvis på sådant sätt, att de förtidspensionerade, före uppnådd ordinarie pensionsålder, berättigas uppbära i pension (understöd) 75 procent av de tidigare löneförmånerna i stället för eljest beräknade 60 procent av samma förmåner.

Kontrollstyrelsen förutsätter, att styrelsen med hänsyn till sina allmänna befogenheter i fråga om systembolagens förvaltning må vara berättigad utfärda erforderliga föreskrifter såväl beträffande de villkor, vilka böra vara gällande för den förtidspensionerade personalen, som i fråga om flyttningsersättning eller annan därmed jämförlig ersättning åt systembolagstjänstemännen.

Beträffande övergångskostnaderna anmärker *kontrollstyrelsen* i övrigt, att den stämpelutgift — uppgående till omkring 450,000 kronor — vilken kunde vara att emotse, därest de nuvarande bolagens fastigheter genom stämpelpfiktiga fång överlättes å de nya bolagen, synes böra förebyggas genom särskilt stadgande i samband med den nya lagstiftningen.

*Departementis-
chefen.*

Revisionens förslag rörande antalet systembolag har, på sätt den föregående framställningen visar, i yttrandena bedömts mycket olika. Under det att, bland andra, kontrollstyrelsen och Systembolagsföreningarnas förtroendenumnd ansett betydande fördelar stå att vinna genom en organisation, som i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget skulle omfatta i stort sett ett bolag för varje län, har å andra sidan i ett avsevärt antal yttranden uttalats antingen att man borde stanna vid en indragning endast av de mindre bolagen eller också att ändring ej alls borde ske i den nuvarande bolagsindelningen. På vissa håll har även gjorts gällande, att man borde gå längre än revisionen ansett lämpligt och sålunda anförtro detaljhandeln åt ett för hela riket gemensamt bolag.

Vad angår det sistnämnda förslaget skall icke förnekas, att goda skäl kunna anföras för detsamma, om hänsyn endast tages till uppgiften att på ett effektivt sätt distribuera här åsyftade varor. Kombinationen av denna rent kommersiella uppgift med handhavandet av restriktionssystemet ställer emellertid särskilda krav, vilkas tillgodoseende under alla förhållanden måste medföra en utbyggnad av den lokala organisationen. Huru dessa frågor skulle lösas under förutsättning av ett riksbolag, kan icke sägas vara utrett, och förslaget synes därför icke nu kunna tagas under allvarligt övervägande. Att en minskning av antalet systembolag emellertid kan anses påkallad finner jag tämligen uppenbart med hänsyn till de mycket betydande skiftningar, som föreligga i avseende å de nuvarande bolagens storlek m. m. Mot den av revisionen föreslagna länsbolagsindelningen har invänts bland annat, att förutsättningarna för handhavandet av den individuella utminuteringskontrollen skulle avsevärt försämrats under en dylik ordning. Dessa farhågor torde få anses obefogade. Såväl av revisionen som kontrollstyrelsen har framhållits, hurusom redan med den nuvarande organisationen bolagens prövning i frågor om inköpstillstånd och tilldelning i betydande omfattning måste grundas på skriftligt material, därvid bolagen äro hänvisade att hos nykterhetsnämnder och andra lokala organ inhämta upplysningar om kundkretsen. Den personkännedom, som förefinnes inom de nuvarande bolagen, torde sålunda icke ha haft den betydelse för den individuella utminuteringskontrollen, som man på sina håll måhända kunnat föreställa sig. Att ett genomförande av förslaget icke behöver vara ägnat att medföra någon avsevärd rubbning i förutsättningarna för handhavandet av denna kontroll synes mig också framgå vid en granskning av de förut omnämnda uppgifterna rörande antalet motboksinnehavare dels i de nuvarande bolagen, dels ock i de bolag, som skulle komma att inrättas i enlighet med förslaget. Dessa uppgifter giva sålunda till en början vid handen, att förslaget i fråga om tre bolag — de i Visby, Östersund och

Sundsvall befintliga bolagen — ej avser att medföra någon ändring i den nuvarande indelningen. Antalet motböcker vid bolaget i Stockholm — som för närvarande uppgår till omkring 230,000 — skulle, om förslaget genomfördes, komma att ökas med omkring 20,000. Motboksantalet vid de nya bolagen skulle i övrigt i ett fall uppgå till omkring 11,000 samt i fråga om ett 20-tal bolag komma att variera mellan ungefär 21,000 och 43,000. Till jämförelse må nämnas, att — bortsett från bolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö — sju av de nuvarande bolagen ha en motboksstock, varierande mellan omkring 22,000 och 32,000 samt att antalet motböcker vid ytterligare nio bolag uppgår till mellan 17,000 och 19,000. Flertalet av de nya bolagen skulle med andra ord i fråga om antalet motböcker ej komma att avsevärt skilja sig från vissa av de nuvarande bolagen. Endast i ett fåtal fall, nämligen i fråga om bolaget i Skaraborgs län samt bolagen i Hälsingborg, Gävle och Karlstad, skulle i enlighet med förslaget motboksantalet komma att mera väsentligt avvika från vad som redan nu, under i övrigt motsvarande förhållanden, kunnat förekomma. Jämväl vid bolagen i Göteborg och Malmö skulle motboksstocken komma att undergå en betydande stegring.

Jag har med det nu anförda velat påvisa, att den föreslagna omläggningen ingalunda kan anses innefatta ett så fullständigt avsteg från hittills prövade organisationsformer, som man på vissa håll velat göra gällande. Därest denna omläggning i och för sig kan väntas erbjuda tillräckliga fördelar, kan jag sålunda icke finna, att hinder bör möta för dess genomförande.

I sistnämnda hänseende håller jag i likhet med revisionen och kontrollstyrelsen för visst, att ett sammanförande av försäljningsorganen till större enheter skulle innebära möjligheter till framsteg och förbättringar i olika avseenden. Jag vill härutinnan särskilt erinra, att de krav, som böra ställas på bolagens ledning, under en sådan ordning säkerligen komma att för landet i dess helhet bli bättre tillgodosedda än som för närvarande är möjligt. Vidare torde få antagas, att det lättare låter sig göra för kontrollstyrelsen att följa och leda bolagens verksamhet, därest dessa väsentligt nedgå i antal. Verkställda utredningar giva härutöver vid handen, att jämväl besparingar stå att vinna genom en koncentration av försäljningsverksamheten. I princip är jag sålunda beredd att ansluta mig till revisionens förslag i denna del. Därmed vill jag emellertid icke ha bundit mig vid den av revisionen framlagda planen för bolagsindelningen i dess olika detaljer. Såväl i yttrandena som i vissa sedermera inkomna framställningar ha åberopats omständigheter, som kunna påkalla större eller mindre avvikelser från den föreslagna indelningen. Jag är härutinnan icke nu i tillfälle att angiva min ståndpunkt närmare än att undantag från regeln, att i varje län skall finnas endast ett bolag, synes mig böra medgivas i större omfattning än revisionen avsett. Då det enligt förslaget skall ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om dylikt undantag, torde jag framdeles få återkomma härtill, därest förslaget om ny försäljningsförordning blir av Kungl. Maj:t och riksdagen antaget.

Beträffande de närmare bestämmelserna i förevarande del av förslaget har jag ej anledning till annan erinran än att stadgandet om befogenhet för Kungl.

Maj:t att förordna om undantag från länsbolagsindelningen synes böra givas en något vidare avfattning än revisionen förordat; lämpligen torde sålunda kunna föreskrivas, att dylikt undantag må ske, där det med hänsyn till länets utsträckning eller folkmängd eller förhållandena i övrigt finnes påkallat.

Vad angår de verkningar, som en minskning av antalet systembolag skulle få med avseende å personalen i de nuvarande systembolagen, kan jag till alla delar ansluta mig till de förslag, som härutinnan framställts av 1935 års sakkunniga. Jag vill alltså förorda, att den nedskärning av personalstyrkan, som finnes påkallad, verkställs genom pensionering och — i erforderlig omfattning — förtidspensionering på sätt och under villkor, som de sakkunniga förordat. Lika med de sakkunniga finner jag det böra ankomma på kontrollstyrelsen att, jämlikt stadgande i den särskilda promulgationsförordningen, utfärda erforderliga föreskrifter i hithörande avseenden. Jag anser mig jämväl böra tillstyrka, att befattningshavare i de nya bolagen må, under vissa av de sakkunniga förutsedda omständigheter, bibehållas vid de löneförmåner, som tillkommit dem under förutvarande anställning i de nuvarande bolagen.

De särskilda bolagens organisation m. m.

Revisionens förslag samt visst förslag av 1935 års sakkunniga.

Revisionen har ansett såsom självfallet, att detaljhandeln med spritdrycker och vin fortfarande skall till övervägande del handhas av särskilda för sådant ändamål inrättade försäljningsorgan. Enligt revisionens uppfattning böra dessa försäljningsorgan alltjämt vara inrättade såsom bolag. Revisionen erinrar emellertid om möjligheten av att särskilda statliga eller kommunala institutioner kunde tänkas böra träda i stället för de nuvarande systembolagen.

I sådant hänseende framhåller revisionen (sid. 301), hurusom tidigare vid skilda tillfällen framkommit förslag om övergivande av bolagsformen, därvid bland annat gjorts gällande, att de befogenheter, som tillkomma systembolagen, äro så betydande och beröra såväl allmänheten som enskilda personer på ett sådant sätt, att de helst böra handhas under tjänstemannansvar.

För egen del har revisionen icke funnit skälen för en dylik omläggning övertygande. Revisionen anmärker bland annat, att de olägenheter som påtalats och som kunna ha reellt underlag torde kunna avhjälpas genom förändringar i bolagens organisation. Den uppfattning, som stundom förports, att bolagsformen icke skulle vara lämpad för samhällseliga uppgifter, finner revisionen jävad redan därav, att denna form faktiskt kommit till användning i allt större utsträckning vid fullgörande av sådana funktioner. Revisionen finner jämväl de ekonomiska uppgifter, som ankomma på systembolagen, kräva ett större mått av rörelsefrihet än som i allmänhet är medgivet inom ramen för en statlig eller kommunal institution.

Ehuru revisionens förslag alltså förutsätter bibehållande av en bolagsorganisation, innefattar detsamma vissa förändringar i förhållande till den nu rådande ordningen.

Enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning förutsätts bolagen kunna vara organiserade såsom antingen aktiebolag eller handelsbolag (jämför 4 § 5 mom. andra stycket). Av de nuvarande bolagen äro 77 aktiebolag och 44 handelsbolag. Såsom framgår av vad jag förut anfört förete systembolagen emellertid i åtskilliga hänseenden avvikelser från vanliga aktiebolag och handelsbolag. Det må härutinnan erinras, hurusom delägarna i systembolagen ej må beredas annan vinning av bolagens verksamhet än högst fem procent årlig ränta å tillskjutna kontanta medel, att den årliga nettovinsten å sådant bolags rörelse skall tillfalla statsverket, att staten i särskild ordning tillförsäkrat sig visst inflytande å systembolagens förvaltning samt möjlighet till kontroll å densamma o. s. v.¹

Beträffande delägarna stadgas i förordningens 19 § 5 mom., att dessa skola vara minst nio, av vilka åtminstone sex böra vara boende å den ort, där bolagets styrelse har sitt säte. Styrelsen skall enligt samma författningsrum bestå av fem ledamöter, av vilka en, tillika ordförande, utses av kontrollstyrelsen, två av delägarna i bolaget, en av kommunen samt en av landstinget. I stad, som icke deltagar i landsting, utse stadsfullmäktige två ledamöter. De av kontrollstyrelsen, kommunen och landstinget utsedda ledamöterna få icke vara delägare i bolaget.

Enligt revisionens förslag gäller, att systembolag skall vara aktiebolag (3 kap. 2 §). Aktieägare skall vara här i riket bosatt svensk medborgare, som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga aktie i bolaget. Antalet aktieägare skall vara minst 10, högst 20. Aktieägare må äga endast en aktie. (6 kap. 3 §.) Systembolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utses en, tillika ordförande, av kontrollstyrelsen, en av landstinget, två av länsnykterhetsnämnden och en av bolagsstämman. I styrelsen för det bolag, som skall vara gemensamt för Stockholms stad och län, skola länsnykterhetsnämnderna för staden och länet utse vardera en ledamot. Styrelsen för systembolag, vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad, som ej deltagar i landsting, skall bestå av ytterligare en ledamot, som utses av stadsfullmäktige. (6 kap. 4 §.)

Förslaget stadgar i övrigt bland annat, att bolagsordning för systembolag skall underställas länsstyrelsen för godkännande (6 kap. 5 §; jämför 6 kap. 7 §), att till aktieägare må av systembolags utdelningsbara årsvinst utdelas högst sex procent å aktiebeloppet, att utöver vad i aktiebolagslagen är föreskrivet om avsättning till reservfond avsättningar till fonder och avskrivningar skola företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter, att systembolags årsvinst, i den mån densamma ej skall användas till avsättningar, avskrivningar eller utdelning, skall inlevereras till statsverket samt att

¹ Jfr 19 § 1, 2, 5, 6, 8 och 9 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen. Se även 57 § 3 mom., 72 § 2 mom. och 100 § 2 mom. aktiebolagslagen samt *Bergendal*: Aktiebolagets författning sid 31—35.

befogenhet eller skyldighet, som enligt aktiebolagslagen tillkommer bolagsstämma, i fråga om systembolag skall med vissa undantag tillkomma dess styrelse (6 kap. 6 och 7 §§).

Revisionen anför, att med hänsyn särskilt till de tillämnade bolagens storlek, handelsbolagsformen ej vidare bör kunna anlitas. Beträffande aktieägarna uttalar revisionen, att den utpräglade karaktär av organ för det allmänna, som systembolagen enligt förslaget erhålla, gör det påkallat, att systembolagens aktier ägas endast av ansvarskännande och i övrigt lämpliga personer, vilka om möjligt kunna representera skilda delar av bolagens detaljhandelsområden. Revisionen säger sig ha förutsatt, att aktieägarna i regel skola vara bosatta inom vederbörande bolags detaljhandelsområde, men har ej ansett nödvändigt att i författningstexten införa en föreskrift härom; denna synpunkt har sålunda antagits komma att vinna beaktande vid prövningen av tillämnade aktieägares lämplighet att inneha aktie. Antalet aktieägare bör enligt revisionens åsikt ej vara alltför litet. Å andra sidan har en viss begränsning ansetts erforderlig med hänsyn till den prövning, som skall åligga länsstyrelsen.

I fråga om styrelsens sammansättning m. m. anför revisionen, bland annat:

I huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande förordning upptager revisionens förslag i 1 kap. 3 § ett allmänt stadgande, att all försäljning av spritdrycker och vin skall ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt. Denna regel angående lagstiftningens allmänna syfte utgör ett viktigt direktiv för systembolagens verksamhet. För att bolagen skola kunna fullfölja detta måste ett intimt samarbete äga rum med de organ, som närmast omhänderha den samhällseliga nykterhetsvården, d. v. s. nykterhetsnämnderna. Ett dylikt samarbete har också kommit till stånd mångenstädes och i allt större omfattning. Revisionen föreslår emellertid inrättande i varje län av en länsnykterhetsnämnd, vilken har att svara för den samhällseliga nykterhetsvården inom länet. För att försäljningslagstiftningens syfte skall vinnas är det av den största betydelse, att dessa organ och de nya systembolagen bedriva sin verksamhet i närmaste samverkan. I anledning härav anser sig revisionen böra föreslå, att länsnykterhetsnämnderna erhålla ett betydande inflytande på ledningen av systembolagens verksamhet genom att dessa nämnder bliva på lämpligt sätt representerade i bolagens styrelser.

Efter att ha berört de regler, som för närvarande gälla om systembolagsstyrelse, fortsätter revisionen:

En ändring i dessa regler, varigenom länsnykterhetsnämnden erhåller befogenhet att tillsätta två ledamöter av bolagsstyrelsen, torde verksamt främja det åsyftade samarbetet mellan nämnden och bolaget. Det synes emellertid icke vara lämpligt att öka styrelseledamöternas antal från fem till sju. Fråga uppstår då, vilka av de nuvarande ledamöterna som böra ersättas av länsnykterhetsnämndens representanter. I första hand kommer i fråga att minska antalet representanter för delägarna från två till en. Det kan till och med göras gällande, att då systembolagen numera i realiteten helt och hållet äro organ för det allmänna och endast formellt enskilda företag, det icke längre är behöfligt att överhuvud taget bibehålla delägarnas representation. Revisionen

ifrågasätter emellertid icke, att denna alldeles upphör, men anser det vara en naturlig konsekvens av utvecklingen, att den reduceras på angivet sätt. Att borttaga kontrollstyrelsens rätt att utse styrelsens ordförande kan icke komma i fråga. Det gäller då att avgöra, vilken av de återstående styrelseledamöterna — kommunens eller landstingets representant — som skall ersättas av den andra av länsnykterhetsnämnden utsedde ledamoten. Revisionen anser för sin del, att kommunens representant bör vika för landstingets, och grundar denna uppfattning på det förhållandet, att systembolagen i den av revisionen föreslagna organisationen erhålla karaktär av organ för hela länet eller åtminstone för en betydande del av detta och att därför landstinget såsom länets representation bör behålla sitt inflytande på bolagsstyrelsens sammansättning.

Revisionens yttrar vidare, bland annat:

Enligt förslaget skall ett systembolag bedriva sin verksamhet såsom en permanent institution. Erforderliga ändringar med avseende på försäljningsverksamhetens bedrivande böra sålunda icke åstadkommas genom meddelande av oktroj åt ett nytt bolag utan genom förändringar i bolagsstyrelsens sammansättning. För tillgodoseende av detta syfte har revisionen föreslagit, att styrelseledamöterna skola väljas för så kort tid som ett år i sänder. Denna tid av ett år behöver icke nödvändigt sammanfalla med kalenderåret och icke heller vara densamma för alla ledamöter, utan kan exempelvis för den av bolagsstämman valda ledamoten avse tiden från en ordinarie bolagsstämma till en annan sådan, som hålles vid samma tid följande år.

De villkor, som revisionen uppställt i fråga om behörighet att vara styrelseledamot i systembolag, återfinnas i 1 kap. 5 § 1 och 2 mom. av förslaget, som i huvudsak motsvaras av de nuvarande reglerna härom i 4 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Därjämte gäller för närvarande enligt 19 § 5 mom. andra stycket sistnämnda förordning, att det allmännas representanter i bolagsstyrelsen icke få vara delägare i bolaget. Då revisionen avsett, att endast särskilt kvalificerade personer skola få bli aktieägare i de nya systembolagen, har det emellertid icke syntts föreliggande tillräckliga skäl för att bibehålla ett sådant förbud mot att delägare utses till styrelseledamöter av kontrollstyrelsen eller övriga organ för det allmänna.

Rörande bestämmelserna, att befogenhet eller skyldighet, som enligt aktiebolagslagen tillkommer bolagsstämma, i fråga om systembolag skall med vissa undantag tillkomma styrelsen, anför revisionen:

Garantier för att den verksamhet, som bedrivs av systembolag, utövas i enlighet med lagstiftningens syfte, ligga enligt förslaget liksom enligt rusdrycksförsäljningsförordningen bland annat i bestämmelserna om bolagsstyrelsens sammansättning. Med hänsyn härtill påkallas en ganska långt gående begränsning av de befogenheter, som enligt aktiebolagslagen tillkomma bolagsstämman. Eljest skulle det inflytande över bolagens förvaltning, som man velat tillförsäkra det allmänna genom styrelsens majoritet, lätt kunna omintetgöras i sådana fall, då aktieägarna av någon anledning intaga en annan ståndpunkt än det allmännas representanter i styrelsen. På grund av dylika överväganden har det redan nu, trots bristen på stadganden härom, i praxis förekommit, att den befogenhet, som i allmänhet tillkommer stämman i ett aktiebolag, i fråga om systembolag fått stå tillbaka för styrelsens rätt att handha förvaltningen.¹ Revisionen har ansett det vara av vikt, att denna

¹ Revisionen hänvisar i detta sammanhang till Kungl. Maj:ts resolution den 10 februari 1922 på besvär av aktieägarna i Sundbybergs sprithandelsaktiebolag, refererad i Tidskrift för systembolagen 1922 nr 2 sid. 1 f., samt Kungl. Maj:ts resolution den 15 februari 1924 på besvär av Aug. Wahren, refererad i samma tidskrift 1924 nr 3 sid. 6.

praxis utbygges och lagfästes. Därför föreslår revisionen, att befogenhet eller skyldighet, som enligt aktiebolagslagen tillkommer bolagsstämma, skall i fråga om systembolag tillkomma dess styrelse. Dock har revisionen gjort undantag från denna regel och förbehållit bolagsstämman vissa angelägenheter, som med en större eller mindre grad av självfallenhet ansetts böra tillkomma densamma, nämligen medverkan vid ändring av bolagsordningen, fastställande av balansräkning, beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet för styrelsen, val och entledigande av en ledamot i styrelsen och en revisor samt suppleanter för dessa. Genom de nu återgivna bestämmelserna kommer enligt revisionens förslag styrelsen i systembolag att såväl i förhållande till myndigheter och allmänheten som med avseende på bolagets inre angelägenheter utöva bolagets beslutanderätt i alla andra frågor än de särskilt undantagna. Vidare har genom ifrågavarande bestämmelser borttagits styrelsens skyldighet att enligt 59 § aktiebolagslagen i förvaltningen ställa sig bolagsstämmans föreskrifter till efterrättelse. Däremot avses givetvis icke att göra ändring i bolagsstämmans rätt att besluta om formerna för sin verksamhet beträffande de ärenden, som förbehållits densamma, såsom att välja sin ordförande o. s. v.

I detta sammanhang må jämväl anmärkas, att revisionen — som avsett att Kungl. Maj:t jämlikt förslaget 6 kap. 16 § skall fastställa gemensamma grunder att gälla för systembolagens bolagsordningar — i sitt förslag till sådan bolagsordning (§ 8 punkten 6) upptagit en bestämmelse, enligt vilken styrelsen äger genom enhälligt beslut uppdraga åt en eller flera delegerade att under styrelsens överinseende utöva dess beslutanderätt i vissa avseenden, såsom ärenden rörande den individuella försäljningskontrollen eller angående detaljhandel eller restaurangrörelse å viss ort. Närmare bestämmelser här om avses skola lämnas i särskild arbetsordning, vilken skall godkännas av kontrollstyrelsen.

Revisionen anför i anslutning härtill (sid. 384), att en dylik anordning redan nu måst vidtagas vid åtskilliga bolag på grund av svårigheten för bolagsstyrelsen att handlägga den mängd löpande ärenden, som kunna förekomma.

I fråga om bestämmelserna angående utdelning till aktieägarna, avsättningar till fonder och avskrivningar yttrar revisionen bland annat:

Det i 19 § 1 mom. rusedrycksförsäljningsförordningen meddelade stadgandet, att bolag icke må avse att bereda delägarna vinning utöver årlig ränta med högst fem procent å de av delägarna tillskjutna kontanta medlen, har i revisionens förslag blivit ersatt med en bestämmelse, att av systembolags utdelningsbara årsvinst till aktieägare må utdelas högst sex procent å aktiebeloppet. Med den sålunda föreslagna höjningen av utdelningsvinsten avser revisionen, att man lättare skall kunna påräkna fullt lämpliga aktieägare från olika delar av bolagens stora detaljhandelsområden. Det kan i detta sammanhang erinras om att aktieägarna i denna egenskap komma att ådraga sig vissa utgifter, exempelvis resekostnader, vid sin medverkan till bolagens förvaltning. Då enligt revisionens förslag systembolagens sammanlagda aktiekapital kommer att minskas högst betydligt, medför den höjda vinstprocenten icke någon ökning av vinstutdelningens totala belopp och leder således ej till någon minskning av statsverkets inkomster från bolagen.

I förslaget har vidare införts ett stadgande om rätt för systembolagen att göra avsättningar till fonder — utöver den i 53 § aktiebolagslagen föreskriv-

na reservfonden — samt avskrivningar i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter. Beträffande avskrivningar innebär detta stadgande endast lagfästade av vad som nu får anses gälla, då kontrollstyrelsen redan utfärdat bestämmelser härom i 7 § 1 och 3 mom. av cirkuläret den 8 november 1926 (nr 9) med vissa föreskrifter om detaljhandelsbolagens förvaltning, revision m. m. I fråga om avsättning till fonder utgör däremot den föreslagna bestämmelsen en utvidgning av de möjligheter i detta hänseende, som nu finnas. Enligt 7 § 2 och 3 mom. i nyssnämnda cirkulär ha nämligen bolagen i regel endast erhållit rätt att vid utgången av ett kalenderår avsätta erforderligt belopp för bestridande av de utskylder, som bolagen ha att gälda under det därpå följande året. Genom det nu föreslagna stadgandet skulle systembolagen beredas möjlighet att avsätta medel till fonder även för andra ändamål i den utsträckning, kontrollstyrelsen finner lämpligt medgiva. Såsom exempel på fall, då behov av fondbildning kan anses föreligga, vill revisionen i anslutning till en framställning från Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd särskilt framhålla dels att bolagen skola kunna avsätta medel för personalens pensionering, dels att de bolag, vilka själva handha restaurangrörelse och ej för detta ändamål bildat dotterbolag, skola kunna liksom varje annat företag, som bedriver en rent ekonomisk verksamhet, fondera medel från ett år till ett annat för att möta utgifter, som denna verksamhet kan påkalla. Vidare bör enligt revisionens mening möjlighet finnas för systembolag med alltför litet aktiekapital att genom fondbildning tillgodose behovet av erforderligt rörelsekapital. Till jämförelse kan i detta sammanhang också erinras om att partihandelsbolag enligt gällande föreskrift i 12 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, som motsvaras av 2 kap. 3 § 2 mom. i förslaget, äger att av vinsten enligt Kungl. Maj:ts medgivande använda viss del ej blott till avskrivningar utan även för avsättning till fonder.

Förslagets bestämmelser rörande inleverering till statsverket av systembolags årsvinst överensstämmer i sak väsentligen med nu gällande föreskrifter; sådan inleverering föreslås alltså skola äga rum inom utgången av maj månad nästpåföljande år.

Enligt förslagets 6 kap. 10 § skall systembolag i åtskilliga närmare angivna hänseenden icke kunna vidtaga åtgärd utan samtycke av kontrollstyrelsen. I 12 § samma kapitel stadgas härutöver, att systembolag vid utövande av sin verksamhet står under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i försäljningsförordningen särskilt angivna hänseenden. Slutligen skall Kungl. Maj:t jämlikt 6 kap. 16 § kunna meddela närmare föreskrifter angående tillämpning av bestämmelserna i samma kapitel angående systembolag. Beträffande motiveringen för dessa stadganden — vilka såvitt angår kontrollstyrelsens befogenhet väsentligen ansluta sig till den nu gällande ordningen — torde jag kunna hänvisa till betänkandet (sid. 390—392 samt sid. 397).

Rörande den närmare kontrollen å systembolagens förvaltning gäller enligt 19 § 6 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, att granskning av systembolags förvaltning årligen skall företagas i mars eller april månad året näst efter det granskningen avser, å tid som kontrollstyrelsen bestämmer. Granskningen verkställs av tre revisorer, av vilka kontroll-

styrelsen utser två och delägarna i bolaget den tredje. Revisorerna utse ibland sig eller utom sig två personer att å deras vägnar deltaga i inventering av bolagets tillgångar vid löpande års slut. Över revisionen skola revisorerna avgiva berättelse, vilken utom redogörelse för bolagets ekonomiska ställning och förvaltning samt vad övrigt revisorerna kunna finna skäl omnämna skall innehålla dels yttrande huruvida bolaget förvaltats i överensstämmelse med det i 63 § rusdrycksförsäljningsförordningen angivna syftet, dels till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Sedan bolagets styrelse lämnats tillfälle att förklara sig över i revisionsberättelsen möjligen gjorda anmärkningar, skola revisorerna före maj månads utgång översända exemplar av berättelsen till länsstyrelsen, landstinget, stadsfullmäktige eller kommunalstämman samt till kontrollstyrelsen. Till de myndigheter, som sålunda erhålla del av revisionsberättelsen, må bolagets styrelse jämväl insända sin förklaring.

Kontrollstyrelsen beslutar efter juni månads utgång för det allmännas räkning om ansvarsfrihet åt bolagets styrelse. Ordinarie bolagsstämma beslutar å delägarnas vägnar om ansvarsfrihet åt styrelsen.

Utöver vad sålunda gäller har kontrollstyrelsen utfärdat detaljerade föreskrifter rörande räkenskapers förande vid systembolagen och om revisionsarbetets bedrivande. Kontrollstyrelsen har sålunda i sagda avseenden meddelat bestämmelser genom cirkulär den 8 november 1926. I detta cirkulär har stadgats, att bolag skall före mars månads ingång året efter det revisionen avser låta verkställa siffergranskning av bolagets samtliga räkenskaper samt, om så ej skett, att revisorerna skola tillse att dylik granskning sker. Över resultatet av siffergranskningen skall siffergranskaren till bolagets styrelse och revisorer avgiva berättelse med de erinringar, vartill granskningen föranlett. Vidare har i sagda cirkulär meddelats föreskrift om inventering vid löpande årets slut av bolags tillgångar, om granskning av styrelsens protokoll, korrespondens och träffade avtal, om kassainventering m. m.

Kontrollstyrelsen har meddelat ytterligare anvisningar och bestämmelser genom cirkulär den 26 januari 1933 om systembolags bokföring, genom cirkulär den 24 januari 1934 om inventering av bolagens tillgångar samt genom cirkulär den 28 november 1935 om siffergranskningen.

Beträffande inventeringen framhölls i cirkuläret den 24 januari 1934 att denna vid åtskilliga tillfällen utförts på ett otillfredsställande sätt och att inventeringsmännen åtminstone i vissa fall låtit sig nöja med de uppgifter, som lämnats av lager- eller butikspersonal. Beträffande siffergranskningen framhölls i cirkuläret den 28 november 1935, att kontrollstyrelsens inspektionsarbete väsentligen försvårats därigenom att siffergranskning icke regelbundet ägt rum samt att granskningen icke utförts på ett tillfredsställande sätt. Då ekonomiska oegentligheter kommit i dagen, hade nästan undantagslöst förelegat sådana brister i siffergranskningen att oegentligheterna därigenom underlättats och deras upptäckt blivit fördröjd.

För granskning av systembolagens verksamhet var riket åren 1919—1931 indelat i ett 30-tal revisionsdistrikt. Det största av dessa distrikt omfattade 10 bolag. Kontrollstyrelsen utsåg för varje distrikt två revisorer, vilka

hade att å det allmännas vägnar företaga revision av de inom distriktet belägna systembolagens förvaltning. Syftet med distriktsindelningen var att bereda möjlighet för revisorerna att anställa jämförelse mellan olika bolag för åvägabringande av större enhetlighet i fråga om bolagens förvaltning.

Anordningen ansågs emellertid icke leda till åsyftat resultat. Från och med år 1932 har kontrollstyrelsen tillämpat den regeln, att den ene av de två av styrelsen utsedda revisorerna skall vara auktoriserad revisor eller äga kvalifikationer som kunna jämföras med en auktoriserad revisors. Denne revisor har haft att verkställa revision vid ett flertal bolag. Den andre av kontrollstyrelsens revisorer har utsetts för varje särskilt bolag; å denne har ej uppställts krav om auktoriserad revisors kompetens.

Rusdryckslagstiftningsrevisionens förslag till försäljningsförfordning innehåller i fråga om revision av systembolagens förvaltning allenast i 6 kap. 13 § att granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning årligen skall företagas av kontrollstyrelsen, som det tillkommer att på grundval av denna granskning å det allmännas vägnar besluta om ansvarsfrihet åt bolagets styrelse eller vidtaga åtgärd, som må erfordras till följd av att ansvarsfrihet vägras eller vartill anledning eljest må förefinnas.

Detta förslag upptager sålunda icke några detaljföreskrifter om huru den årliga granskningen skall utföras. Det i revisionens betänkande intagna förslaget till bolagsordning för systembolag innefattar emellertid i sådant hänseende i §§ 15, 16, 18 och 19 bestämmelser av i huvudsak samma innehåll som förut berörda, i gällande rusdrycksförsäljningsförfordning meddelade föreskrifter.

Revisionen har till stöd för sin åtgärd att i försäljningsförfordningen intaga allenast en allmän bestämmelse om granskning av bolagens förvaltning anfört, att frågan om i vilka former granskningen framdeles borde äga rum vore i hög grad ett spörsmål av revisionsteknisk natur. Sättet för granskningens utförande borde därför regleras i administrativ författning. Om så skedde, vunnas jämväl möjlighet att lättare genomföra ändringar. Revisionens mening synes sålunda ha varit, att tillsvidare, i avvaktan på att närmare erfarenhet vunnas, hittills gällande regler beträffande sättet för revision av systembolagens förvaltning skulle äga tillämpning.

Förenämnda 1935 års sakkunniga ha i samband med övriga undersökningar funnit anledning ingå jämväl på här föreliggande spörsmål samt framlagt förslag om riktlinjerna för det allmännas kontroll å de nya systembolagens ekonomiska förvaltning. Jag torde nu få redogöra för den härutinnan verkställda utredningen.

De sakkunniga erinra till en början, hurusom 1935 års statsrevisorer ägnat uppmärksamhet åt revisionen av systembolagen och i sin berättelse framhållit vikten av att för uppdraget såsom siffergranskare utsåges fullt kvalificerade personer ävensom att gällande föreskrifter i avseende å siffergranskningen skärptes och förtydligades samt att siffergranskningen företoges fortlöpande. Enligt vad de sakkunniga uppgiva har kontrollstyrelsen

med anledning av dess uttalanden anført, att styrelsen saknade befo-genhet att utse siffergranskare men att styrelsen ville ägna förnyad uppmärksamhet åt spörsmålet i vad mån de i avseende å siffergranskningen gällande föreskrifterna kunde ytterligare skärpas och förtydligas. Styrelsen förmålde sig vidare ha uppmärksamheten riktad å behovet av förändring av revisionsanordningarna.

De sakkunniga ingå härefter på en kritik av den nu gällande ordningen samt anföra i sådant hänsende:

Beträffande inventeringen av bolagets tillgångar vid löpande årets slut må framhållas, att då tillgångssidan i bokslutet kan omfatta fastigheter, banktillgodohavanden, kontanter, lager, inventarier, utstående fordringar ävensom andra tillgångar, borde inventeringen omfatta samtliga dessa tillgångar. I praktiken lär emellertid den inventering, som vid årsskiftet företages, omfatta allenast fastställande av kassaställning och bankfordringar samt upptecknande av lager och inventarier. Övriga tillgångsposter torde i regel fastställas först vid revisionen.

Inventering av lagret är ett arbete, som kräver stor noggrannhet och uppmärksamhet. Den är av betydelse icke allenast för fastställande av balansräkningen utan jämväl för att åvägabringa kontroll över försäljningsrörelsen under verksamhetsåret och för att få en utgångspunkt för samma rörelse under det år, som stundar. Då oegentligheter upptäckts vid systembolagen har det ofta visat sig att ofullständig inventering grundlagt möjligheter till undanhållande av varor och till döljande av andra brottsliga förfaranden.

Inventeringens utförande fordrar teknisk skicklighet och förmåga att snabbt utföra beräkningar. Svårigheter ha på grund härav mött att för uppgiften få kompetent folk.

Jämväl siffergranskningen erfordrar vissa personliga kvalifikationer. Siffergranskaren skall tillse, att alla i böckerna införda transaktioner äro riktiga. Det gäller därvid att fastslå ej blott att slutsumman å en verifikation stämmer med motsvarande post i räkenskapsboken utan jämväl att verifikationens slutsumma är det riktiga resultatet av verifikationens delposter. Av vikt är ock att verifikationens sakliga innebörd blir föremål för granskning. Granskning skall jämväl ske av de i böckerna företagna överföringar och nedsummeringar.

En efter enhetliga grunder ledd siffergranskning torde med nuvarande ordning för denna granskning knappast kunna åstadkommas. Siffergranskarna utses nämligen för närvarande av bolagens styrelser, och arbetet har karaktär av tillfällighetsuppdrag.

Den egentliga revisionen grundar sig på inventeringen och siffergranskningen. Brister något av de grundläggande momenten blir ock revisionen bristfällig. Men även om inventering och siffergranskning äro felfria, lämnar revisionen likväl ej betryggande säkerhet för att allt står rätt till. Det föreliggande revisionsområdet är av speciell art; det kräves längre tids ingående sysslande därmed för att man skall kunna intränga i och behärska dess detaljer. Allmän revisionsteknisk utbildning lämnar därför icke — såsom erfarenheten visat — garanti för att vid revision av ett systembolag förefintliga fel upptäckas. Det må i berörda avseende hänvisas till det förhållande att jämväl under tid, då yrkesrevisor deltagit i revisionen av systembolagen, praktiskt taget alla vid bolagen uppdagade oegentligheter upptäckts antingen av bolagens personal eller av kontrollstyrelsens inspektörer, men däremot icke av revisorerna.

Å kontrollstyrelsens statistiska avdelning utföres för närvarande viss kon-

troll i avseende å systembolagen. Denna kontroll avser bland annat bolagens månatliga uppgifter till försäljningsstatistiken, bolagens månatliga uppgifter angående omsättningsskatten — vilka avstämmas mot Vin- & spritcentralens uppgifter — samt slutligen de i den s. k. ekonomitablån lämnade uppgifterna. Styrelsen äger emellertid icke tillgång till det primärmaterial i form av allegat och verifikationer, varå bokföringen grundar sig. Granskningen kan följaktligen icke fylla de uppgifter en revision avser.

De sakkunniga framlägga härefter förslag till de ändringar, som ansetts påkallade, och anföra i sådant avseende bland annat följande:

Det måste vara av synnerlig vikt för kontrollstyrelsen såsom dechargebeviljande myndighet och för statsverket, som uppbär vinsten av systembolagens rörelse, att fullt betryggande former för revision av bolagens ekonomiska förvaltning ernås. De brister i revisionen av dessa bolags ekonomiska förvaltning, som förut anmärkts, torde ock kunna, i allt väsentligt, avhjälpas genom en förändrad organisation av revisionsarbetet. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör sålunda den granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning, som skall äga rum å det allmännas vägnar, företagas av ett antal hos kontrollstyrelsen anställda revisorer, vilka ha till uteslutande eller åtminstone huvudsaklig uppgift att verkställa denna granskning. Förutom dessa revisorer böra jämväl siffergranskarna utses av kontrollstyrelsen. Om så sker, torde kunna förutsättas att siffergranskningen blir utförd av kompetenta personer och i den omfattning, som erfordras för att kravet på tillförlitlighet skall kunna anses nöjaktigt tillgodosett.

Det torde vara tillräckligt, att kontrollstyrelsen för varje bolag utser allenast en revisor, och att denne, tillsammans med den av aktieägarna utsedde revisorn, vilken torde böra vara auktoriserad eller besitta häremot svarande kompetens, utför granskningen. Den av kontrollstyrelsen utsedde revisorn — vilken såsom strax skall angivas lärer böra anförtros att revidera ett visst antal bolag — torde under revisionsåret i den omfattning, som må anses erforderlig för att revisionsarbetet må fylla kravet på säkerhet, böra besöka vart och ett av de honom anvisade bolagen och därstädes kontrollera siffergranskningens behöriga utförande, företaga lagerinventeringar och i övrigt utföra det revisionsarbete, som kan finnas böra verkställas å den ort, där bolaget har sitt säte. Efter revisionsårets slut skola för varje bolag båda revisorerna avgiva berättelse över den av dem verkställda granskningen av bolagets förvaltning.

Såsom framgår av det anförda skulle revisionsarbetet alltjämt bliva i viss mån lokalt anknutet och till huvudsaklig del komma att utföras vid bolagen. Den betydande fördelen vunnas emellertid vid jämförelse med de nuvarande förhållandena, att de av kontrollstyrelsen utsedda revisorerna finge, i den mån så erfordras, helt sysselsätta sig med granskningsarbetet. Det måste förutsättas, att dessa revisorer härigenom bliva i tillfälle att på ett mera noggrant sätt än för närvarande är fallet vinna kännedom om bolagens verksamhet. Då de tillika bliva kontrollstyrelsens tjänstemän, bör styrelsen jämväl bliva i tillfälle att i betydligt större utsträckning än nu leda revisionsarbetet. Huruvida revisorerna skola vara bosatta inom det dem anvisade revisionsdistriktet torde kontrollstyrelsen böra få avgöra med ledning av de erfarenheter, som kunna vinnas vid tillämpningen av den föreslagna organisationen. Skulle de av kontrollstyrelsen utsedda revisorerna icke under hela året bliva i full utsträckning sysselsatta med revisionsarbetet, böra de under sålunda uppkommande ledighet från revisionsarbetet stå till kontrollstyrelsens förfogande för de uppgifter styrelsen må bestämma.

För revisionens utförande torde landet böra indelas i revisionsområden, för-

slagsvis fem med en av kontrollstyrelsen utsedd revisor för varje revisionsområde.

De sakkunniga ha avsett, att den inspektionsverksamhet, som kontrollstyrelsen utövar genom två resande inspektörer, skall bibehållas. Genom inrättandet av en central revision, sådan som den nu föreslagna, blir det möjligt för inspektörerna att i högre grad än hittills ägna uppmärksamhet åt den sociala sidan av systembolagens verksamhet, något som under senare år i ej ringa grad måst lämnas å sido, enär inspektörerna måst övervägande ägna sig åt kontroll av den ekonomiska förvaltningen vid systembolagen. Förekomsten av den fortlöpande revisionen utesluter emellertid icke, att inspektionen jämväl framdeles ägnar uppmärksamhet åt den ekonomiska förvaltningen vid bolagen. Det är sålunda städse av betydelse, att kassaställningen vid inspektionsbesök fastställles.

Kostnaderna för en revision, anordnad i enlighet med vad sålunda föreslagits, ha av de sakkunniga uppskattats till omkring 130,000 kronor årligen. Till jämförelse må nämnas, att revisionskostnaderna för de nuvarande bolagen såvitt angår 1935 utgjorde omkring 160,000 kronor ävensom att revisionskostnaderna för 30 länsbolag av de sakkunniga beräknats uppgå till omkring 105,000 kronor i händelse nu tillämpade anordningar alltjämt skulle bibehållas.

Enligt 6 kap. 2 § förslaget till försäljningsförrättning må systembolag driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet, såvitt kontrollstyrelsen därtill lämnar medgivande. I 9 § samma kapitel stadgas, att systembolag för nu angivet ändamål äger bilda särskilt aktiebolag (*restaurangbolag*); jämlikt 10 § erfordras emellertid härför även särskilt samtycke av kontrollstyrelsen. Närmare bestämmelser om sådant bolag meddelas i 6 kap. 15 §. Härutinnan skall gälla bland annat, att aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, att stamaktie ej må ägas av annan än systembolag, att stamaktiekapitalet skall utgöra lägst 10 och högst 20 procent av bolagets sammanlagda aktiekapital samt att varje stamaktie medför rätt till 10 röster och varje preferensaktie rätt till en röst. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter, av vilka tre utses av stamaktieägarna och två av preferensaktieägarna. Av stamaktieägaren utsedd styrelseledamot skall icke kunna äga preferensaktie i bolaget; enahanda förbud skall gälla jämväl beträffande verkställande direktör. Restaurangbolag skall vidare icke tillåtas äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening. Liksom i fråga om systembolag gäller även i fråga om restaurangbolag, att kontrollstyrelsens samtycke erfordras för inrättande, flyttande eller nedläggande av restaurang. Jämväl i övrigt skall i åtskilliga fall kontrollstyrelsens samtycke inhämtas. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer, av vilka stamaktieägarna och preferensaktieägarna utse vardera en. Den av stamaktieägarna utsedde revisorn skall vara auktoriserad revisor eller besitta därmed jämställd kompetens. Kontrollstyrelsen skall äga deltaga i revisorernas granskning samt när som helst kunna företaga särskild

granskning. Jämväl i avseende å restaurangbolag äger Kungl. Maj:t jämlikt 6 kap. 16 § utfärda närmare föreskrifter rörande tillämpningen av i samma kapitel upptagna bestämmelser.

Revisionen anmärker i anslutning till dessa bestämmelser, att det får anses lämpligt, att i författningstexten uttryckligen angives, att drivande av restaurangrörelse faller inom ramen för systembolagens verksamhet. Med rörelse, »sammanhängande» med restaurangrörelse, säger sig revisionen närmast åsyfta hotellrörelse. Där restaurangbolag inrättas, böra dessa enligt revisionens åsikt handha endast restaurangrörelsen, under det att utskänkningen bör omhänderhas av systembolaget. Revisionen framhåller, att även om vederbörande systembolag bör äga det avgörande inflytandet över ett restaurangbolags ledning, det dock får anses påkallat, att sistnämnda bolag med hänsyn till den mera affärsmässiga arten av sin verksamhet erhåller betydligt större rörelsefrihet än som lämpligen kan tillerkännas systembolagen. Beträffande den närmare motiveringen i övrigt för de i fråga om restaurangbolag föreslagna bestämmelserna torde jag få hänvisa till betänkandet (sid. 394—397). Här må endast erinras, att revisionen avsett att närmare grunder rörande bolagsordning för restaurangbolag skola utfärdas av kontrollstyrelsen; det av revisionen utarbetade förslaget till sådan bolagsordning är avsett att visa vad dessa grunder enligt revisionens mening böra innehålla.

I det av 1935 års sakkunniga avgivna utlåtandet uttalas i fråga om restaurangbolagen, att dessa icke innefattas i de revisionsanordningar, som de sakkunniga föreslagit. I vad mån det kan låta sig göra att till den ifrågasatta centrala revisionen överflytta granskningen jämväl av restaurangbolagens verksamhet, finna de sakkunniga vara möjligt att bedöma först framdeles, när ytterligare erfarenhet vunnits rörande dessa företag. Då emellertid restaurangbolagen i vissa avseenden skola vara underställda systembolagen, anse de sakkunniga kontrollstyrelsens inspektionsavdelning ha en viktig uppgift i att jämväl i stort granska restaurangbolagens verksamhet.

Reservationer mot revisionens förslag.

Herrar Beskow och Gräslund uttala (sid. 597), att de föreslagna länsnykterhetsnämnderna huvudsakligen böra inrikta sitt arbete på den egentliga nykterhetsvården samt att med hänsyn härtill endast en ledamot i systembolags styrelse bör utses av dylik nämnd. I stället borde en styrelseledamot lämpligen kunna väljas av den stad, där bolaget har sitt säte. Jämväl *herr Englund* ansluter sig till denna uppfattning (sid. 507).

I fråga om restaurangbolagen anför *herr Gräslund*:

Liksom revisionen anser jag, att restaurangbolagen — såväl som systembolagen — böra vara underkastade en synnerligen noggrann och ingående ekonomisk kontroll från statens sida. Jag delar emellertid revisionens uppfattning jämväl därutinnan, att restaurangbolagen med hänsyn till arten av deras rörelse böra intaga en friare ställning än systembolagen.

Åtskilliga av de bestämmelser, som finnas intagna i förslagets 6 kap. 15 §

5 och 6 mom., synas mig dock icke gå väl ihop med revisionens sistnämnda uppfattning, då de i vissa situationer kunna tänkas försvåra en fullt affärs-mässig skötsel av restaurangbolagen. De böra därför enligt min mening underkastas en sådan omarbetning, att dessa svagheter bortfalla, vilket väl kan ske utan att möjligheten till kontroll på något sätt försvagas.

Herr Ljungdahl yttrar (sid. 529 och 530) bland annat följande:

I fråga om systembolags rätt att driva annan verksamhet än restaurang-rörelse skulle jag ha önskat, att 6 kap. 10 § och den därtill lämnade special-motiveringen innehållit klarare bestämmelser och direktiv. Emellertid äro svårigheterna att i allmänna regler ge anvisning om vad som i detta hän-seende bör anses lämpligt eller olämpligt här ännu större än när det gäller själva restaurangrörelsen. Alldeles särskilt stora äro svårigheterna att utfor-ma bestämmelser, som äro ägnade att förhindra att — såsom i något fall skett — inflytelserika personer i systembolagens tjänst deltaga i eller t. o. m. taga initiativ till startande av företag, avsedda att vara leverantörer till system-bolagen, särskilt som vederbörande kunna göra detta i egenskap av privat-personer, ehuru med beräkning att begagna sin ställning i systembolaget för att gynna företaget. Även om det icke varit möjligt att finna en uttrycklig regel, som skulle kunna möjliggöra att dylika förfaringssätt beivrades, synes det mig dock vara önskvärt, att det kommer till stånd ett principuttalande, som ger uppsiktsmyndigheten stöd för åtminstone ett uttalande av ogillande.

Yttranden över revisionens och de sakkunnigas förslag.

I yttrande över revisionens förslag uttalar *polischefen i Landskrona*, att bo-lagsformen numera saknar berättigande i fråga om de för detaljhandeln med rusdrycker erforderliga försäljningsorganen. Med sparbankerna och vissa kreditinstitutioner såsom förebild borde enligt polischefens mening kunna skapas lämpliga förvaltningsorgan. Polischefen framlägger i sitt yttrande ett förslag i sådant hänseende.

Styrelsen för *Sveriges motboksinnnehavares riksorganisation* anför:

I betraktande av att revisionen i sitt betänkande upprepade gånger fram-hållit att systembolagen, ehuru enskilda företag, dock äro att anse såsom or-gan för det allmänna, synes det oss synnerligen anmärkningsvärt, att revisio-nen icke dragit konsekvensen av denna sin uppfattning och berett staten ett övervägande inflytande på systembolagens ledning, i likhet med vad som före-slagits beträffande partihandelsbolaget. Förutom bolagens rent affärsmä-siga verksamhet för statens räkning ha de enligt förslaget en s. k. nykter-hetspolitisk uppgift genom den i deras händer anförtrödda individuella kon-trollen. Men denna sociala uppgift är ju också en statens angelägenhet. Sy-stembolagen företräda således statens intressen i dubbelt avseende, varav följ-den självklart borde vara, att staten finge det övervägande inflytandet i fråga om bolagens ledning samt att kontrollen över dessa företag gjordes fullt ef-fektiv, deras räkenskaper och handlingar bleve offentliga och bolagens hela verksamhet underkastades statlig revision.

I fråga om detaljerna i revisionens förslag i förevarande avseenden fram-ställas i åtskilliga yttranden anmärkningar beträffande styrelsens samman-sättning. Av bland andra kontrollstyrelsen, åtta länsstyrelser, stadsfullmäktige i ett 20-tal städer, landstingens förvaltningsutskott i två län, Svenska stads-förbundets styrelse och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd påyrkas,

att den stad, där bolagets styrelse har sitt säte, måtte bliva representerad i styrelsen. Två länsstyrelser förordade, att länsstyrelsen skall äga utse de två ledamöter, som enligt förslaget skolas tillsättas av länsnykterhetsnämnden. Av landstingens förvaltningsutskott i fyra län m. fl. yrkas, att landstinget måtte företrädas i styrelsen av två eller flera ledamöter. Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd finner, att bolagsstämman bör äga utse två ledamöter.

En länsstyrelse anmärker, att kravet på länsstyrelsens godkännande av systembolags bolagsordning synes obehövt och olämpligt med hänsyn till den prövning, som härutinnan åligger patent- och registreringsverket. Av stadsfullmäktige i en stad ifrågasättes, huruvida ej systembolags styrelse borde i stället för länsstyrelsen äga utse blivande aktieägare i bolaget. I fråga om förslagets bestämmelser angående avsättning till fonder uttalar *Systembolagens personalförening*:

Det är självfallet, att från personalens sida med tillfredsställelse annoteras revisionens förslag om rätt för bolagen att företaga avsättningar till fonder för personalens pensionering. Föreningen anser dock, att det verkliga behovet av ett regelmässigt ordnande av denna fråga lämpligen bör motivera skyldighet för bolagen att göra sådana avsättningar, beräknade efter pensioneringsgrunder, som kunna komma att fastställas av tillsyningsmyndigheten.

Beträffande förhållandet mellan kontrollstyrelsen och systembolagen anför *Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd*:

Enligt nämndens mening hade det varit mera ändamålsenligt, om revisionens förslag i 6 kap. 10 § hade närmare anslutit sig till föreskrifterna i gällande rusdrycksförsäljningsförordning. Jämligt dessa föreskrifter har kontrollstyrelsen lämnats både obegränsade möjligheter att i samtliga avseenden kontrollera systembolagens verksamhet och möjlighet att utfärda föreskrifter, likartade med dem, som finnas intagna i nyssnämnda paragraf av förslaget, om kontrollstyrelsen ansett sådana bestämmelser erforderliga. De stadganden, som återfinnas i kapitlets 12 § synas för övrigt vara i och för sig fullt tillräckliga för det här avsedda ändamålet, varför 10 § borde kunna utgå.

Jämväl styrelsen för *aktiebolaget Stockholmssystemet* har i ett till förtroendenämnden avgivet utlåtande uttryckt farhågor för att systembolagens handlingsfrihet enligt förslaget skulle ha kringskurits i en omfattning, som finge anses både praktiskt hindersam och sakligt ogrundad. Styrelsen finner, att de av revisionen åsyftade garantierna mot ekonomisk misskötsel och försumlighet snarare borde sökas i en sträng granskning än i generellt bindande, detaljerade författningsbestämmelser angående förprovning av allehanda beslut i fråga om bolagens verksamhet.

Även i fråga om de motsvarande föreskrifterna såvitt angår restaurangbolag ha förtroendenämnden och aktiebolaget Stockholmssystemet framställt liknande erinringar.

Kontrollstyrelsen ansluter sig i viss mån till kritiken i sistnämnda hänseende och anför sålunda:

Det i 5 mom. av 6 kap. 15 § meddelade förbudet för restaurangbolag att äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening synes icke böra göras ovillkorligt. I stället torde, i likhet med vad som stadgas i 10 § i fråga

om systembolag, böra föreskrivas, att restaurangbolag ej utan samtycke av kontrollstyrelsen må förvärva eller avhända sig aktie eller andel i bolag eller ekonomisk förening. Från det allmännas synpunkt torde härigenom vinnas nödiga garantier för att ett restaurangbolag icke utan fullgoda skäl bildar dotterorganisationer eller inträder såsom delägare i annat företag. De i paragrafens 6 mom. första stycket intagna detaljerade bestämmelserna rörande åtgärder, som av restaurangbolag ej må vidtagas utan samtycke av kontrollstyrelsen, synas böra utgå ur förslaget. De kunna otvivelaktigt under vissa förutsättningar vara ägnade att verka försvårande på en affärs-
mässig skötsel av restaurangbolagen. De torde i stället lämpligen böra ersättas med ett allmänt hållet stadgande, som ger kontrollstyrelsen möjlighet att framdeles utfärda de speciella föreskrifter, som av förhållandena kunde finnas påkallade. Stadgandet torde kunna givas en form, som ansluter sig till vad i 12 § finnes föreskrivet i fråga om systembolag. Slutligen torde det i andra stycket av 4 mom. stadgade förbudet för av stamaktieägare utsedd ledamot och suppleant i restaurangbolags styrelse så ock för verkställande direktör i sådant bolag att äga preferensaktie i bolaget böra utgå.

Jämväl i vissa andra hänseenden önskar kontrollstyrelsen förorda modifierationer i de för restaurangbolagen föreslagna bestämmelserna. Med hänsyn till ifrågavarande bolags betydelse såväl i ekonomiskt som i socialt avseende finner kontrollstyrelsen det önskvärt, att det allmänna, i större utsträckning än som föreslagits, tillförsäkras såväl direkt inflytande å bolagens förvaltning som avgörande i frågor, vilka uppkomma i samband med kontrollen över förvaltningen. För detta ändamål anser sig kontrollstyrelsen böra föreslå dels sådan ändring av reglerna för sammansättningen av restaurangbolags styrelse, att ordföranden i sådan styrelse samt suppleant för denne skola utses av kontrollstyrelsen, medan stam- och preferensaktieägarna äga att utse vardera två ledamöter och två suppleanter, dels sådant tillägg till de föreslagna bestämmelserna, att åt kontrollstyrelsen inrymmes befogenhet att å det allmännas vägnar besluta om ansvarsfrihet för bolagets styrelse samt att vidtaga åtgärd, som erfordras till följd av att ansvarsfrihet vägrats eller vartill eljest på grund av verkställd granskning anledning må förefinnas. Restaurangbolag skulle på detta sätt i kontrollhänseende principiellt jämnställas med systembolag, en ordning som synes kontrollstyrelsen hava starka sakliga skäl för sig.

Till vissa erinringar, som i övrigt framställts mot förslaget i denna del, torde jag senare få återkomma.

Uttalanden angående behovet och lämpligheten av de av 1935 års sakkunniga föreslagna anordningarna för kontroll å systembolagens ekonomiska förvaltning ha i yttrandena över de sakkunnigas utlåtande gjorts av kontrollstyrelsen, riksräkenskapsverket och Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd. Förslaget tillstyrkes härvid såsom lämpligt och ändamålsenligt. Vissa modifierationer ha emellertid förordats av *kontrollstyrelsen*, som anför:

Vad de sakkunniga anført i fråga om kontrollen över de nya systembolagens ekonomiska förvaltning finner kontrollstyrelsen förtjäna alldeles särskilt beaktande. Styrelsen instämmer oförbehållsamt i det av de sakkunniga gjorda uttalandet, att en effektivisering av revisionsanordningarna är av nöden, och instämmer också däruti, att, därest fulla värdet skall utvin-
nas av revisionen, denna måste handhas av personal, som icke blott har vana vid revisionsarbete utan som därtill haft tillfälle göra sig väl hemma-

stadd med systembolagens bokföring och de speciella förhållanden i övrigt, som äro förhånden vid systembolagen.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget, innefattande en sådan anordning, att den granskning av systembolagens förvaltning, som å det allmännas vägnar skall äga rum, anförtros åt ett antal hos kontrollstyrelsen anställda revisorer, biträdes av ämbetsverket, som jämväl ansluter sig till de sakkunnigas förslag, att systembolagens siffergranskare skola utses av kontrollstyrelsen. I likhet med de sakkunniga utgår styrelsen från att de hos kontrollstyrelsen anställda revisorerna komma att erhålla full sysselsättning under hela året genom det dem åliggande granskningsarbetet.

Ehuru den egentliga revisionen, i vilken den av bolagsmännen utsedde revisorn deltagar, måste i väsentlig mån baseras på det fortlöpande revisions- och granskningsarbete, som utförts av den hos kontrollstyrelsen anställda revisorn, kan det likväl anses påkallat, att tiden för den egentliga revisionen utsträcker något utöver den tid som för närvarande är gällande, nämligen mars och april månader. Kontrollstyrelsen föreslår därför, att nämnda tid utökas att omfatta månaderna mars—maj.

Då det är av synnerlig vikt, att de erfarenheter, som efterhand vinnas vid tillämpningen av det nya revisionsförfarandet, kunna utan onödig omgång på ett smidigt sätt tillgodogöras, synas i den nya försäljningsförordningen böra inflyta allenast vissa allmänna föreskrifter för revisionen, medan på Kungl. Maj:t och kontrollstyrelsen bör ankomma att utfärda de närmare föreskrifter rörande revisionsanordningarna, som kunna befinnas erforderliga.

Efter en redogörelse för de sakkunnigas förslag angående revisionsverksamhetens utformande fortsätter kontrollstyrelsen:

Styrelsen har i huvudsak intet att erinra mot den av de sakkunniga skisserade anordningen. Styrelsen anser det dock angeläget, att bestämmelserna rörande densamma bliva så utformade, att styrelsen vid omhänderhavandet av denna betydelsefulla revisionsverksamhet erhåller nödig rörelsefrihet. I betraktande av ovissheten om det antal revisorer som erfordras, synes distriktens antal icke böra bestämt fixeras, utan en ram angivas inom vilken kontrollstyrelsen skulle givas befogenhet att enligt vad erfarenheterna kunna utvisa bestämma distriktens antal och omfattning. Styrelsen torde sålunda givas bemyndigande att anställa högst sex dylika revisorer. De närmare instruktionsbestämmelserna för revisorernas tjänstgöringsområden och arbete böra utfärdas av styrelsen.

Såväl kontrollstyrelsen och riksräkenskapsverket som jämväl statskontoret framställa i övrigt vissa erinringar i fråga om revisorernas ställning i anställnings- och avlöningshänseende m. m. Härpå torde det emellertid icke vara erforderligt att ingå i detta sammanhang.

Mot nu berörda bestämmelser i 6 kap. av revisionens förslag angående systembolag har jag i stort sett intet att erinra. I vissa detaljer torde förslaget emellertid böra undergå jämkning. Till en början erfordras föreskrift om utseende av de två styrelseledamöter, som enligt förslaget skolat utses av länsnykterhetsnämnden. Jag vill i sådant hänseende förorda, att länsstyrelsen erhåller befogenhet tillsätta ifrågavarande ledamöter. Med hänsyn till karaktären hos de nya bolagen kan jag däremot ej anse tillräckliga skäl

*Departements-
chefen.*

föreligga för att den stad, där bolagets styrelse skall ha sitt säte, må kunna utse ledamot i styrelsen. I anslutning till vissa uttalanden i yttrandena finner jag mig även böra föreslå den avvikelse från förslaget, att utdelning till aktieägare bestämmes till högst fem procent å aktiebeloppet. På sätt ifrågasatts av, bland andra, kontrollstyrelsen torde det böra överlämnas åt bolagsstämman att, med iakttagande av nyssnämnda begränsning, besluta om utdelning till aktieägarna. Av kontrollstyrelsen har anförts, att det för vinnande av lättnad i likviditetshänseende finge anses påkallat, att tiden för inleverering till statsverket av systembolags årsvinst utsträcktes till utgången av juni månad nästföljande år, i likhet med vad som föreslagits skola gälla beträffande partihandelsbolaget. En ändring härutinnan vill jag icke motsätta mig. Alltjämt i anslutning till vad kontrollstyrelsen uttalat, finner jag det vidare obehövt att, på sätt stadgats i förslagets 6 kap. 10 §, kontrollstyrelsens samtycke skulle erfordras, därest systembolag avser att flytta eller nedlägga restaurang. Kontrollstyrelsen har jämväl funnit önskvärt, att i försäljningsförrordningen upptages en i förslaget till bolagsordning för systembolag under § 10 intagen föreskrift, enligt vilken systembolagsstyrelses val av verkställande direktör i bolaget skall för godkännande underställas kontrollstyrelsen. Då anledning väl knappast finnes att befara, att en dylik föreskrift i bolagsordningen icke skulle iakttagas av systembolagens styrelser, har jag emellertid ej funnit ändring på denna punkt erforderlig.

I fråga om kontrollen å systembolagens ekonomiska förvaltning vill jag tillstyrka, att denna måtte erhålla en utformning, i huvudsak överensstämmande med vad som föreslagits av förenämnda 1935 års sakkunniga. I förslaget till försäljningsförrordning torde i detta hänseende böra, i anslutning till vad kontrollstyrelsen förordat, upptagas en bestämmelse av innebörd, bland annat, att granskning av systembolagsstyrelses förvaltning och systembolags räkenskaper skall för varje år under tiden mars—maj å tid, som av kontrollstyrelsen bestämmes, verkställas för nästföregående år av två revisorer, av vilka den ena förordnas av kontrollstyrelsen bland de hos styrelsen anställda revisorerna för granskningen av systembolagens ekonomiska förvaltning och den andre utses av aktieägarna. Vissa närmare föreskrifter rörande granskning av systembolagens förvaltning och räkenskaper torde böra meddelas av Kungl. Maj:t eller, i den mån Kungl. Maj:t så förordnar, av kontrollstyrelsen.

Då den nya försäljningsförrordningen, såsom jag förut haft tillfälle framhålla, synes böra träda i kraft först den 1 oktober 1938, torde frågan om de anställningsvillkor, som böra gälla för de hos kontrollstyrelsen anställda revisorerna, framdeles få komma under närmare övervägande.

Vad angår förslagets bestämmelser i 6 kap. 15 § angående resturangbolag har jag icke funnit skäl att biträda de ändringsyrkanden, som i olika avseenden framställts av bland andra kontrollstyrelsen. I överensstämmelse med vad av mig föreslagits beträffande systembolag, synes det dock obe-

hövligt att resturangbolag skulle ha skyldighet att inhämta kontrollstyrelsens samtycke, därest fråga är om flyttande eller nedläggande av restaurang. En jämkning i denna del torde alltså böra ske.

Övergången till den nya ordningen m. m.

Revisionens förslag förutsätter en avveckling av de nuvarande systembolagen samt bildandet av ett antal nya systembolag. Med hänsyn härtill kräves visst rådrum för övergången till den nya ordningen. Enligt revisionens mening borde den nya försäljningsförordningen träda i kraft den 1 oktober året efter det, varunder densamma kunde bliva av Kungl. Maj:t och riksdagen antagen. Härvid har beaktats jämväl, att ikraftträdandet lämpligen borde äga rum å samma datum som den första av de i förordningens 3 kap. 7 § avsedda oktrojperioderna började löpa. I enlighet härmed vill jag för min del tillstyrka, att den nya försäljningsförordningen må träda i kraft den 1 oktober 1938.

Med avseende å övergångsbestämmelserna torde bland annat följande vara att iakttaga.

Genom förordning den 17 april 1936 (nr 106) med viss bestämmelse att iakttagas vid meddelande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker har föreskrivits, att, intill dess annorledes kan varda stadgat, sådan rättighet till detaljhandel med rusdrycker, som avses i gällande rusdrycksförsäljningsförordning, icke må meddelas för längre tid än till den 1 januari 1938. I följd härav erfordras bestämmelse om meddelande av detaljhandelsrätt enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning såvitt angår tiden från och med den 1 januari till och med den 30 september 1938, eller sålunda för tiden fram till dagen för den nya försäljningslagstiftningens ikraftträdande. Stadgande i sådant hänseende torde, i överensstämmelse med vad som skett i 2 § i den av revisionen föreslagna promulgationsförordningen, böra upptagas i övergångsbestämmelserna till den nya lagstiftningen. Länsstyrelserna torde sålunda ha att innan ärende av ifrågavarande slag, avseende rätt att under år 1938 utöva detaljhandel, blir föremål för slutligt avgörande avvakta denna lagstiftningsfrågas vidare behandling.

I huvudsaklig anslutning till revisionens förslag i 3—5 §§ promulgationsförordningen vill jag förorda, att indelning av riket i detaljhandelsområden skall ske före den 1 augusti 1937 att gälla från och med den 1 oktober 1938, att ledamöter och suppleanter i de blivande systembolagens styrelser skola utses, såvitt på kontrollstyrelsen, länsstyrelsen och, i vissa fall, stadsfullmäktige ankommer, före den 15 september 1937, såvitt landstinget angår, vid 1937 års lagtima möte samt, vad aktieägarna beträffar, å konstituerande bolagsstämma, ävensom att systembolag, som ämnar bedriva verksamhet från den 1 oktober 1938, skall söka antagande av länsstyrelsen före den 1 november 1937.

Å bolag, som sålunda avser att bedriva verksamhet från och med nya förordningens ikraftträdande, böra, såsom revisionen föreslagit, bestämmelserna i 6 kap. samma förordning om systembolags bildande och vad därmed sammanhänger äga tillämpning. Det lärers få anses lämpligt, att såsom revisionen förutsatt, de personer, som av det allmännas representanter utses att bli styrelseledamöter i systembolag, medverka vid bolagets tillkomst.¹

Vad angår avvecklingen av de nuvarande bolagen har revisionen i 7 och 8 §§ promulgationsförordningen föreslagit bestämmelser av innebörd *dels* att tillgångar och skulder i de nuvarande bolagen skola övertagas av det i nya förordningen avsedda systembolag, inom vars detaljhandelsområde det förra bolagets styrelse har sitt säte, *dels* att kontrollstyrelsen skall äga meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de nuvarande bolagen samt angående rörelsens övertagande av de nya bolagen, *dels* ock att de jämlikt 4 § utsedda styrelseledamöterna skola biträda vid förberedelserna för rörelsens övertagande.

Gällande rusdrycksförsäljningsförordning innehåller såvitt angår systembolags upplösning allenast en föreskrift därom, att det överskott av bolags tillgångar, som kan uppstå sedan bolagets samtliga skulder blivit guldna och av delägarna tillskjutna medel återbetalats, skall tillfalla statsverket och, om ej annorledes i laga ordning bestämts, insättas å statsverkets checkräkning i riksbanken (19 § 9 mom). Revisionen erinrar, att förslaget rörande omorganisation av systembolagen reellt sett innebär en sammanslagning av de gamla bolagen till nya större bolag och att för sådant fall en tillämpning av nyssnämnda stadgande i rusdrycksförsäljningsförordningen icke synes vara att förorda. Enligt revisionens mening skulle det vara mera praktiskt, därest de gamla bolagens tillgångar och skulder direkt övertoges av de nya bolagen.

Enligt direktiven för 1935 års sakkunniga har det ålegat dessa att undersöka, huruvida och i vad mån det är lämpligt och behövt att, på sätt sålunda föreslagits, tillgångar och skulder överföras på de nya bolagen. De sakkunniga ha efter verkställd utredning funnit, att revisionens förslag ur nyss angivna synpunkter måste anses fullt försvarligt. Då jag för min del icke har anledning till erinran mot den av de sakkunniga sålunda uttalade meningen samt ifrågavarande utredning kommer att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott, anser jag icke erforderligt, att närmare redogöra för de sakkunnigas undersökningar i denna del.

De sakkunniga ha jämväl ingått på frågan i vad mån och på vilket sätt den föreslagna totalöverlåtelsen av tillgångar och skulder kunde låta sig genomföra inom ramen för gällande rättsregler. Även ur sådana synpunkter ha de sakkunniga ansett det möjligt att genomföra ifrågavarande överlåtelse i samband med en avveckling av de nuvarande bolagen. Stadgandet i 7 § promulgationsförordningen har emellertid synts de sakkunniga böra jämkas därhän, att borgenärer som icke godtagit de nya bolagen i de nuvarandes ställe förklaras skola erhålla betalning för sin fordran. Även i ett annat

¹ Jämför revisionens betänkande sid. 420 och 385.

avseende ha de sakkunniga funnit det kunna ifrågasättas, om nyssnämnda stadgande erhållit en fullt tillfredsställande avfattning. En överlåtelse av ifrågavarande slag bör enligt de sakkunnigas mening närmast grundas på ett beslut i samband med vederbörande bolags likvidation samt på det avtal, som i anledning av beslutet kan bliva upprättat. Det synes de sakkunniga sålunda — till undvikande av den missuppfattning att överlåtelsen tilläventyrs skulle vara grundad omedelbart på själva författningsbudet — uttryckligen böra utsägas, att i samband med de nuvarande bolagens likvidation skall träffas avtal, varigenom tillgångar och skulder, på sätt av de sakkunniga närmare angivits, överlåtas på de nya bolagen.

Ikke heller på denna punkt har jag funnit anledning till anmärkning mot de sakkunnigas utredning. Jag förordar fördenskull en jämkning av förevarande bestämmelse i promulgationsförordningen i riktning mot vad de sakkunniga angivit. Då det bör ankomma på kontrollstyrelsen att meddela närmare anvisningar i fråga om avvecklingen av de nuvarande bolagen och rörelsens övertagande av de nya bolagen, lär det kunna förväntas att härvid skall beaktas vad de sakkunniga funnit i övrigt vara att iakttaga i samband med de nuvarande bolagens avveckling. Jag finner med hänsyn härtill icke erforderligt att närmare ingå på de sakkunnigas utlåtande i denna del.

I övergångsbestämmelserna torde slutligen böra meddelas föreskrifter angående ansökan om tillstånd till årsutskänkning, avseende tiden efter den 1 oktober 1938, angående granskning av systembolags förvaltning för tiden den 1 januari—den 30 september 1938 m. m., allt i huvudsaklig överensstämmelse med av revisionen härutinnan i 6, 9, 10 och 11 §§ promulgationsförordningen föreslagna stadganden.

Gällande rusdrycksförsäljningsförordning innehåller i 64 § vissa allmänna föreskrifter angående nykterhetsnämnds åligganden, vilka utesluts ur förslaget till ny försäljningsförordning och i stället med vissa modifikationer upptagits i 2 § förslaget till lag om nykterhetsvård. På samma sätt har den förut berörda bestämmelsen i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen angående befogenhet för nykterhetsnämnd att förordna om förbud mot utminuteri av rusdrycker till viss person ersatts av ett stadgande i 13 § förslaget till lag om nykterhetsvård, enligt vilket länsnykterhetsnämnd skall äga förordna, att alkoholhaltiga drycker icke må av försäljare utlämnas till den, som brukar sådana drycker till skada för sig eller annan.

Då förslaget till lag om nykterhetsvård icke är avsett att nu genomföras, lär det vara erforderligt att i annan ordning meddela bestämmelser i förevarande hänseenden. Härvid synes, på sätt jämväl socialstyrelsen förutsatt, lämpligen kunna så förfaras, att hithörande stadganden i rusdrycksförsäljningsförordningen överföras till en särskild av Kungl. Maj:t och riksdagen antagen förordning. Vissa ändringar i nu gällande bestämmelser torde i samband härmed få anses motiverade. Såvitt angår nykterhetsnämnds befogenhet att förordna om förbud mot utminuteri synes sålunda lämpligt, att tiden för

sådant förbud, i likhet med vad revisionen avsett, begränsas från för närvarande tre, till högst ett år. Det torde även med fog kunna göras gällande, att nykterhetsnämnderna böra äga meddela förordnande av nu ifrågavarande slag utan att, såsom för närvarande, behöva avvakta initiativ från olika myndigheter, anhöriga m. fl. I nu berörda avseenden vill jag alltså förorda, att avvikelser må ske från bestämmelserna i 35 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Det stadgande, som bör ersätta föreskrifterna i 64 § rusdrycksförsäljningsförordningen, torde vidare kunna avfattas i viss överensstämmelse med motsvarande stadgande i förslaget till lag om nykterhetsvård; dock bör härvid icke medgivas befogenhet för nykterhetsnämnd att, såsom revisionen föreslagit, göra framställning till enskilda personer. En förordning av nu angiven innebörd läser böra träda i kraft samtidigt med den nya försäljningsförordningen.

Utöver vad nu omnämnts innehåller rusdrycksförsäljningsförordningen i 40 § en föreskrift om skyldighet för nykterhetsnämnd att meddela uppgift till vederbörande systembolag om beslut enligt 35 § sagda förordning samt i 65 § vissa bestämmelser angående rätt för nykterhetsnämnd att erhålla upplysningar av systembolag och innehavare av överlåten utskänkningsrätt m. m. En bestämmelse av förstnämnda slag torde, därest den alltjämt må anses erforderlig, kunna införas i den kungörelse angående uppgifter för utminuteringskontrollen, som framdeles torde böra utfärdas av Kungl. Maj:t i händelse förslaget till försäljningsförordning blir av Kungl. Maj:t och riksdagen antaget. Vad åter angår bestämmelserna i 65 § rusdrycksförsäljningsförordningen torde i enlighet med revisionens förslag i 7 kap. 16 § försäljningsförordningen böra stadgas skyldighet för den, som idkar detaljhandel med rusdrycker, att tillhandagå nykterhetsnämnd eller av nämnden utsett ombud med erforderliga upplysningar. Däremot läser det icke kunna anses väl förenligt med den nya försäljningslagstiftningen att bibehålla i 65 § rusdrycksförsäljningsförordningen i övrigt upptagna föreskrifter om skyldighet för systembolag och innehavare av överlåten utskänkningsrätt att lämna kommunens nykterhetsnämnd tillgång till handelsböcker m. m. samt om rätt för nykterhetsnämndens ordförande m. fl. i kommun, där systembolag utövar verksamhet, att närvara vid bolagets styrelsesammanträden. Några häremot svarande föreskrifter finner jag mig därför icke böra föreslå.

Med iakttagande av vad jag i det föregående anført har på grundval av revisionens förslag inom finansdepartementet upprättats förslag till dels *förordning angående försäljning av rusdrycker*, dels *förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker*, dels ock *förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd*. De sålunda föreliggande förslagen torde få fogas till protokollet i detta ärende såsom *Bilaga D*.¹

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen, har här uteslutits.

Utöver vad förut omnämnts torde endast i fråga om detaljerna i förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker erfordras några korta erinringar. Jag tillåter mig härvid att hänvisa till betänkandet i de fall, där avvikelse från revisionens förslag ej ansetts påkallad.

Förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker.

Då det synes föreligga ett praktiskt behov av en gemensam beteckning å spritdrycker och vin, har jag funnit lämpligt bibehålla den härutinnan vedertagna benämningen rusdrycker.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1—5 §§.

Förslagets 1 §, som upptager definitioner å spritdrycker och vin, överensstämmer i sak med motsvarande stadgande i 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen. I revisionens förslag till definition å vin hade härutöver, i fråga om dryck som tillverkats inom riket, stadgats såsom villkor, att saften skulle ha tillfört drycken visst minimum av icke flyktiga syror. Kontrollstyrelsen har emellertid påvisat, hurusom förslaget i denna del är grundat å missvisande och ofullständiga undersökningar. Enligt styrelsens mening bör nuvarande definition fördenskull få i sak bibehållas. Styrelsen, som å andra sidan funnit en viss inskränkning i den fria vintillverkningsrätten erforderlig, har i sådant syfte ifrågasatt förbud mot användande av utländska bär och frukter för inhemsk vinberedning. Då överträdelse av förbudet borde straffas såsom olovlig brännvinstillverkning, har styrelsen ansett lämpligt, att i brännvinstillverkningsförordningen infördes en definition å vin av innebörd, att såsom vin skall anses sådan dryck av viss alkoholstyrka, som tillverkats av saft från allenast inhemsk frukt m. m. I rusdrycksförsäljningsförordningen borde vidare enligt detta förslag upptagas, i fråga om importerad vara, en definition å vin, svarande mot den i förevarande paragraf intagna vindefinitionen, samt, i fråga om här i riket tillverkad vara, en föreskrift därom, att såsom vin vore att anse varje dryck, som enligt brännvinstillverkningsförordningen vore att anse såsom vin. Då lämpligheten av det sålunda framförda förslaget synes kunna ifrågasättas samt en ändring av angiven innebörd i allt fall torde förutsätta vidare utredning, har jag emellertid funnit nuvarande definitioner böra i sak bibehållas.

I fråga om 2—5 §§ hänvisas till betänkandet sid. 325—330.

6 §.

Paragrafens 2 mom. har, i anslutning till anmärkning bland annat från kontrollstyrelsens sida, givits en avfattning, som ej i sak torde avvika från revisionens förslag. Beträffande paragrafen hänvisas i övrigt till betänkandet sid. 330 och 331.

2 KAP.

Om partihandel och import.

1—8 §§.

I fråga om dessa paragrafer hänvisas till betänkandet sid. 331.

9 §.

Det av revisionen föreslagna stadgandet under denna paragraf har synts mig böra något förtydligas. I övrigt må hänvisas till sid. 331 i betänkandet.

10 §.

I fråga om 1—3 samt 5 och 6 mom. hänvisas till betänkandet sid. 332 och 333.

Vad angår 4 mom. har under d), i anslutning till ett av generaltullstyrelsen framställt förslag, införts bestämmelser av innebörd, att den för viss fartygsproviant gällande tullfriheten utsträcks att omfatta jämväl sådan proviant, medförd å luftfartyg. Vidare har — med anledning av ett av järnvägsstyrelsen i sådant hänseende framställt förslag, vilket vunnit anslutning från kontrollstyrelsens och generaltullstyrelsens sida — under f) införts en ny punkt, enligt vilken sändningar av rusdrycker må, utan hinder av vad i paragrafen i övrigt stadgats, forslas genom riket till utrikes ort, när de åtföljas av järnvägsfraktbrev, som utställts i enlighet med internationella fördraget om godsbefordran å järnväg. I övrigt må beträffande innehållet i förevarande moment hänvisas till betänkandet sid. 332 och 333.

3 KAP.

Om rätt till detaljhandel.

1—7 §§.

Härutinnan hänvisas till den tidigare framställningen.

8—10 §§.

Utöver vad förut anförts hänvisas beträffande dessa paragrafer till betänkandet sid. 339—342.

11 §.

En länsstyrelse har beträffande revisionens förslag i 3 mom. anmärkt, att det synes olämpligt att inblanda magistraten i här avsedda angelägenheter. Jag har i viss anslutning till denna erinran funnit det kunna tillkomma kommunens fullmäktige att i samtliga fall, som omförmålas i sagda moment, lämna uppdrag åt särskilt utsedda personer. I anledning av ett uttalande

av kontrollstyrelsen vill jag framhålla, att den omständigheten att nykterhetsnämnd skall höras, innan uppdrag lämnas i enlighet med bestämmelserna i förevarande moment, icke lär kunna medföra rubbning i den allmänna regeln, att yttrande från nykterhetsnämnd skall inhämtas i varje särskilt fall, då fråga är om tillstånd till tillfällig utskänkning.

Beträffande förevarande paragraf hänvisas i övrigt till det förut anförda ävensom till betänkandet sid. 342—344.

12 §.

Utöver vad tidigare anförts hänvisas till betänkandet sid. 344 och 345.

13 §.

I huvudsaklig anslutning till särskilda av aktiebolaget Aerotransport gjorda framställningar, över vilka framställningar kontrollstyrelsen avgivit infordrade utlåtanden, ha i 3 mom. av förevarande paragraf upptagits bestämmelser angående trafikutskänkning å luftfartyg. Paragrafens övriga moment överensstämma med revisionens förslag; jag torde härutinnan få hänvisa till betänkandet sid. 345 och 346.

14 §.

Härutinnan hänvisas till betänkandet sid. 346 och 347.

15 §.

I fråga om de avvikelser, som paragrafen företer i förhållande till motsvarande stadganden i revisionens förslag, hänvisas till den tidigare framställningen.

16 och 17 §§.

Skälen för de avvikelser, som i fråga om dessa paragrafer vidtagits i förhållande till revisionens förslag, torde framgå av vad tidigare anförts. Beträffande 16 § må härutöver hänvisas till betänkandet sid. 348.

18 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas, förutom till den tidigare framställningen, till sid. 349 och 350 i betänkandet. En föreskrift i revisionens förslag om skyldighet för kontrollstyrelsen att höra länsnykterhetsnämnden har ersatts med bestämmelse om åliggande för styrelsen att i stället höra nykterhetsnämnden.

19 §.

Härutinnan hänvisas till det förut anförda ävensom till betänkandet sid. 350 och 351.

20 §.

Rörande denna paragraf må hänvisas till betänkandet sid. 351. I överensstämmelse med reglerna att tillstånd till utskänkning och fastställelse å överlåtelse av sådant tillstånd meddelas av länsstyrelsen har, på sätt jämväl föreslagits av reservanter inom revisionen ävensom i vissa yttranden, stadgats att anmälan, som avses i paragrafen, skall göras hos länsstyrelsen, varefter länsstyrelsen har att besluta om godkännande av föreståndare för rörelsen. Kontrollstyrelsen har ifrågasatt, huruvida icke den i paragrafen stadgade tiden för rörelsens fortsatta bedrivande borde inskränkas till sex månader; jag har emellertid icke funnit skäl att på denna punkt föreslå någon ändring i revisionens förslag.

21 och 22 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till betänkandet sid. 352. Såvitt angår 21 § har vidtagits den ändring, att befogenhet som avses i paragrafen skall tillkomma, förutom länsstyrelsen och kommunalnämnd, polischefen i orten.

4 KAP.

Om utminutering.

1—4 §§.

Paragraferna ha tidigare närmare behandlats; i övrigt hänvisas till betänkandet sid. 352—355.

5 och 6 §§.

I fråga om dessa paragrafer hänvisas till betänkandet sid. 355—358. I 2 mom. har, i anslutning till vad kontrollstyrelsen föreslagit, upptagits en föreskrift att bevis, som berättigar till inköp hos annat bolag än hemortsbolaget, skall angiva det eller de bolag, där inköp sålunda må ske.

7 §.

Paragrafen har förut behandlats. I anslutning till vad därvid anförts har företagits en huvudsakligen redaktionell ändring i det av revisionen föreslagna stadgandet.

8 och 9 §§.

I fråga om motiveringen till dessa paragrafer hänvisas till betänkandet sid. 358—363.

10 §.

I första stycket har i överensstämmelse med vad tidigare anförts ordet »länsnykterhetsnämnd» ersatts av ordet »nykterhetsnämnd». Av vissa reservanter inom revisionen ävensom i några yttranden har föreslagits en höj-

ning beträffande den i andra stycket stadgade åldersgränsen. Jag har emellertid icke funnit skäl att tillstyrka dessa yrkanden. Rörande förslaget i denna del må i övrigt hänvisas till betänkandet sid. 363 och 364.

11 och 12 §§.

Härutinnan hänvisas till betänkandet sid. 364.

13 §.

Enligt 56 § 1 mom. gällande rusedrycksförsäljningsförfordning må utminu-
tering av rusedrycker äga rum endast söckendagar under högst sju timmar,
dock ej före klockan nio förmiddagen eller efter klockan fem eftermidda-
gen eller å dag före sön- eller helgdag efter klockan två eftermiddagen. Mot-
svarande paragraf i revisionens förslag stadgar i sådant hänseende, att för-
säljning till avhämtning må äga rum endast söckendagar mellan klockan nio
förmiddagen och klockan sex eftermiddagen, dock å dag före sön- eller helg-
dag ej längre än till klockan fyra eftermiddagen. I övrigt föreskrives, att
hinder emellertid ej skall möta att verkställa försäljning till den, som befin-
ner sig i lokalen, då försäljningen skall upphöra. Av revisionens motive-
ring (sid. 364—366 i betänkandet) inhämtas bland annat, att med ändringen
beträffande försäljningstiden huvudsakligen avsetts att bereda systembola-
gen lättnad i expeditionen, där sådant kunde påkallas, men att en expedi-
tionstid av sju timmar i allmänhet synts revisionen vara tillfyllest. Förslaget
har i denna del framkallat vissa erinringar i yttrandena. Sålunda har kon-
trollstyrelsen, i likhet med systembolagens personalförening, förordat en ex-
peditionstid mellan klockan nio förmiddagen och klockan fem eftermidda-
gen å söckendagar i allmänhet samt mellan klockan nio förmiddagen och
klockan tre eftermiddagen å dag före sön- eller helgdag. Systembolagsför-
eningarnas förtroendenämnd har i fråga om dag före sön- eller helgdag an-
slutit sig till revisionens förslag samt i fråga om söckendagar i allmänhet in-
tagit samma ståndpunkt som kontrollstyrelsen och personalföreningen. För
egen del har jag funnit anledning till en jämkning av revisionens förslag i
överensstämmelse med vad förtroendenämnden sålunda ifrågasatt.

14 och 15 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till betänkandet sid. 366.

16 och 17 §§.

Förstnämnda paragraf angår kontrollstyrelsens befogenhet att utfärda när-
mare föreskrifter i de ämnen, som avses i förevarande kapitel. I den senare
paragrafen meddelas stadgande angående klagan i frågor om inköpstillstånd
m. m. I några yttranden ha framställts yrkanden, att talan måtte få full-
följas mot kontrollstyrelsens beslut i frågor av nyss angivet slag. Tillräck-
liga skäl för en ändring i revisionens förslag i sådan riktning ha emellertid
icke synts mig föreligga. Rörande ifrågavarande båda paragrafer torde i öv-
rigt få hänvisas till betänkandet sid. 366.

5 KAP.

Om utskänkning.

1—3 §§.

Dessa paragrafer ha förut behandlats.

4 §.

Revisionens motivering till ifrågavarande paragraf, som avser tid för utskänkning m. m., återfinnes å sid. 371—373 i betänkandet. I några yttranden har framställts anmärkning mot föreskriften i 1 mom. andra stycket, att endast systembolag skulle äga ansöka om sådan förlängning av utskänkningstiden, som avses i nämnda stycke. Då det emellertid icke torde behöva förväntas olägenheter av denna anordning, har jag ej ansett mig böra frågå revisionens förslag i detta avseende. Icke heller har jag funnit mig böra biträda ett i några yttranden framställt förslag om upphävande av förbudet mot utskänkning under högmässogudstjänst. Föreskriften i 1 mom. andra stycket av revisionens förslag angående hörande av länsnykterhetsnämnd har uteslutits. Med hänsyn till att Kungl. Maj:t skall utfärda de särskilda föreskrifter, som provas erforderliga i avseende å turistutskänkning, torde förevarande paragraf ieke böra äga tillämpning å sådan utskänkning; stadgande här- om har upptagits i paragrafens 4 mom.

5 §.

Paragrafen motsvarar 5 § 1 mom. i revisionens förslag; stadgandet i 2 mom. sistnämnda förslag har uteslutits i enlighet med vad tidigare anförts. I revisionens betänkande omnämnes förevarande stadgande å sid. 373.

6 och 7 §§.

Beträffande ifrågavarande paragrafer må hänvisas till betänkandet sid. 375. Kontrollstyrelsen har framställt förslag, att i 6 § skulle stadgas förbud dels för gäst att till utskänkingsställe medföra rusdrycker, dels ock för utskänkingsrörelsens innehavare och dennes personal att å utskänkingsstället införa dylika drycker i den mån de icke äro avsedda för rörelsens bedrivande. Ett förslag av denna beskaffenhet har jag emellertid icke kunnat tillstyrka.

8 §.

Utöver vad förut nämnts beträffande denna paragraf torde, såvitt angår sista punkten, få hänvisas till betänkandet sid. 376.

9 §.

Vad revisionen anført i anslutning till ifrågavarande bestämmelser återfinnes å sid. 376 och 377 i betänkandet. Enligt revisionens förslag skulle utskänkingsställe ej kunna förläggas inom eller omedelbart invid kasern-

område eller läger eller, utan Kungl. Maj:ts tillstånd, annat område, som blivit för krigsmaktens behov upplåtet. På grund av erinringar från myndigheter på Gotland och i Boden har jag emellertid funnit mig böra tillstyrka, att stadgandet i denna del erhåller sådan lydelse, att utskänkingsställe ej må förläggas inom eller, utan Kungl. Maj:ts tillstånd, invid kasernområde, läger eller annat område, som blivit för krigsmaktens behov upplåtet.

10 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till betänkandet sid. 377. Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd har i sitt yttrande över revisionens förslag hemställt, att förevarande paragraf måtte erhålla sådan ändrad lydelse, att därav framginge, att de i författningsrummet meddelade bestämmelserna ha avseende allenast å de fall, då särskilda föreskrifter av vederbörande myndigheter lämnats rörande utskänkingsställenas belägenhet. Jämväl kontrollstyrelsen har funnit skäl föreligga för en dylik ändring. För egen del har jag emellertid icke ansett mig böra frångå förslagets bestämmelser i nu berörda hänseende.

11 §.

Motiveringen till revisionens förslag under förevarande paragraf återfinnes å sid. 377 och 378 i betänkandet.

Mot förslaget att periodiskt återkommande besiktning ej vidare skulle erfordras ha i vissa yttranden framställts anmärkning. Sålunda erinrar exempelvis överståthållarämbetet, bland annat, att revisionens förslag vore ägnat att medföra, att en eller annan lokal så småningom skulle bliva av mindre tillfredsställande beskaffenhet. Några länsstyrelser, Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd m. fl. ha vidare funnit det lämpligen böra ankomma på länsstyrelsen att helt eller i vissa avseenden taga den befattning med ifrågavarande ärenden, som enligt revisionens förslag skulle tillkomma kontrollstyrelsen. Slutligen har i några yttranden förordats, att krav på besiktning alltjämt borde upprätthållas jämväl beträffande utminuteringslokaler. För egen del har jag ej funnit erforderligt att uppställa regler om besiktning av utminuteringslokaler. Övriga ändringsyrkanden ha däremot synts mig befogade. Jag har sålunda ansett lämpligt, att i fall, då utskänkning fortgår under mer än en oktrojperiod, ny besiktning skall verkställas före ingången av varje sådan period. Vidare har jag funnit det böra ankomma på länsstyrelsen att fastställa taxa å besiktningskostnad, att meddela de föreskrifter i övrigt, som anses erforderliga i avseende å besiktningen, samt att handlägga ärenden angående klagan över besiktningsmännens beslut. Enär svårighet att medhinna förrättningar av ifrågavarande slag lär ha yppats på grund av nu gällande bestämmelse, att besiktning i stad skall verkställas av stadsfiskal, har jag slutligen ansett lämpligt, att i sådant fall för besiktning må kunna anlitas jämväl annan av länsstyrelsen därtill förordnad person.¹

Det må anmärkas, att då länsstyrelsen enligt vad nyss angivits, bör ha

att utfärda närmare föreskrifter i avseende å besiktning, i sådan ordning lärer kunna meddelas bestämmelser angående besiktningsbevis, i den mån så anses erforderligt.

12 §.

Beträffande denna paragraf må hänvisas till sid. 378 i betänkandet. Systembolagsföreningarnas förtroendenämnd har hemställt om ett tillägg till paragrafen av innebörd, att utskänkning må kunna medgivas i varuhus eller därmed jämförlig affärsbyggnad, vari särskild restauranglokal finnes inrättad. I likhet med kontrollstyrelsen har jag emellertid funnit ett dylikt tillägg icke erforderligt, enär förevarande stadganden icke torde behöva tolkas såsom omfattande de av förtroendenämnden avsedda fallen.

13 och 14 §§.

Härutinnan hänvisas till betänkandet sid. 378.

6 KAP.

Om systembolag och restaurangbolag.

1 §.

Denna paragraf har förut behandlats.

2 §.

Utöver vad tidigare anförts må hänvisas till revisionens motivering å sid. 381 i betänkandet.

3 §.

I de avseenden, som icke tidigare berörts, hänvisas beträffande denna paragraf till sid. 381 och 382 i betänkandet. Det må i detta sammanhang anmärkas, hurusom av förslaget till bolagsordning för systembolag synes framgå, att revisionen ansett lämpligt att aktie i systembolag skall lyda å 1,000 kronor. Utan att nu i detalj ha tagit ståndpunkt till frågan om de grunder, som framdeles torde böra av Kungl. Maj:t fastställas med avseende å bolagsordning för systembolag, vill jag i anledning härav framhålla, att aktie i sådant bolag lämpligen synes kunna lyda å 500 kronor.

4—16 §§.

Beträffande dessa paragrafer hänvisas till det tidigare anförda ävensom till betänkandet sid. 383—397. Det i 6 kap. 17 § av revisionens förslag upptagna stadgandet har jag funnit böra uteslutas såsom obehövt och delvis missvisande.

7 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

1—24 §§.

Dessa bestämmelser motsvara, fränsett några smärre jämkningar, 1 och 2 samt 4—24 §§ i revisionens förslag. Beträffande den närmare innebörden av dessa stadganden torde jag få hänvisa till betänkandet sid. 398 samt sid. 399—404. På sätt därav framgår innefattar förslaget i denna del icke någon nämnvärd avvikelse från motsvarande föreskrifter i gällande rusdrycksförsäljningsförordning. Under 3 § av detta kapitel hade av revisionen upptagits ett av mig uteslutet stadgande av helt ny innebörd. Sålunda skulle den, som funnes ha i större omfattning eller yrkesmässigt bedrivit olovlig försäljning m. m., jämte det han fälldes till ansvar i vanlig ordning, tillika dömas att utgiva det belopp i penningar, som kunde anses motsvara den vinst han genom förbrytelsen erhållit. Då det får anses tveksamt, om en dylik bestämmelse överhuvud är tillräckligt motiverad samt densamma skulle vara ägnad att ytterligare skärpa den motsättning, som redan nu föreligger mellan de olika spritförfattningarnas straffbestämmelser, har jag dock ansett mig icke kunna tillstyrka revisionens förslag i denna del. För att undgå en onödig rubbning av paragrafföljden har jag, i samband med uteslutandet av nyssberörda bestämmelse, såsom 3 § betecknat det stadgande, som i revisionens förslag återfinnes under 2 § 2 mom. Vissa i yttrandena framkomna ändringsyrkanden, såsom förslag om införande av ansvarspåföljd för köpare av olovligen försålda rusdrycker m. m., har jag ej ansett mig böra biträda. Med avseende å stadgandet i 11 § 5 mom. må anmärkas, att generaltullstyrelsen funnit erforderligt att i där angiven ordning måtte kunna meddelas föreskrifter beträffande rusdrycker, vilka bärgats såsom sjöfynd eller vilka beslagtagits såsom olovligen införda men sedermera fridömts. Stadgandet i 17 § har undergått viss jämkning, varigenom detsamma bringats i överensstämmelse med föreskrifterna i 3 kap. 21 §.

För att systembolagen vid utövande av den individuella utminuteringskontrollen skola kunna taga hänsyn till sådana förhållanden, som avses i den nya försäljningsförordningens 4 kap. 3 §, erfordras särskilda bestämmelser om skyldighet för domstolar och läkare m. fl. att insända uppgifter härutinnan till bolagen. Dylika bestämmelser återfinnas för närvarande i 37—39 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen. På sätt revisionen föreslagit torde det emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att genom särskild kungörelse meddela erforderliga föreskrifter i detta hänseende.

Ur förslaget till försäljningsförordning ha i övrigt uteslutits vissa i gällande rusdrycksförsäljningsförordning upptagna bestämmelser, vilka icke torde vara behövliga. Jag tillåter mig härutinnan att hänvisa till den å sid. 404—406 i revisionens betänkande intagna översikten.

Föredraganden hemställer härefter, att förenämnda inom finansdepartementet upprättade förslag till

- 1) förordning angående försäljning av rusdrycker;
- 2) förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker; samt
- 3) förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ragnar Sundén.

Bilaga A.

Förslag

till

Förordning angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordning).

Härigenom förordnas som följer:

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Med *spritdrycker* förstås i denna förordning varje vätska som håller mer än två och en fjärdedels volymprocent etylalkohol och som icke är att hänföra till vin eller maltdryck.

Med *vin* förstås i denna förordning varje sådan genom alkoholisk jäsning framställd dryck med mer än två och en fjärdedels men ej mer än tjugutvå volymprocent etylalkohol, som är tillverkad av saft från druvor, bär, frukt eller andra växtdelar och som, där fråga är om här i riket tillverkad dryck, från saften erhållit minst så stor mängd icke flyktiga syror som motsvarar ett tredjedels gram äppelsyra för varje liter av en alkoholprocents styrka.

2 §.

Försäljning av spritdrycker och vin med undantag av sådan som äger rum enligt 4 § delas i partihandel och detaljhandel.

Med *partihandel* förstås försäljning till återförsäljare i och för deras rörelse, ävensom försäljning för export. Med *detaljhandel* förstås all annan försäljning.

Detaljhandel delas i försäljning till avhämtning eller försändning på rekvisition (*utminutering*) och försäljning till förtäring på stället (*utskänkning*).

Vad i denna förordning är stadgat angående utskänkning skall jämväl tillämpas i fråga om tillhandahållande av spritdrycker och vin i samband med sådan tillställning som avses i förordningen den 10 juni 1932 angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) m. m.

3 §.

All försäljning av spritdrycker och vin skall ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt.

4 §.

1 mom. Spritdrycker och vin må å apotek för medicinskt ändamål säljas på behörig läkares, veterinärs eller tandläkares recept och med iakttagande av de särskilda föreskrifter som därom utfärdas.

I avseende å försäljning av alkoholhaltiga läkemedel gäller vad därom är särskilt stadgat.

2 mom. Angående handel med skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat m. m. gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 mom. Angående försäljning av spritdrycker och vin i andra fall än förut i denna paragraf omförmäles för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål samt av vin för kyrkligt behov meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

5 §.

1 mom. Ledamot av styrelse för partihandels-, system- eller restaurangbolag som i 2, 3 och 6 kap. sägs må ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd, ej heller annan än den som gjort sig känd för ordentlighet samt prövas i övrigt vara lämplig för uppdraget.

2 mom. Ämbets- eller tjänsteman som till följd av sin befattning kan komma att deltaga i beslut om försäljning eller tillverkning av spritdrycker eller vin eller att däröver utöva tillsyn må ej vara ledamot av styrelse för sådant bolag som i 1 mom. sägs. Samma lag vare beträffande den som till avsalu äger tillverka spritdrycker, vin eller maltdrycker eller är ledamot av styrelse för annat företag med rätt till dylik tillverkning än partihandelsbolaget.

3 mom. Den som ej kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses må ej bedriva trafikutskänkning enligt 3 kap. 13 § eller utskänkning till vilken tillstånd överlåtits enligt 3 kap. 16 § och ej heller vara styrelseledamot i företag med huvudsakligt syfte att bedriva utskänkning som nu sagts.

4 mom. Där utskänkning bedrivs av annan än enskild person, skall för rörelsen finnas en av kontrollstyrelsen godkänd föreståndare. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i 1 mom. avses.

6 §.

1 mom. Den som erhållit tillstånd att tillverka eller försälja spritdrycker eller vin må ej i samband med rörelsens bedrivande annorledes än genom försäljning avhända sig sådan dryck till annan.

2 mom. Den som ej äger rätt till försäljning av spritdrycker eller vin må ej genom byte avhända sig sådan dryck eller eljest använda den som betalningsmedel.

2 KAP.

Om partihandel och import.

1 §.

Partihandel inom riket med spritdrycker och vin må, där fråga ej är om försäljning som i 6 och 7 §§ sägs, bedrivas allenast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av Konungen erhållit tillstånd till sådan handel (*partihandelsbolag*).

Försäljning för export må bedrivas allenast av partihandelsbolaget samt tillverkare som avses i 6 §.

2 §.

Tillstånd för partihandelsbolaget lämnas för viss tid, högst sex år. Ansökan, åtföljd av bolagsordningen, skall före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen.

Ej må tillstånd lämnas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, åt staten beretts öfvervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

3 §.

1 mom. Partihandelsbolaget må ej bereda aktieägare vinning utöver skälig ränta å de av honom tillskjutna kontanta medel.

2 mom. Av den vinst som å partihandelsbolagets rörelse årligen uppstår må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Återstoden skall, sedan utdelning till aktieägarna ägt rum, efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insättas å statsverkets giroräkning i riksbanken.

4 §.

Missbrukar bolaget sin partihandelsrätt eller varder bolaget försatt i konkurs, må försäljningsrätten av Konungen återkallas att upphöra å tid som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid än i 2 § sägs för avgivande av ansökan om rätt att från den tidpunkt, då försäljningsrätten sålunda upphör att gälla, vara partihandelsbolag.

5 §.

Närmare bestämmelser i de i 2 § andra stycket och 3 § 2 mom. angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolagets verksamhet och drift som finnas erforderliga skola intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets antagande.

6 §.

1 mom. Angående brännvinstillverkares rätt att förfoga över tillverkat brännvin gäller vad därom är särskilt stadgat.

Den som till avsalu äger tillverka annan spritdryck än brännvin vare pliktig att till partihandelsbolaget försälja vad som ej utföres ur riket.

2 mom. Inom riket tillverkat vin som ej utföres ur riket må försäljas allenast till partihandelsbolaget.

7 §.

Systembolag som i 3 kap. sägs må försälja spritdrycker och vin till annan innehavare av rätt till detaljhandel i och för dennes rörelse.

8 §.

Tillverkare som i 6 § avses skall hålla sina handelsböcker med tillhörande verifikationer tillgängliga för särskilt förordnat ombud från kontrollstyrelsen och har att vid utöandet av försäljningsrätten ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, kontrollstyrelsen för tillsyn å försäljningen meddelar.

9 §.

Utan hinder av vad i denna förordning stadgas må spritdrycker och vin för visst fall försäljas till partihandelsbolaget eller systembolag jämlikt de föreskrifter som meddelas av kontrollstyrelsen.

10 §.

1 mom. Spritdrycker och vin må till riket införas blott av partihandelsbolaget samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag.

2 mom. Vid varje tullplats i riket skall över därstädes till förtullning anmälda spritdrycker och vin föras särskild förteckning enligt formulär som av generaltullstyrelsen fastställles efter kontrollstyrelsens hörande. Denna förteckning skall vid varje års slut insändas till kontrollstyrelsen.

3 mom. Spritdrycker och vin vilka inkommit från utlandet må utlämnas allenast till bolag som äger rätt till införsel enligt 1 mom. eller den som erhållit sådant bolags medgivande att mottaga varorna.

4 mom. Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må

a) spritdrycker och vin till riket införas av den som enligt särskilt stadgande äger åtnjuta tullfrihet för varor som inkomma från utlandet;

b) prov på spritdrycker och vin som till riket medföras av vederbörligen legitimerad handelsresande införas i vanlig ordning;

c) resande som ankommit från utrikes ort för eget bruk mot erläggande av stadgad tull införa spritdrycker och vin intill viss mindre av Konungen fastställd myckenhet;

d) till skeppsproviant hänförliga spritdrycker och vin behandlas på sätt därom är särskilt föreskrivet; dock må sådana drycker, vilka förtullats såsom överskott av skeppsproviant, icke från fartyg ilandföras; samt

e) spritdrycker och vin uppläggas å provianteringsfrilager på sätt i särskild författning är stadgat; dock må å provianteringsfrilager upplagd sådan dryck icke, utan tillstånd av Konungen för varje särskilt fall, disponeras annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning.

5 mom. Angående införsel till riket av spritdrycker och vin för vetenskapligt, medicinskt, farmaceutiskt, tekniskt, industriellt eller likartat ändamål meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

6 mom. Angående införsel till riket av denaturerad sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat gäller vad därom är särskilt stadgat.

3 KAP.

Om rätt till detaljhandel.

1 §.

För detaljhandeln med spritdrycker och vin skall riket vara indelat i detaljhandelsområden. Stockholms stad och län utgöra ett detaljhandelsområde. I övrigt utgör varje län ett detaljhandelsområde, dock att Konungen äger bestämma, att i ett län må finnas mer än ett detaljhandelsområde, där det av särskild anledning, såsom länets utsträckning eller folkmängd, finnes nödigt.

Om huvudort för detaljhandelsområde förordnar Konungen.

Där det med hänsyn till kommunikationsförhållanden eller andra omständigheter finnes lämpligt, må kontrollstyrelsen förordna, att kommun hänföres till detaljhandelsområde utom det län dit kommunen hör.

2 §.

Rätt till detaljhandel tillkommer, med de undantag som i 13 § avses, allenast för handhavande av sådan handel särskilt bildade aktiebolag (*systembolag*).

Inom ett detaljhandelsområde må ej finnas mer än ett systembolag.

3 §.

Utminuteriug må äga rum i stad, köping eller municipalsamhälle, där utminuteriug bedrivits under år 1934. Därjämte må utminuteriug anordnas i stad, köping eller municipalsamhälle med minst femtusen invånare.

Systembolaget äger, med iakttagande av föreskrifterna i första stycket och efter kontrollstyrelsens godkännande, besluta angående utminuteringsställes antal och förläggning.

4 §.

Systembolag må ej å annan överlåta rätt till utminuteriug.

5 §.

Utskänkning må ej äga rum, med mindre tillstånd därtill lämnats i den ordning nedan stadgas.

6 §.

1 mom. Tillstånd till annan utskänkning än sådan som omförmäles i 12 och 13 §§ meddelas av länsstyrelsen i det län, där utskänkningen skall äga rum.

2 mom. Tillstånd enligt 1 mom. må avse utskänkning som skall bedrivas året runt eller årligen under viss tidsperiod (*årsutskänkning*); eller utskänkning som skall äga rum vid enstaka tillfälle eller under enstaka tidsperiod (*tillfällig utskänkning*).

7 §.

1 mom. Tillstånd till årsutskänkning skall avse en tid av fyra år (*oktrojperiod*) som räknas från och med den 1 oktober 1937 och därefter från och med samma dag vart fjärde följande år. Tillstånd må jämväl meddelas för återstående del av oktrojperiod med början den 1 oktober, när särskild anledning därtill föreligger på grund av förhållande som icke skäligen bort kunna beaktas före det år under vilket oktrojperioden börjar.

2 mom. Avser systembolag att i viss kommun bedriva årsutskänkning, skall ansökan därom göras hos länsstyrelsen före utgången av året innan utskänkningen är avsedd att taga sin början. Har inom kommunen icke funnits tillstånd till dylik utskänkning, avseende tiden närmast före den ifrågasatta, må ej ansökan härom av bolaget göras, med mindre fullmäktige gjort framställning därom till bolaget.

Varder ej ansökan avgiven av bolaget, må sådan göras av fullmäktige senast den 31 mars det år utskänkningen är avsedd att taga sin början.

8 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning skall innehålla uppgift angående antalet utskänkingsställen dels för spritdrycker och vin, dels för enbart vin, samt förslag till grunder för utskänkningens bedrivande och utskänkingsställes förläggning.

9 §.

1 mom. Över ansökan av systembolag om tillstånd till årsutskänkning skall länsstyrelsen omedelbart inhämta yttrande av fullmäktige i kommunen. Dessa hava att i ärendet höra kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden.

Sedan fullmäktige avgivit yttrande, har länsstyrelsen att infordra utlåtande från länsnykterhetsnämnden.

2 mom. Innan fullmäktige fatta beslut att söka tillstånd till årsutskänkning, skola yttranden inhämtas från systembolaget, kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden. Över ansökningen skall länsstyrelsen infordra länsnykterhetsnämndens utlåtande.

10 §.

1 mom. Har ansökan om tillstånd till årsutskänkning som gjorts av systembolag blivit av fullmäktige avstyrkt, må ej tillstånd av länsstyrelsen meddelas.

2 mom. Ej må vid tillstånd meddelande utskänkingsställets antal sättas högre än det av fullmäktige föreslagna eller utskänkingsställe förläggas i del av kommunen, där fullmäktige ansett sådan förläggning ej böra äga rum. Hava fullmäktige föreslagit sådana inskränkningar i fråga om rörelsens bedrivande, som ej röra de i 5 kap. 1 och 2 §§ omförmälda ämnen och ej heller innefatta grunder för förbud mot utskänkning till viss person, skola dessa fastställas av länsstyrelsen, såframt de ej stå i strid med det i 1 kap. 3 § angivna syfte eller med allmän lag eller författning.

3 mom. Över meddelat tillstånd skall länsstyrelsen utfärda bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen ävensom för annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden och landsfiskalen.

Länsstyrelsens beslut skall kungöras i den eller de tidningar inom orten, där allmänna påbud för kommunen vanligen meddelas. Tiden för anförande av besvär över sådant beslut skall räknas från dagen för första kungörandet, vilken dag skall angivas i kungörelsen.

11 §.

1 mom. Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning må när som helst hos länsstyrelsen göras av systembolag eller fullmäktige i den kommun, där utskänkningen är avsedd att äga rum. Har inom kommunen icke funnits tillstånd till utskänkning under pågående eller närmast föregående oktrojperiod, må ej ansökan av bolaget göras, med mindre fullmäktige gjort framställning härom till bolaget.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning skall innehålla förslag till grunder för utskänkningens bedrivande.

2 mom. Vad i 9 och 10 §§ föreskrives skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om tillfällig utskänkning.

3 mom. Kan det antagas uppkomma behov av tillfällig utskänkning inom en kommun under oktrojperiod eller del därav, må fullmäktige, efter hörande av kommunens nykterhetsnämnd ävensom i annan stad än Stockholm magistraten och på landet kommunalnämnden, uppdraga åt någon av nämnda myndigheter i kommunen eller i Stockholm åt särskilt utsedda personer att under berörda tid i fullmäktiges ställe avgiva yttrande över ansökningar från systembolaget om tillstånd till tillfällig utskänkning. I enahanda ordning må fullmäktige även lämna uppdrag att ansöka om dylikt tillstånd för oktrojperiod eller del därav i Stockholm åt särskilt utsedda personer, i annan stad åt magistraten samt på landet åt kommunalnämnden. Lämna fullmäktige uppdrag som förut nämnts, skola de jämväl fastställa allmänna villkor för upplåtande av tillstånd till utskänkning varom nu är fråga.

12 §.

Finnes det vara av allmän betydelse, att vid hälsobrunn, badort eller annan kurort eller eljest å någon för turistväsendet i riket viktig ort årsutskänkning äger rum å hotell eller pensionat, må Konungen, där systembolags ansökan om sådan utskänkning avstyrkts av kommunens fullmäktige eller inom fullmäktige väckt fråga om utskänkningen avslagits, meddela bolaget tillstånd till utskänkningen (*turistutskänkning*). Ansökan om tillstånd skall göras av bolaget eller annan inom en månad från det fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Tillståndet må ej avse utskänkning till annan än gäst, med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar, och må endast meddelas för oktrojperiod eller del därav.

Konungen äger vid tillstånds meddelande utfärda de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som provas erforderliga.

13 §.

1 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin å passagerarfartyg meddelas av länsstyrelsen i det län där fartygets rederi har sitt säte. För fartyg som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn må tillståndet avse jämväl spritdrycker.

Sådan utskänkning må, under det fartyget ligger i hamn eller vid land, allenast ske till besättningen och till sådana passagerare som intaga måltid i fartygets restaurationslokal.

2 mom. Tillstånd att tillsvidare för viss tid, högst ett år, utskänka vin i restaurangvagn å järnvägståg meddelas av länsstyrelsen i det län, där järnvägens styrelse har sitt säte.

3 mom. Har tillstånd till utskänkning enligt 1 mom. första punkten eller 2 mom. meddelats annan än systembolag, vare denne skyldig att inköpa alla för rörelsen erforderliga viner hos det systembolag länsstyrelsen bestämmer.

4 mom. Över tillstånd till utskänkning enligt denna paragraf (*trafikutskänkning*) skall utfärdas bevis med angivande av den tid tillståndet avser och de föreskrifter som fastställts att gälla. Avskrift av beviset skall tillställas kontrollstyrelsen.

14 §.

Länsstyrelsen äger att, vid meddelande av tillstånd till utskänkning eller ock sedermera, föreskriva de inskränkningar angående utskänkningen som finnas erforderliga.

15 §.

1 mom. Tillstånd till turistutskänkning må ej överlätas.

Överlåtelse av annat tillstånd till utskänkning som omfattar spritdrycker må icke ske i fråga om restaurang eller avdelning av restaurang som med hänsyn till sin allmänna beskaffenhet, varupris eller kundkrets av den nämnd varom i 2 mom. andra stycket sägs betecknas såsom folkrestaurang.

Ej heller må tillstånd till utskänkning överlätas, där det med hänsyn till främjande av nykterhet eller ordning eljest finnes påkallat, att utskänkningen handhaves av systembolaget.

2 mom. Där beträffande viss restaurang förnyad överlåtelse av tillstånd till utskänkning av spritdrycker icke meddelas, vare den som innehaft tillståndet berättigad till ersättning av systembolaget, såframt ej överlåtelse vägrats på grund av förseelse mot denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, överträdelse av det tidigare avtalet eller vanskötsel av rörelsen.

Beloppet av ersättningen skall, jämlikt de grunder Konungen bestämmer, fastställas av en särskild nämnd, bestående av fem ledamöter, vilka utses av Konungen. Av dessa skall en vara representant för systembolagen och en för de enskilda restauratörerna. Närmare föreskrifter om nämndens sammansättning och verksamhet meddelas av Konungen.

16 §.

1 mom. I andra fall än de i 15 § 1 mom. omförmälda må systembolag överlåta tillstånd till utskänkning i enlighet med de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar till ledning för sådan överlåtelse.

Har avtal om överlåtelse skett, skall bolaget söka fastställelse av avtalet hos kontrollstyrelsen som har att med avseende å skälen och villkoren för överlåtelsen samt lämpligheten och behörigheten hos den å vilken överlåtelsen ifrågasättes bifalla eller avslå bolagets framställning.

2 mom. Med överlåtelse av tillstånd till utskänkning följer skyldighet för tillståndets innehavare att hos bolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga spritdrycker och viner; och skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen därutinnan kan utfärda, vid överlåtelse stadga sådana villkor för dylikt inköp, att innehavarens ekonomiska fördel, så långt ske kan, ej göres beroende på myckenheten av utskänkta spritdrycker och starkare viner.

17 §.

1 mom. Har systembolag avslagit framställning om överlåtelse av tillstånd till utskänkning, må klagan däröver föras hos kontrollstyrelsen.

2 mom. Förmenar den å vilken systembolag överlåtit tillstånd till utskänkning, att bolaget vid fastställandet av villkor för överlåtelse eller vid tillämpning av det mellan honom och bolaget ingångna avtal åsidosatt hans enskilda rätt eller eljest förfarit olämpligt, må han hos kontrollstyrelsen göra framställning om rättelse.

18 §.

Bedrives icke årsutskänkning inom viss kommun, oaktat tillstånd därtill meddelats efter ansökan av kommunens fullmäktige, må kontrollstyrelsen, på framställning av fullmäktige och efter länsnykterhetsnämndens hörande, föreskriva systembolaget, att sådan utskänkning skall anordnas i kommunen.

19 §.

1 mom. Tillstånd till trafikutskänkning må av länsstyrelsen återkallas, om skäl därtill äro. Över sådant beslut må ej klagan föras.

2 mom. Bryter den å vilken tillstånd till utskänkning överlåtit mot bestämmelserna i det mellan honom och systembolag upprättade avtal, må kontrollstyrelsen, där rättelse på annat sätt ej vinnes, förklara, att avtalet skall upphöra att gälla.

3 mom. Därest av detaljhandel vid upprepade tillfällen oordningar föranledas eller detaljhandel så bedrives, att nykterhetstillståndet å viss ort menligt påverkas, må länsstyrelsen tillsvidare förbjuda försäljningens fortsatta bedrivande eller ock återkalla meddelat tillstånd. Länsstyrelsens beslut gånge i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

20 §.

1 mom. Har den som efter överlåtelse från systembolag innehar tillstånd till utskänkning avlidit eller råkat i konkurs, åligger det dödsbodelägarna

eller konkursboet, därest de vilja fortsätta rörelsen, att inom en månad från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet i konkursen göra anmälan hos kontrollstyrelsen med uppgift å föreståndare för rörelsen. Till föreståndare må ej utses annan än den som enligt vad i 1 kap. 5 § 1 och 2 mom. är stadgat kan vara styrelseledamot i bolag som i nyssnämnda 1 mom. avses. Godkännes föreståndaren av kontrollstyrelsen, må rörelsen fortsättas under högst ett år från dödsfallet eller första borgenärssammanträdet.

Göres ej anmälan inom föreskriven tid eller godkännes icke föreståndaren, anses utskänkningstillståndet hava upphört den dag anmälningstiden utgick eller beslut angående föreståndaren meddelades.

2 mom. Vad i 1 mom. sägs skall ock gälla, där tillstånd till trafikutskänkning meddelats annan än systembolag och tillståndsinnehavaren avlidit eller råkat i konkurs; dock att vad där stadgas om kontrollstyrelsen i sådant fall skall avse den länsstyrelse som meddelat tillståndet.

21 §.

Under arbetsinställelse, vid ting, uppboordsstämma, inskrivningsförrättning, vapenövningsmöte eller annan truppsammandragning, under marknad, torgdag eller auktion så ock vid annan till större folksamling ledande förrättning, ävensom då eljest detaljhandel kan föranleda oordningar, må länsstyrelsen ävensom i stad polismyndighet samt å landet landsfiskal, fjärdingsman eller kommunalnämnd för visst tillfälle förbjuda försäljningen eller föreskriva erforderliga inskränkningar med avseende å densamma.

22 §.

Då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, må Konungen, där så prövas nödigt, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. I fall varom nu är sagt må ock sådant förordnande, även om det ej kan anses erforderligt för ordningens upprätthållande, meddelas av länsstyrelsen, där Konungen det medgivit.

4 KAP.

Om utminutering.

1 §.

Utminutering av spritdrycker eller vin må äga rum allenast till den vilken av systembolaget i det detaljhandelsområde som omfattar hans kyrkobokföringsort (*hemortsbolag*) erhållit tillstånd att inköpa sådana drycker.

För den som ej är kyrkobokförd inom riket är systembolaget i Stockholm att anse såsom hemortsbolag.

2 §.

Tillstånd att inköpa spritdrycker eller vin må icke meddelas den som ej fyllt tjuguet år.

3 §.

Kan det av särskild anledning befaras, att inköp av spritdrycker eller vin skall lända till skada för köparen eller annan, må inköp ej medgivas eller ock de inskränkningar i inköpen stadgas vilka finnas påkallade.

Prövning huruvida dylik åtgärd bör företagas skall särskilt äga rum i fråga om:

den som varit föremål för åtgärd enligt lagen om nykterhetsvård;
den som vårdats för delirium tremens eller annan sjukdom som uppstått genom bruk av alkoholhaltiga drycker;

den som gjort sig skyldig till straffbelagd handling och därvid varit påverkad av alkoholhaltiga drycker eller eljest varit överlastad av sådana drycker;

den som, i strid mot vad i denna förordning eller eljest är stadgat, gjort sig skyldig till olovlig befattning med alkoholhaltiga drycker eller kan befaras göra sig skyldig till sådan befattning;

den som för lösdriveri ådömts tvångsarbete eller tilldelats varning; samt
den som åtnjuter understöd från allmänna fattigvården eller, genom underlåtenhet att fullgöra sina ekonomiska förpliktelser gentemot närstående eller det allmänna, ådagalagt bristande skötsamhet i ekonomiskt avseende.

Angående meddelande av erforderliga uppgifter till ledning för systembolagens prövning förordnar Konungen.

4 §.

I fråga om spritdrycker skall hemortsbolaget, med hänsyn till köparens ålder och levnadsförhållanden, fastställa den högsta myckenhet som må av honom inköpas. Denna myckenhet må ej överstiga fyra liter för varje kalendermånad. Den må uttagas jämväl efter månadens utgång, dock ej senare än sex månader därefter.

Om särskilda skäl därtill äro, må tillstånd lämnas att vid vissa tillfällen inköpa större myckenhet än vad sålunda fastställts.

5 §.

För den som erhållit tillstånd till inköp skall bolaget utställa motbok, gällande för inköp å visst utminuteringsställe.

Vid utminutering skall i motboken verkställas anteckning om den försålda myckenheten och om dagen för försäljningen.

6 §.

1 mom. Vill någon stadigvarande verkställa inköp å utminuteringsställe, lydande under annat bolag än hemortsbolaget, äger sistnämnda bolag härtill lämna medgivande.

2 mom. Vill någon, som äger att hos ett bolag verkställa inköp, under kortare tid göra inköpen hos annat bolag, må förstnämnda bolag för viss tid, högst sex månader, utställa ett bevis som, åtföljt av motbok, berättigar till inköp hos ett eller flera andra bolag.

3 mom. De föreskrifter angående inköpen som av hemortsbolaget meddelats skola lända till efterrättelse jämväl i fall som i 1 och 2 mom. sägs.

7 §.

Där det finnes påkallat för ordnande av försändningen av spritdrycker eller vin till ort, där utminuteringsställe ej är beläget, äger bolag att å sådan ort inrätta särskilt utlämningsställe.

Är köpare bosatt å ort, där utminuterings- eller utlämningsställe ej finnes inrättat, äger bolaget utan kostnad för köparen försända varan till dennes närmaste post-, järnvägs-, omnibus- eller ångbåtsstation.

Vid försändning har bolaget att vidtaga sådana anordningar, att varan ej kommer annan än köparen tillhanda.

8 §.

Vid utminutering skall motboken uppvisas samt köparens egenhändigt undertecknade rekvisition ävensom betalning för varan avlämnas, innan avhämtning å utminuteringsställe må ske eller försändning till utlämningsställe eller köpare äga rum.

9 §.

1 mom. Motbok gäller endast för den å vilken den är utställd, och må förty ej någon tillhandagå med att å egen motbok för annans räkning anskaffa spritdrycker eller vin eller med att låta egen motbok av annan användas för inköp för dennes räkning.

2 mom. Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av spritdrycker eller vin.

10 §.

Utlämnning av spritdrycker eller vin må ej ske till den som synbarligen är berörd av starka drycker eller beträffande vilken länsnykterhetsnämnd efter vad särskilt stadgas meddelat förbud mot utminutering.

Avhämtning må icke äga rum genom ombud som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Vid utminutering må ej tillåtas, att något av det sålda förtäres på utminuteringsstället.

11 §.

Önskar någon inköpa visst slag av spritdrycker eller vin som ej hålles i lager av bolaget, skall bolaget, därest köparen ställer erforderlig säkerhet för betalningens fullgörande, söka anskaffa varan för försäljning på sedvanliga villkor till köparen.

12 §.

Ej må någon, genom personlig hänvändelse eller genom ombud, till annan än försäljare av spritdrycker eller vin till salu utbjuda sådana drycker eller därå upptaga beställningar eller eljest, för egen eller annans vinning, söka förmå någon att å utminuteringsställe inköpa spritdrycker eller vin.

13 §.

Försäljning till avhämtning må äga rum endast söckendagar mellan klockan nio förmiddagen och klockan sex eftermiddagen; dock må ej sådan försäljning å dag före sön- eller helgdag fortgå längre än till klockan fyra eftermiddagen. Utan hinder av vad nu stadgats må dock försäljning ske till den som befinner sig i lokalen, då försäljningen skall upphöra.

14 §.

Å utminuteringsställe skola ett exemplar av denna förordning ävensom prislista å spritdrycker och vin som där tillhandahållas vara för köpare tillgängliga. Å särskilt anslag skall tydligt angivas å vilka tider försäljning av spritdrycker och vin å utminuteringsstället äger rum.

15 §.

Det åligger systembolag att efter anfordran lämna dem som hava att taga befattning med tillsyn över denna förordnings efterlevnad tillträde till de försäljningsställen vilka deras tjänsteåligganden avse.

16 §.

Kontrollstyrelsen äger utfärda närmare föreskrifter i de ämnen som ovan i detta kapitel sägs.

17 §.

Förmenar någon, att bolag obehörigen vägrat honom inköpstillstånd eller utan tillräckliga skäl fastställt inskränkningar beträffande hans inköp, må han däröver föra klagan hos kontrollstyrelsen.

Över kontrollstyrelsens beslut må ej klagan föras.

5 KAP.

Om utskänkning.

1 §.

1 mom. Utskänkning av spritdrycker må äga rum endast i samband med verklig måltid bestående av lagad mat. Spritdryck som genom utspädning med vatten eller annan alkoholfri dryck erhållit särskilt låg alkoholhalt må dock utskänkas utan samband med måltid.

2 mom. Angående lägsta pris å måltid som i 1 mom. sägs samt utskänkning av spritdryck som enligt samma moment må utskänkas utan samband med måltid äger kontrollstyrelsen att utfärda föreskrifter. Kontrollstyrelsen må jämväl föreskriva, att till gäst må vid samma besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker.

2 §.

1 mom. Vid utskänkning av vin skall lagad mat vara att tillgå, där ej utskänkningen sker i samband med servering av konditorivaror.

2 mom. Där vin på grund av hög alkoholhalt eller annan anledning uppenbarligen är ägnat att tjäna såsom ersättning för spritdrycker, äger kontrollstyrelsen föreskriva, att vinet må utskänkas endast i samband med måltid och till viss högsta myckenhet.

3 §.

Vid offentligt skådespel, varieté- eller cirkusföreställning eller, med undantag av konsert, annan föreställning till vilken allmänheten har tillträde må ej utskänkning ske i lokal eller å plats, där föreställningen äger rum, eller i annan därmed i inre förbindelse stående lokal; dock må länsstyrelsen, sedan i annan stad än Stockholm magistraten samt på landet kommunalnämnden avgivit yttrande, för särskilda fall medgiva rätt till sådan utskänkning. Samma lag vare beträffande offentlig danstillställning å lokal som ej huvudsakligen är avsedd för restaurangrörelse.

4 §.

1 mom. Utskänkning må ej begynna före klockan tolv middagen och ej fortfa ra efter klockan tio eftermiddagen.

Länsstyrelsen må dock föreskriva, att utskänkningen skall avslutas tidigare än klockan tio eftermiddagen, eller, efter ansökan av systembolaget, medgiva, att utskänkningen må fortgå längre än till nämnda tidpunkt. Över sådan ansökan skall yttrande inhämtas av länsnykterhetsnämnden ävensom i Stockholm av stadsfullmäktige, i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige

samt på landet av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige. Ej må senare tid för utskänkningens avslutande bestämmas än fullmäktige förordat.

Yppas för särskilt tillfälle behov av att utskänkningen fortgår efter klockan tio eftermiddagen eller den av länsstyrelsen enligt andra stycket bestämda tiden, må länsstyrelsen, efter hörande av magistraten i annan stad än Stockholm samt kommunalnämnden på landet, jämlikt de grunder som av stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige må hava bestämts, medgiva sådan förlängning av utskänkningstiden.

Under högmässogudstjänst må ej utskänkning äga rum.

2 mom. Utlämnning av spritdrycker och vin till gäst skall upphöra senast en halv timme före utskänkningstidens utgång.

3 mom. Å tid då utskänkning ej är medgiven vare det förbjudet att låta spritdrycker eller vin å utskänkningsställe förtäras.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall ej äga tillämpning å trafik-utskänkning.

5 §.

1 mom. Har tillstånd erhållits att utskänka endast vin, vare det förbjudet att låta spritdrycker eller ersättningsmedel därför förtäras å utskänkningsstället. Ej heller må spritdrycker förvaras å detta ställe eller eljest på sådant sätt, att gästerna äga tillgång till desamma. Det vare ock förbjudet för gäst att å sådant utskänkningsställe förtära spritdrycker eller ersättningsmedel därför.

2 mom. Har tillstånd till utskänkning av vin meddelats beträffande hotell eller pensionat vid hälsobrunn, å badort eller å annan plats där kurortsrörelse eller därmed likartad verksamhet bedrives, må länsstyrelsen, där utskänkning av spritdrycker ej äger rum å orten, efter hörande av magistrat eller kommunalnämnd, medgiva, att gäst med vilken avtal om bespisning träffats för minst tre dagar må tillåtas att å utskänkningsstället förtära spritdrycker som av honom medförts. Medgivande som nu nämnts må ej meddelas för längre tid än ett år för varje gång.

6 §.

Den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd må ej tillåta, att något av det sålda medföres från utskänkningsstället; och vare det gäst förbjudet att därifrån medföra utskänkt spritdryck eller vin.

7 §.

Ej må den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkningsstället inköpa spritdrycker eller vin.

8 §.

Utskänkning må ej äga rum till den som kan antagas ej hava fyllt aderton år.

Ej heller må utskänkning äga rum till den beträffande vilken länsnykterhetsnämnd efter vad särskilt stadgas meddelat förbud mot utskänkning eller som eljest vederligen missbrukar starka drycker eller därav synbarligen är berörd; och må person som sist nämnts ej heller tillåtas att uppehålla sig å utskänkningsställe.

9 §.

1 mom. Utsknkningsställe skall vara beläget vid öppen gata, väg eller torg eller eljest på sådant sätt att tillsyn däröver ej försväras.

Ej må utskänkingsställe förläggas inom eller omedelbart invid kasernområde eller läger eller, utan Konungens tillstånd, annat område, som blivit för krigsmaktens behov upplåtet.

2 mom. Utskänkingslokal skall vara ljus och luftig, hava en i förhållande till rörelsens omfattning tillräcklig storlek samt hållas i ordentligt skick.

I utskänkingslokal skall friskt dricksvatten hållas för gäst tillgängligt.

10 §.

Ombyte av utskänkingsställe må ej ske utan samtycke av den myndighet som meddelat tillstånd till utskänkningen; och skall dessförinnan yttrande inhämtas från dem som blivit hörda över tillståndsansökningen.

11 §.

Utskänkning må endast äga rum i lokal eller å plats som vid besiktning blivit godkänd. Då på grund av förändring inom utskänkingslokal eller eljest anledning förefinnes, må ny besiktning verkställas.

Besiktning hålles i stad av stadsfiskal och på landet av landsfiskal med biträde av två personer, av vilka den ena utses av nykterhetsnämnden i kommunen samt den andra i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten och på landet av kommunalnämnden.

Kostnad för besiktning gäldas av tillståndsinnehavaren enligt taxa som kontrollstyrelsen fastställer. Kontrollstyrelsen äger jämväl i övrigt meddela erforderliga föreskrifter angående besiktning.

Har lokal eller plats för utskänkning ej blivit godkänd vid besiktning, må klagan däröver föras hos kontrollstyrelsen.

12 §.

1 mom. Utskänkning må icke vara förenad med annan handel till vars drivande särskild anmälan fordras.

2 mom. I öppen salubod för handel med andra varor än spritdrycker och vin ävensom i de för sådan rörelse använda lägenheter, vid torghandel och auktioner, vid handel med lappbefolkningen samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än spritdrycker och vin vare utdelning av sådana drycker även utan betalning förbjuden.

13 §.

Vad i 4 kap. 14 § sägs om utminuteringsställe skall äga motsvarande tillämpning å utskänkingsställe.

14 §.

Beträffande den som innehar tillstånd till utskänkning eller i dennes frånvaro ombesörjer försäljningen skall vad i 4 kap. 15 § sägs äga motsvarande tillämpning.

6 KAP.

Om systembolag och restaurangbolag.

1 §.

Systembolag som i 3 kap. 2 § sägs antages av länsstyrelsen för tid intill dess länsstyrelsen annorlunda förordnar.

2 §.

Systembolag må driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet, såvitt kontrollstyrelsen därtill lämnar medgivande, ävensom idka detaljhandel med pilsnerdricka samt alkoholfria och därmed jämförliga drycker.

3 §.

Stiftare av systembolag så ock annan aktieägare i sådant bolag skall vara här i riket bosatt svensk medborgare som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga aktie i bolaget.

Antalet aktieägare som ej må understiga tio eller överstiga tjugu skall vara i bolagsordningen bestämt.

Aktieägare må icke äga mer än en aktie.

Tillstånd att äga aktie må ej meddelas, med mindre den som söker sådant tillstånd till länsstyrelsen avlämnat förbindelse att på anmodan av länsstyrelsen överlåta sin aktie till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter sex procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

Å aktiebrev skola de rörande aktieägare i första, tredje och fjärde styckena meddelade bestämmelserna finnas angivna.

Nedgår antalet aktieägare under det antal som är bestämt i bolagsordningen, skall bolaget träda i likvidation, där ej tillräckligt antal aktieägare inträtt inom sex månader.

4 §.

Systembolags styrelse skall bestå af fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen en ledamot som tillika är ordförande, landstinget en ledamot, länsnykterhetsnämnden två ledamöter samt bolagsstämman en ledamot. För varje ledamot utses på enahanda sätt en suppleant.

I styrelsen för systembolaget för Stockholms stad och län skola länsnykterhetsnämnderna för Stockholms stad och Stockholms län utse vardera en ledamot jämte suppleant.

Styrelsen för systembolag vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad som ej deltagar i landsting skall bestå af ytterligare en ledamot som, jämte suppleant för honom, utses af stadsfullmäktige i den staden.

5 §.

Då stiftelseurkunden ingives till länsstyrelsen, skall vid densamma vara fogat förslag till bolagsordning som underställes länsstyrelsen för godkännande.

Varder ej å konstituerande bolagsstämman förslaget till bolagsordning utan ändring antaget, vare frågan om bolagets bildande förfallen.

Ansökning om bolagets registrering, vid vilken ansökning skall finnas fogat bevis om länsstyrelsens godkännande av bolagsordningen ävensom förteckning över dem som erhållit länsstyrelsens tillstånd att vara aktieägare, må göras af den ledamot af bolagets styrelse som utsetts å bolagsstämma; och skall i avseende å detta ärende vad i lagen om aktiebolag är stadgat om styrelsen och styrelseledamöterna gälla den af stämman valda ledamoten.

Sedan öfriga styrelseledamöter och suppleanter utsetts samt beslut fattats rörande befogenheten att teckna bolagets firma, skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan härom för registrering.

6 §.

Systembolags räkenskapsår skall vara kalenderår.

Av systembolags utdelningsbara årsvinst må till aktieägare utdelas högst sex procent å aktiebeloppet.

Utöver vad i lagen om aktiebolag är föreskrivet om avsättning till reservfond skola avsättningar till fonder och avskrivningar företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter.

Systembolags årsvinst skall, i den mån densamma ej skall användas till avsättningar till reservfonden eller andra fonder, till avskrivningar i enlighet med vad i nästföregående moment sägs eller till utdelning åt aktieägarna, tillkomma statsverket och skall inom vågån av maj månad nästpåföljande år insättas å statsverkets giroräkning i riksbanken.

Det överskott som vid upplösning av systembolag må finnas, sedan bolagets samtliga skulder blivit guldna och till aktieägarna utbetalats aktiernas nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan innejår hos bolaget, ävensom ränta efter sex procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker, skall tillkomma statsverket.

7 §.

Befogenhet eller skyldighet som enligt lagen om aktiebolag tillkommer bolagsstämma skall i fråga om systembolag tillkomma dess styrelse; dock att bolagsstämma skall äga besluta om ändring av bolagsordningen, fastställande av balansräkning, beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet för styrelsen, val och entledigande av en styrelseledamot och en revisor samt suppleanter för dessa.

Ändring av bolagsordningen må beslutas av bolagsstämma i den ordning som är föreskriven i lagen om aktiebolag men skall för att bliva gällande godkännas av länsstyrelsen. Ej må ändringen registreras med mindre sådant godkännande styrkes.

Varder ej ansvarsfrihet styrelsen beviljad, må å bolagets vägnar talan å förvaltningen efter vad i lagen om aktiebolag är stadgat föras av aktieägare i bolaget.

8 §.

Systembolag må ej i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolag vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

9 §.

Systembolag äger bilda särskilt aktiebolag (*restaurangbolag*) för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet.

10 §.

Systembolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- 1) inrätta, flytta eller nedlägga utminuteringsställe eller restaurang;
- 2) inköpa eller avhända sig fastighet;
- 3) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;

4) ingå viktigare hyresavtal och inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;

5) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;

6) bilda restaurangbolag samt förvärva eller avhända sig aktier och andelar i bolag eller ekonomisk förening;

7) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets inflytande å företag, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt;

8) placera kapital annorledes än å bankräkning; eller

9) besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring.

11 §.

Ledamot och suppleant i systembolags styrelse ävensom revisor och suppleant för denne äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter.

12 §.

Systembolag står vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande bolagets förvaltning eller eljest i denna förordning särskilt angivna hänseenden.

13 §.

Granskning av systembolags ekonomiska förvaltning skall årligen företagas av kontrollstyrelsen. På grundval av denna granskning har kontrollstyrelsen att å det allmänna vägnar besluta om ansvarsfrihet åt bolagets styrelse samt att vidtaga åtgärd som erfordras till följd av att ansvarsfrihet vägrats eller vartill eljest anledning må förefinnas.

14 §.

I fråga om systembolaget för Stockholms stad och län skall vad enligt detta kapitel ankommer på länsstyrelsen ankomma på överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamt; dock må tillstånd att äga aktie i nämnda bolag meddelas beträffande den som är bosatt i staden av överståthållarämbetet och den som är bosatt inom länet av länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Aktierna i restaurangbolag skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier; och skall stamaktiekapitalet utgöra lägst tio och högst tjugu procent av bolagets sammanlagda aktiekapital.

Stamaktie må ej ägas av annan än systembolaget.

Varje stamaktie medför rätt till tio röster och varje preferensaktie rätt till en röst.

2 mom. Bolagsordning för restaurangbolag ävensom ändring i sådan bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen och skall bevis därom fogas vid registreringsansökningen.

3 mom. Restaurangbolag må ej bereda preferensaktieägarna vinning utöver skälighetsutdelning å aktie, och äger vad i 8 § stadgas jämväl i övrigt motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

4 mom. Restaurangbolags styrelse skall bestå av fem ledamöter med lika många suppleanter. Tre ledamöter och tre suppleanter utses av stamaktieägaren, två ledamöter och två suppleanter av preferensaktiägarna.

Av stamaktieägaren utsedd ledamot och suppleant så ock verkställande direktör i bolaget må ej äga preferensaktie i bolaget.

5 mom. Restaurangbolag må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.

6 mom. Restaurangbolag må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen inrätta, flytta eller nedlägga restaurang, ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller företaga åtgärd som i 10 § under 2)—4) eller 8)—9) sägs.

Bestämmelserna i 11 § skola äga motsvarande tillämpning å restaurangbolag.

7 mom. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer för vilka skola utses suppleanter.

Å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, och må härtill utses endast av handelskammare auktoriserad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämföras med sådan.

Å samma stämma utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant.

8 mom. Kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorernas granskning av restaurangbolags förvaltning och räkenskaper ävensom när som helst företaga särskild granskning.

16 §.

Konungen meddelar närmare föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel.

17 §.

I fråga om systembolag och restaurangbolag skola, såvitt ej annat följer av vad om sådant bolag i detta kapitel eller eljest är särskilt stadgat, de angående aktiebolag enligt lag i allmänhet gällande bestämmelser lända till efterrättelse.

7 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

1 §.

1 mom. Den som utan att äga rätt till försäljning enligt denna förordning avvitrar spritdrycker eller vin, straffes för olovlig försäljning med dagsböter, dock ej under tio.

Beträdes någon, som förut fällts till straff för olovlig försäljning av spritdrycker eller vin, andra gången eller oftare med sådan förbrytelse eller bedriver någon olovlig försäljning i större omfattning eller yrkesmässigt, straffes med dagsböter, dock ej under trettio, eller med fängelse i högst ett år.

Har förbrytelse varom ovan sägs icke skett i större omfattning eller yrkesmässigt, må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, straffet nedsättas till fem eller, vid upprepade förbrytelser, tio dagsböter.

2 mom. Har den som beträdes med olovlig försäljning av spritdrycker eller vin förut fällts till straff för förbrytelse som avses i 30 § 1 mom. eller 31 § 2 mom. förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin eller i 22 § 1 mom. eller 23 § 1 mom. förordningen angående handel med

skattefri sprit eller i 11 § 1 mom. första stycket eller 2 mom. första stycket förordningen angående vissa alkoholhaltiga preparat m. m., straffes såsom för upprepade olovlig försäljning av spritdrycker eller vin.

3 mom. I fall som i denna paragraf avses vare de å försäljningsstället med därtill hörande lägenheter befintliga eller eljest för försäljning avsedda spritdrycker eller vin tillika med kärl och emballage vari de förvaras underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Vad i denna paragraf stadgas skall jämväl äga tillämpning, om någon som ej äger rätt till försäljning av spritdrycker eller vin genom bytshandel avhänder sig sådan dryck eller eljest använder den såsom betalningsmedel.

2 §.

1 mom. Tillhandagår någon mot föreskrifterna i 4 kap. 9 § 1 mom. med anskaffande av spritdrycker eller vin, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning eller yrkesmässigt eller beträdes någon som förut fällts till straff för förbrytelse som nu sagts andra gången eller oftare med sådan förbrytelse, eller bryter någon mot föreskriften i 4 kap. 9 § 2 mom., vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

2 mom. Har någon med motbok vidtagit åtgärd i syfte att därigenom möjliggöra inköp av spritdrycker eller vin i större myckenhet än den vartill motboken eljest berättigar, och har han eller med hans vetskap annan gjort bruk av den ändrade motboken, straffes, där ej gärningen eljest är belagd med straff, med dagsböter.

3 §.

Har någon gjort sig förfallen till ansvar enligt 1 eller 2 § för förbrytelse som skett i större omfattning eller yrkesmässigt, skall han dömas att utgiva det belopp i penningar som kan anses motsvara den vinst han genom förbrytelsen erhållit.

4 §.

Överskrides rätt till partihandel, vare straffet dagsböter, dock ej under fem. Äro omständigheterna försvårande eller sker överskridande andra gången eller oftare, må till fängelse dömas.

5 §.

1 mom. Överskrider någon den i 1 kap. 4 § 1 mom. stadgade rättighet till försäljning av spritdrycker och vin i visst fall å apotek, straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har den som äger rätt att utfärda recept å spritdrycker och vin genom missbruk av denna rätt tillhandagått annan med anskaffande av dylika drycker, straffes med dagsböter. Sker förbrytelsen i större omfattning och mot ersättning, vare straffet dagsböter, ej under tjugu, eller fängelse i högst sex månader.

6 §.

1 mom. Avyttrar någon vid detaljhandel med spritdrycker eller vin sådana drycker av annat slag än försäljningsrättigheten avser,

eller beträdes någon vid utminutering med olovlig utskänkning eller vid utskänkning med olovlig utminutering,

eller idkar någon detaljhandel med spritdrycker eller vin å annat ställe än därtill uppgivet eller medgivet är,

eller fortsätter någon, oaktat återkallelse av meddelat tillstånd till försäljning eller förbud däremot delgivits honom, med försäljningen, straffes som i 1 § 1 mom. sägs.

2 mom. Har försäljning skett av drycker av annat slag än försäljningsrätten avser, skall i fråga om sådana drycker med kärl och emballage tillämpas även vad i 1 § 3 mom. finnes stadgat.

7 §.

Bryter någon mot 4 kap. 14 § eller 5 kap. 2 § 1 mom., 7 §, 9 § 2 mom. andra stycket eller 13 § eller bryter gäst å utskänkingsställe mot 5 kap. 5 § 1 mom. eller 6 §, straffes med böter från och med fem till och med etthundra kronor.

8 §.

Bryter den som handhar tillåten försäljning av spritdrycker eller vin eller någon hos honom anställd i andra fall än förut i detta kapitel sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot de föreskrifter som vederbörande myndighet i enlighet med denna förordning kan hava meddelat, straffes, där ej annorlunda särskilt stadgas, med dagsböter.

9 §.

Dömes någon till ansvar enligt 6 eller 8 § för förbrytelse vid utskänkning, till vilken tillstånd innehaves av annan än systembolag, och har han förut undergått bestraffning för förbrytelse i samma utskänkingsrörelse mot någon av nämnda paragrafer, må tillståndsinnehavaren förklaras sin rätt till försäljning förlustig.

10 §.

Bryter någon som ej handhar försäljning enligt denna förordning mot 4 kap. 12 § eller förbryter sig någon mot stadgandet i 5 kap. 12 § 2 mom., straffes med dagsböter.

11 §.

1 mom. Spritdrycker eller vin som till riket införas av annan än den vilken enligt 2 kap. 10 § är berättigad till införsel av sådana drycker må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras. Sker ej återutförsel inom fyra månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses hava mottagits av tullanstalt, hemfaller varan till kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 20 § 2 mom. är stadgat.

2 mom. Är införsel av spritdrycker eller vin belagd med straff enligt gällande bestämmelser om ansvar för olovlig varuinförsel, skola de i sådant avseende meddelade föreskrifter lända till efterrättelse. I fråga om försäljning av olovligt införda spritdrycker eller vin skall gälla vad i 20 § 2 mom. sägs.

3 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. från fartyg ilandför spritdrycker eller vin vilka förtullats såsom överskott av skeppsproviant, straffes med dagsböter, och vare dryckerna tillika med kärl och emballage underkastade beslag och förbrutna.

4 mom. Den som mot stadgandet i 2 kap. 10 § 4 mom. disponerar å provianteringsfrilager upplagda spritdrycker eller vin annorledes än till fartygs proviantering eller utrustning i föreskriven ordning, straffes med dagsböter.

12 §.

Den som i följd av bestämmelserna i 2 kap. 8 § undfått del av där avsedd tillverkares räkenskaper och verifikationer, så ock den som haft eller har att

taga befattning med tillsyn å sådan utskänkning, vartill tillstånd överlåtits, må icke, där det ej kan anses påkallat av tjänstens intresse, yppa affärsförhållanden varom han fått kunskap. Gör han detta och framgår ej av omständigheterna, att han om de affärsförhållanden erhållit kännedom å tid, då han ej innehaft dylik befattning, straffes med dagsböter. Sker det för att göra skada eller begagnar han sig av sin kännedom till egen eller annans fördel, må dömas till fängelse.

13 §.

Skulle den som är pliktig att åtala förbrytelser mot denna förordning själv beträdas med olovlig försäljning av spritdrycker eller vin, vare det ansett som försvårande omständighet, och vare han därjämte förlustig tjänsten.

14 §.

Den som under tid då han är ställd under åtal för förbrytelse mot denna förordning fortsätter samma förbrytelse, skall för varje gång åtal därför anhängiggöras fällas till särskilt ansvar; dock må, där till fängelse dömes, sammanlagda fängelsestraffet ej överstiga två år.

15 §.

1 mom. Den som uppsåtligen förleder annan till förbrytelse varom i 1 eller 2 § sägs eller vid utförande av sådan förbrytelse med råd eller dåd uppsåtligen hjälper, så att gärningen därigenom sker, straffes som vore han själv gärningsman. Har någon före brottets utförande eller vid utförandet, dock i mindre mån än nyss är sagt, med råd eller dåd gärningen främjat, straffes efter ty som han provas hava till brottet bidragit.

Den till vilken spritdrycker eller vin avyttrats eller eljest anskaffats vare ej förfallen till ansvar för delaktighet i gärningen enligt vad i första stycket sägs.

2 mom. Husbonde ansvarar för förbrytelse som vid handhavande av detaljhandel begås av hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förbrytelsen begången av honom själv, därest ej omständigheterna göra sannolikt, att förbrytelsen skett utan hans vetskap och vilja.

16 §.

Den som idkar detaljhandel vare pliktig tillhandagå nykterhetsnämnd eller av nämnden utsett ombud med erforderliga upplysningar.

17 §.

Det åligger länsstyrelsen att övervaka iakttagandet av vad i denna förordning är stadgat.

Polismyndighet i stad samt landsfiskal, fjärdingsman och kommunalnämnd å landet skola tillse, att å ställe där detaljhandel idkas ordning iakttages samt de i denna förordning meddelade föreskrifter noga efterföljas.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må länsstyrelsen förordna lämplig polisman att fullgöra vad enligt denna förordning åligger landsfiskal.

18 §.

Tredskas systembolag att fullgöra de i denna förordning för sådant bolag meddelade föreskrifter eller de föreskrifter som kontrollstyrelsen för bolaget

utfärdat, äger länsstyrelsen efter omständigheterna förelägga bolagets styrelseledamöter vite eller förbjuda bolaget att efter utsatt skälig tid fortsätta med försäljningen, om de åsidosatta föreskrifterna ej iakttagas.

19 §.

1 mom. Allmän åklagare samt de vilka särskilt antagits att vaka över förordningens efterlevnad åligger att åtala förbrytelser mot densamma.

2 mom. I övrigt äger envar rättighet att för sådana förbrytelser anställa åtal, dock ej föräldrar och barn eller makar eller syskon mot varandra, ej heller annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, ej fosterbarn mot fosterföräldrar och ej heller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

3 mom. Då åtal anställles av annan än den som är nämnd i 1 mom. give han sin talan allmän åklagare till känna så tidigt, att denne må kunna övervara målets utförande.

4 mom. Åtal anhängiggöres vid allmän domstol.

20 §.

1 mom. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 11 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes särskilt stadgat.

2 mom. Spritdrycker eller vin som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förbrutna skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till systembolag eller partihandelsbolaget. Kunna förbrutna drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket spritdrycker eller vin sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris efter grunder som av kontrollstyrelsen fastställas inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare, där spritdrycker eller vin som ej förklaras förbrutna försäljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den erlagda köpesumman för spritdrycker eller vin som försålts på grund av stadgandet i 11 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; skolande, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket tillhanda.

21 §.

Böter som äro ådömda efter denna förordning skola, om tillgång saknas till deras gäldande, förvandlas enligt allmän strafflag.

22 §.

Av böter som ådömas enligt denna förordning, penningbelopp som utdömas jämlikt 3 § samt värdet av spritdrycker eller vin jämte kärl och emballage som enligt denna förordning dömas förbrutna tillfalle åklagaren en tredjedel, dock högst femhundra kronor. Lika del skall, om särskild angivare eller beslagare finnes, tillfalla denne, men om så ej är fallet, ställas i Stockholm till överståthållarämbetets, i annan stad till magistratens samt på landet till länsstyrelsens förfogande att, i enlighet med föreskrifter som Konungen utfärdar,

användas till uppmuntran av polismän som ådagalagt synnerligt nit vid beivrande av olovlig hantering av spritdrycker eller vin. Återstoden tillfaller kronan.

Andel som nu sagts tillkomme dock ej angivare, då angivelse skett av föräldrar mot barn, barn mot föräldrar, makar eller syskon mot varandra, annan skyldeman mot den hos vilken han njuter kost eller underhåll, fosterbarn mot fosterföräldrar eller tjänare mot husbondefolk under den tid de äro i tjänsten.

23 §.

Ej vare någon jävig att bära vittne angående olovlig försäljning av spritdrycker eller vin endast på den grund att han därvid tillhandlat sig eller förtärt sådana drycker.

24 §.

Vad enligt denna förordning tillhör stadsfullmäktiges handläggning tillkommer i stad där fullmäktige ej finnas allmän rådstuga; och skall på landet vad som tillhör kommunalfullmäktiges handläggning tillkomma kommunalstämma, där fullmäktige ej finnas.

Vad enligt denna förordning tillhör magistrats handläggning tillkommer poliskammare i stad, där sådan finnes.

Förslag

till

Förordning om införande av förordningen angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordningen) samt lagen om nykterhetsvård.

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

Från och med den 1 oktober 1937 skola, såvitt ej nedan annorlunda stadgas, förordningen angående försäljning av spritdrycker och vin (spritdrycksförordningen) samt lagen om nykterhetsvård lända till efterrättelse.

Genom de nya författningarna upphävas förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker;

lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlagen);

förordningen den 13 maj 1846 (nr 15 sid. 8) om ansvar å den som åt fånge eller kronoarbetskarl olovligen anskaffar brännvin eller andra spirituösa drycker; samt

kungörelsen den 21 december 1904 (nr 69 sid. 1) angående förbud mot post-

befordran av paket, innehållande brännvin eller andra brända eller destillerade spirituösa drycker;

tillika med alla de särskilda stadganden som innefatta ändring av vad de sålunda upphävida författningarna innehålla eller tillägg därtill;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot de nya författningarnas bestämmelser.

2 §.

Sådan rättighet till detaljhandel med rusdrycker som avses i förordningen den 14 juni 1917 må icke meddelas för längre tid än till den 1 oktober 1937.

3 §.

Indelning av riket i detaljhandelsområden jämlikt 3 kap. 1 § spritdrycksförordningen skall ske före den 1 augusti 1936 att gälla från och med den 1 oktober 1937.

4 §.

Ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnder samt i systembolags styrelser skola utses första gången enligt de nya författningarna å följande tider:

de ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnderna och i systembolagens styrelser, vilka skola väljas av landstingen, vid 1936 års lagtima möte, övriga ledamöter och suppleanter i länsnykterhetsnämnderna före den 1 september 1936,

de ledamöter och suppleanter i systembolagens styrelser, vilka skola utses av kontrollstyrelsen, länsnykterhetsnämnderna och stadsfullmäktige, före den 15 september 1936 samt

de ledamöter och suppleanter i systembolagens styrelser, vilka skola väljas av aktieägarna, å konstituerande bolagsstämma.

5 §.

Systembolag som ämnar bedriva verksamhet från den 1 oktober 1937 skall söka antagande av länsstyrelsen före den 1 november 1936. Å sådant bolag skola bestämmelserna i 6 kap. spritdrycksförordningen om tillstånd att äga aktie i systembolag samt om systembolags bildande och vad därmed sammanhänger äga tillämpning.

6 §.

Ansökan om tillstånd till årsutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1937 skall göras av systembolag senast den 31 december 1936 samt av fullmäktige eller stämma i vederbörande kommun senast den 31 mars 1937. I fråga om sådan ansökan skola bestämmelserna i 3 kap. spritdrycksförordningen i tillämpliga delar lända till efterrättelse och skola därvid i förekommande fall jämväl reglerna om turistutskänkning träda i tillämpning.

Ansökan om tillstånd till tillfällig utskänkning eller trafikutskänkning som avser tiden efter den 1 oktober 1937 skall, även där ansökan göres före sistnämnda dag, behandlas i den ordning som föreskrives i 3 kap. spritdrycksförordningen.

Har tillstånd till utskänkning meddelats på grund av sådan ansökan som ovan i denna paragraf sägs, skall om överlåtelse av tillståndet gälla vad i 3 kap. spritdrycksförordningen stadgas angående sådan överlåtelse.

7 §.

Tillgångar och skulder i sådant bolag som avses i 17 § förordningen den 14 juni 1917 skola övertagas av det i spritdrycksförordningen avsedda systembolag inom vars detaljhandelsområde det förra bolagets styrelse har sitt säte.

8 §.

Kontrollstyrelsen har att meddela närmare anvisningar angående nedläggande av rörelsen å de bolag som omförmålas i 17 § förordningen den 14 juni 1917 samt angående rörelsens övertagande av systembolag som avses i spritdrycksförordningen.

Styrelseledamöterna i sistnämnda bolag skola, sedan de utsetts jämlikt 4 § här ovan, biträda vid förberedelserna för rörelsens övertagande.

9 §.

Bestämmelserna i 19 § 6—8 mom. förordningen den 14 juni 1917 skola tillämpas beträffande granskning av bolags förvaltning och räkenskaper för tiden från den 1 januari till den 1 oktober 1937.

10 §.

Bestämmelserna i 6 kap. 15 § 1 mom. spritdrycksförordningen om stamaktier och preferensaktier i restaurangbolag skola icke utgöra hinder för att i dylika bolag, där vid spritdrycksförordningens ikraftträdande annat förhållande mellan olika slag av aktier är gällande, detta förhållande bibehålles; dock att stamaktiernas sammanlagada röstetal icke må utgöra mindre del av samtliga aktiers röstetal än vad nämnda bestämmelser medgiva.

11 §.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i de nya författningarna, skall denna bestämmelse i stället tillämpas.

Förslag

till

Kungörelse angående meddelande av vissa uppgifter för utminuteringskontrollen.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Har någon av underrätt blivit sakfälld för fylleri,
för olovlig försäljning av spritdrycker eller vin eller för olovligt tillhandagående med anskaffande av sådana drycker,
för brott mot 30 eller 31 § förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin,

för brott mot 22 eller 23 § förordningen angående handel med skattefri sprit,
för brott mot 11 § 1 eller 2 mom. förordningen angående vissa alkoholhaltiga preparat m. m.,

för brott mot lagen med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin,

för framförande av motorfordon under påverkan av alkoholhaltiga drycker, eller

för annan straffbelagd handling begången medan den sakfällde varit påverkad av dylika drycker,

skall från rätten inom en vecka efter utslagets meddelande därom insändas uppgift till den sakfälldes hemortsbolag.

Lag samma vare där högre rätt dömer till ansvar för brott varom i denna paragraf sägs och uppgift ej bort från lägre rätt insändas.

2 §.

Har någon jämlikt 96 § strafflagen för krigsmakten av befälhavare belagts med disciplinstraff för fylleri, åligger det befälhavaren att inom en vecka insända uppgift därom till hans hemortsbolag.

3 §.

Har någon för lösdriveri ådömts tvångsarbete eller tilldelats varning som av länsstyrelse kungöres, åligger det länsstyrelsen att inom en vecka efter dess prövning av ärendet insända uppgift därom till hans hemortsbolag.

4 §.

Där utslag eller beslut som avses i 1, 2 eller 3 § blivit av högre myndighet upphävt, åligger det nämnda myndighet att inom en vecka därefter underrätta det systembolag till vilket uppgift från den lägre myndigheten skolat insändas.

5 §.

Har kommunal nykterhetsnämnd eller länsnykterhetsnämnd vidtagit hjälpåtgärd eller gjort framställning om tvångsintagande å alkoholistanstalt enligt lagen om nykterhetsvård, skall nämnden ofördröjligen insända uppgift därom till hemortsbolaget för den person som avses med åtgärden.

6 §.

Angående understöd från allmänna fattigvården skall uppgift minst en gång varje kvartal insändas från fattigvårdsstyrelsen till understödstagares hemortsbolag.

7 §.

Direktör eller föreståndare för allmän alkoholistanstalt skall såvitt möjligt i god tid före utskrivning insända uppgift därom till den utskrivnes hemortsbolag.

Motsvarande skyldighet åligger vederbörande läkare vid lasarett eller därmed jämförlig anstalt, sjukstuga eller allmän, kommunal eller enskild anstalt för sinnessjuka beträffande den som utskrives från anstalten efter där erhållen vård för delirium tremens eller annan sjukdom som uppstått genom bruk av alkoholhaltiga drycker.

8 §.

Där ovisshet råder om rätt hemortsbolag, skall uppgift insändas till systembolaget i Stockholm. Detta bolag skall söka utröna hemortsbolaget och där-
efter överlämna uppgiften till detsamma.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 oktober 1937.

Förslag

till

Bolagsordning för systembolag.

§ 1.

Detta bolag, vars firma är Systemaktiebolaget i, är grundat på aktier enligt bestämmelserna i gällande aktiebolagslag och spritdrycksförordning.

§ 2.

Bolaget har till ändamål att idka sådan verksamhet som enligt gällande författningar tillkommer systembolag.

§ 3.

Bolagets styrelse har sitt säte i

§ 4.

Bolagets aktiekapital skall utgöra (bestämt belopp) kronor.

§ 5.

Aktie skall lyda å 1,000 kronor och aktiebrevens skola ställas till viss man.

§ 6.

Antalet aktieägare skall utgöra (bestämt antal, lägst 10 och högst 20).

Aktieägare må ej äga mer än en aktie.

Aktie må ägas endast av här i riket bosatt svensk medborgare som av länsstyrelsen erhållit tillstånd att äga sådan aktie och därvid förbundit sig att på anmodan av länsstyrelsen överlåta aktien till behörig person mot erhållande av aktiens nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter sex procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker.

§ 7.

Av bolagets utdelningsbara årsvinst må till aktieägarna utdelas högst sex procent å aktiebeloppet.

Utöver vad i lagen om aktiebolag är föreskrivet om avsättning till reserv-

fond skola avsättningar till fonder och avskrivningar företagas i enlighet med kontrollstyrelsens föreskrifter.

Bolagets årsvinst skall, i den mån densamma ej skall användas till avsättningar till reservfonden eller andra fonder, till avskrivningar eller till utdelning åt aktieägarna, tillkomma statsverket och skall inom utgången av maj månad nästpåföljande år insättas å statsverkets giroräkning i riksbanken.

Det överskott som vid bolagets upplösning må finnas, sedan samtliga skulder blivit guldna och till aktieägarna utbetalats aktiernas nominella belopp jämte vinstutdelning för nästföregående år, i den mån sådan inestår hos bolaget, ävensom ränta efter sex procent å aktiebeloppet från löpande årets början till dess betalning sker, skall tillkomma statsverket.

§ 8.

1. Bolagets styrelse skall bestå av fem ledamöter, utsedda för ett år i sänder. Av dessa utser kontrollstyrelsen en ledamot som tillika är ordförande, landstinget en ledamot, länsnykterhetsnämnden två ledamöter samt bolagsstämman en ledamot. För varje ledamot utses på enahanda sätt en suppleant.¹

2. Styrelseledamot som utses av bolaget och suppleant för denne skall årligen väljas å ordinarie bolagsstämma för tiden till nästa ordinarie stämma. Övriga ledamöter och suppleanter utses årligen. Avgående ledamot eller suppleant kan återväljas.

3. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden i regel en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall ock utlysas, när det påkallas av minst två styrelseledamöter eller av bolagets verkställande direktör.

4. Styrelsen är beslutförför, när minst tre ledamöter äro tillstädes, såvida dessa äro om beslutet ense. Frågor av större betydelse skola, därest minst två ledamöter så påfordra, behandlas vid två styrelsesammanträden.

Suppleant äger städe närvara vid styrelsens sammanträden.

5. Befogenhet eller skyldighet som enligt lagen om aktiebolag tillkommer bolagsstämma skall tillkomma styrelsen; dock att bolagsstämma skall äga besluta om ändring av bolagsordningen, fastställande av balansräkning, beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet för styrelsen, val och entledigande av en styrelseledamot och en revisor samt suppleanter för dessa.

6. Styrelsen äger genom enhälligt beslut uppdraga åt en eller flera delegerade att under styrelsens överinseende utöva dess beslutanderätt i vissa avseenden, såsom ärenden rörande den individuella försäljningskontrollen eller angående detaljhandel eller restaurangrörelse å viss ort. Närmare bestämmelser härom lämnas i särskild arbetsordning vilken skall godkännas av kontrollstyrelsen.

7. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll.

§ 9.

Bolagets firma tecknas av den eller dem bland styrelsens ledamöter eller suppleanter som styrelsen därtill utser. Styrelsen må ock bemyndiga annan än styrelseledamot eller suppleant att teckna firman.

§ 10.

Bolagets verkställande direktör utses av styrelsen.

Befattningen såsom verkställande direktör skall kungöras till ansökan ledig

¹ Styrelsen för systembolag, vars detaljhandelsområde omfattar Stockholm eller annan stad som ej deltagar i landsting, skall delvis ha annan sammansättning enligt 6 kap. 4 § andra och tredje styckena spritdrycksförordningen, varför motsvarande ändringar för dessa fall måste göras i bolagsordningarna.

på sätt kontrollstyrelsen föreskriver. Bland de sökande har bolagsstyrelsen att utse den som med hänsyn till erfarenhet, intresse och ådagalagd duglighet är bäst ägnad för befattningen. Styrelsens val skall för godkännande underställas kontrollstyrelsen.

Kontrollstyrelsen äger föreskriva att samma förfarande skall tillämpas vid besättande av annan ledande befattning inom bolaget.

§ 11.

Verkställande direktören har skyldighet att, där ej styrelsen annorledes beslutat, övertaga styrelsens sammanträden och föredraga ärendena inom styrelsen samt äger, ändå att han icke är ledamot av styrelsen, att därvid väcka förslag och göra framställningar, att delta i överläggningarna och att få sin avvikande mening antecknad till protokollet.

§ 12.

Bolaget må ej i någon form bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolaget vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

§ 13.

Bolaget må ej utan samtycke av kontrollstyrelsen

- a) inrätta, flytta eller nedlägga utminuteringsställe eller restaurang;
- b) inköpa eller avhända sig fastighet;
- c) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- d) ingå viktigare hyresavtal och inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- e) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter eller aktieägare i bolaget;
- f) bilda särskilt bolag för drivande av restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet samt förvärva eller avhända sig aktier och andelar i bolag eller ekonomisk förening;
- g) vidtaga eller biträda åtgärd som eljest är ägnad att förminska bolagets inflytande å företag, där bestämmande inflytande på ledningen är tillförsäkrat bolaget genom aktieinnehav eller på annat sätt;
- h) placera kapital annorledes än å bankräkning; eller
- i) besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring.

§ 14.

Ledamöter och suppleanter i bolagets styrelse ävensom revisorer och suppleanter för dessa äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter.

§ 15.

Bolagets räkenskaper skola varje år i fullständigt bokslut sammanföras per den 31 december. Bokslutet skall vara verkställt senast den 15 februari på-

följande år, då räkenskaperna jämte därtill hörande handlingar ävensom av styrelsen avgiven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning, balansräkning för senaste räkenskapsåret samt styrelsens protokoll skola för granskning överlämnas till revisorerna.

§ 16.

Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall varje år i mars eller april månad å tid som av kontrollstyrelsen bestämmes verkställas för nästföregående år av tre revisorer, av vilka två utses av kontrollstyrelsen och en av aktieägarna. På enahanda sätt utses jämväl tre suppleanter. Över revisionen skola revisorerna avgiva berättelse vilken, utom redogörelse för bolagets ekonomiska ställning och förvaltning samt vad övrigt revisorerna kunna finna skäl omnämna, skall innehålla dels yttrande huruvida bolaget förvaltats i överensstämmelse med det i 1 kap. 3 § spritdrycksförordningen angivna syfte, dels till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Av revisionsberättelsen skola, sedan bolagets styrelse lämnats tillfälle att förklara sig över i berättelsen möjligen gjorda anmärkningar, revisorerna före maj månads utgång översända exemplar till länsstyrelsen och de myndigheter som äro företrädta i bolagets styrelse. Till dem som sålunda erhålla del av revisionsberättelsen må bolagets styrelse även insända sin förklaring.

§ 17.

Bolaget står vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen och har att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar beträffande förvaltningen eller eljest i spritdrycksförordningen särskilt angivna hänseenden.

§ 18.

1. Ordinarie bolagsstämma skall hållas en gång om året inom maj månads utgång. Å denna stämma skall styrelsen framlägga förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för föregående år tillika med revisorernas utlåtande över den av dem verkställda granskningen ävensom, där förklaring av styrelsen avgivits efter vad i § 16 sägs, nämnda förklaring.

Å ordinarie bolagsstämman skola förekomma följande ärenden:

a) fastställande av balansräkningen;
b) fråga om beviljande å aktieägarnas vägnar av ansvarsfrihet åt styrelsen för den tid revisionen avser eller om anställande å aktieägarnas vägnar av talan å styrelsens förvaltning;

c) val av ledamot i styrelsen och suppleant för denne; samt

d) val av revisor och revisorssuppleant.

2. Kallelse till bolagsstämma delgives aktieägarna genom rekommenderat brev senast fjorton dagar före stämman. Andra meddelanden bringas skriftligen till aktieägarnas kännedom.

3. Frånvarande aktieägars rösträtt må utövas endast genom ombud som själf är aktieägare.

4. Bolagsstämma öppnas av styrelsens ordförande eller, vid förfall för honom, av annan ledamot av styrelsen.

5. Ärende å bolagsstämma avgöres genom öppen omröstning, såvida ej sluten omröstning av någon begäres.

6. Vid bolagsstämma äger styrelseledamot och verkställande direktör närvara och deltaga i överläggningarna.

§ 19.

Om ansvarsfrihet åt styrelsen för det allmännas räkning beslutar kontrollstyrelsen efter juni månads utgång.

§ 20.

Ändring i denna bolagsordning skall för att bli gällande godkännas av länsstyrelsen.

Förslag

till

Bolagsordning för restaurangbolag.

§ 1.

Detta bolag, vars firma är, är grundat på aktier enligt bestämmelserna i gällande aktiebolagslag och spritdrycksförordning.

§ 2.

Bolaget har till ändamål att driva restaurangrörelse och därmed sammanhängande verksamhet enligt vad i gällande författningar föreskrives angående av systembolag bildat restaurangbolag.

§ 3.

Bolagets styrelse har sitt säte i

§ 4.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst kronor och högst kronor.

§ 5.

Aktie skall lyda å 100 kronor och aktiebrev skola ställas till viss man.

§ 6.

Aktierna skola vara dels stamaktier, dels preferensaktier, och skall stamaktiekapitalet alltid utgöra lägst 10 och högst 20 procent av hela aktiekapitalet.

Stamaktie må ej ägas av annan än Systemaktiebolaget i

Av preferensaktierna må allenast viss del, motsvarande vid varje tid mindre än två femtedelar av hela aktiekapitalet och tillika medförande vid varje tid ett röstetal om mindre än en femtedel av röstetalet för samtliga aktier, genom teckning eller överlåtelse förvärfvas av utländsk medborgare, samfällighet eller stiftelse, av svenskt handelsbolag vari finnes utländsk bolagsman, av svensk ekonomisk förening, av svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren, eller av annat svenskt aktiebolag i vars bolagsordning ej intagits sådant förbehåll som avses i 2 § av lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i

vissa bolag m. m., dock att utan hinder av det nu gjorda förbehållet aktier må förvärfvas av svenskt bolag eller svensk förening som avses i 18 § av nyss-nämnda lag.

Preferensaktierna skola framför stamaktierna medföra företrädesrätt till årlig utdelning av bolagets vinst intill . . procent å aktiebeloppet ävensom rätt att, därest under ett eller flera år sådan utdelning ej kunnat lämnas, av följande års vinst bekomma vad däruti brustit, innan utdelning å stamaktierna må äga rum. Därutöver skola preferensaktierna icke medföra rätt till utdelning av vinsten.

Stamaktie medför rätt till tio röster och preferensaktie rätt till en röst. I övrigt skall i fråga om förhållandet mellan stamaktier och preferensaktier gälla vad i § 7 mom. 2 och § 16 mom. 2 i denna bolagsordning är stadgat.

Upplöses bolaget, skall ägare av preferensaktie med företrädesrätt framför stamaktieägaren ur bolagets tillgångar erhålla ett belopp, svarande mot aktiens nominella värde jämte nyss angivna utdelning, i den mån densamma ej guldits. Övriga tillgångar tillfalla stamaktieägaren.

Vid ökning av aktiekapitalet genom utgivande av aktier för vilka betalning skall erläggas i penningar må stamaktie tecknas endast av stamaktieägaren, och skola preferensaktieägare hava företrädesrätt till tecknande av nya preferensaktier, envar i förhållande till sitt innehav av sådana aktier. Ökning av aktiekapitalet genom utgivande av gratisaktier må ej förekomma.

§ 7.

1. Bolagets styrelse består av fem ledamöter med lika många suppleanter för dem.

2. Stamaktieägaren utser å bolagsstämma tre ledamöter av styrelsen, därav en såsom ordförande, samt tre suppleanter för dessa. Av stamaktieägaren utsedd styrelseledamot eller suppleant må ej äga preferensaktie i bolaget.

Preferensaktieägarna utse å bolagsstämma två ledamöter av styrelsen samt två suppleanter för dessa.

3. Ledamöter och suppleanter utses årligen för tiden från ordinarie bolagsstämma till nästföljande sådan stämma.

Avgående ledamot eller suppleant kan återväljas.

4. Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden i regel en gång i månaden och eljest så ofta ärendenas behandling det fordrar. Sammanträde skall ock utlysas, när det påkallas av minst två ledamöter eller av bolagets verkställande direktör.

5. Styrelsen är beslutförför, när minst tre ledamöter äro tillstädes, såvida dessa äro om beslutet ense. Frågor av större betydelse skola, därest minst två ledamöter så påfordra, behandlas vid två styrelsesammanträden.

Suppleant äger städse närvara vid styrelsens sammanträden.

6. Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll.

§ 8.

Bolagets firma tecknas av den eller dem bland styrelsens ledamöter eller suppleanter som styrelsen därtill utser. Styrelsen må ock bemyndiga annan än styrelseledamot eller suppleant att teckna firman.

§ 9.

Bolagets verkställande direktör utses av styrelsen. Styrelsens val skall för godkännande underställas kontrollstyrelsen.

Verkställande direktören må icke äga preferensaktie i bolaget.

§ 10.

Verkställande direktören har skyldighet att, där ej styrelsen annorlunda beslutat, öfvervara styrelsens sammanträden och föredraga ärendena inom styrelsen samt äger, ändå att han icke är ledamot av styrelsen, att därvid väcka förslag och göra framställningar, att deltaga i överläggningarna och att få sin avvikande mening antecknad till protokollet.

§ 11.

Bolaget må ej i någon form bereda preferensaktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller låta ersättningen till styrelseledamot eller avlöningen till någon i bolagets tjänst anställd person utgå i förhållande till storleken av omsättningen eller vinsten å bolagets rörelse. Ej heller må bolaget vidtaga åtgärd som, till men för bolaget, gynnar kommun eller annan.

§ 12.

Bolaget må ej äga aktier eller andelar i bolag eller ekonomisk förening.

§ 13.

Bolaget må ej utan samtvcke av kontrollstyrelsen

- a) inrätta, flytta eller nedlägga restaurang;
- b) inköpa eller avhända sig fastighet;
- c) inom bolaget tillhörig fastighet vidtaga annan mera omfattande förändring än sådan som påkallas av fastighetens underhåll eller rörelsens behöriga utövande;
- d) ingå viktigare hyresavtal och inom förhyrd lägenhet utföra större ändrings- eller reparationsarbeten;
- e) ingå affärsavtal med enskilda styrelseledamöter;
- f) placera kapital annorledes än å bankräkning; eller
- g) besluta rörande lön till befattningshavare i ledande ställning inom bolaget, rörande grunder för avlöning till annan personal eller för pensionering av personal samt rörande understöd till anställd person som till följd av ålder eller annan orsak är oförmögen till tjänstgöring.

§ 14.

Ledamöter och suppleanter i bolagets styrelse ävensom revisorer och suppleanter för dessa äga av bolaget åtnjuta ersättning enligt kontrollstyrelsens föreskrifter.

§ 15.

Bolagets räkenskaper skola varje år i fullständigt bokslut sammanföras per den 31 december. Bokslutet skall vara verkställt senast den 15 februari påföljande år, då räkenskaperna jämte därtill hörande handlingar ävensom av styrelsen avgiven förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning, balansräkning för senaste räkenskapsåret samt styrelsens protokoll skola för granskning överlämnas till revisorerna.

§ 16.

1. Granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper skall verkställas av två revisorer för vilka skola utses lika många suppleanter.

2. Å ordinarie bolagsstämma utses årligen av stamaktieägaren en revisor och en suppleant, och må härtill utses endast av handelskammare auktorise-

rad revisor eller någon som i avseende å lämplighet kan jämföras med sådan.

Å samma stämman utse preferensaktieägarna en revisor och en suppleant.

3. Kontrollstyrelsen äger genom sin chef eller annan person som styrelsen förordnat deltaga i revisorernas granskning ävensom när som helst företaga särskild granskning.

§ 17.

1. Ordinarie bolagsstämma skall hållas en gång om året inom mars månads utgång. Å denna stämman skall styrelsen framlägga förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning samt balansräkning för det förflutna räkenskapsåret tillika med revisorernas utlåtande över den av dem verkställda granskningen.

2. Utom övriga frågor vilka i behörig ordning till den ordinarie bolagsstämmans avgörande hänskjutas skola å stämman följande ärenden till behandling förekomma:

- a) fastställande av balansräkning;
- b) fråga om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelsen för den tid revisorernas utlåtande avser;
- c) fråga om användande av den vinst som å bolagets rörelse uppkommit samt, därest vinstutdelning beslutes, den tidpunkt då densamma får av aktieägarna lyftas;
- d) val av styrelseledamöter och suppleanter; samt
- e) val av två revisorer och två suppleanter.

3. Kallelse till bolagsstämma kungöres i en eller flera tidningar inom orten senast fjorton dagar före stämman. Andra meddelanden bringas skriftligen till aktieägarnas kännedom.

4. Å bolagsstämma må varje aktieägare rösta för fulla antalet av de av honom ägda aktierna.

§ 18.

Denna bolagsordning skall för att vara gällande godkännas av kontrollstyrelsen. Ändring i bolagsordningen äger icke giltighet förrän den blivit godkänd av samma myndighet.

Bilaga B.

Antalet motböcker i de nuvarande systembolagen.

1) Stockholm	231,332	41) Ljungby	8,854	81) Eslöv	4,728
2) Göteborg	99,120	42) Ängelholm	8,589	82) Arboga	4,581
3) Malmö	49,086	43) Sala	8,518	83) Saffle	4,573
4) Norrköping	31,761	44) Mariestad	8,495	84) Hjo	4,513
5) Falun	31,537	45) Hässleholm	8,420	85) Röstänga	4,231
6) Karlstad	29,804	46) Filipstad	8,398	86) Höganäs	4,142
7) Gävle	26,104	47) Falköping	8,169	87) Kungälv	4,113
8) Uppsala	24,478	48) Vänersborg	7,913	88) Skurup	3,638
9) Borås	23,353	49) Norrtälje	7,902	89) Valdemarsvik ..	3,554
10) Örebro	22,622	50) Landskrona	7,694	90) Malmköping	3,485
11) Växjö	18,908	51) Lidköping	7,581	91) Tågarp	3,303
12) Hälsingborg	18,863	52) Kristinehamn	7,482	92) Askersund	3,280
13) Östersund	18,682	53) Södertälje	7,475	93) Söderköping	3,200
14) Sundsvall	18,031	54) Ystad	7,337	94) Teckomatorp ..	3,147
15) Linköping	18,016	55) Sollefteå	7,294	95) Strängnäs	3,147
16) Halmstad	17,860	56) Oskarshamn	6,983	96) Vadstena	3,098
17) Västerås	17,300	57) Åmål	6,694	97) Borgholm	3,015
18) Kalmar	17,236	58) Ulricehamn	6,618	98) Grästorp	2,926
19) Karlskrona	16,880	59) Skara	6,557	99) Hörby	2,923
20) Kristianstad	15,736	60) Trollhättan	6,439	100) Mönsterås	2,903
21) Jönköping	15,341	61) Västervik	6,212	101) Båstad	2,900
22) Uddevalla	15,208	62) Nora	6,156	102) Anderslöv	2,498
23) Umeå	14,779	63) Enköping	6,114	103) Lövestad	2,433
24) Eskilstuna	14,110	64) Kungsbacka	6,091	104) Höör	2,394
25) Lund	13,642	65) Haparanda	6,081	105) Sjöbo	2,375
26) Söderhamn	13,119	66) Vara	6,013	106) Mörbylånga	2,369
27) Hudiksvall	13,040	67) Laholm	6,000	107) Öregrund	2,341
28) Eksjö	11,435	68) Ronneby	5,984	108) Dalby	2,303
29) Luleå	11,105	69) Piteå	5,948	109) Marstrand	2,257
30) Skellefteå	10,608	70) Sölvesborg	5,718	110) Nynäshamn	2,212
31) Visby	10,442	71) Skänninge	5,563	111) Östraby	2,087
32) Nyköping	10,331	72) Trälleborg	5,403	112) Trosa	1,892
33) Varberg	10,170	73) Vimmerby	5,343	113) Löberöd	1,836
34) Härnösand	9,733	74) Motala	5,343	114) Sigtuna	1,575
35) Örnsköldsvik	9,620	75) Simrishamn	5,318	115) Mariefred	1,539
36) Hedemora	9,365	76) Lindesberg	5,294	116) Veberöd	1,374
37) Karlshamn	9,278	77) Strömstad	5,228	117) Torshälla	1,185
38) Skövde	9,273	78) Alingsås	5,216	118) Vaxholm	1,067
39) Lysekil	9,003	79) Köping	5,194	119) Skanör	535
40) Falkenberg	8,957	80) Tomelilla	4,784	Summa	1,351,805

Anm. Motbokssiffrorna avse förhållandena den 31/12 1936.

Bilaga C.

Antalet motböcker i de av revisionen föreslagna länsbolagen m. m.

Huvudort	Antal motböcker i läns- bolaget	Antal motböcker i nuvarande bolag å motsva- rande ort	Huvudort	Antal motböcker i läns- bolaget	Antal motböcker i nuvarande bolag å motsva- rande ort
1) Stockholm	251,563	231,332	15) Borås.....	35,187	23,353
2) Göteborg	141,020	99,120	16) Uppsala.....	32,933	24,478
3) Malmö	87,261	49,086	17) Kalmar.....	32,506	17,236
4) Skövde, Skara el. Mariestad}	53,527	{ 9,273 6,557 8,495	18) Linköping.....	32,020	18,016
5) Hälsingborg	52,819	18,863	19) Växjö.....	27,762	18,908
6) Gävle.....	52,263	26,104	20) Ystad.....	27,433	7,337
7) Karlstad	50,257	29,804	21) Jönköping.....	26,776	15,341
8) Halmstad	42,987	17,860	22) Härnösand	26,647	9,733
9) Falun.....	40,902	31,537	23) Umeå.....	25,387	14,779
10) Norrköping	38,815	31,761	24) Kristianstad....	24,156	15,736
11) Karlskrona	37,860	16,880	25) Luleå.....	23,134	11,105
12) Örebro	37,352	22,622	26) Vänersborg	21,046	7,913
13) Nyköping eller Eskilstuna ..}	35,689	{ 10,331 14,110	27) Östersund	18,682	18,682
14) Västerås	35,593	17,300	28) Sundsvall	18,031	18,031
			29) Västervik	11,555	6,212
			30) Visby.....	10,442	10,442
			Summa	1,351,305	

Anm. Motbokssiffrorna beräknade med hänsyn till förhållandena den ³¹/₁₂ 1936.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Propositionen	1
Författningsförslag:	
Förslag till förordning angående försäljning av rusdrycker	2
Förslag till förordning om införande av förordningen angående försäljning av rusdrycker	29
Förslag till förordning med vissa föreskrifter i avseende å nykterhetsnämnd	32
Departementschefens motivering:	
Inledning	33
Gällande ordning; yrkanden om revision; direktiv för utredningen	38
Allmän översikt av revisionens förslag m. m.	44
Valet av restriktionssystem	
Revisionens yttrande	48
Reservationer	57
Remissyttrandena	61
Förutsättningar för rätt till utminuterings m. m.	
Revisionens förslag	76
Reservationer	83
Yttrandena	84
Huvudgrunder för utminuterings handhavande	
Revisionens förslag	89
Reservationer	105
Yttrandena	105
Huvudgrunder för utskänkningen m. m.	
Revisionens förslag	115
Reservationer	145
Yttrandena	154
Antalet systembolag m. m.	
Revisionens förslag	184
Utredning genom 1935 års sakkunniga	189
Reservationer mot revisionens förslag	198
Yttranden i anledning av revisionens förslag och de sakkunnigas utlåtande	199
De särskilda bolagens organisation m. m.	
Revisionens förslag samt visst förslag av 1935 års sakkunniga	210
Reservationer mot revisionens förslag	221
Yttranden över revisionens och de sakkunnigas förslag	222
Övergången till den nya ordningen m. m.	227
Motivering beträffande de särskilda paragraferna i förslaget till förordning angående försäljning av rusdrycker	231
Vissa bilagor till statsrådsprotokollet:	
Revisionens förslag till spritdrycksförordning m. m.	241
Antalet motböcker i de nuvarande systembolagen	275
Antalet motböcker i de av revisionen föreslagna länsbolagen m. m.	276